

COMPLEXUL MUZEAL NAȚIONAL "MOLDOVA" IAȘI

IOAN NECULCE

BULETINUL MUZEULUI DE ISTORIE A MOLDOVEI
(serie nouă)

X-XII
2004 - 2006

Buletinul „Ioan Neculce” acceptă spre publicare studii (55000-70000 caractere), articole (30000-40000 caractere), recenzii (7000-8000 caractere) și note de lectură (maximum 5000 caractere). Materialele vor fi trimise redacției în copie imprimată (corp 12 la 1,5 rânduri) și în format electronic (fișier RTF, font Times New Roman sau Arial, corp 12) prin e-mail (buletinul.ioan.neculce@gmail.com) sau pe CD. Notele vor fi grupate la finalul textului. Buletinul „Ioan Neculce” nu utilizează sistemul de citare în interiorul textului. Materialele conținând citate grecești sau chirilice vor fi însoțite de fontul grecesc sau/și chirilic utilizat. Buletinul „Ioan Neculce” folosește ortografia „Sextil Pușcariu” (cu â și sunt).

Ilustrațiile vor fi trimise sub formă de fișiere distince, în format TIFF comprimat LZW.

Redacția își rezervă dreptul de a cere revizuirea unor materiale sau de a refuza publicarea.

Toate drepturile rezervate. Nicio parte din această publicație nu poate fi reprodusă sau folosită în niciun fel și prin niciun mijloc – fotografic, electronic sau mecanic, inclusiv prin fotocopiere, înregistrare sau sisteme de stocare și interogare a datelor – fără acordul prealabil scris al editurii.

Autorii poartă responsabilitatea textului și imaginilor conținute în materialele proprii.

O publicație a Complexului Muzeal Național “Moldova” Iași
© Editura PALATUL CULTURII, 2009

**COMPLEXUL MUZEAL NAȚIONAL "MOLDOVA"
IAȘI**

IOAN NECULCE

BULETINUL MUZEULUI DE ISTORIE A MOLDOVEI

(SERIE NOUĂ)

**X-XII
2004-2006**

IAȘI-2009

MUZEUL DE ISTORIE A MOLDOVEI
BULETINUL „IOAN NECULCE”

(Serie nouă)
X-XII (2004 – 2006)

SUMAR

ISTORIE

- BOGDAN PETRU MALEON** - *Observații privind originea și evoluția socială a clerului de mir din Moldova secolelor XIV-XVI* 9
- DRAGOȘ IOAN PALADE** - *Mișcarea de emancipare a grecilor și legăturile ei cu românii (1789-1821)* 23
- DOINA CALISTRU** - *Primele forme de expresie a ideilor liberalismului francez în principatele române* 41
- MIHAI ADRIAN CODREANU** - *Arhivele Statului din Iași de la 1862 la 1912. Gheorghe Ionescu – șef al sucursalei (1897-1912)* 59
- MARIANA URSACHI** - *Ianache Pashal - Dialoguri și vocabular în trei limbi: românește, rusește și turcește (1849)* 71
- IOANA CIOFLÂNCĂ** - *Aspecte ale modei feminine din veacul al XIX-lea* 79

DOCUMENTE

- RODICA IFTIMI, SORIN IFTIMI** - *Alegătorii divanului ad-hoc din Moldova (1857). Un manuscris necunoscut* 93
- ZAMFIRA PUNGĂ** - *Documente privitoare la comunitatea armeană din Iași aflate în patrimoniul Muzeului de Istorie a Moldovei (sec. XVII-XIX). (partea a II-a)* 183

PATRIMONIU – MUZEOLOGIE

- CĂTĂLIN HRIBAN** - *„Sabia lui Vasile Lupu de la Iași”* 197
- LUCIA IONESCU** - *Monumente de arhitectură populară de secol XVIII din județul Iași: biserica de lemn din satul Poiana, comuna Schitu Duca* 211

ADINA GRIGOROVSCI - Biserica „Schimbarea la față” din Cucuteni, com. Lețcani, jud. Iași. Stare de conservare și lucrări de restaurare (2000-2006)	217
LENUȚA CHIRIȚĂ - Patrimoniu industrial la fabrica de cărămizi Ciurea – Iași	225
VIRGINIA VASILOVICI - Funcționarea Muzeului de Artă din Iași între anii 1950-1954	231
GEORGETA PODOLENU - Sălile de expoziție - spațiu de manifestare publică, de informare și înnobilare spirituală	237
MIHAI VOICU - Gravura românească între tradiție și experiment	243
NEGOIȚĂ LĂPTOIU - Pictura lui Adrian Podoleanu – dimensiune majoră a artei contemporane românești	249
MARICA GRIGORESCU - „Retragerea din Rusia”, pictura dispărută a lui Henri Philippoteaux, conservată prin copii din muzeele românești și străine	255

IN MEMORIAM

MONICA NĂNESCU - Lazăr Edeleanu–personalitate reprezentativă a chimiei petrolului românesc	259
---	-----

MOLDAVIA'S HISTORY MUSEUM
"ION NECULCE" BULLETIN

(New Series)
X-XII (2004 – 2006)

TABLE OF CONTENTS

HISTORY

BOGDAN MALEON - <i>Notices on the Origin and Social Evolution of Secular Clergy in Moldavia during the 14th – 16th Centuries</i>	9
DRAGOȘ IOAN PALADE - <i>The Movement of Liberation of the Greek Nation and Its Connection with the Romanian One (1789-1821)</i>	23
DOINA CALISTRU - <i>First Forms of Expression of the Ideas of French Liberalism in the Romanian Principalities</i>	41
MIHAI ADRIAN CODREANU - <i>State Archives of Iași from 1862 to 1912. Gheorghe Ionescu – Director of the Iasi Archives (1897-1912)</i>	59
MARIANA URSACHI - <i>Ianache Pashal: Dialogues and Vocabulary in Three Languages: Romanian, Russian and Turkish. (1849)</i>	71
IOANA CIOFLÂNCĂ - <i>Aspects of feminine fashion of 19th century</i>	79

DOCUMENTS

RODICA IFTIMI, SORIN IFTIMI - <i>The Electors of the Ad-Hoc Divan of Moldavia (1857). An Unknown Manuscript</i>	93
ZAMFIRA PUNGĂ - <i>Documents Concerning the Armenian Community in Iași in the collections of Moldavia's History Museum (17th - 19th centuries) (Part Two)</i>	183

HERITAGE- MUSEUM STUDIES

CĂTĂLIN HRIBAN - <i>„Prince Vasile Lupu's Sword”</i>	197
LUCIA IONESCU - <i>Monuments of 18th Century Peasant Architecture of Iași County: the Wooden Church of Poiana Village, Commune Schitu Duca</i>	211

ADINA GRIGOROVSCI - <i>The Church of the Transfiguration, in Cucuteni Village, Commune Lețcani, Iași County. State of Conservation and Restoration Works (2000-2006).....</i>	217
LENUȚA CHIRIȚĂ - <i>Industrial Heritage at the Brick Factory of Ciurea – Iași</i>	225
VIRGINIA VASILOVICI - <i>The Functioning of the Art Museum in Iași between 1950-1954</i>	231
GEORGETA PODOLENU - <i>The Exhibition Rooms – A Space of Public Expression, Information and Spiritual Elevation</i>	237
MIHAI VOICU - <i>Romanian Engravings Between Tradition and Experiment ..</i>	243
NEGOIȚĂ LĂPTOIU - <i>Adrian Podoleanu's Painting. Major Dimension of the Romanian Contemporary Art</i>	249
MARICA GRIGORESCU - <i>“The Withdrawal from Russia”, Henri Félix Emmanuel Philippoteaux' Lost Masterpiece, Conserved Through Copies in Romanian and Foreign Museums</i>	255

IN MEMORIAM

MONICA NĂNESCU - <i>Lazăr Edeleanu - A Representative Personality of the Romanian Petrol Industry</i>	259
--	-----

ABREVIERI

ABBREVIATIONS

AARMSI – Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, București
ACMIB - Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice – Basarabia
AB – Arhivele Basarabiei, Chișinău
AIAI – Anuarului Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”, Iași
AM - Arhivele Moldovei, Iași
AP - Analele Putnei, Mănăstirea Putna
AR - Arhiva Românească
ArhGen - Arhiva Genealogică, Iași
ASI – Arhivele Statului, Iași
AȘUI - Analele Universității „Al. I. Cuza” din Iași
BMI - Buletinul Monumentelor Istorice
BOR - Biserica Ortodoxă Română
BS – Balkan Studies, Thessaloniki
CI - Cercetări istorice, Iași
DANIC - Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale
IN - Ioan Neculce. Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei (Serie Nouă)
Ioan Neculce - Ioan Neculce. Buletinul Muzeului Municipal din Iași
JMH – The Journal of Modern History, Chicago
MB - Mitropolia Banatului, Timișoara
MemAntiq - Acta Musei Petrodavensis. Memoria Antiquitatis, Piatra-Neamț
MO - Mitropolia Olteniei, Craiova
RA - Revista Arhivelor, București
RdI - Revista de Istorie, București
RESEE - Revue des Études Sud-Est Européenne
RHSEE - Revue historique du sud-est européen
RI - Revista Istorică
RRH - Revue Roumaine d'Histoire, București
SAO - Studia et Acta Orientalia, București
SMIM - Studii și Materiale de Istorie Medie
SMIMd - Studii și Materiale de Istorie Modernă
Studii - Studii. Revista de Istorie
VR - Viața Românească, Iași
Xenopoliana - Xenopoliana. Buletinul Fundației Academice „A. D. Xenopol”, Iași

OBSERVAȚII PRIVIND ORIGINEA ȘI EVOLUȚIA SOCIALĂ A CLERULUI DE MIR DIN MOLDOVA SECOLELOR XIV-XVI*

Stabilirea locului deținut de clerul de mir în societate comportă o abordare nuanțată, în acord cu pluralitatea relațiilor de putere și cu particularitățile culturale din lumea medievală românească. Prin origine și mod de viață, slujitorii altarului erau mai curând parte a lumii țărănești decât o elită cultivată, la curent cu normele oficiale, aceștia beneficiind de o anume libertate, atât sub raportul îndatoririlor canonice, cât și al moralei individuale, mai ales că resimțeau vag autoritatea instanțelor ecleziastice superioare. La nivelul manifestărilor în plan comunitar, ei participau la forurile locale de judecată și receptau mărturiile depuse cu prilejul tranzacțiilor funciare efectuate prin acordul părților¹ și puteau fi solicitați pentru a adeveri sau scrie acte de vânzare-cumpărare și testamente. De asemenea, confirmau în biserică interogatoriile împričinaților și pronunțau blesteme sau anateme². Întrucât erau printre puținii știutori de carte, preoților le revenea misiunea de a transmite, în cadrul lăcașelor de cult, diverse chemări în judecată care erau făcute uneori oral, dar alteori prin cărți de soroc, situație în care nu toată lumea avea acces în mod direct la conținutul lor. Mai mult decât atât, oamenii bisericii aminteau, prin trimitere la sărbătorile religioase, termenele de judecată sau datele scadente pentru înapoierea datoriilor. După stingerea disputelor, restabilirea armoniei în cadrul comunității era întărită prin jurăminte făcute pe obiectele sfinte și prin blestemul rostit în biserică.

Expresiile multiple ale prezenței personalului ecleziastic la nivelul forurilor administrativ-juridice comunitare trebuie interpretate din perspectiva dublă a *prestigiului sacerdotal* și a *apartenenței la elita socială locală*. În ceea ce privește primul aspect, trebuie menționat că judecățile trebuiau să se desfășoare în spații consacrate, situate la întretărirea sacralului cu profanul, în locuri de trecere dintr-o stare în alta (hotarul așezării, biserica parohială etc.)³, unde ritualurile întreprinse reclamau o stare de puritate corporală, obținută prin respectarea unor interdicții de ordin sexual, și spirituală ca urmare a postului⁴. Prin post se făcea tranziția din sfera „profanului cotidian”, în sfera „sacralului sărbătorească”, iar organizarea acestui moment nu ținea în întregime de Biserică. Restricțiile impuse de aceasta erau completate cu reglementările fixate de tradiție, calendarul popular consemnând mai multe zile de abstenență decât cel

* Nucleul acestui text a fost prezentat sub forma unei comunicări la Comisia de Heraldică, Genealogie și Sigilografie, Filiala Iași, pe data de 14 martie 2006.

¹ Vezi Stelian Marinescu, *Redactarea unor acte juridice de către clerici în trecutul nostru*, în *MO*, an. XXIII, 1971, nr. 9-10, p. 700.

² Șt. Gr. Berechet, *Dreptul vechilor noștri ierarhi la judecarea mirenilor*, în *BOR*, LVI, 1938, p. 745.

³ Vezi Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, București, Editura Academiei Române, 1985, p. 215.

⁴ *Ibidem*, p. 282.

bisericesc⁵. Pornind de la aceste constatări, se poate spune că preeminența socială a segmentului clerical decurgea mai curând dintr-o valorizare arhaică a persoanelor aflate într-o legătură privilegiată cu sfera sacrului, decât în virtutea unui statut oficial, derivat dintr-o delegație oferită de instanțele superioare.

Dincolo de dimensiunea morală a autorității lor, în virtutea căreia erau percepuți ca un eșantion social distinct ce își asuma un mod de viață, norme de conduită și valori culturale diferite de cele ale restului societății, prestigiul preoților de mir deriva și din calitatea de stăpâni de pământ, ceea ce implica apartenența la categoria boierimii. Indiferent de origine, care a variat pe parcursul secolelor supuse analizei, de la vechile familii stăpânitoare de sate⁶, până la mediile modeste, tendința generală a fost de emancipare socială prin dobândirea de moșii. Această dinamică a fost favorizată și de interesul Domniei pentru oamenii bisericii, care, dincolo de variabilele înregistrate în timp, s-a concretizat prin practica acordării unor scuturi, atât individuale cât și colective, în acest din urmă caz principalii beneficiari fiind preoții domnești⁷, desemnați în documentele emenate de cancelaria princiară precum monahii, cu titlul de „rugători”, ca o mărturie a relației privilegiate pe care o aveau cu suveranii țării⁸.

Preoții se înscriau în categoria oamenilor liberi deținători de pământ, ei făcând parte din *famiile care au întemeiat satele moldovenești* în secolele XIV-XVI. Această situație își găsește omologii și la nivelul spațiului intracarpatic, unde slujitorii altarului proveneau din vechile familii cneziale românești. Pot fi menționați, spre exemplificare, clerici din secolul al XIV-lea precum Naneș, al cărui nume figurează, alături de cel al cneazului Bălea, într-o inscripție așezată pe pereții bisericii din Streisângeorgiu⁹, Miroslav din Giulești, rudă cu Dragoș, voievodul maramureșean¹⁰, sau protopopul Petru din Hațeg din prima jumătate a veacului următor¹¹. Din aceeași categorie făceau parte și descendenții protopopului Dobrotă din Râu Bărbat, al căror statut nobiliar era asigurat de stăpânirea unor părți din satele Râu Bărbat, Hobița, Uric și Livadia¹². Tot aici pot fi citați o serie de preoți din Hațeg, precum Ladislau și Simion, reprezentanți ai elitei nobiliare românești, care dețineau funcția cnezială¹³.

⁵ Ofelia Văduva, *Pași spre sacru. Din etnologia alimentației românești*, București, Editura Enciclopedică, 1996, *passim*.

⁶ Pentru elita clericală, vezi, Ștefan S. Gorovei, *Originea socială a înaltului cler monahal*, în *ArhGen*, nr. 3-4, 1995, p. 183-191.

⁷ Bogdan-Petru Maleon, *Statutul fiscal al clerului de mir ortodox în Moldova medievală*, în vol. *Confesiune și cultură în Evul Mediu. În onorarea lui Toderășcu*. Studii reunite de Bogdan-Petru Maleon și Alexandru-Florin Platon, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2004, p. 153-160.

⁸ Idem, *Ritualurile puterii și funcția mediativă a clerului de mir. „Rugătorii” lui Ștefan cel Mare*, în *ASU*, tomul L, 2004, p. 53-67 și *Preliminarii la o istorie a clerului de mir orășenesc din Moldova secolelor XV-XVI*, în vol. *Civilizația urbană din spațiul românesc în secolele XVI-XVIII. Studii și documente*, editat de Laurențiu Rădvan, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza” 2006, p. 30-40.

⁹ Mircea Păcurariu, *Istoria bisericii românești din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș până la 1918*, Cluj-Napoca, Editura Ardealul, 1992, p. 90.

¹⁰ Ioan Mihaly, *Diplome maramureșene din secolele XIV-XV*, Sighet, 1900, p. 53, nr. 26; p. 61, nr. 32; p. 81, nr. 49.

¹¹ I. D. Suciu, R. Constantinescu, *Documente privitoare la Mitropolia Banatului*, Timișoara, Editura Mitropoliei Banatului, p. 96, nr. 48.

¹² Adrian Andrei Rusu, *Preoți români ortodocși din districtul Hațegului în secolul al XV-lea*, în *MB*, an. XXXII, 1982, nr. 10-11, p. 649.

¹³ Idem, *Viața religioasă a Hațegului în secolele XV-XVI*, în *MB*, an. XXXVIII, 1988, nr. 5, p. 37.

De la mijlocul secolului al XV-lea moldovenesc provin câteva menționări care, în ciuda caracterului eliptic, permit înscrierea personajelor respective în categoria fondatorilor de localități rurale. Astfel, la 11 august 1445, Toader Gănescu primea întărire pentru un sat pe Elan „unde a fost socrul său, popa Oana” și pentru alte locuri pe Tutova, Prut și Elan, arătându-se totodată că a cumpărat satul Grumăzești de la Stan posadnic și copiii acestuia¹⁴. Tot aici poate fi adus în discuție și preotul Duma, amintit într-un document din 21 decembrie 1452, prin care Trișor, fiul lui Șandro de la Lucaș, primea întărire pentru mai multe sate, printre care și „pe Dobrotvor, unde este popa Duma”¹⁵. Pe linia acestor exemplificări se înscrie și preotul Matii, menționat în documentul din 15 martie 1490, prin care Ștefan cel Mare întărea 50 de biserici cu preoții lor din ținuturile Suceava și Cernăuți episcopiei de la Rădăuți, iar printre acestea, în ținutul Suceava era menționată „a 39-a biserică, cu popă, din jos de Vlad Negrul, unde a fost popa Matii”¹⁶. Potrivit lui Constantin Cihodaru, „juzii, cnejii, vatamanii și persoanele ale căror nume este însoțit în documente de expresiile «unde este» sau «unde a fost» nu sunt în realitate altceva decât niște întemeietori de sate”¹⁷. În plus, perpetuarea acestei formule poate sugera o manieră de cultivare a memoriei înaintașilor fondatori, prin care descendenții familiei întemeietoare urmăreau să-și păstreze intactă autoritatea simbolică în cadrul comunității.

Mulți dintre preoții satelor au devenit cele mai importante personaje în interiorul familiilor întemeietoare, preluând, prin cumpărare, drepturile de stăpânire ale celorlalți membri și chiar achiziționând noi sate. Ilustrativă în acest sens este ascensiunea preotului Micu, care a primit, la 25 noiembrie 1435, întărire pentru cumpărăturile sale, „două sate: unde este casa lui, pe <Rebricea> Mică <și> mai jos, unde este j<ude Stoian și Giurgiu Blidaru>”¹⁸. Din păcate, documentul este compromis și nu se poate afla în ce împrejurări a intrat preotul în posesia acestora, însă o serie de mărturii colaterale aduc date suplimentare în privința situației sale patrimoniale. Astfel, la 24 august 1443, Ștefan al II-lea întărea mai multe sate lui pan Moica și fratelui său pan Tador, printre care și „pe Rebricioara, satul popii Micu”¹⁹. Pentru identificarea proprietăților deținute de preotul Micu, o importanță deosebită o are documentul din 9 martie 1491, păstrat într-o copie rezumată din veacul al XVIII-lea, prin care Iliana, fiica lui Moisa, nepoata preotului Micu vindea satul Crăești pe Rebricea „preutesăi popii Petrii” pentru 100 de zloți tătărești, predând cu această ocazie cumpărătoarei hrisoavele de întărire emise din porunca lui Iliș voievod²⁰. Se poate presupune că satul de baștină

¹⁴ *Documenta Romaniae Historica*, A Moldova, I (1384-1448), volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și Leon Șimanschi, București, Editura Academiei, 1975, p. 364, nr. 257.

¹⁵ *Ibidem*, vol. II (1449-1486), întocmit de Leon Șimanschi în colaborare cu Georgeta Ignat și Dumitru Agache, 1976, p. 28, nr. 23.

¹⁶ *Ibidem*, vol. III (1487-1504), întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și N. Ciocan, 1980, p. 137-138, nr. 73.

¹⁷ C. Cihodaru, *Judecia și cnezatul în Moldova. Contribuții la cunoașterea lor*, în *ASUL*, tomul XI, 1965, p. 29. Vezi și tabelul de la *Anexe*, p. 36, nr. 66.

¹⁸ *DRH*, A, vol. I, p. 200, nr. 144.

¹⁹ *Ibidem*, p. 341, nr. 240.

²⁰ *Ibidem*, vol. III, p. 185, nr. 92.

al preotului Micul era Crăești²¹, unde se afla și casa lui, ceea ce sugerează că făcea parte din clanul²² care a pus bazele așezării. Formula „unde este/a fost casa/curtea” unui anumit personaj este des întâlnită în documente medievale moldovenești, având atât conotații simbolice cât și o utilitate practică. Aceasta era menită să argumenteze drepturile asupra unui patrimoniu funciar, prin evocarea apartenenței la locul respectiv sau, în cazul descendenților, făcând trimitere la înaintașul întemeietor, chiar dacă localitatea avea deja un nume, derivat chiar din numele strămoșului comun²³. Formula mai era invocată pentru a fixa limitele unei stăpâniri²⁴ sau putea juca rolul de simplu toponim²⁵.

Correspondența dintre antroponime și toponime constituie o dovadă suplimentară privind faptul că preoții au făcut parte din familiile care au întemeiat satele moldovenești. Dintre exemplele de preoți care au făcut parte din familia unui personaj eponim, sugestiv este exemplul lui Băilă, fiul lui Băilă de la Racova (Băilă cel bătrân) și nepotul lui Botăș. Primele știri cu privire la familia preotului Băilă se găsesc într-un document din 15 octombrie 1488, din care aflăm că Ștefan cel Mare a cumpărat mai multe sate, printre care și de la Neagșa (Neacșa), „fiica lui Băilă de la Racova, nepoata lui Botăș...un sat pe Moldova, în Câmpul Perilor, anume partea lui Botăș, unde a fost bunicul ei Botăș”, pentru 60 de zloți tătarești. Alături de alte sate și acesta va fi dăruit de voievod Episcopiei din târgul Romanului²⁶. La scurt timp, în 1491, preotul Băilă din Vaslui, împreună cu un frate și cu sora sa Neacșa, „fii ai lui Băilă celui bătrân”, au vândut aceluiași voievod, din uricul tatălui lor, satul Păuceștii pe Racova, unde a fost Păucă cel Bătrân, pentru 50 de zloți tătarești. Alături de alte moșii, acest sat a fost alipit la ocolul târgului Vaslui²⁷. Ultimele informații despre familia preotului Băilă datează din 1580, când Sima, fiul Solomie, nepotul lui Ghindă, strănepotul lui Băilă cel bătrân, oferea lui Gheorghe, fost mare logofăt, „din întreg satul Băilești, din a doua parte, jumătate, din partea de sus, ce este pe Racova și cu moară în Racova din uric de danie ce a avut străbunul lui, Băilă cel bătrân” și primea „jumătate din satul Zvăștești, la obârșia Bogdanei și cu moară la Bogdana”²⁸. Rezultă deci, că preotul în discuție

²¹ Preotul Micu deținea un număr de șase sate pe Rebricioara. S-a propus identificarea sa cu Micu Crai, martor în sfatul domnesc între 1451 și 1461 (Lucian-Valeriu Lefter, *Boieri și „domenii” în ținutul Vaslui înainte și în vremea lui Ștefan cel Mare*, în *AP*, I, 2005, nr. 1, p. 62 și 65).

²² Ștefan S. Gorovei a definit clanul drept „o colectivitate mai largă” decât familia, din care făceau parte, pe lângă „descendenții în linie masculină ai unui personaj, purtători ai aceluiași patronim sau ai unor patronime diferite în ramuri diferite”, urmași prin femei ai aceluiași personaj, din membrii unor familii înrudite prin cununăție sau alte descendențe comune” (*Clanuri, familii, autorități, puteri (Moldova, secolele XV-XVII)*, în *ArhGen*, I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 89-90).

²³ *DRH*, A, vol. I, p. 54, nr. 38; p. 65, nr. 45; p. 78, nr. 53; p. 84, nr. 58; p. 97, nr. 66; p. 101, nr. 69; p. 111, nr. 76; p. 133, nr. 89; p. 142, nr. 94; p. 160, nr. 109; p. 161, nr. 110; p. 259, nr. 183; p. 273, nr. 193; p. 280, nr. 198; p. 285, nr. 201; p. 337, nr. 238; vol. II, p. 22, nr. 20; vol. III, p. 99, nr. 53; p. 178, nr. 89; p. 197, nr. 99; p. 344, nr. 189; p. 373, nr. 207; *Documente privind istoria României*, A Moldova, XVI, vol. I, București, Editura Academiei, 1953, p. 61, nr. 56; p. 265, nr. 233; p. 310, nr. 276; p. 481-482, nr. 436; p. 528-529, nr. 474; vol. II, 1951, p. 47, nr. 47; p. 187, nr. 198 (Studiul de față nu își propune să realizeze o acumulare eshaustivă a referințelor documentare. Pentru fiecare situație am făcut trimitere la câteva cazuri ilustrative, lista exemplificărilor putând fi mult mai lungă).

²⁴ *DRH*, A, vol. I, p. 137, nr. 91; *DIR*, A, XVI, vol. II, p. 199, nr. 209.

²⁵ *DRH*, A, vol. I, p. 400, nr. 281; vol. II, p. 106, nr. 73; p. 201, nr. 140; p. 302, nr. 200; vol. III, p. 318, nr. 174; *DIR*, A, XVI, vol. I, p. 131, nr. 123; p. 286, nr. 252; vol. II, p. 147, nr. 139.

²⁶ *DRH*, A, vol. III, p. 79 - 80, nr. 42.

²⁷ *Ibidem*, p. 188-189, nr. 96.

²⁸ *DIR*, A, XVI, vol. III, p. 146, nr. 188.

făcea parte din familia care întemeiase satul Băilești pe Racova. Un caz sugestiv din acest punct de vedere este cel al preotului Pătru din Oniceani, nepotul lui Onică, care împreună cu copiii săi vindea, la 6 decembrie 1490, „a șasea parte de sat din Oniceani, care sunt pe Șumuzul Rece, ce a fost partea lor, și cu moară care este pe Șumuz” lui Avram diac de visterie, pentru 200 zloți tătărești²⁹. Încă de la început trebuie precizat că satul Oniceani, din ținutul Suceava, fusese stăpânit din vechime de neamul preotului, cel care a dat și numele așezării, după cum dovedește hrisovul din 17 februarie 1483, prin care Ștefan cel Mare întărea lui Giurgea Oniceanul și vărului său primar, Ion Oniceanul stăpânirea peste „dintr-o jumătate de sat din Oniceani, două părți de sat din această jumătate de sat din Oniceani”³⁰. La 15 martie 1490 și aceștia, alături de alte rude, își vindeau ocinile lui Avram diac de visterie³¹. Lămurirea acestor relații de rudenie se face însă în documentul din 15 martie 1493, prin care Ștefan cel Mare dăruia satul Oniceanii comisului Petrică, întrucât „a pierdut Avram vistier acest sat pentru hiclenie, când a fugit de la noi în Țara Lituaniei”. Cu acest prilej se preciza că satul fusese cumpărat de „Avram vistier de la Giurgiu Oniceanul și de la vărul lui, Ion Oniceanul, și de la Manciu și de la vărul lui, Ion Loga, nepoții de soră ai lui Jula, și de la popa Pătru Oniceanul, pentru 305 zloți tătărești”³². Astfel preotul Pătru, menționat la 6 decembrie 1490 și Pătru Oniceanul de la 15 martie 1493 erau aceeași persoană și nu două așa cum propunea Alexandru I. Gonța. O realitate socială similară este ilustrată și de evoluția preotului Ivan Aramă din Arămești, ținutul Neamț, fiul judeului Aramă. Despre acest preot aflăm din documentul emis la 3 ianuarie 1497, prin care achiziționa satul Urjiceanii de la Miclăuș și fratele său Iancu³³. Așezarea se afla în hotar cu Arămeștii, cunoscut și sub numele de Ciorsăcești, probabil satul preotului Ivan Aramă. O aprofundare a referințelor documentare privitoare la Arămești aduce în atenție documentul din 27 iulie 1448, prin care Petru al II-lea confirma lui Ion Porcu mai multe sate, printre care și cel aflat în discuție³⁴. Timp de aproape un secol mărturiile directe despre această localitate lipsesc, pentru ca, la 17 aprilie 1522, Tăbuciu Mititelul și fratele său Frece (Frăcea) să primească, în baza unor acte emise de Ștefan cel Mare, întărire pentru mai multe sate, printre care și pentru „satul Ciorseceștii, ce se chiamă acum Arămeștii, unde a fost Aramă jude”³⁵. Pornind de la aceste referințe documentare disparate, se poate concluziona totuși că familia Aramă a dat primii stăpâni ai satului, care însă în timp au înstrăinat sau au pierdut drepturile asupra sa. Din această familie făcea parte și preotul Ivan Aramă cel care, ajungând la o anumită prosperitate materială, a cumpărat Urjiceanii, în hotar cu ocina strămoșească.

Unii dintre slujitorii altarului făceau parte din categoria noilor stăpâni de pământ din a doua jumătate a secolului al XV-lea și începutul celui următor, situația materială mai bună decât a celorlalți săteni permițându-le să pună bazele unor noi așezări. Întemeierile de sate se făceau în Moldova

²⁹ *DRH*, A, vol. III, p. 166, nr. 83.

³⁰ *Ibidem*, vol. II, p. 377, nr. 247.

³¹ *Ibidem*, vol. III, p. 129, nr. 70.

³² *Ibidem*, p. 252, nr. 129.

³³ *Ibidem*, p. 361 - 362, nr. 201.

³⁴ *Ibidem*, vol. I, p. 403, nr. 282.

³⁵ *DIR*, A, XVI, vol. I, p. 196, nr. 173.

doar cu știrea Domniei, iar cei care luau pe cont propriu astfel de inițiative erau pasibili de sancțiunea princiară³⁶. De cele mai multe ori suveranii dăruiau boierilor un loc pustiu pentru a pune bazele unei noi așezări (de regulă în zone care să permită dezvoltarea unor activități economice, precum morăritul³⁷, apicultura³⁸, sau pescuitul, cu ajutorul unor acumulări artificiale de apă³⁹, care făceau o stăpânire cu adevărat profitabilă) drept recompensă pentru merite militare sau sprijin politic în vederea ocupării tronului ori în situații de criză, aportul financiar în perioade de restriște pentru țară etc. Bazele unei localități puteau fi puse și ca urmare a inițiativei unui om liber, care achiziționa în acest sens o bucată de pământ sau folosea o parte din propria sa moșie, însă și în aceste împrejurări aprobarea Domniei era obligatorie. Terminologia păstrată în documentele care ne-au parvenit sub formă originală desemnează această acțiune prin verbe precum „a așeza”⁴⁰, „a întemeia”⁴¹ și în mod excepțional „a descăleca”⁴², fiecare variantă trimițând probabil la maniera în care a fost realizat actul și la raporturile fondatorului cu locul respectiv. Și mănăstirile puteau întemeia sate, privilegiul conferit în acest sens de puterea suverană constituind o expresie a înaltei pietăți princiare⁴³, ceea ce nu îi scutea însă pe călugări de efortul de a amenaja pământul pe care îl primeau drept danie⁴⁴. În general, fondarea unei așezări presupunea un efort considerabil, terenul urmând a fi defrișat, destelenit⁴⁵, iar de multe ori trebuia asigurat și accesul la sursele de apă⁴⁶. De-a lungul perioadei supuse analizei se constată o interesantă dinamică a acestui fenomen, ceea ce ilustrează într-o manieră elocventă evoluția politică și socială a Moldovei. Până la jumătatea secolului al XV-lea, suveranii au acordat un număr mare de privilegii pentru întemeierea de sate⁴⁷, ceea ce sugerează, pe de o parte, deficitul demografic al Moldovei iar, pe de altă parte, intenția principilor aflați în competiție pentru tron de a-și crea în teritoriu o rețea de slujitori fideli. În acest context pot fi citați și oameni ai bisericii cărora Domnia le-a acordat privilegiul de a pune bazele

³⁶ La 21 august 1569, Bogdan Lăpușneanu întărea mănăstirii Slatina o moșie în satul Băișești, dăruită de părintele său, care o obținuse dând la schimb un sat pe Ciulucul Mare, în ținutul Orhei. Documentul în discuție precizează că „acest sat a fost din zilele de demult ocina și dedina noastră dreaptă doinnească și au întemeiat acolo acest sat niște oameni, fără știrea noastră domnească. Pentru aceasta, l-am luat de la ei și am schimbat cu acești mai sus scriși” (*Ibidem*, vol. II, p. 210, nr. 223).

³⁷ *DRH*, A, vol. I, p. 207, nr. 151; vol. II, p. 360, nr. 236; *DIR*, A, XVI, vol. I, p. 150, nr. 136; vol. III, p. 412, nr. 502; p. 433, nr. 522.

³⁸ *DRH*, A, vol. I, p. 333, nr. 235; *DIR*, A, XVI, vol. III, p. 416, nr. 506; p. 419, nr. 509.

³⁹ *DRH*, A, vol. II, p. 360, nr. 236; *DIR*, A, XVI, vol. III, p. 412, nr. 502; p. 433, nr. 522.

⁴⁰ *DRH*, A, vol. I, p. 135, nr. 90; p. 289, nr. 203; *DIR*, A, XVI, vol. III, p. 177, nr. 229; p. 239, nr. 293; p. 354, nr. 434; vol. IV, 1952, p. 11, nr. 12.

⁴¹ *DRH*, A, vol. I, p. 105, nr. 71 (în acest caz verbele „a așeza” și „a întemeia” se folosesc pentru două cazuri diferite care trimit la apariția unor noi localități); p. 257, nr. 181; vol. II, p. 75, nr. 52; *DIR*, A, XVI, vol. I, p. 68, nr. 63; p. 189, nr. 160; p. 380, nr. 344; vol. II, p. 31-32, nr. 30; vol. III, p. 59, nr. 78; p. 370, nr. 457; p. 412, nr. 502.

⁴² *DIR*, A, XVI, vol. I, p. 537, nr. 482.

⁴³ *DRH*, A, vol. I, p. 265, nr. 187; p. 295, nr. 209; La 26 ianuarie 1453, Alexandru al II-lea dăruia mănăstirii Probota „o pustie pe Pârâul Iezerului să întemeieze iaz și vâratec și sat” (vol. II, p. 35, nr. 26). La 8 aprilie 1585, Petru Șchiopul dăruia mănăstirii Pângărați o seliște pe Almașul Mic „ca să-și întemeieze sat și să-și facă metoh pentru vite” (*DIR*, A, XVI, vol. III, p. 277, nr. 335).

⁴⁴ *Ibidem*, p. 267, nr. 325.

⁴⁵ *DRH*, A, vol. I, p. 280, nr. 198.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 328, nr. 233.

⁴⁷ Spre exemplu, la 3 iunie 1429, urmașii lui Ion vornic primeau dreptul „să-și întemeieze” douăzeci de sate (*Ibidem*, p. 135, nr. 90), iar la 4 mai 1436, boierul Duma Uranie și fratele său Petru capătă libertatea să-și așeze un număr nelimitat de sate (*Ibidem*, p. 204, nr. 149).

unor sate, precum protopopul Iuga, care, la 24 aprilie 1434, primea dreptul de a fonda o așezare⁴⁸, pentru ca, la 7 decembrie 1436, să fie extins la câte sate va putea să facă⁴⁹. Aici trebuie amintit și preotul Toader din Bârlad care, la 18 iunie 1444, primea poruncă domnească să-și așeze sat la confluența Smilei cu Bârladul⁵⁰. Un caz interesant este al preotului Ioil care, la 25 mai 1434, primea dreptul să-și facă mănăstire⁵¹, iar la 18 februarie 1456, ajuns protopop, obținea de la Petru al II-lea, alături de fiul său, Giurgea grămătic, întărire pentru toate bunurile sale, printre care mănăstirea întemeiată în urmă cu mai bine de două decenii și „un loc din pustie, să-și întemeieze sat și fânaț”⁵².

În perioada de întărire a puterii centrale care corespunde cu domnia lui Ștefan cel Mare⁵³, suveranul a acordat cu multă parcimonie privilegiul de a se întemeia noi așezări, preferând să confirme inițiativele diversilor boieri decât să dăruiască pământ domnesc special în acest scop⁵⁴. Urmașii direcți ai marelui principe vor fi mult mai generoși în această privință, însă în primele decenii ale secolului al XVI-lea indivizii sau grupurile de rude primeau dreptul de a întemeia doar un singur sat, precizându-se adesea că pământul cuprins din pustiu trebuia să corespundă unei așezări cu 20 de case⁵⁵ sau „cât poate folosi un sat în destul”⁵⁶. Perioada care începe la 1538 a fost marcată de agresiuni externe și fiscalitatea apăsătoare, iar procesul de fondare a unor noi localități a cunoscut mari alternanțe, tendința generală fiind aceea ca puterea centrală să cedeze inițiativa, păstrând însă dreptul de a sancționa toate demersurile de acest fel. Dintre exemplele care ilustrează transformările suferite de micile stăpâniri funciare în veacul al XVI-lea, elocvent este destinul patrimoniului funciar legat de numele preotului Stroe. Un document din 15 martie 1497, păstrat în copie, arată că acesta a cumpărat de la Mărina, fiica lui Mihul Berescul, o poiană din dreptul Bereștilor, peste Tazlău, la gura Stâmbei, cu bălți și cu loc de moară la Tazlău, și altă poiană la obârșia Strâmbii, numită Runcul, plătind 202 zloți tătărești, „pentru ca să-ș (i). facă sat și moară”⁵⁷. Evoluția acestei moșii rezultă din documentele de întărire și vânzare ale urmașilor omului bisericii. Astfel, la 23 aprilie 1546, Petru Rareș întărea copiilor preotului, Șteful, Sârbul, Marușca și Marena, cumpărăturile făcute de tatăl lor⁵⁸. De asemenea, nepoții săi primeau, în aprilie 1573, întărire „pe o poiană, în fața Bereștilor peste Tazlău, la gura Strâmbiei, ce acum se numește Stroeștii ... și cu bălți și cu loc de moară în Tazlău și pe o altă poiană, la obârșia Strâmbiei, anume Runcul și cu toate poienile”⁵⁹, de unde reiese că la acea dată poiana de pe Tazlăul Mare, la gura Strâmbiei, primise numele preotului.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 182, nr. 129.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 232, nr. 165.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 351, nr. 248.

⁵¹ *Ibidem*, p. 184, nr. 130.

⁵² *Ibidem*, vol. II, p. 82, nr. 56. Vezi și actul de întărire acordat de același voievod lui Giurgea la 30 iunie 1456 (p. 92-93, nr. 61).

⁵³ Nicolae Stoicescu, *Întărirea puterii centrale în vremea domniei lui Ștefan cel Mare*, în *RA*, anul LIX, vol. XLIV, nr. 2, 1982, p. 128-133.

⁵⁴ *DRU*, A, vol. III, p. 11-12, nr. 7; p. 506, nr. 284.

⁵⁵ *DIR*, A, XVI, vol. I, p. 5, nr. 5; p. 15, nr. 14; p. 68, nr. 63.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 34, nr. 32; p. 553, nr. 497.

⁵⁷ *DRU*, A, vol. III, p. 390, nr. 220.

⁵⁸ *DIR*, A, XVI, vol. I, p. 179, nr. 433.

⁵⁹ *Ibidem*, vol. III, p. 22-23, nr. 29.

La scurt timp după acest moment, Mariica, fiica lui Șteful, nepoata preotului Stroe, vindea ocina și dedina sa din satul Stroești lui Orăș pârcălab, pentru 250 de zloți tătarești, ceea ce dovedește că pe moșia slujitorului altarului se constituise o așezare care purta numele său, iar comunitatea avea, probabil, drept îndrumător spiritual, un urmaș al preotului Stroe⁶⁰. Noi știri despre acest sat transpar din documentul emis la 15 noiembrie 1588, prin care Petru Șchiopul întărea mănăstirii Berzunț unele sate din ținutul Trotuș, de unde aflăm că Stroeștii se aflau în hotarul mănăstirii⁶¹. În fine, la 16 iulie 1605, nepoții și strănepoții preotului Stroe vindeau părțile lor din satul Otești⁶².

Provenind din rândurile stăpânilor inițiali ai satelor din secolele XIV-XV, preoții s-au încadrat într-un sistem tradițional de organizare a vieții și a raporturilor ierarhice în cadrul comunităților. Conform unei practici specifice acestui cadru, demnitatea clericală constituia apanajul familiei stăpânitoare, din rândul căreia o anumită ramură avea menirea de a perpetua demnitatea ecleziastică, astfel încât preoția era „transmisă” din tată în fiu. Documentele menționează adevărate *familii de preoți* în care tinerii își făceau ucenicia, în calitate de diaconi, pe lângă clericii cu experiență, înainte de a fi hirotoniți. Și în această privință poate fi stabilit un paralelism cu spațiul transilvan, unde familiile de slujitori ai altarului au constituit o garanție a perpetuării confesiunii ortodoxe. Dintre numeroasele exemple, ilustrativ este cel al preoților Ladislau, Dobrotă și Simion (*presbiteri wolachi*) din Râu Bărbat, fii ai protopopului Dobrotă menționat la 1411⁶³. Spre începutul epocii moderne, lumea românească de peste munți a dat adevărate dinastii clericale, în familiile cu o astfel de tradiție majoritatea fiilor ocupând diverse poziții ecleziastice, în funcție de vârstă și pregătire⁶⁴.

Cel mai timpuriu exemplu moldovenesc de descendență clericală este al preotului Andrei, fiul protopopului Simion și frate cu Filip și Mihul. Pornind de la o singură atestare documentară, din 16 septembrie 1427, prin care cei trei frați primeau întărire domnească pentru „Tramedecii, pe Cuțitna, unde a fost Bratul și Micul”, și seliștea lui Micul⁶⁵, istoria acestei familii clericale se dovedește dificil de reconstituit. Încercând să argumenteze și pe cale toponimică existența localităților cu trei judecii, Alexandru I. Gonța a văzut în denumirea satului moștenit de fiii protopopului Simion o dovadă în acest sens, întrucât, după aprecierea sa, printr-o transcriere greșită, „Trimedecii” ar fi luat locul originalului „Trijudecii”. Veracitatea acestei ipoteze⁶⁶, bazată pe o argumentație strict tehnică, interesează aici doar din punctul de vedere al titularilor celor trei judecii de pe Cuțitna: „Bratul Micul, Nan și Seliștea lui Micul”⁶⁷. Din compararea celor trei variante editate ale documentului rezultă că Bratul și Micul erau două persoane diferite. În ceea ce-l privește pe cel de-al doilea personaj, editorii colecției

⁶⁰ *Ibidem*, p. 262, nr. 316.

⁶¹ *Ibidem*, p. 401, nr. 498.

⁶² *Ibidem*, XVII, vol. I, 1952, p. 254, nr. 338.

⁶³ Adrian Andrei Rusu, *Preoți români ortodocși din districtul Hătegului în secolul al XV-lea*, p. 648-649.

⁶⁴ Vezi, spre exemplificare, Radu Tempea, *Istoria Sfintei Biserici a Scheilor Brașovului*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, indice de nume, glosar și note de Octavian Schiau și Livia Bot, Cluj-Napoca, 1969.

⁶⁵ DRH, A, vol. I, p. 100, nr. 68.

⁶⁶ Ipoteza este plauzibilă, întrucât în Moldova medievală existau sate cu mai multe cuturi, cărora li se spunea și judecii, fiecare având în fruntea lor câte un cneaz (C. Cihodaru, *op. cit.*, p. 13).

⁶⁷ Alexandru I. Gonța, *Satul în Moldova medievală. Instituțiile*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 126.

Documenta Romaniae Historica au făcut precizarea că, întrucât în original nu era vizibilă decât inițiala numelui, acesta a fost întregit, probabil pe baza supoziției că era vorba de același cu titularul seliștei. Dacă această problemă pare la prima vedere ușor de soluționat, putând acuza o eroare tehnică, în *Indicele numelor de persoane* același medievist vorbește de două personaje: „Micul jude” și „Micul seliștea lui”. Parcă pentru a spori confuzia, autorul citat introduce și un al treilea personaj în discuție, și anume Nan, menționat atât în monografia consacrată satului medieval moldovenesc, cât și în erata la *Indicele numelor de locuri*, cu formula: „unde a fost Bratul Micul și Nan”. Considerat ca fiind jude în Trâmedecii, pe Cuțitna, el nu apare în nici una din versiunile documentului în discuție. Posibilele identificări ale acestuia cu Nan, stăpân de sat pe Siret sau cu Nan, slugă domnască, fratele preotului Iuga nu pot fi luate în calcul.

Dincolo de ambiguitatea identificărilor propuse de Alexandru I. Gonța, analiza documentară permite desprinderea câtorva ipoteze privind familia preotului Andrei din Trâmedecii. Pentru început se poate spune că satul de pe Cuțitna a fost stăpânit de trei boieri, Bratul, Micul (același cu stăpânul seliștii) și Simion, aflați într-o posibilă relație de rudenie. Această ipoteză capătă în consistență dacă admitem că numele unuia dintre fiii protopopului, Mihul, a fost transcris greșit, fiind vorba de fapt tot de un Micul, variantă onomastică frecvent folosită pentru Nicolae⁶⁸. În acest caz, Simion putea fi frate cu Bratul și Mihul, nefiind exclus ca cei trei să fi deținut tot atâtea judecii, așa cum reiese din analiza lui Alexandru I. Gonța. Pentru a conchide, se poate spune că preotul Andrei era continuatorul unei duble tradiții, dobândind calitatea de preot pe filieră paternă și moștenind demnitatea de jude din cadrul neamului. Tot astfel, în cazurile menționării unor frați, slujitori ai altarului, poate fi presupusă aceeași manieră de transmitere a demnității ecleziastice, precum o sugerează informațiile de la jumătatea veacului al XV-lea privitoare la preotul Toader din Bârlad și la fratele său Draghie, acesta din urmă alegând să-și încheie cariera clericală în lăcașul monahal ctitorit chiar de el⁶⁹. De la sfârșitul secolului provin unele referiri despre vânzarea unor proprietăți care aparținuseră preotului Dragomir și fratelui său, preotul Pătrașco Lofindie (Scolofendie)⁷⁰.

Evoluția socială a familiilor preotești poate fi mult mai ușor de reconstituit pe măsura multiplicării informațiilor documentare. Dintre numeroasele cazuri de acest tip, sugestiv este cel al preoților Iachim și Ion, originari din Stângăcenii, pe Soloveț, fiii preotului Ivan, nepotul lui Sima Stângaci. La 20 decembrie 1572, cei doi oameni ai bisericii, împreună cu frații lor, au obținut întărire pentru ocina și dedina lor, „jumătate de sat din Stângăcenii pe Soloveț”⁷¹. Astfel, în cadrul familiei clericale aduse în discuție, dintre fiii lui Sima Stângăceanul, primul stăpân al așezării, Ivan a îmbrățișat cariera ecleziastică, iar apoi i-a pregătit pe doi dintre fiii săi, Iachim și Ion să-și urmeze la altar. Aceeași realitate socială este ilustrată și de familia preotului Gliga, tatăl preotului Ilie și rudă cu preotul Voina și cu

⁶⁸ N.A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei, 1963, p. 118-119.

⁶⁹ *DRH*, A, vol. I, p. 351, nr. 248.

⁷⁰ *Ibidem*, vol. III, p. 304, nr. 167; p. 321, nr. 177; p. 323, nr. 178.

⁷¹ *DIR*, A, XVI, vol. III, p. 10, nr. 18.

Todir, cunoscut sub numele călugăresc de Theofan⁷². La 5 septembrie 1580, aflăm că urmașii preoților Gliga și Voina au dobândit confirmare pentru „un loc din pustie”, la mănăstirea Cetățue, aflată în hotar cu Rădulești, pe Siret, în Vrancea⁷³. Lăcașul de cult era, se pare, ctitoria familiei preotului, locul ales de Todir pentru retragere și probabil de alți oameni ai bisericii din acest neam. Există și alte exemple de preoți despre care se poate presupune că au făcut parte dintre întemeietorii unor lăcașe monahale. În acest sens poate fi invocat preotul Iliăș, despre care aflăm din vânzările efectuate de urmașii lui direcți către ruda lor, Dragomir Oțel, cel care a cumpărat, la 5 martie 1446, „satul Bozianii, la obârșia Albănei, <și> mănăstirea și cu amândouă pârâiașele”⁷⁴.

Data fiind miza menținerii stabilității unor astfel de grupuri sociale, perpetuarea demnității preoțești, și implicit a avantajelor care decurgeau de aici, se putea realiza și pe calea alianțelor matrimoniale. Între strategiile de integrare în familii clericale poate fi evocată cea la care a apelat preotul Mihul despre care aflăm dintr-un document prin care preotul Moisei, împreună cu ginerele său, „popa Mihula din Pășcani”, cumpărau „o seliște mai sus de Boldești, pe pârâul Bârleștilor, anume Sârbii” de la Nicula negustor din Cotnari, pentru o sută de ughi, plătiți pe din două de cei doi oameni ai bisericii. În documentul supus discuției se găsește o dispoziție testamentară conform căreia „după moartea mea, eu popa Moisei, partea mea din această seliște, pe care am cumpărat-o pe banii mei proprii, să fie a fiicei mele, Nistea”⁷⁵. Se desprinde de aici ideea că tradiția constituirii unor familii clericale bazate pe principiul transmiterii preoției din tată în fiu era atât de puternică încât, în situația absenței unei descendențe masculine, cum se pare că s-a întâmplat în acest caz, moștenirea simbolică a neamului se conserva prin intermediul ginerilor. Mihul se va dovedi un om deosebit de activ și cum locul fiecăruia în societate depindea în bună măsură de stăpânirea de bunuri, va căuta în mod constant să-și rotunjească averea. Astfel, într-un document emis de șoltuzul și pângarii târgului Baia, se menționează că a cumpărat de la fiii lui Fratea din Pășcani o parte din acest sat, pentru 60 de taleri⁷⁶. La 4 iunie 1607 a achiziționat de la Anisia, fiica lui Foltea și de la nepoata ei de soră, Ana, o ocină în satul Verișeni, pe Moldova, ținutul Suceava, pentru 43 de taleri de argint⁷⁷.

Adăugând la prestigiul ce decurgea din calitatea de om al altarului, stabilitatea conferită de o importantă avere, preotul Mihul a jucat un rol deosebit în cadrul comunității. Astfel, la 11 iulie 1603 este menționat în documentul prin care popa Ștefan, fiul lui Iachim din Bărgăoani, mărturisea că a vândut moștenirea sa, o ocină în satul Cărligi, ținutul Neamț, lui Nicoară logofăt⁷⁸. Prestigiul de care se bucura acest preot transpare și din formula „rugătorul nostru” cu care este desemnat în documentul emis de cancelaria domnească în 1607⁷⁹.

⁷² *Ibidem*, p. 146-147, nr. 189.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ *DRH*, A, vol. I, p. 376, nr. 265.

⁷⁵ *DIR*, A, XVI, vol. IV, p. 238, nr. 292.

⁷⁶ *Ibidem*, XVII, vol. II, 1953, p. 78, nr. 89.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 109-110, nr. 134.

⁷⁸ *Ibidem*, vol. I, p. 109, nr. 155.

⁷⁹ *Ibidem*, vol. II, p. 110, nr. 134.

Implicarea activă în secol II va aduce preotului Mihul și povara tuturor treburilor lumești. Astfel, în 1617 s-a judecat cu călugării de la mănăstirea Râșca „pentru un vad de pod, ce este la Siret, în hotarul Pășcanilor”. Radu voievod a dat soroc „lui popa Mihail și oamenilor lui de acum, din luna Iulie 8 zile până a treia zi după Bobotează, ca să aducă martori oameni buni și bătrâni, să mărturisească cu sufletele lor, cum știu ei mai cu dreptate și cui i se cuvine acest vad și dacă mai au călugării pod, în acest vad”. Din păcate, actul este distrus în partea finală și nu cunoaștem decizia domnului⁸⁰. Din aceeași perioadă datează un catastif de jurători, prin care preotul Mihul dorea să dovedească faptul că nu i-a vândut o ocină lui Balica hatman⁸¹. Faptul că acest slujitor al altarului traversa o perioadă agitată se poate susține și prin aceea că litigiul sugerat de catastiful menționat mai sus nu se stinge sau reizbucnește în 1622, când preotul Mihul, împreună cu ginerele său Ionașco Grecul, se plâneau domnului Ștefan Tomșa că o parte de ocină din Pășcani, adică o seliște cu vad de pod pe malul Siretului, le-a fost împresurată și vândută de Isaico comișel lui Balica hatman. În cele din urmă, aceștia vor primi întărire pentru moșia lor⁸². Dorind să prevină alte abuzuri, cei doi aveau să solicite, în iunie 1625, întărire pentru o parte din satul Pășcani, cumpărată în 1607 de la fiii lui Fratea⁸³. Probabil îngrijorarea lor era justificată de vreme ce, o lună mai târziu, se jeluiau voievodului țării, Radu Mihnea „dzicând că împlă un om, anume Capot <ă> multe amestecându și învăluindu la satul lor și la moșia lor...”, ceea ce îl va determina pe suveran să le dea carte pentru a-și apăra satul împotriva lui Capotă⁸⁴. Destinul preotului Mihul este emblematic pentru întreg clerul rural care a trecut, în cursul secolului al XVI-lea și la începutul celui următor, de la o perioadă de acumulări și prosperitate, la una în care singura preocupare devine apărarea proprietății.

Documentele aduse în discuție susțin ideea existenței unor familii cu tradiție clericală în Moldova medievală și implicit, conservarea demnității preoțești în cadrul acestora. De asemenea, preoții, profitând de statutul lor privilegiat, au realizat importante acumulări. Acestea au fost risipite mai apoi de urmașii oamenilor bisericii care, îndepărtându-se de oficiul ecleziastic, au pierdut și șansa de a păstra și multiplica averea moștenită. Documentele din secolul al XVI-lea care înregistrează acest proces consemnează și faptul că slujitorii altarului s-au aflat printre întemeietorii satelor înstrăinate acum. Un exemplu este al preotului Pătrașcu (Pătru, Petre, Petru) din Popeni, tatăl lui Zaharia și bunicul lui Ion. Despre acesta amintește un hrisov 21 aprilie 1518, care consemnează că nepotul său „a vândut ocina lui dreaptă din uricul bunicului său popa Petre, ... , a patra parte din satul Popeni, partea ce este dinspre biserică, pe Iubăneasa”, vărului său Iurșă, pentru 300 zloți tătărești⁸⁵. Încă de la început trebuie remarcată denumirea sugestivă a satului Popeni (Popiani, Popovți), pe Iubăneasa, ținutul Dorohoi, care marchează faptul că funcția clericală a fost asumată de întemeietorii satului, iar în timp a căpătat valoare toponimică.

⁸⁰ *Ibidem*, vol. IV, 1956, p. 188, nr. 233.

⁸¹ *Ibidem*, p. 189-190, nr. 234.

⁸² *Ibidem*, vol. V, 1957, p. 127, nr. 173.

⁸³ *Ibidem*, p. 353, nr. 465.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 359, nr. 475.

⁸⁵ *Ibidem*, XVI, vol. I, p. 124, nr. 118.

Ocina acum înstrăinată constituia „partea ce este dinspre biserică”, ceea ce sugerează că proprietățile clericale se aflau adesea în preajma lăcașelor de cult, fapt care poate fi pus în legătură cu funcția ctitoricească a clericilor⁸⁶. În sprijinul acestor afirmații vine și un document din 11 mai 1479, păstrat într-o copie românească, prin care Ștefan cel Mare întărea lui Ivașcu Popovschi jumătatea de sus a satului Borodicieni, cu Fântâna Liveni și cu heleșteu, cumpărată de acesta de la Armanca, soția lui Mihăilă Lopatinschi. De asemenea, a patra parte de satul Popeni, unde a fost casa lui Dumitru și jumătate de heleșteu, pe care la stăpânea împreună cu fratele său, Pătrașcu, și heleșteul Mihului⁸⁷. Este vorba despre localitatea și personajul ecleziastic menționate la 1518, care, datorită vârstei fragede, este amintit cu forma diminutivată a numelui, Pătrașcu. În plus, cognomenul fratelui său, Popovschi, a căpătat valoare de patronim, ceea ce sugerează apartenența la o familie clericală⁸⁸. De asemenea, la 1479 nu se amintește că Pătrașcu ar fi deținut vreo demnitate clericală, semn că la acea dată, tânăr fiind, nu făcuse opțiunea spre altar sau era la primii pași de inițiere în tainele sacerdotale. În plus, dacă se urmăresc cu atenție limitele proprietății, deținute împreună cu fratele său, reiese că în secolul al XV-lea aceasta era plasată în „cutul den sus, unde au fostu casa lui Dumitru”, iar la începutul secolului următor stăpânea singur „partea ce este dinspre biserică”. Este evident că, dacă acest din urmă reper ar fi existat la 1479, el ar fi fost preferat celui alt. Prin urmare, integrându-se în tradiția familială, Pătrașcu, numit acum Pătru, va ctitori biserica din satul al cărui nume trimitea la misiunea strămoșilor săi și, implicit, a sa.

Începând din prima jumătate a secolului al XVI-lea, în acord cu o tendință generală a societății moldovenești, moștenirile au fost divizate, iar familiile clericale s-au individualizat. Împărțirea moșiilor oferă noi exemple privind apartenența slujitorilor altarului la familiile care au întemeiat satele moldovenești. La 15 martie 1527 este menționat preotul Luca, fiul lui Tofan bătrânul, într-un document care consemnează că urmașii săi, împreună cu alte rude, au participat la împărțirea ocinilor lui Tofan bătrânul. Descendenților preotului Luca le-au revenit trei părți din satul Lușcești, pe Racova și locuri pentru două mori⁸⁹. Un alt slujitor al altarului, care poartă numele evanghelistului, nepotul lui Sima logofăt, este amintit într-un

⁸⁶ Aceasta nu constituie însă o regulă, întrucât bisericile satești erau amintite cu prilejul confirmărilor, împărțirilor sau vânzărilor de moșii pentru a delimita „partea dinspre biserică” deținută de un anume boier (*DRH*, A, vol. III, p. 246, nr. 126; *DIR*, A, XVI, vol. I, p. 252, nr. 223; vol. II, p. 40, nr. 41; p. 197-198, nr. 208) sau dacă se cerea stabilirea precisă a unui hotar putea fi luată ca reper ușa bisericii (*Ibidem*, vol. I, p. 188, nr. 167). De asemenea, lăcașul de cult era invocat și pentru a plasa în spațiu întregi localități, precum satul Hudicieni, care se afla pe drumul din dreptul bisericii Scoarțăștilor (*Ibidem*, p. 143, nr. 131).

⁸⁷ *DRH*, A, vol. II, p. 327, nr. 215.

⁸⁸ În spațiul intracarpatic, moștenirea succesivă a demnității clericale a dus la transformarea funcției în nume de familie (Adrian Andrei Rusu, *Preoți români ortodocși din districtul Hăgeșului în secolul al XV-lea*, p. 651). Poate fi citat, în acest sens, cazul lui Ioan (Ionuț) Popa din Poieni, a cărui apartenență la un neam de slujitori ai bisericii este indubitabilă (Ioan Aurel Pop, *Instituții medievale românești. Adunările cneziale și nobiliare (hoieresti) din Transilvania în secolele XIV-XVI*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1991, p. 177). Un exemplu cules din Moldova privind felul în care funcția bisericească putea căpăta semnificații onomastice este cel al lui Toader Popșorul, fiul preotului Oancea, al cărui nume constituia o expresie a păstrării tradiției clericale în sânul unei familii. În spiritul exemplificărilor din lumea transilvăneană se poate afirma că numele Popșorul îl desemna atât pe fiul preotului, cât și pe cel care urma să îi succedă în demnitatea ecleziastică (*DIR*, A, XVI, vol. II, 1951, p. 124 - 125, nr. 119).

⁸⁹ *Ibidem*, vol. I, p. 237-238, nr. 209.

document din 22 martie 1529, prin care copiii săi, împreună cu rudele lor, împărțeau ocinile lor, Glodenii și jumătate dintr-un sat pe Voinovea, unde a fost Pașco vataman, Socii și Dușeștii⁹⁰. Unul dintre membrii aceste familii intrase în rândul dregătorilor, ceea ce constituie o confirmare a faptului că toți deținătorii de pământ erau egali prin apartenența la boierime, ceea ce le deschidea perspectiva accesului spre elita politică, prin obținerea unor funcții în aparatul puterii. Acordarea unor dregătorii și includerea, în felul acesta, în cadrul elitei politice, favoriza acumularea de noi beneficii materiale, după cum alunecarea din zona puterii deschidea calea spre pauperizare. Spre deosebire de evoluția generală a micilor posesori de pământ, preoții nu și-au pierdut, însă, niciodată condiția de oameni liberi, mărturie fiind și raporturile fiscale privilegiate pe care Domnia le-a stabilit cu aceștia. În contextul acestor exemplificări poate fi amintit și preotul Toma, fiul lui Oancea Pancea, nepotul lui Mihăilă Julișor și al Marenii Lolcăi, fiica lui Ioanăș Borălescul. La 28 noiembrie 1555, împreună cu rudele sale, împărțea „ocina lor dreaptă din privilegiul de schimb ca a avut bunica lor Marena Lolcă ... un sat la Cobăle, anume Silvestrii”⁹¹. Satul fusese dobândit de Marena Lolcă, la 1 februarie 1481, printr-un schimb cu Ștefan cel Mare, căruia i-a cedat „Borileștii și Drăgoteștii, din Câmpul lui Dragoș, pe Nechid”, dăruite de domn mănăstirii Tazlău⁹². Acest preot se trăgea din neamul boierului Ștefan Borălovici, fiind descendent al fiului acestuia, Ioanăș Borălescul, cel care, împreună cu fratele său Dragomir, primea, la 8 aprilie 1419, danie, pentru credincioasă slujbă, trei sate în câmpul lui Dragoș: unul pe Nechid, „unde este casa lor”, Pașcanii și Dragoteștii, la care se adăugau Provozeștii, pe Tazlăul Sărat și Poiana lui Opriș, pe Tazlăul Mare⁹³. Din categoria care constituie obiectul acestor evocări făcea parte și preotul Gliga din Cărburești pe Rebricea, fiul lui Stanciu și al Stancăi, cel care, la 4 martie 1546, împreună cu rudele sale, primea privilegiu de întărire și împărțire pentru „a treia parte de sat, anume unde a fost <Comănel pe Răbricea>, ce acum se numesc Cărbureștii”. Această ocină fusese cumpărată de „unchiul lor «Cârstea și» Stanciul de la Urâta, fiica Malei, nepoata lui Iațco Piatra, pentru șaptezeci de zloți tătarești”. Moșia urma să fie divizată, o parte revenind celor trei frați (Gliga, Sava și Magdalina), iar cealaltă, moștenire de la Cârstea, personaj rămas fără urmași direcți, se împărțea în trei: o parte a ajuns în stăpânirea lui Gliga și a fraților săi, cealaltă a fost atribuită lui Stanciu, iar ultima a fost însușită de verii lor⁹⁴. Din acest privilegiu este lesne de observat preeminența în cadrul neamului a ramurii reprezentate de tatăl și unchiul preotului Gliga. Acesta poate fi motivul pentru care unul dintre reprezentanții săi a fost ridicat la demnitatea ecleziastică. O astfel de constatare este valabilă pentru comunitățile sătești în general, unde cele mai bine poziționate neamuri din perspectiva averii au ajuns să furnizeze și personalul ecleziastic parohial.

În concluzie, se poate spune că evoluția socială a preoților de mir din Moldova secolelor XIV-XVI poate fi pusă în evidență atât prin raportare la

⁹⁰ *Ibidem*, p. 312, nr. 278.

⁹¹ *Ibidem*, vol. II, p. 96, nr. 86.

⁹² *DRH*, A, vol. II, p. 356, nr. 233.

⁹³ *Ibidem*, vol. I, p. 65, nr. 45.

⁹⁴ *DJR*, A, XVI, vol. I, p. 414, nr. 381.

statutul conferit de exercitarea funcției clericale, cât și din perspectiva apartenenței la categoria boierimii⁹⁵. Slujitorii altarului proveneau din rândul stăpânilor de sate și erau ctitori ai lăcașelor de cult, o trăsătură distinctivă a acestui eșantion social reprezentând-o tendința de a perpetua în familie demnitatea ecleziastică, ceea ce constituia o garanție a menținerii stabilității patrimoniului. Odată cu abandonarea tradiției clericale urmașii preoților au înstrăinat treptat ocinile și dedinile lor, pierzându-se în masa anonimă a țărănimii sau a sărăcimii urbane, proces evident în secolul al XVI-lea, pe fondul multiplicării poverilor fiscale.

Notices on the Origin and Social Evolution of Secular Clergy in Moldavia during the 14th – 16th Centuries

Abstract

The secular clergy in Moldavia during the 14th – 16th centuries used to be a distinct social group, whose specific character was related to some features of several of its members. These features mainly referred to the sacerdotal prestige, a characteristic that placed them among the main intermediaries between immanent and transcendental, as from their services used to benefit all those belonging to the Orthodox Church, from simply peasants to princes. At the same time, they took advantage of the affiliation to the group of land owners, a fact that gave them a privileged fiscal statute and the perspective of their successors to enter the administrative hierarchy of the state.

This approach aims at analyzing the deeds of property issued by the princely office in order to emphasize the extent of integration of secular clergy within the local social elite in Moldavia during the 14th – 16th centuries. As a result of the examples illustrated here, it came out that the secular clergy belonged to the category of free people, land owners and members of the families having founded the Moldavian villages. Some of them became the most important personages within the families, as they bought the rights of ownership from the other members and also increased their property by buying some new villages. Moreover, the clergy dignity used to be the privilege of the ruling family, within which a certain part had the goal of perpetuating the ecclesiastic dignity, as the sources refer to real families of priests where the teenagers were taught by experienced priests. Most of the priests' successors who did not maintain the clerical tradition ended, eventually, since the 16th century, to estrange their goods, as a proof that, within the world of small land owners in the village, the statute of owner, which was a guarantee for the affiliation to the social elite, was related to the perpetuation of sacerdotal function.

⁹⁵ Într-un document emis în cancelaria lui Ieremia Movilă, la 15 iunie 1599, se arăta că Dragoman din Măstecani s-a prezentat în fața Domniei cu un ispisoc „făcut de mâinile părintelui nostru Nicanur, fost episcop de Roman, și de la alți mulți boieri”, printre care preoții Bîlțu, Cozma, Daniil, Isaico și Platon (*Ibidem*, vol. IV, p. 262, nr. 325).

MIȘCAREA DE EMANCIPARE A GRECILOR ȘI LEGĂTURILE EI CU ROMÂNII (1789-1821)

Întrucât un atare subiect nu a fost dezvoltat în istoriografia română și, pe cât se cunoaște, nici în cea elenă, ni s-a părut util un astfel de demers care să evidențieze aspectele identitare, cele de diferențiere, de convergență, precum și de contact dintre cele două mișcări de eliberare națională.

Cadrul general de manifestare a celor două mișcări naționale în discuție a fost dominat de puternice conflicte între Marile Puteri. Războaiele ruso-austro-otomane de la sfârșitul secolului al XVIII-lea s-au soldat cu succese notabile, obținute de Austria, dar, mai ales, de Rusia, devenită, acum, cel mai activ factor politic din Balcani. Prin Tratatul de la Küciük Kainardgi (15 iulie 1774), Imperiul rus a obținut cetățile Azov, Yenikale și Kerch și, totodată, posibilitatea de a controla Nordul Mării Negre¹. În baza Tratatului de subsidii² și în virtutea principiului echilibrului de putere, Austria a anexat Bucovina (7 mai 1775)³, măsură de natură a supraveghea acțiunile Curții nordice.

Perspectivile ce s-au deschis în timpul războiului ruso-austro-otoman, dintre anii 1787 și 1792, pentru Cabinetele de la Petersburg și de la Viena, au determinat formarea Triplei Alianțe (1788) a Marii Britanii, Prusiei și Olandei⁴, în vederea prezervării echilibrului în Balcani.

Izbucnirea revoluției franceze, atitudinea fermă a Prusiei⁵ și a Marii Britanii, precum și înfrângerile suferite de Austria, după anul 1789, au reprezentat pentru Habsburgi motive serioase de retragere din conflict. La acestea se adaugă atitudinea noului împărat Leopold al II-lea, interesat de consolidarea propriului tron⁶. Împărțirea Poloniei⁷ a rezolvat, temporar, tensiunile dintre Puterile din centrul și răsăritul Europei.

Pacea de la Campoformio⁸ a revigorat acțiunile Franței și, implicit, pe cele ale Marii Britanii, în Mediterana Orientală. Conflictul dintre Londra și Paris s-a acutizat, în cadrul chestiunii orientale, prin debarcarea lui Napoleon în Egipt⁹. De situația creată a profitat Rusia, care a beneficiat de

¹ J.A. R. Marriott, *The Eastern Question. An Historical Study in European Diplomacy*, Oxford, 1918, p. 151.

² *Ibidem*, p. 150.

³ Harald Heppner, *Austria și Principatele Dunărene (1774-1812). O contribuție la politica Sud-Est europeană a Habsburgilor*, Cluj, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 32.

⁴ J.A. R. Marriott, *op. cit.*, p. 158.

⁵ Nicolae Ciachiu, *Istoria popoarelor din Sud-Estul Europei în epoca modernă (1789-1923)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987, p. 67.

⁶ J.A. R. Marriott, *op. cit.*, p. 161.

⁷ Cf., Harold Temperley, *Europe in the Nineteenth and Twentieth Centuries (1789-1939)*, London, New York, Toronto, 1944, p. 61 și urm.

⁸ A. Otetea, *Contribuție la chestiunea orientală*, în volumul *Scrisori istorice alese*, prefată de David Prodan, note și studiu introductiv de Florin Constantin și Șerban Papucoste, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1980, p. 157.

⁹ *Ibidem*, p. 159.

deschiderea Strămtorilor pentru vasele sale comerciale și de război¹⁰. În plus, țarul Pavel I a obținut, ca rod al cooperării militare cu Imperiul Otoman, protectoratul asupra Insulelor Ionice¹¹. Normalizarea relațiilor franco-otomane, după Pacea de la Amiens (25 iunie 1802)¹², a însemnat recrudescența contradicțiilor ruso-otomane. Victoriile lui Napoleon pe Continent l-au convins pe sultan să profite din plin de beneficiile acestei situații pentru Poartă. Evenimentele au condus la un nou conflict ruso-otoman, între anii 1806 și 1812¹³, paralel cu desfășurarea războaielor celei de-a treia Coaliții antifranceze. Tratatul de la Tilsit (8 iulie 1807)¹⁴ a alimentat speranțele țarului Alexandru I pentru obținerea Principatelor din „mâinile” împăratului Franței. Convenția de la Erfurt (1808)¹⁵, cu toate că apropia acest fapt de materializare, natura relațiilor politice dintre cele două părți îl contrazicea¹⁶. Rusia a trebuit să se mulțumească doar cu Basarabia (16/28 mai 1812), dar nu ca rezultat al ajutorului francez¹⁷. Înfrângerea lui Napoleon, în cadrul celei de-a cincea Coaliții antifranceze, cu larga contribuție a armatelor țarului, a asigurat Petersburgului un rol primordial la lucrările Congresului de la Viena, precum și la „reconstrucția” Europei post-napoleoniene.

Pentru a prezenta mișcarea propriu-zisă de emancipare a grecilor și românilor se impune înfățișarea particularităților societății grecești, în vederea evidențierii complexității și caracterului aparte al luptei naționale elene. Teritoriile grecești se aflau în stadii diferite de dependență față de Poartă, fapt ce se datora condițiilor istorice în care s-a instaurat dominația otomană, precum și condițiilor geografice care împiedicau accesul, în special în ținuturile muntoase. De o situație aparte se bucurau șapte sate din Câmpia Megaridică, trei confederații de sate în Peninsula Chalcidică și provinciile Zagora, Sphakia, Mani, Kydonies, Chios și Peloponez, care beneficiau de o relativă autonomie în privința propriei conduceri¹⁸. Locuitorii din insule, Hydra, Spetsai, Psara, Chios ș.a. beneficiau de o organizare administrativă și privilegii sociale, grație furnizării anuale de matoși pentru flota de război otomană¹⁹. În acest mod, dar și prin desfășurarea unor activități comerciale maritime s-a constituit o categorie socială, marinarii. Pregătirea lor militară dublată, de mijloacele financiare ale proprietarilor de nave i-a transformat într-un factor extrem de important, în preajma războiului de independență²⁰.

¹⁰ *Europe and the Porte*, Volumul II: *Swedish Diplomatic Reports (1798-1799)*, Edited by Veniamin Ciobanu, The Center for Romanian Studies, Iași, Oxford, Portland, 2001, p. 85, (doc. 26).

¹¹ D.A. Sturdza și C. Colescu-Vartic, *Acte și documente relative la istoria renascerei României*, Volumul I, 1391-1841, București, 1900, p. 246, (doc. 50).

¹² A. Oțetea, *op. cit.*, p. 161.

¹³ L. Semenova, *Principalele Române în relațiile internaționale (1800-1806)*, în *SMIMd*, X, 1996, p. 3.

¹⁴ A. Oțetea, *op. cit.*, p. 166.

¹⁵ *Ibidem*, p. 168.

¹⁶ Patricia Kennedy-Grimsted, *The Foreign Ministers of Alexander I. Political Attitudes and the Conduct of Russian Diplomacy 1801-1825*, Berkeley, Los Angeles, 1969, p. 195.

¹⁷ *Ibidem*, p. 202.

¹⁸ Richard Clogg, *Aspects of the Movement for Greek Independence*, în volumul *The Struggle for Greek Independence. Essays to mark the 150th anniversary of the Greek War of Independence*, Edited by Richard Clogg, London, 1973, p. 2.

¹⁹ Apostolos Daskalakis, *Mouvements nationaux et sociaux en Grèce au XIXe siècle*, în *BS*, 16, 1, 1975, p. 15.

²⁰ Blocada continentală, precum și interdicția impusă comerțului francez în Levant au determinat o îmbogățire a insularilor precum și o sporire a experienței lor în mănuierea tunurilor folosite pe navele ce forțau „embargourile comerciale” (cf., *ibidem*).

Datorită faptului că vechile fiefuri militare otomane au devenit, în secolul al XVIII-lea, mari proprietăți private, fără nici o obligație personală față de stat²¹, s-au creat centre de putere regionale pe tot cuprinsul Imperiului. Impozitele arbitrare²² și vexațiunile de tot felul²³ au ruinat țărănimea greacă. Umilințele și suferințele populației, aflate sub arbitrarul liderilor regionali otomani, au împins diferite grupuri de greci la alternativa brigandajului. Bandele, care aveau reputația de „jandarmi sociali”, purtau denumirea de *klefti*²⁴. Insecuritatea drumurilor și a trecătorilor din Balcani, cauzată de acțiunile *kleftilor*, a determinat factorii de conducere ai Porții să formeze trupe creștine organizate, *armatoloi*²⁵, care să anihileze bandele de briganzi și să instaureze ordinea. În fapt, această măsură a sporit și mai mult descentralizarea statului și a alimentat, din contră, dezordinea. Întrucât *primații* orașelor impuneau și colectau impozitele pentru stăpânirea otomană, plăteau trupele de *armatoloi*, în ochii marii mase de greci aveau o poziție ingrată²⁶. Într-o situație asemănătoare se afla și clerul înalt care avea competență în treburile matrimoniale, testamentare și judiciare²⁷. Caracterul teocratic al statului otoman, unde contau doar diferențele religioase, a determinat măsura transformării Patriarhului de la Constantinopol în liderul întregului „corp creștin” din Imperiu și într-un intermediar între sultan și supușii săi nemulsumani. S-a ajuns în situația să existe o concurență între „aristocrația ecleziastică”, reprezentată de episcopi, protopopi, călugări și patriarhii Alexandriei, Antiohiei și acea „nobilime de robă”, fanarioții. Aceștia au deținut importante poziții economice și financiare în Imperiu. Treptat, profitând de nevoile Porții, s-au infiltrat și în posturile de interpreți²⁸ care i-a promovat, ulterior, în scaunele din Moldova și Țara Românească²⁹. Acest lucru le-a asigurat o influență semnificativă în afacerile Porții și un prestigiu deosebit în rândul populației elene. O altă categorie socială, care a jucat un rol deosebit în mișcarea de emancipare, a fost cea a negustorilor. Călătorind mult în Imperiu și în străinătate, prin natura ocupației, aceștia s-au aflat în relații cu acele comunități grecești³⁰ constituite în Europa, mai ales după anul 1774. Totodată, călătoriile de afaceri le-au facilitat contactul cu ideile și mentalitățile Europei Apusene.

²¹ A.F. Miller, *Mustpha Pacha Baïraktar*, Association Internationale d'Études du Sud-Est européen. Études et documents concernant le Sud-Est européen, (7), Bucarest, 1975, p. 29.

²² *Ibidem*, p. 35 și urm.

²³ *Ibidem*, p. 36.

²⁴ Extrem de numeroase în zonele de munte acestea sufereau mutații rapide. Se organizau în societăți libere, ierarhizate, de maxim 300 de persoane, având o conducere, legi și obiceiuri strict respectate (cf., *ibidem*, p. 3 și urm).

²⁵ *Ibidem*, p. 3.

²⁶ Traian Stoianovich, *The Social Foundations of Balkan Politics, 1750-1941*, în volumul *Balkan in Transition. Essays on the Development of Balkan Life and Politics since the Eighteenth Century*, Edited by Charles and Barbara Jelavich, Russian and East European Studies, Berkeley and Los Angeles, University of California Press, 1963, p. 303.

²⁷ *Ibidem*, p. 307; C. Vacalopoulos, *La structure sociale de la nation grecque avant la Révolution de 1821, d'après les informations de deux essais inédits de Georges Lassanis, membre de Philiki Hetaïrie*, în BS, 16, 1, 1975, p. 176.

²⁸ A.F. Miller, *op. cit.*, p. 39 și urm.

²⁹ Cyril Mango, *The Phanariots and the Byzantine Tradition*, în volumul *The Struggle for Greek Independence. Essays to mark the 150th anniversary of the Greek War of Independence*, Edited by Richard Clogg, London, 1973, p. 41.

³⁰ Apostolos Daskalakis, *op. cit.*, p. 16.

Mișcarea de emancipare a grecilor a cunoscut o serie de situații care i-au delimitat cadrul de acțiune. Dacă războaiele ruso-austro-otomane au reprezentat ocazii de înfăptuire a dezideratelor naționale, realitatea dură a politicii internaționale, precum și promisiunile rusești, fără fundament concret, i-au dezamăgit pe grecii moderni, în special după pacea de la Iași (1792). Eșuarea calculelor legate de modul în care evoluțiile politice internaționale puteau influența soarta Imperiului Otoman, dar, mai ales, revoluția franceză au determinat o reorientare, cel puțin temporară, a speranțelor lumii neolene³¹. Primul semn al adaptării la noua „religie” a libertății a fost dat, în ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea, de intelectualitate și de cel mai proeminent reprezentant al acesteia, Rigas Veleshtinlis³². Experiențele societății grecești trăite sub stăpânire otomană au constituit mobilul necesar pentru a trece la formularea unei alte concepții asupra lucrurilor. Soluția alternativă propusă se regăsea într-un program de schimbare culturală³³, inspirat de iluminism, precum și într-o restructurare radicală a politicii și a societății prin înlăturarea condițiilor existente și înlocuirea lor cu o nouă ordine democratică a lucrurilor³⁴. Aceste prefaceri permiteau asumarea a „două aspecte complementare și contradictorii: *iluminare* și *revoluție*”³⁵. Conținutul acestei viziuni sublinia nevoia de a se da un aspect socio-economic manifestărilor politice. Mesajul său spiritual și moral a fost popularizat printr-un program de lucrări³⁶. Pregătirea ideologică a mers dincolo de traduceri literare și a cuprins un corpus de scrieri revoluționare care au sintetizat gândirea sa politică³⁷. Rigas a îmbinat activitatea intelectuală cu cea politică, oricât ar părea de nesemnificativă aceasta din urmă. Ocuparea Insulelor Ionice de către Franța reprezenta pentru patriotul neolen o ocazie unică de revendicare a libertății națiunii sale. Planurile sale de a intra în contact cu Napoleon sunt foarte neclare. Autoritățile austriece de anchetă au constatat că planul Veleshtinului viza să provoace o răscoală în Mani, să extindă revolta prin colaborarea luptătorilor munteni din Souli, în Epir, să proclame libertatea Greciei și să introducă un sistem de guvernare de inspirație franceză³⁸. În

³¹ Pashalis M. Kitromilides, *Iluminismul neolen. Ideile politice și sociale*, Traducere din limba greacă de Olga Cicanci, cuvânt înainte de acad. Răzvan Theodorescu, București, Editura Omonia, 2005, p. 248.

³² Despre activitatea lui Rigas vezi studiile Ödön Fűves, *The Philike Hetairia of Rhigas and the Greeks of Pest*, în *BS*, 12, 1, 1971, p. 117-122; C. M. Woodhouse, *The Macedonian Contribution to the Struggle of Rhigas*, în *BS*, 30, 1, 1989, p. 33-42; Ioannis A. Papadrianos, *The Supporters of Rhigas Veleshtinlis in the Serbian Town of Zemun*, în *BS*, 33, 1, 1992, p. 51-55; L. Vranoussis, *Rhigas un patriot grec în Principate*, București, 1980. Istoriografia română nu a lăsat necercetată activitatea acestui personaj, care a avut legături semnificative cu Moldova, dar mai ales cu Țara Românească. Vezi, în acest sens lucrările lui Nestor Camariano, *Rhigas Veleshtinlis complètement et corrections concernant sa vie et son activité*, (I) în *RESEE*, XVIII, 4, 1980, p. 687-719 ; Idem, *Rhigas Veleshtinlis complètement et corrections concernant sa vie et son activité*, (II), în loc. cit., XIX, 1, 1981, p. 41-69; Idem, *Quelques précisions au sujet de la traduction du drame L'Olympiade de Metastasio, faite par Rhigas Veleshtinlis*, în *RESEE*, III, 1-2, 1965, p. 291-296; Cornelia Papacostea-Danielopolu, *Rhigas Veleshtinlis et les recherches contemporaines*, în *RESEE*, XI, 3, 1973, p. 553-567; Nicolae Iorga, *O scrisoare a lui Rigas*, în *RI*, I, 2, februarie. 1915, p. 35.

³³ Pashalis M. Kitromilides, *op. cit.*, p. 90.

³⁴ Traian Stoianovich, *op. cit.*, p. 304.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Culegere de fizică pentru grecii inteligenți și iubitori de învățătură* (1790); *Școala amantilor delicați* (1790); *Efectele amorului*, *Călătoria tânărului Anaharsis în Grecia* (1797); *Harta Greciei* (1797) (cf., Pashalis M. Kitromilides, *op. cit.*, p. 255 și urm.).

³⁷ *Proclamația revoluționară*, *Drepturile omului*, *Constituția și Thurios*, (cf., *ibidem*, p. 265 și urm.).

³⁸ *Ibidem*, p. 262 și urm.

fapt, intenționa insurecționarea întregului spațiu de „iradiere” greacă și distrugerea unei mari părți a Imperiului Otoman. Urmarea, în caz de reușită, ar fi fost un stat federativ, Republica Elenă³⁹, care urma să înglobeze, pe lângă Peninsula Balcanică, axul noului edificiu, și Asia Mică, insulele mediteraneene, Moldova și Țara Românească⁴⁰. Arestarea lui Rigas, în anul 1798, a marcat sfârșitul unei faze cruciale a chestiunii grecești⁴¹. Catherine Koumarianou consideră că dispariția tragică a lui Rigas a reprezentat începutul unei recrudescențe culturale în lumea neogreacă, fapt ce a determinat o complexă și matură activitate politică⁴². Conflictul dintre intelectualitatea iluministă și Biserica reprezentată de Patriarhie, căci despre acesta este vorba, a durat până la izbucnirea revoluției din anul 1821 și a îmbrăcat forme diverse. Cauzele ar trebui căutate în caracterul intrinsec al tradiției ortodoxe, în influența sa socială, și, doar, secundar în circumstanțele secolului al XVIII-lea⁴³.

Dincolo de aceste lupte „surde” din cadrul societății neoeleene pentru conducerea mișcării de eliberare rămân constante eforturile de revigorare culturală a națiunii, exprimate prin fondarea de școli, modernizarea curriculei⁴⁴, acordarea de burse în străinătate⁴⁵, constituirea de tipografii și librării, sporirea contactelor cu Occidentul. În această manieră s-a dezvoltat un concept inedit în educație ce reflecta diversificarea apărută în atitudinile și necesitățile noi ale oamenilor. Interesul sporit arătat lucrărilor cu un conținut variat exprima o largă conștiință culturală, manifestată în cunoașterea unor probleme aparte de cele pur funcționale⁴⁶. Cele mai eficiente și mai rapide mijloace de „echipare” a școlilor și de satisfacere a cerințelor spirituale ale populației au fost traduceri. Însă, canalizarea și orientarea lor într-un program sistematizat și cu o finalitate clar stabilită se datorează lui Moesiodax și, mai ales, lui Catargi, profesori de prestigiu la Academiiile domnești de la Iași, respectiv București.⁴⁷ În acord cu ideile iluministe, unii intelectuali neoeleeni au căutat să facă din limba populară, *demotiki*, o limbă unitară pentru întreaga societate greacă⁴⁸, fapt ce a scandalizat acea grupare a intelighenției care vedea în antici un imperios model de urmat. Dezbaterea s-a purtat prin corespondență, broșuri, cărți, fiind expresia unui alt clivaj apărut în societate și care a complicat orientarea generală a eforturilor de emancipare

³⁹ L. Vranoussis, *op. cit.*, p. 27.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 29.

⁴¹ Catherine Koumarianou, *The Contribution of „Inteligenția” toward the Greek Independence Movement, 1797-1821*, în volumul *The Struggle for Greek Independence. Essays to mark the 150th Anniversary of the Greek War of Independence*, London, 1973, p. 67.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ Vasilios N. Makrides, *Science and Orthodox Church in 18th and early 19th Century Greece: Sociological Considerations*, în *BS*, 29, 2, 1988, p. 266 și urm.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 175.

⁴⁵ Catherine Koumarianou, *op. cit.*, p. 75.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 71.

⁴⁷ Pentru activitatea desfășurată de intelectuali greci, vezi lucrările elenistelor Ariadna Camariano-Cioran, *Academiiile domnești din București și Iași*, București, Editura Academiei, 1971; Corneliu Păpăcoștea-Danielopolu, *Literatură în limba greacă din Principatele Române (1774-1830)*, București, Editura Minerva, 1982.

⁴⁸ Nestor Camariano, *Sur l'activité de la „Société littéraire grecque-dacique” de Bucarest (1810-1812)*, în *RESEE*, VI, 1, 1968, p. 41; Idem, Athanasios Christopoulos, *Sa vie, son oeuvre littéraire et ses rapports avec la culture roumaine*. Institute for Balkan Studies, Thessaloniki, 1981, p. 88.

de sub dominația otomană și a întârziat închegarea unei conștiințe naționale⁴⁹.

Conștientizarea unei anumite maturizări a permis manifestarea mai multor mișcări de natură revoluționară. Sulioții au încercat să se opună stăpânirii otomane reprezentat în Rumelia de Ali pașa de Tebeleni. De asemenea, nici Efthynios Vlachavas nu a mai suportat abuzurile și tratamentele la care erau supuși țărani din Epir, fapt pentru care aceștia s-au răscolat în anul 1808⁵⁰. Rezultatul căutărilor asidue pentru găsirea mijloacelor și modalităților eficiente de acțiune s-a concretizat într-o nouă formă organizațională, cea a societăților. O caracteristică importantă le recomandă ca manifestări ale luptei de emancipare din afara spațiului de dominație otomană. Prima dintre acestea, Societatea literară greco-dacică⁵¹ a funcționat, la București, între anii 1810 și 1812, sub protecția autorităților rusești de ocupație⁵². Inițiatorul său, mitropolitul Ignatie de Arta, s-a ocupat de reorganizarea Academiei domnești din capitala Țării Românești, pentru a servi mai bine idealurile educaționale ale organismului filologic. Pentru a extinde aria de impact a noilor idei mobilizatoare, pentru a spori șansele de schimbare la nivel național, s-a luat inițiativa fondării la Viena⁵³ a unui organism de presă, *Loghios Ermis* (Hermes Învățatul), care era expresia tendințelor de informare și de uniformizare culturală menite să apropie de societatea greacă „binefacerile” educației. Apariția acestei reviste, la treisprezece ani după dispariția *Ephimeris*-ului, publicație ce purta amprenta lui Rigas⁵⁴, poate fi considerată ca o revigorare a direcției de lucru a mișcării de emancipare. Primul pas în formarea presei grecești a fost făcut de periodicele: *Ellinikos Tilegraphos* (1812-1836), *Melissa* (1819-1821), *Kalliope* (1819-1821)⁵⁵. Modificarea curriculei, sporirea traducerilor, fondarea unui organism de presă, adoptarea unei limbi unitare ilustrează intensitatea, dar și nivelurile de profunzime ale acțiunilor mișcării de eliberare grecești, de la începutul secolului al XIX-lea.

Se pare că acum mișcarea de emancipare a neogrecilor urma un parcurs coerent și sistemic, întrucât Societatea literară greco-dacică s-a constituit într-un model de organizare pentru diaspora, a luptei de eliberare a națiunii elene, model preluat de Capodistria⁵⁶ în constituirea *Philomousos Etairia*, la Viena, în anul 1813⁵⁷. Situația s-a datorat perpetuării „cadrelor”

⁴⁹ D. Popovici, *Literatura română în epoca „Luminilor”*, în *Studii literare*, I, Ediție îngrijită și note de I. Em. Petrescu, Cluj, Editura Dacia, 1972, p. 16.

⁵⁰ Pashalis M. Kitromilides, *op. cit.*, p. 379.

⁵¹ Nestor Camariano, *Sur l'activité de la „Société littéraire gréco-dacique de Bucarest” (1810-1812)*, p. 40.

⁵² *Ibidem*, p. 35.

⁵³ D. Russo, *Elenismul în România. Epoca bizantină și fanariotă*, în volumul *Studii istorice greco-române. Opere postume*, Publicate sub îngrijirea lui Constantin C. Giurescu de Ariadna Camariano și Nestor Camariano, Tom II, București, 1939, p. 540.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 359.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 540.

⁵⁶ Patricia Kennedy-Grimsted, *Capodistria and a „New Order” for Restoration Europe: The „Liberal Ideas” of a Russian Foreign Minister, 1814-1822*, în *JMH*, Tom XL, 2, 1968, p. 195.

⁵⁷ Influențată în preajma debutului lucrărilor Congresului de la Viena, cu scopul nedeclarat de a atrage atenția Marilor Puteri asupra „chestiunii grecești”, Societatea și-a axat acțiunile doar în sfera culturală. Membrii săi au arătat o grijă deosebită pentru protejarea monumentelor vechi, acordarea de asistență pentru elevii fără posibilități materiale și care s-au arătat „vrednici” la învățătură (cf., Domna Dontas, *Greek Historians on John Capodistrias: a Selective Bibliography*, în *BS*, 30, 1, 1990, p. 102). La 6 mai 1818 Roxandra Stourdza-Edling l-a informat pe mitropolitul Ignatie de Arta despre grecii care studiau la Universitățile din Jena, Göttingen și Weimar, pe cheltuielile *Philomousos*

în noul ansamblu „societar”, întrucât prezența lui Ignatie și a lui Antimos Gazis în noul organism, foști membri ai Societății literare greco-dacice, certifică direcția imprimată acțiunilor prerevoluționare. Structura socială a organismelor menționate evidențiază rolul diriguitor asumat de elita politică elenă modernă, care milita doar pentru dezvoltarea culturală, ca precondiție a construcției unei Grecii independente, fără a preciza, însă, formele ulterioare de luptă în vederea apropierii idealului național.

Expresia gradului înalt de dezvoltare la care a ajuns societatea greacă, în formarea și adoptarea identității individuale social-politice a fost *Philiki Etairia*. Constituită, în anul 1814, la Odessa, din inițiativa a trei negustori, Nicolae Scufas din Arta, Atanasie Tzakalof din Ianina și Emanuil Xanthos din Patmos, a nutrit, inițial, dorința de a elibera patria printr-o insurecție generală. Cauzele care au facilitat răspândirea și întărirea Eteriei în Rusia⁵⁸ au fost de natură resentimentară (ura față de otomani), din rațiuni tactice (speranțele puse în ajutorul țarului), din considerente economice (sprijinul pe care îl găseau vasele grecești sub pavilion rus), din motive „umanitare” (protecția primită de emigranți în Imperiul Nordic), la care se adaugă intervențiile Petersburgului în favoarea grecilor, percepute drept manifestări dezinteresate⁵⁹. Pe lângă acestea, exista o infrastructură reprezentată de grecii aflați în posturile de consuli și de funcționari ai consulatelor rusești din Imperiul Otoman⁶⁰. Impactul Eteriei în rândul societății neoeleene din Rusia a sporit mai ales datorită zvonului încetățenit precum că Societatea era sprijinită de către Curtea de la Petersburg⁶¹ și îndrumată de o conducere supremă, care lăsa să se înțeleagă că aceasta ar fi întruchipată de țar⁶².

Având reprezentanți din aproape toate categoriile sociale, s-a acreditat ideea conform căreia era o „coalitie națională”⁶³ în care interesele regionale și de grup erau subsecvente interesului general, transpus în binele Greciei. Membrii grupurilor sociale majore care s-au alăturat Societății nu erau reprezentativi pentru „pătura” din care proveneau. Observația încetățenită în istoriografie referitoare la predominarea Eteriei de către negustori a dezvoltat ideea potrivit căreia burghezia comercială, întocmai ca și cea occidentală, a condus lupta de eliberare a națiunii neoeleene⁶⁴. În fapt, societatea a reprezentat un eșec în atragerea indivizilor din toate categoriile sociale și tocmai de aceea grupurile majore au acționat

Etairia. Din programul ridicării culturale a poporului neoeleu nu au lipsit traduceri făcute după autorii occidentali, precum *Ifigenia în Taurida* a lui Goethe (1818) (cf., Hélène E. Koukkos, *La comtesse Roxandra Stourdza-Edling et sa contribution à l'éducation des étudiants hellènes en Europe*, în volumul *Symposium L'epoque phanariote*, Thessaloniki, 1974, p. 182).

⁵⁸ Numărul eteriștilor și al comitetelor lor creșteau continuu în Odesa, Moscova, Ismail, Chișinău, Petersburg, Kiev, Kerson, Sevastopol, Eupatoria, Nicolaev, Teodosia, Taganrog, etc. (cf., Constantin Papoulidis, *Les grecs de Russie au 19e siècle et au début du 20e*, în BS, 32, 2, 1991, p. 240).

⁵⁹ Nestor Camariano, *Despre organizarea și activitatea Eteriei în Rusia înainte de răscoala din 1821*, în SMIM, 2, 1960, p. 84.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ Cu toate că în Imperiul Habsburgic conviețuiau un număr foarte mare de greci, foarte puțini au aderat la cauza Eteriei, din teamă față de vigilența și compromisișorii poliției metternichiană. După experiența tragică a lui Rigas, și în stadiul avansat în care ajunsese mișcarea de emancipare neoeleună, nimeni nu era dispus să riște o asemenea miză (cf., *ibidem*).

⁶² *Ibidem*.

⁶³ G. L. Arș, *On the Life in Russia of the Greek Patriotic Family of Ypsilanti*, în BS, 26, 1, 1985, p. 83.

⁶⁴ Theophilus C. Prousis, *The Greeks of Russia and the Greek Awakening 1774-1821*, în BS, 28, 2, 1987, p. 259.

nu ca eteriști, ci drept reprezentanți ai ordinii sociale premoderne. Situația se explică prin implicațiile viziunii *Societății Prietenilor* ce se dovedeau a fi o amenințare pentru lumea greacă. De aici și eșecul în atragerea grecilor importanți din coloniile dezvoltate în Viena, Trieste, Pisa, Neapole, Paris, Marsseiles, Amsterdam și Londra. Dezintegrarea Eteriei, produsă în momentul izbucnirii revoltei, reprezenta consecința falimentului în plan social a lipsei de coagulare a energiilor și de atenuare a superiorității revendicate de fiecare categorie socială⁶⁵. Cu toate acestea, inexistența unei poziții concrete a permis recrutarea de membri din aproape fiecare grup social. Ca un paradox, Frangos consideră că, din acest punct de vedere, succesul Societății a stat la baza eșecului său⁶⁶. De asemenea, cercurile conducătoare ale Eteriei au făcut eforturi constante pentru a clarifica, într-un anumit sens, relațiile cu guvernul rus. Atât în anul 1817⁶⁷, cât și în ianuarie 1820⁶⁸, i s-au făcut propuneri lui Capodistria de a accepta conducerea societății conspirative. Declinarea acestor oferte⁶⁹ și insistența lui Xanthos de a da un conținut semnificativ orientării mișcării au condus la acceptarea, de către Alexandru Ipsilanti, la 12/24 aprilie 1820, a funcției de Inspector General al Societății neogrecești⁷⁰. Andrei Oțetea consideră că această hotărâre avea aprobarea tacită a țarului⁷¹. Există o controversă în istoriografie privind informarea țarului de către Capodistria, asupra principalelor obiective și intenții generale ale *Philiki Etairia*⁷². Dar aceiași istoriografie ignoră aproape complet activitatea culturală a Societății, insistând doar asupra aspectului politic. La Odessa s-a înființat, în anul 1817, Gimnaziul comercial grec ce a avut ca profesori pe Constantinos Vardalahos, Gh. Ghenadios, Ioan Macris, Gh. Lassanis. Pe baza metodei lancasteriene s-au învățat: istoria, științele naturale, limbile greacă, germană și italiană, comerț și navigație⁷³. Pentru întreținerea acestei școli, în care studiau peste 150 de elevi s-a hotărât acordarea profitului unor stabilimente financiare înființate în perioada 1814-1816⁷⁴. Tipografia fondată în anul 1818 a imprimat cărți în greaca vorbită, de natură a ridica gradul de informare al tinerilor și de a impulsiona formarea unei conștiințe

⁶⁵ George D. Frangos, *The Philiki Etairia: A Premature National Coalition*, în volumul *The Struggle for Greek Independence. Essays to mark the 150th anniversary of the Greek War of Independence*, Edited by Richard Clogg, London, 1973, p. 94.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 95.

⁶⁷ Theophilus C. Prousis, *op. cit.*, p. 276.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ Ministrul de externe al Rusiei, convins fiind că o acțiune a eteriștilor era prematură, în conjunctura politică internațională de după anul 1815, a căutat în numeroase rânduri să avertizeze asupra pericolelor la care se expun aceștia declanșând, inoportun, o răscoală în Grecia otomană (cf., *ibidem*, p. 277; Nestor Camariano, *Despre organizarea și activitatea Eteriei în Rusia înainte de răscoala din 1821*, p. 78).

⁷⁰ Theophilus C. Prousis consideră că înaltul oficial grec i-ar fi sfătuit pe liderii mișcării să își îndrepte atenția către Alexandru Ipsilanti, membru al unei proeminente familii fanariote, general în armata rusă și aghiotant al țarului (cf., Theophilus C. Prousis, *op. cit.*, p. 278). Această consiliere ascundea intenția de a fi mai eficient sub observație acțiunile *Societății Prietenilor* și, poate, chiar utilizarea organizației, atunci când condițiile internaționale ar fi permis, manifestarea sa violentă. Această măsură era una firească, deoarece se temea de represaliile sultanului asupra grecilor.

⁷¹ A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția de la 1821*, București, Editura Științifică, 1971, p. 169.

⁷² C. M. Woodhouse, *op. cit.*, p. 120 și urm.

⁷³ Constantin Papoulidis, *op. cit.*, p. 251; Theophilus C. Prousis, *op. cit.*, p. 270.

⁷⁴ „Asigurarea grecilor” (1814), „Banca de împrumuturi comerciale” (1815) și „Societatea de asigurare a grecilor uniți” (1816) au permis desfășurarea în bune condiții a actului educațional și au favorizat, prin cadrul material creat, receptarea noilor idei ale Europei (cf., Nestor Camariano, *Despre organizarea și activitatea Eteriei în Rusia înainte de răscoala din 1821*, p. 96).

naționale⁷⁵. Teatrul s-a dovedit a fi unul dintre cele mai eficiente mijloace de dezvoltare a unor sentimente naționale. Prin provocarea unor emoții, a unor trăiri, dar și prin transmiterea ideilor politice, actul artistic a căpătat un sens propagandistic și de popularizare a crezului neolen. Beneficiind de sprijinul autorităților locale, care au pus la dispoziția „Societății grecilor iubitori de teatru” sala teatrului rusesc, tinerii îndrumați de Lassanis au interpretat câteva piese originale⁷⁶, precum și traduceri din Voltaire⁷⁷.

Mișcarea de emancipare a românilor a cunoscut puternice accente de manifestare, încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Caracteristicile acesteia au identificat-o cu realitățile spațiului balcanic. Boierii reprezentau singurul grup social cultivat și conștient de propria condiție, asumându-și rolul de promotor al cauzei românești⁷⁸. Formele de exprimare ale luptei de eliberare națională au fost dintre cele mai diverse, mergând de la implicarea armată în războaiele ruso-austro-otomane contra puterii suzerane, până la o „politică petiționară” îndreptată către Marile Puteri.

Instaurarea regimului fanariot a avut consecințe extrem de grave asupra Principatelor, atât din punct de vedere al statutului juridic, al naturii instituțiilor cât și asupra evoluției economice, culturale și spirituale⁷⁹. Starea acută de decădere a Moldovei și a Țării Românești a determinat, în consecință, elita politică autohtonă să caute mijloace de contracarare a factorilor răspunzători de o atare situație. Drept urmare, opoziția constantă făcută domnilor fanarioți a fost de natură a releva Porții gradul de incompatibilitate dintre noul sistem și particularitățile pământenilor⁸⁰. Domnii erau acuzați că patronează un regim de spoliere și de fiscalitate excesivă, venalitatea funcțiilor, promovarea grecilor în principalele dregătorii. De asemenea, fanarioții au fost exponenții unui sistem aflat într-o continuă nevoie de bani pentru soluționarea favorabilă a cererilor venite de la Constantinopol, precum și pentru crearea unei rezerve financiare în condițiile unei noi angajări în competiția pentru scaunele de la Iași și București⁸¹.

Acțiunile conspirative contra domnilor au reprezentat o constantă a epocii fanariote. Tonul s-a radicalizat odată cu războiul ruso-otoman dintre anii 1768 și 1774, când categoria politică dominantă din Țara Românească a ales, chiar, un domn pământean, pe boierul Ștefan Pârscoveanu⁸². Măsura s-a datorat unui acces de „independență” sau, poate, doar tendinței de a forța mâna Porții și a o sili, în felul acesta, de a accepta „voința” națiunii. Situația s-a agravat după anul 1774 când Alexandru Ipsilanti a avut de reprimat, în Muntenia, conspirația boierului Cândescu, în timp ce Grigore al III-lea Ghica și urmașul său în scaunul de la Iași, Constantin Moruzi, au

⁷⁵ Constantin Papoulidis, *Les grecs de Russie au 19e siècle et au début du 20e*, p. 259 și urm.

Nestor Camariano, *Despre organizarea și activitatea Eteriei în Rusia înainte de răscoala din 1821*, p. 98.

⁷⁷ Cf., *Ibidem*, p. 99.

⁷⁸ L. Boicu, *Principatele Române în raporturile politice internaționale în secolul al XVIII-lea*, Iași, Editura Junimea, 1980, p. 157.

⁷⁹ Gh. Platon, *Cum s-a înfăptuit România modernă. O perspectivă asupra strategiei dezvoltării*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1993, p. 64.

⁸⁰ Vlad Georgescu, *op. cit.*, p. 9.

⁸¹ E. Stănescu, *Préphanariotes et Phanariotes dans la vision de la société roumaine des XVIIe-XVIIIe siècles*, în volumul *Symposium L'empire phanariote*, Thessaloniki, 1974, p. 348.

⁸² Vlad Georgescu, *op. cit.*, p. 28.

trebuit să facă față mișcării conduse de Manolache Bogdan și Ioniță Cuza⁸³. Lucrurile nu se opresc aici, și în anul 1782 frământările din Moldova au determinat mazilirea lui Alexandru Mavrocordat, iar Dumitru Fălcoianu, un continuu oponent al fanarioților din Țara Românească, a suportat rigorile acțiunilor sale în anii 1785 și 1795⁸⁴. Nici acțiunile lui Teodor Balș și Ioniță Cantacuzino nu au reușit în încercarea de a-l răsturna pe Mihai Suțu, în anul 1794⁸⁵. În ultimele două decenii ale epocii fanariote manifestările s-au înmulțit. Alexandru Suțu a fost sechestrat de către boieri la Văcărești, în timp ce conspirația munteană dintre anii 1811 și 1812 contra mitropolitului Ignatie veneau să sporească opoziția contra regimului fanariot⁸⁶. Agitațiile din anii 1813, 1814 și 1816 contra lui Scarlat Callimachi vizau atragerea atenției Rusiei asupra încălcărilor repetate ale Hătișerifului din anul 1802, pentru a se pune capăt acestor abuzuri. Contrar omologului său din Moldova, Ioan Caragea a acționat ferm contra opozanților, exilându-i pe Constantin Filipescu, Constantin Bălăceanu, Iancu Cocreșcu și Apotol Racoviceanu⁸⁷. Conștiința etnică distinctă față de elementul grec, o primă condiție în dezvoltarea conștiinței naționale, s-a evidențiat în consecvența cu care elita politică românească a luptat pentru realizarea dezideratelor naționale. Profitând de neînțelegerile și de interesele divergente dintre Marile Puteri, protipendada românească a reușit să prezinte opiniile și dorințele Principatelor, la toate conferințele și congresele unde, s-a pus, fie și tangențial, problema viitorului Moldovei și al Țării Românești⁸⁸. Memoriile prezentate Rusiei, Austriei, Imperiului Otoman și Franței dovedeau calcule exacte ale situației internaționale, precum și ancorarea mișcării românilor într-o realitate politică concretă. Speranțele puse în anumite Puteri vizau implicarea factoriilor de conducere ai acestora, în sensul aducerii chestiunii Principatelor pe agenda diplomatică, în vederea soluționării sale favorabile. Aceste manifestări probau și existența unei conștiințe naționale românești, chiar dacă era evidentă, doar în rândul unei categorii a societății.

Această parte a elitei, dezvoltată în cadrul unui sistem social-politic de relații economice și aflată sub presiunea dominației străine, a constatat contradicțiile dintre sistemul existent și aspirațiile naționale, reclamând schimbarea sistemului. Așadar, incompatibilitatea dintre sistem și noua conștiință a păturii boierești impulsiona adaptarea sa la noul mod de a gândi. Dacă în secolul al XVIII-lea elenismul a asimilat elementele românești mai receptiv⁸⁹, la începutul veacului următor se pare că se producea o segregare, cel puțin, în rândul elitei intelectuale și politice românești care nu a intrat în contact cu Academia domnească, un „bastion” al grecismului. Această tendință de diferențiere s-a manifestat inițial în cadrul Societății literare greco-dacice dintre anii 1810 și 1812, printr-un refuz de aderare⁹⁰ la

⁸³ *Ibidem*.

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ Nestor Camariano, *Sur l'activité de la „Société littéraire gréco-dacique” de Bucarest (1810-1812)*, p. 39; T. G. Bulat, *O conspirație boierească contra Mitropolitului Ignatie grecul al Ungrovlăhiei*, în *AB*, VII, 2-3, 1936, p. 11.

⁸⁷ Vlad Georgescu, *op. cit.*, p. 27 și urm.

⁸⁸ Gh. Platon, *op. cit.*, p. 64.

⁸⁹ Leonidas Rados, *Influența greacă în cultura română după 1821. Manifestări și tendințe*, în *ADAI*, Tom XL, 2003, p. 125.

⁹⁰ Excepție au făcut banul Grigore Brâncoveanu, vornicul Iordache Slătineanu și căminarul Nestor Craiovescu, probabil datorită legăturilor puternice cu mediile intelectuale grecești, dar mai ales, cu

un organism ce avea ca unic scop ridicarea națiunii grecești. Cărturarii români nu puteau participa ca simpli spectatori sau ca membri angajați în emanciparea culturală a unui popor străin, în timp ce propria națiune trăia în ignoranță. De asemenea, nu puteau fi părtași la susținerea financiară a instituției literare cu resursele furnizate de „patrie”. Reacția de natură culturală se încadrează în periodizarea istoriei culturii românești propusă N. Iorga⁹¹ și, ulterior, de Al. Duțu⁹². Aceștia au identificat o etapă care începea în anul 1810 și în care cultura națională românească și cea similară neogrească începeau să se diferențieze reciproc⁹³, iar tradiția selectivă pare a urma aceeași conduită. Dacă în ochii cărturarilor neogreci trecutul se înfățișa dominat de Antichitatea elină, intelectualii români erau marcați de prestigiul romanității, văzut ca o linie frântă de dominația străină. Astfel, cultura română se orienta spre o formă națională, care nu abandona o parte din direcțiile sale anterioare, după cum o dovedește sprijinul acordat în continuare culturilor balcanice⁹⁴. Dacă Principatele și-au conservat ființa statală, aceasta s-a datorat luptei elitei politice românești. Bucurându-se de o relativă autonomie, garantată de actele de privilegii conferite de Poartă, Moldova și Țara Românească beneficiau de o autoconducere potrivit propriei tradiții, chiar dacă partea otomană a încălcat în repetate rânduri aceste înțelegeri.

Cu toate că relațiile greco-române, în perioada propusă, au cunoscut un spațiu de contact mai larg, legăturile dintre cele două mișcări au îmbrăcat atât forme directe, cât și de natură ideatică. Faptul că cea mai mare parte a mișcării de emancipare neolenă s-a desfășurat în diaspora⁹⁵, deci și în Principate, a permis ca desfășurările sale să nu fie atât de distincte de cea românească, sub raportul distanțelor. Așadar, cele mai concrete conexiuni între mișcarea de emancipare neogreacă și cea a românilor s-au conturat în domeniul cultural. Istoriografia românească⁹⁶ și cea elenă⁹⁷ au fost unanime în aprecierea rolului jucat de cultura neogreacă pentru renașterea culturală românească. Gradul de influență a fost, însă, perceput diferit de istoricii noștri. În timp ce eleniștii D. Russo⁹⁸, Ariadna Camariano-Cioran⁹⁹, Cornelia Papacostea-Danielopolu¹⁰⁰, au considerat determinantă prezența mediului intelectual neolen din Principate pentru revigorarea spirituală românească, E. Lovinescu¹⁰¹, D. Popovici¹⁰² și P.

Academia domnească de la București, unde au fost elevi, sau datorită unei atitudini de conservare a dregătoriilor deținute (cf., Nestor Camariano, *Sur l'activité de la „Société littéraire gréco-dacique” de Bucarest (1810-1812)*, p. 44).

⁹¹ N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, ediția a II-a, Volumul III, București, 1933, p. 18.

⁹² Al. Duțu, *Coordonate ale culturii românești în secolul XVIII*, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 254.

⁹³ N. Iorga, *op. cit.* p. 18.

⁹⁴ Veselin Traikov, *Curențe ideologice și programe din mișcările de eliberare națională din Balcani până în anul 1878*, traducere de prof. dr. C-tin N. Velichi, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 56.

⁹⁵ Catherine Koumariou, *op. cit.*, p. 79.

⁹⁶ Gh. Platon, *op. cit.*, p. 64.

⁹⁷ Leonidas Rados, *Greci și români în secolul XIX. Aspecte identitare*, în *Xenopoliana*, VIII, 1-4, Iași, 2000, p. 73.

⁹⁸ D. Russo, *op. cit.*, p. 354.

⁹⁹ Ariadna Camariano-Cioran, *Academiile domnești din București și Iași*, p. 7.

¹⁰⁰ Cornelia Papacostea-Danielopolu, *Literatura în limba greacă din Principatele Române (1774-1830)*, p. 11.

¹⁰¹ E. Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, Volumul I, București, Editura Științifică, 1972, p. 74.

Cornea¹⁰³, nu au dat o mare amploare fenomenului cultural grec modern. Dimpotrivă, urmașii antichității din Peloponez au fost văzuți doar intermediari între ideile iluministe și receptorii lor din Principate¹⁰⁴.

Tonul emancipării culturale din Balcani a fost dat de cărturarii neogreci, printr-un proces de simbioză creat din receptarea valorilor spirituale occidentale și suprapunerea lor peste cele antice grecești. Această mixare de inspirație iluministă a fost o măsură conștientă, artificială, de natură a crea premisele redeșteptării naționale neoeleene¹⁰⁵. Căile de realizare pe filieră culturală au fost dintre cele mai diverse. S-a încercat dezvoltarea învățământului de factură laică, prin studierea materiilor: matematică, fizică experimentală, geografie, istorie naturală, metafizică, mitologie, literatură, franceză, italiană, rusă, germană¹⁰⁶. Caracterul raționalist și enciclopedic al educației avea, în esență, un obiectiv utilitar ce consta în formarea de tineri care să răspândească în patrie cunoștințele dobândite¹⁰⁷. Faptul că nu s-a făcut o distincție etnică între elevii de la Academii domnești, tinerii români, mai numeroși uneori decât cei greci, au beneficiat de singurul învățământ superior din Peninsula Balcanică¹⁰⁸. Politica de traducere selectivă a operelor apusene a venit în sprijinul prefacerilor din educație, prin racordarea sa la cele mai noi „cuceriri” ale științei și prin trecerea de la mentalitățile societății tradiționale la cele revoluționare¹⁰⁹. Dar contactul cu traducerile grecești a permis elitei politice românești să-și sporească baza de argumentare în petițiile înaintate Marilor Puteri și să-și consolideze obiectivele fixate¹¹⁰. De asemenea, tipărirea cărților laice grecești, mai pronunțată după anul 1812¹¹¹, a determinat crearea unei conștiințe publice¹¹². Această efervescență iluministă din Moldova și din Țara Românească a contribuit semnificativ la dezvoltarea culturii noastre. Eforturile de impunere a limbii vorbite drept limbă unitară a neamului¹¹³ au constituit un exemplu de urmat pentru cazul românesc și care alături de dezvoltarea literaturii neogrecești au reprezentat „vectorii” formării conștiinței naționale din Principate¹¹⁴.

Chiar dacă anumiți cărturari români, ca I. Cantacuzino, I. Văcărescu, Iordache Catargi, Iordache și Nicolae Rosetti-Roznovanu, au

¹⁰² D. Popovici, *op. cit.*, p. 10.

¹⁰³ P. Cornea, *Originile romantismului românesc. Spiritul public, mișcarea ideilor și literatura între 1780-1830*, București, Editura Minerva, 1972, p. 61.

¹⁰⁴ D. Popovici, *op. cit.*, p. 12.

¹⁰⁵ Pashalis M. Kitromilides, *op. cit.*, p. 122.

¹⁰⁶ Ariadna Camariano-Cioran, *Academii domnești din București și Iași*, p. 47.

¹⁰⁷ Nestor Camariano, *Sur l'activité de la „Société littéraire gréco-dacique” de Bucarest (1810-1812)*, p. 39.

¹⁰⁸ Ariadna Camariano-Cioran, *Academii domnești din București și Iași*, p. 18.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 48.

¹¹⁰ André Mirabel, *Les aspects révolutionnaires des lettres néo-grecques aux XIXe et XXe siècle*, în *RESEE*, VI, 4, 1968, p. 572.

¹¹¹ Elena Siupiu, *Quelques documents militaires autrichiens relatifs à la fondation de la typographie grecque de Iassy (1812)*, în *RESEE*, XV, 3, 1977, p. 509 și urm.

¹¹² Cornelia Papacostea-Danielopolu, *Literatură în limba greacă din Principatele Române (1774-1830)*, p. 54.

¹¹³ Nicolae Isar, *Principatele Române în epoca luminilor (1770-1830). Cultura, spiritul critic, geneza ideii naționale*, Editura Universității din București, 1999, p. 102.

¹¹⁴ André Mirabel, *La littérature et la langue, vecteurs de la conscience nationale chez les peuples du sud-est européen*, în volumul *Les Lumières et la formation de la conscience nationale chez les peuples du sud-est européen*, Bucarest, 1970, p. 18.

învățat să gândească în limba greacă¹¹⁵, ei au acționat în cadrul mișcării naționale românești¹¹⁶. Românii nu pot fi acuzați că au fost doar receptori critici ai elementelor culturale neogrecești ci, dimpotrivă, unii cărturari români au participat activ la ridicarea spirituală a elenismului fără a avea, însă, „conștiința rivalității”¹¹⁷. Începând cu anul 1810, istoria culturală românească „se separă tot mai mult” de cea similară neogrească „și se împuternicesc fiecare”¹¹⁸. Divergențele s-au accentuat pe măsură ce intelectualii neogreci făceau progrese în transformarea culturii universale elene într-una națională. Așadar, prin acest intermediar neogrec, gândirea politică românească a prins contur, și-a precizat forma¹¹⁹, a impulsionat căutarea și imaginarea de soluții pentru menținerea ființei statale și a integrității sale teritoriale. Ideile revoluției franceze privind conceptul de libertate, precum și cele legate de transformarea situației existente¹²⁰, în toate domeniile afectate de fanarioți, au fost filtrate de către cărturarii neoleni și utilizate selectiv de mișcarea de regenerare națională a românilor. Până la 1821, în Principate influențele iluministe au pătruns într-o pondere mai mare, prin elementul grec, decât prin alte căi, datorită dispunerii de către acesta a mijloacelor necesare asigurării unui flux continuu de idei și de curente occidentale¹²¹. Pe baza acestor contacte, românii au beneficiat de experiența grecilor în planul formării conștiinței naționale. Astfel, elita politică pământească a știut să evite puternicele contradicții sociale care au întârziat maturizarea conștiinței neolene. Totodată, conservatorismul Patriarhiei constantinopolitane¹²² în plan cultural și politic a fost neutralizat într-o anumită măsură de acțiunile intelectualității elene combinate cu măsurile luate de fanarioții din Moldova și din Țara Românească.

În ciuda comunității de interese în sustragerea teritoriilor românești și grecești de sub dominația otomană, viziunile celor două mișcări asupra configurației etatice preconizate se aflau la poli diametral opuși. Dacă pentru români, primordială era obținerea independenței și realizarea unității statale¹²³, pentru anumite pătri ale societății neolene se puneau problema refacerii Imperiului Bizantin¹²⁴, tendință ce a dominat, în parte, chiar și în timpul războiului de independență (1821-1830). Întrucât și Principatele Române erau vizate a face parte din această construcție¹²⁵, ce ținea de

¹¹⁵ Vlad Georgescu, *op. cit.*, p. 53 și urm.

¹¹⁶ Leonidas Rados, *Influența greacă în cultura română după 1821. Manifestări și tendințe*, p. 125.

¹¹⁷ *Ibidem*. Gr. Brâncoveanu a tradus în greaca modernă anumite opere occidentale și a condus ședințele Societății literare greco-dacice (1810-1811), în timp ce Nestor Craiovescu a redactat statutul aceleiași instituții filologice (cf., Nestor Camariano, *Sur l'activité de la „Société littéraire gréco-dacique” de Bucarest (1810-1812)*, p. 38).

¹¹⁸ N. Iorga, *op. cit.*, p. 18.

¹¹⁹ Vlad Georgescu, *op. cit.*, p. 18.

¹²⁰ Veselin Traikov, *op. cit.*, p. 52.

¹²¹ Cornelia Papacostea-Danielopolu, *L'impact de la Révolution française dans la culture roumaine par les textes en langue grecque*, in *La Révolution française et les roumains. Impact, images, interprétations, Etudes à l'occasion du bicentenaire publiées par Al. Zub*, Collection dirigée par Gh. Buzatu, I. Agrigoroaici, V. Cristian, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1989, p. 147.

¹²² Constantin Păpășilidis, *Le Patriarcat Œcuménique Sérapheim II et les Russes*, in *BS*, 17,1, 1976, p. 59.

¹²³ Gh. Platon, *op. cit.*, p. 49.

¹²⁴ Notis Botzaris, *Visions Balkaniques dans la préparation de la Révolution grecque (1789-1821)*, Geneve, Paris, 1962, p. 15.

¹²⁵ Vezi articolul 7 din Constituția lui Rigas în lucrarea Rigas Veleshtinis, *Scieri revoluționare. Proclamația revoluționară. Drepturile omului, Constituția, Thuriot*, Societatea Științifică de Studii „Tcrai-Veleshtino-Rigas”, București, Editura Omonia, 1999, p. 63.

gândirea medievală, s-a ajuns într-o situație antagonică între elementele acestui binom tratat în aceste rânduri, precizând anticipativ forma conflictului de la 1821. Divergențele dezvoltate în planul direcțiilor de acțiune politică au fost concurate de cele din planul registrului tactic. Caracterul aristocratic al celor două mișcări a fost răspunzător de mijloacele de luptă utilizate.

Între români și greci au existat și legături de natură politică, mai concrete după constituirea Societății Prietenilor, în anul 1814. Aceste relații de factură revoluționară s-au evidențiat în contextul pregătirii luptei de eliberare neoeleenă. Speranțele elenilor, în ajutorul Rusiei, alimentate, tacit, de către țar, au reprezentat pentru elita politică din Principate principalul motiv de colaborare cu liderii eteriști. De aceea, o parte a boierimii din Moldova și din Țara Românească, în frunte cu Grigore Brâncoveanu, I. Rosetti-Roznovanu, Tudor Vladimirescu¹²⁶ au avut legături cu organizația secretă. Cu toate acestea, idealul de libertate proclamat de *Philiki Etairia*, în condițiile unei puternice influențe a spiritualității neogrecești în spațiul românesc și a comunității de religie¹²⁷, nu au determinat o angajare a mișcării de emancipare a românilor până la identificarea sa cu cea similară grecească. Mișcarea neoeleenă care și-a asociat și unii domni fanarioți¹²⁸ și a folosit Principatele drept furnizor de resurse financiare și materiale, urmărirea subordonarea clară a aspirațiilor noastre, în vederea realizării a așa-numitei *Megali idea*¹²⁹. Intuind aceste planuri ambițioase, românii au recurs la acțiuni ostile, mergând până la conflictul deschis.

Dar legăturile dintre mișcarea de emanciparea greacă și români s-au conturat și în domeniul interesului arătat de Marile Puteri atât pentru greci, cât și pentru români. Rusia, încă de la începutul secolului al XVIII-lea, a alimentat speranțele de eliberare ale grecilor și românilor care au crescut în timpul războiului ruso-otoman dintre anii 1768 și 1774¹³⁰. Eșecul întreprinderilor Petersburgului în Mediterana Orientală s-a datorat insuficienței coordonări dintre acțiunile ofensive ruse și cele ale răsculaților, lipsei unui plan strategic prestabilit, a materialului logistic, precum și ajutorului minim furnizat de flota lui Alexei Orlov¹³¹. Cu toate acestea, țarina nu putea renunța la planurile anexioniste pe seama Porții. De aceea, în anul

¹²⁶ Apartenența liderului mișcării românești de la 1821 la *Philiki Etairia* a rămas o problemă controversată a istoriografiei noastre, cu toate încercările elenistului Nestor Camariano de a sublinia acest fapt. Pentru mai multe detalii vezi Nestor Camariano, *Les relations de Tudor Vladimirescu avec l'Hétairie, avant la Révolution de 1821*, în BS, 6, 1, 1965, p. 139-164; Idem, *L'activité de Georges Olympios dans les Principautés Roumaines avant la révolution de 1821*, în RESEE, II, 3-4, 1964, p. 433-446.

¹²⁷ *Relațiile româno-elene. O istorie cronologică*, Editori Stelian Brezeanu, Constantin Iordan, Maria C. Matei, Tudor Teodorescu, Gheorghe Zbucă, Cuvânt înainte de Virgil Cândea, București, Editura Omonia, 2003, p. 172.

¹²⁸ Marian Stroia, *Documente noi privitoare la evenimentele din 1821 în Principatele Române: Domnitorul Mihai Suțu și Eteria*, în RI, Tom V, 3-4, 1994, p. 313 și urm.

¹²⁹ Notis Botzaris, op. cit., p. 15.

¹³⁰ Curtea de la Petersburg a început a se sprijini pe greci datorită dezvoltării complexe atinse de aceștia, din punct de vedere economic, social, cultural și politic. Românii erau cointeresați în acțiunile îndreptate contra Imperiului Otoman, în primul rând pentru ca armata țarului să profite de resursele materiale și de participarea efectivă contra trupelor sultanului și, în al doilea rând, din rațiuni ce priveau politica de infiltrare rusă în Sud-Estul Europei (cf., Ariadna Camariano-Cioran, *La guerre russo-turque de 1768-1774 et les grecs*, în RESEE, III, 3-4, 1965, p. 516 și urm).

¹³¹ *Ibidem*, p. 526.

1779 a imaginat „proiectul grecesc”¹³² prin care propunea o totală reconstrucție a hărții Peninsulei Balcanice, la care a încercat să cointerezeze și Imperiul Habsburgic. Planul, părănd prea „romănesc”, a fost primit cu reticență de Iosif al II-lea¹³³, motiv pentru care Ecaterina, decisă să profite de pe urma slăbiciunilor Porții și a alianței cu Viena, a avansat, în anul 1782, ideea unui regat al „Daciei”¹³⁴. Influența crescândă a Petersburgului în rândul grecilor și românilor a contat semnificativ în hotărârea Înalțului Divan de a declara război Rusiei (august 1787)¹³⁵. Implicarea Austriei în război, fidelă Tratatului din anul 1781¹³⁶, a sporit și mai mult îngrijorarea Londrei față de „afacerile orientale”. De aceea, Tripla Alianță (1788) a Marii Britanii, Prusiei și Olandei¹³⁷ s-a dorit a fi un factor de presiune, de natură a contracara planurile ambițioase ale celor două Curți imperiale. Împărțirile succesive ale Poloniei (1772, 1793, 1795)¹³⁸ au lărgit și mai mult granițele Rusiei și Austriei cu Principatele Române. Acest fapt a sporit îngrijorarea elitei politice din Moldova și din Țara Românească în privința politicii desfășurată de Viena și de Petersburg față de Sud-Estul Europei. Lipsa mijloacelor care să prevină o soartă asemănătoare cu a polonezilor îi făcea pe români neputincioși în fața politicii de forță a Imperiilor vecine.

Sfârșitul primei Coaliții antifranceze (1797)¹³⁹ a creat premisele pentru o nouă regrupare a puterilor ostile Franței. Obținerea Insulelor Ionice¹⁴⁰, dar, mai ales, debarcarea lui Napoleon în Egipt au deschis o nouă fază a chestiunii orientale¹⁴¹. Războiul declanșat la presiunile diplomatice ale Marii Britanii și Rusiei pentru a determina angrenarea Imperiului Otoman în conflictul contra Franței s-au soldat cu declarația de război a Porții de la 2 septembrie 1798¹⁴². Întrucât forța combativă a trupelor și marinei sultanului era extrem de redusă în fața unui conflict de o asemenea anvergură, Înalțul Divan a acceptat încheierea unei alianțe defensive cu Rusia¹⁴³ și Marea Britanie¹⁴⁴, chiar dacă aceasta însemna deschiderea Strămtorilor pentru vasele comerciale și de război ale țarului Pavel I. Se pare că participarea

¹³² Rusia, revendicându-se drept moștenitoarea Imperiului Bizantin și drept protectoarea ortodoxiei, a avansat planul de restaurare a unui stat care să conțină teritoriile Imperiului Otoman, locuite de creștini și care să fie condus de nepotul țarinei, Constantin (cf., *ibidem*, p. 545).

¹³³ Împăratul era nemulțumit nu de proiectul în sine, ci de insuficienta compensație, pe care urma să o primească. Pe lângă Dalmația și Serbia emitea pretenții asupra Istriei, Bosniei, Herțegovinei și Olteniei, în timp ce Franța ar fi primit Siria și Egiptul (cf., J. A. R. Marriott, *op. cit.*, p. 156).

¹³⁴ Un regat independent alcătuit din Moldova și Valahia, înfățișat ca un stat tampon, între cele trei imperii (rus, habsburgic și otoman), se dorea a fi o primă etapă de împărțire a provinciilor sultanului (cf., L. Boicu, *Considérations portant sur la reconstitution de la Dacie dans des projets européens du XVIIIe siècle*, în *RRH*, XX, 4, 1981, p. 698).

¹³⁵ *Ibidem*.

¹³⁶ Isabel de Madariaga, *The Secret Austro-Russian Treaty of 1781*, în „*Slavonic Review*”, Tom XVII, 3, 1958, p. 133).

¹³⁷ J.A.R. Marriott, *op. cit.*, p. 158.

¹³⁸ Harold Temperley, *op. cit.*, p. 61.

¹³⁹ *Ibidem*, p. 83.

¹⁴⁰ Anexarea Insulelor Ionice (Corfu, Zante, Cefalonia, Santa-Maura, Cerigo) și a cetăților din Albania, situate la sud de golful Ludrino, Butrinto, Larta, Vonitza au asigurat Franței o dominație în Mediterana Orientală, (cf., A. Oțetea, *Contribuție la chestiunea orientală*, p. 157).

¹⁴¹ Debarcarea lui Napoleon în Egipt, la 1 iulie 1798, a declanșat o criză de proporții, atât în Mediterana, cât și în Europa, alimentată de presiunile Marii Britanii asupra Marilor Puteri ostile progreselor franceze, (cf., *ibidem*, p. 159).

¹⁴² *Europe and the Porte*, Volumul II, p. 80, (doc. 24).

¹⁴³ La 3 ianuarie 1799 alianța era, deja, ratificată, (cf., *loc. cit.*, Volumul II, p. 131, (doc. 38), după ce, în prealabil, la 29 decembrie 1798, Cabinetul de la Londra și cel de la Petersburg au pus bazele celei de a doua Coaliții antifranceze. (cf., Andrei Oțetea, *Contribuție la chestiunea orientală*, p. 159).

¹⁴⁴ *Europe and the Porte*, Volumul II, p. 134, (doc. 39).

Imperiului Otoman la cucerirea Insulelor Ionice dovedea, în particular, derularea unei politici externe ofensive. Substratul acestei implicări a lui Selim al III-lea (1789-1807) mergea dincolo de orice demonstrație de forță și de orice tendință de recuperare a unui prestigiu demult apus, vizând, doar, contracararea unei puternice baze propagandistice franceze ce amenința „les principes de la verité, de bon ordre et du repos publique”¹⁴⁵. Cooperarea militară ruso-otomană a fost completată, politic, printr-o construcție arbitrară, Republica celor Șapte Insule Unite (martie 1800), aflată sub suzeranitatea sultanului și, respectiv, sub protecția Rusiei¹⁴⁶.

Deschiderea Strămtorilor pentru vasele comerciale și de război ruse a creat o situație de dominație politico-militară și economică a Sud-Estului Europei, precum și posibilitatea sporirii influenței țarului în rândul populațiilor creștine din acest spațiu. „Prezența” rusă în Principate s-a consolidat și datorită vegherii la respectarea scrupuloasă de către Poartă a Hâtîșerifului din anul 1802¹⁴⁷. Dar aceste poziții puternice nu au modificat hotărâtor politica otomană, pe cât s-ar putea crede. Semnarea păcii franco-otomane (25 iunie 1802)¹⁴⁸ făcea inutilă alianța „nefirească” dintre țar și sultan, motiv pentru care factorii de decizie otomani căutau noi puncte de sprijin care să înlocuiască înțelegerea prea costisitoare cu Petersburgul.

Victoria de la Austerlitz (2 decembrie 1805) și pacea de la Pressbourg (26 decembrie 1805)¹⁴⁹, precum și presiunile diplomatice ale lui Sebastiani la Constantinopol¹⁵⁰ au convins conducerea Porții că se putea folosi de Franța pentru a se elibera de tratatul cu Rusia. Preocupările lui Selim al III-lea pentru reformarea statului¹⁵¹ impuneau condiții de pace la frontierele Imperiului. Din acest motiv, înalții săi dregători au căutat să mențină Poarta în afara conflictului european, cu toate că diplomațiile britanică și rusă au încercat contrariul. Mai mult, Londra și Petersburgul și-au împărțit încă din 1804 responsabilitățile în privința apărării Greciei¹⁵². Alexandru I nu putea, însă, să își asume apărarea posesiunilor otomane fără să promită îmbunătățirea condițiilor de viață ale elenilor¹⁵³. Era evident că o cooperare între țar și cabinetul britanic nu putea avea loc, fără a exista și suspiciuni reciproce față de intențiile și acțiunile în Mediterana Orientală. Deci, securitatea Greciei nu era doar o problemă militară. Trupele regulate nu puteau opera în forță în zonele dificile din Balcani, unde susținerea locuitorilor era esențială. Dar grecii puteau fi câștigați în fața agresivei

¹⁴⁵ *Loc. cit.*, Volumul II, p. 104, (doc. 28).

¹⁴⁶ D. A. Sturdza și C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 233-235.

¹⁴⁷ *Ibidem*, p. 261 și urm. Actul se înscria într-o anumită evoluție a acumulărilor în sfera autonomiei Principatelor, după hâtîșeriful din anul 1774, hâtîhumaiumul din anul 1776 și senedul din anul 1783. Pentru Petersburg era încă un mijloc de influențare a deciziilor Porții, poate cel mai însemnat, în privința numirii și destituirii domnilor. Această convenție, alături de cele care au precedat-o, Kûciûk Kainardgi (1774), Ainali Kavak (1779), Iași (1792), „aveau valoare practică doar acompaniate de dislocări în elita politică din Principate”, putând perturba stabilitatea regimului (cf., Cristian Ploscaru, *Principatele Române în politica Rusiei la cumpăna secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea. Consecințe ale Hâtîșerifului din 1802*, în *MemAntiq*, XXI, 1997, p. 385).

¹⁴⁸ Andrei Oțetea, *Contribuție la chestiunea orientală*, p. 161.

¹⁴⁹ J.A.R. Marriot, *op. cit.*, p. 174; Robert Gildca, *Barricades and Borders. Europe 1800-1914*, Oxford, 1987, p. 42.

¹⁵⁰ Ed. Driault, *La politique orientale de Napoleon, Sebastiani et Gardane (1806-1808)*, Paris, 1904, p. 34.

¹⁵¹ Stanford J. Shaw, *Between Old and New. The Ottoman Empire under Sultan Selim III 1789-1807*, Cambridge, Massachusetts, 1971, p. 374.

¹⁵² Piers Mackesy, *The War in the Mediterranean 1803-1810*, London, New York, Toronto, f.a., p. 46.

¹⁵³ *Ibidem*.

propagande franceze doar prin promisiuni de protecție¹⁵⁴ și fără a alimenta iritarea dregătorilor Porții, precum și pe cea guvernatorilor provinciali pe care se sprijinea apărarea posesiunilor sultanului. O atare situație s-a produs în anul 1803, când agentul rus Mocenigo a oferit protecție și ajutor militar sulioților în conflictul lor cu pașa Ali de Tebeleni¹⁵⁵. Și Principatele s-au aflat în spațiul de interes al Franței¹⁵⁶ fapt dovedit atât de reînființarea consulatelor de la Iași și București, cât și de memoriile românești redactate în această perioadă¹⁵⁷.

Acțiunile abile ale lui Napoleon în sudul Italiei, divergențele ruso-britanice legate de Malta, precum și conflictul ascuțit între propaganda franceză și cea rusă au determinat slăbirea controlului aliat în Mediterană¹⁵⁸, iar ocuparea Principatelor și, ulterior, Pacea de la Tilsit (8 iulie 1807) au pus capăt dominației franceze în Sud-Estul Europei¹⁵⁹. În timp ce Petersburgul își periclitasă pozițiile în acest spațiu, Cabinetul de la Londra, printr-o ofensivă diplomatică și militară susținută a încercat să își prezerve pozițiile în cadrul Imperiului Otoman, dar mai ales să apere Balcanii de o potențială penetrare militară franceză¹⁶⁰.

Problemele din Spania și apropiata insurecționare a Germaniei l-au obligat pe Napoleon, la Erfurt (1808), să accepte cedarea Principatelor Rusiei. Măsura, chiar dacă nu a fost susținută de împăratul francez, a reprezentat o motivație, cel puțin de ordin politic, care a determinat Cabinetul de la Petersburg să insiste în vederea materializării sale¹⁶¹. Din nefericire, Rusia a obținut prin pacea de la București (12/24 mai 1812) Basarabia, fapt ce-i consolida poziția în Principate¹⁶². Preponderența lui Alexandru I în afacerile Continentului avea să fie certificată prin inițiativele asumate în cadrul sistemului de congrese ale Cvadruplei Alianțe, precum și în acțiunile Sfintei Alianțe¹⁶³.

Balanța de putere în continuă transformare nu s-a reflectat doar în raporturile de forțe dintre statele care o compuneau, ci a influențat opțiunile, strategiile și formele de luptă ale mișcărilor de eliberare națională, în cazul nostru, pe cele ale grecilor și ale românilor. Semn că sistemul vienez nu a vizat doar rearanjarea Europei în urma tulburărilor create de Franța, ci și împiedicarea resurecției națiunilor al căror potențial distructiv asupra ordinii social-politice fusese verificat de revoluția franceză, o

¹⁵⁴ *Ibidem*, p. 47.

¹⁵⁵ *Ibidem*, p. 48.

¹⁵⁶ Semnificative sunt, în acest sens, instrucțiunile date de la Paris generalului Brune și în care se menționa valoarea acestor „provincii”. „Ces deux résidences, par leur position géographique sont postes d'observation d'une grande importance, et, par la nature de la constitution politique des deux Principautés, peuvent nous fournir des moyens d'influence (cf., Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, Volumul XVI, p. 247, (doc. CCCXL).

¹⁵⁷ Emil Vărtosu, *Napoleon Bonaparte și dorințele moldovenilor la 1807*, în *Studii*, Tom. 18, 2, p. 407.

¹⁵⁸ *Ibidem*, p. 214.

¹⁵⁹ Închiderea Strămtorilor pentru toate vasele ruse, refuzul sultanului de a ratifica tratatul de alianță defensivă reînnoit, în anul 1806, treptata înlocuire, la Constanța, a influenței Rusiei cu cea franceză, mărirea domniilor fanarioți rusofili, Constantin Ipsilanti și Alexandru Moruzi, au constituit tot atâtea motive de ocupare a Principatelor, ca mijloc de presiune, în vederea recuperării pozițiilor pierdute. Înfrângerea de la Friedland (14 iunie 1807), urmată de tratatul de la Tilsit, au permis Franței recupărarea Insulelor Ionice, ultima „redută” rusă în Mediterană (cf., Andrei Țetea, *Contribuție la chestiunea orientală*, p. 168).

¹⁶⁰ Piers Mackesy, *op. cit.*, p. 341.

¹⁶¹ Patricia Kennedy-Grimsted, *op. cit.*, p. 172 și urm.

¹⁶² *Ibidem*, p. 203.

¹⁶³ Harold Temperley, *op. cit.*, p. 171 și urm.

dovedesc instituțiile investite cu forță coercitivă. Aceste temeri s-au dovedit fondate, de vreme ce, încă din anul 1820¹⁶⁴, „guvernarea internațională” a fost solicitată să răspundă în termeni categorici contra acțiunilor revoluționare ce lezau „ordinea de drept”¹⁶⁵.

Manifestările liberale din Spania, mișcările revoluționare din Neapole și Piemont (iulie 1820) au constituit un imbold și un model pentru români¹⁶⁶. Congresul de la Troppau a inaugurat un sistem de intervenție, prin forță pentru reprimarea mișcărilor naționale¹⁶⁷. Această măsură represivă a fost promptă pentru a împiedica, pe cât posibil, „contaminarea” altor zone cu „otrava revoluționară”. Exemplul revoluționar a fost reeditat, în anul 1821, printr-o acțiune comună a grecilor și românilor¹⁶⁸. În ciuda presiunilor Rusiei, ce dorea implicarea armatelor sale, Alexandru I a fost constrâns, la Laybach, să dezavueze mișcarea¹⁶⁹. Intervenția trupelor otomane în Principate și în Grecia, pentru reprimarea mișcării, se datora și importante contribuții a lui Metternich care a convins Europa monarhică de faptul că era o problemă internă a Porții¹⁷⁰.

The Movement of Liberation of the Greek Nation and Its Connection with the Romanian One (1789-1821)

Abstract

The ties between the two national movements involved both an exchange and direct action. The Greek intellectuals helped the improvement of the Romanian culture in many ways: by selective translations from occidental writers, the modernisation of the educational system, through the printing of various books, thus spreading the Illuminist ideas. The Romanian movement of liberation benefited from the experience of the Greeks, accelerating the formation of the Romanian people's national conscience. The political ties strengthened after the Society of Friends was founded in 1814.

Although the two countries had common wishes of liberation, the ways they had chosen to the fulfilment of their national aims and the form of government they had in view were extremely different. This aspect lead to the confruntations in 1821. Another common aspect of the Greek and Romanian movements was the interest the Great Powers showed to both of them between 1789 and 1821. The Russian-Austrian-Turkish wars and the Napoleonic ones had important consequences for the two nations: independence for the Greeks and increasing autonomy for the Romanians.

¹⁶⁴ *Ibidem*, p. 180.

¹⁶⁵ *Ibidem*, p. 182.

¹⁶⁶ Paul Dukes, *A History of Europe 1648-1948: The Arrival, the Rise, the Fall*, London, 1992, p. 219.

¹⁶⁷ Maria Rados, *Chestiunea română și chestiunea greacă în orizontul politic metternichian*, în volumul *Interferențe româno-elene*, Fundația „A. D. Xenopol”, Iași, 2004, p. 176; G. Weill, *Leveil des nationalités et le mouvement libéral (1815-1848)*, Paris, 1930, p. 59.

¹⁶⁸ Maria Rados, *op. cit.*, p. 177.

¹⁶⁹ *Ibidem*, p. 182.

¹⁷⁰ *Ibidem*, p. 183.

PRIMELE FORME DE EXPRESIE ALE IDEILOR LIBERALISMULUI FRANCEZ ÎN PRINCIPATELE ROMÂNE

Veacul al XVIII-lea a cunoscut mutații ce i-au conferit un loc aparte în trecutul românilor. „Uraganul dezlănțuit în Apus de Marea Revoluție Franceză”¹ a făcut să trosnească din încheieturi cele „două corăbii plutind pe o mare furtunoasă”², care erau Principatele. Dincolo, și adesea în ciuda „accidentelor” istorice, societatea românească a făcut însemnați pași pe linia modernizării. Criza vechilor instituții a fost grăbită de înseși domniile fanariote; fanarioții „fără știrea lor chiar”, au îndeplinit rolul de intermediari ai culturii moderne și, până la un punct, ai „luminilor” franceze.

Începând din veacul al XVIII-lea „lumina vine dinspre Apus... progresul nu poate însemna decât... fecundarea fondului național prin elementul creator al ideologiei apusene”³. Că societatea românească era pregătită să primească lumina, o dovedește șirul de mutații asemănătoare celor petrecute în Franța în epoca ce a precedat Revoluția. Filosofia care va face să se ivească baricadele, doctrina care a servit cel mai bine interesele burgheziei s-a mulat pe o „stare de receptivitate” românească, atât de necesară asimilării noilor idei.

Noua mișcare de idei a secolului al XVIII-lea situase lumea „într-un sistem de vase comunicante”, prin care a început să circule „seva unei lumi considerată până nu demult ca debitoare universală”⁴. Echilibrul fluid de forțe între marile puteri europene îl făcuse pe Talleyrand să constate, la începutul secolului al XIX-lea că: „le centre de gravité du monde n'est ni sur Elbe, ni sur Adige, il est la bas, aux frontieres d l'Europe, sur le Danube”⁵; într-un moment când Principatele devin piatra de încercare a echilibrului european, „meteorologia veacului XIX se arată puțin cam sucită: vântul occidentalizării bate inițial de la est și întâmpină împotriviri de la sud”⁶.

Totuși, ecourile directe ale Revoluției Franceze în Principate sunt mai degrabă slabe în perioada inițială. Ele nu declanșează un puternic curent de opinie, ale cărui urmări să se facă simțite în practică. Până pe la 1800, ideile Revoluției nu-și găsesc, la noi, purtători de cuvânt autorizați, deoarece la sfârșitul secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea, burghezia nu își schițase, distinct, profilul. Era slabă numeric și eterogenă din punct de vedere etnic iar sub raportul compoziției, cuprindea elemente foarte diverse: negustori, arendași, mici funcționari, patroni de ateliere, meșteșugari⁷. Nu exista încă o burghezie în sensul occidental al termenului; totodată, sub raportul convingerilor social-politice, era împărțită în două

¹ A.D. Xenopol, *Istoria partidelor politice*, I, București, 1911, p. 53.

² Expresia îi aparține lui Anton Maria del Chiaro, *Revoluțiile Valahiei*, în VR, 1929.

³ Eugen Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, București, Editura Științifică, 1972, p. 76.

⁴ Pompiliu Teodor, *Interferențe iluministe europene*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1984, p. 16.

⁵ Cf. *Acte și documente relative istoria renașterii României*, VII, p. 251.

⁶ Ștefan Cazimir, *Alfabetul de tranziție*, București, 1986, p. 27.

⁷ Vezi Constantin C. Giurescu, *Contribuțiuni la studiul originilor și dezvoltării burgheziei române până la 1848*, București, Editura Științifică, 1972.

categorii: cea care susținea idealul liberal, al unei societăți laice, și apărătoarea economiei de breaslă, încremenite în tiparele tradiției și supusă autorității Bisericii. Pătrunderea ideologiei Revoluției Franceze în Principate a avut loc, așadar, în condițiile în care nu exista o clasă burgheză suficient de puternică.

Rolul acesteia va fi îndeplinit de boierimea mică sau „ciocoime”, „în această perioadă o pătură activă, căreia vântul îi suflă în pânze, de o omogenitate relativă, fiindcă în noua epocă banii prețuiesc mai mult decât rangurile”⁸. Angrenată în schimbul de mărfuri, mica boierime nu face cheltuieli neproductive, nu își risipește averile, precum protipendada. Ea își face tot mai activ simțită prezența în viața economică, tinzând să lase în urmă pe acest plan marea boierime. Din cauza poziției periferice pe care o ocupă în cadrul societății fanariote, are avantajul de a nu fi implicată nemijlocit în funcționarea sistemului. Acesta este motivul pentru care a fost mai receptivă la ideile Revoluției Franceze, atât sub aspectul egalitarist, vizând înlăturarea privilegiilor marii boierimi, cât și sub aspectul național, al conștiinței faptului că poporul român constituie o comunitate de viață și aspirații, cu personalitate distinctă.

Boierimea mică reprezenta, deci, un fel de burghezie față de vechea boierime, „o burghezime însă ce trebuia să îmbrace haina nobleții, spre a putea însemna ceva”⁹; acest fapt constituie o particularitate a începuturilor liberalismului românesc.

O altă particularitate, care își va pune amprenta asupra întregii evoluții a liberalismului românesc, este aceea că, în Principatele române, ideile liberale, al căror scop principal a fost, în Apus de a moderniza și de a elibera societatea de influența și dominația străină, au fost afirmate nu împotriva Vechiului Regim (care, practic, nu a existat), ci împotriva dominației străine¹⁰. Activitatea de elaborare programatică, în care au fost antrenate spiritele avansate ale românimii, evidențiază o profundă întrepătrundere a obiectivelor naționale și sociale; „gândirea politică românească a căutat să dea conținut *alternativei naționale* (s.a.) pentru procesul modernizării, altfel spus, pentru așezarea în termeni firești (naționali) a raportului stat-societate”¹¹.

După ce am schițat, pe scurt, liniile specifice ale începuturilor istoriei moderne a românilor care au determinat ca fenomenul liberal în Principate să îmbrace forme deosebite față de cel european, vom proceda la relevarea principalelor evenimente care atestă că spiritul înnoitor al liberalismului pătrunsese și în societatea românească.

Deși transformările produse în veacul al XVIII-lea dovedesc că introducerea elementelor moderne corespundea interesului general, la sfârșitul acestui secol și la începutul celui următor are loc o confruntare între liberalism și spiritul conservator; ambele, nu neagă nevoia modernizării, dar au viziuni diferite în ceea ce privește profunzimea, ritmul și

⁸ Paul Cornea, *Originile romantismului românesc. Spiritul public, mișcarea ideilor și literatura între 1780-1840*, București, Editura Minerva, 1972, p. 42.

⁹ A.D. Xenopol, *op. cit.*, p. 100.

¹⁰ Gh. Platon, *Le libéralisme roumain au XIX-e siècle*, în *Culture and Society*, supliment VI al *AJAJ*, 1985, p. 72.

¹¹ Gheorghe Cliveti, *Geneza liberalismului la români. O evaluare din perspectiva devenirii raportului stat-societate*, în *AM*, I-II, 1996, p. 79.

natura transformărilor¹². Unită pe terenul intereselor generale românești, „partida națională” se scindează, sub influența ideilor Revoluției Franceze, în două tabere care au dat naștere celor două partide sau „tarafuri”, cum se numeau pe atunci, cunoscute mai târziu sub denumirile de Partid Conservator și Partid Liberal¹³.

Transformările înfăptuite în Europa în concordanță cu ideile revoluționare și liberale au provocat, și în Principate, preocupări similare; o dovedesc ideile înaintate exprimate în documentele vremii (atât în cele particulare, cât și în cele oficiale), precum și elaborarea unor proiecte de constituție, a unor programe de reformă care, până la revoluția lui Tudor din 1821, constituie principalele forme de manifestare a ideilor liberale pe teritoriul românesc. Aceste documente ne permit să percepem pulsul unei societăți care conștientizează ideea schimbării.

În Principatele române, ideile liberale se manifestă destul de timid la începuturi. Existența unei societăți închistate în dogme, a suzeranității otomane și a protectoratului țarist a făcut ca multe idei avansate să fie exprimate cu prudență, din grija de a nu provoca convulsii sociale, care ar fi afectat însăși autonomia statală. De aceea, critica realităților și propunerea unor soluții de îndreptare în acord cu ideile liberale își găsesc, la început, locul predilect de manifestare în cercurile politice opoziționiste secrete¹⁴.

În contextul unei largi difuziuni a „luminilor” din Occident, după Marea Revoluție Franceză, schimbările din mentalitate conduc spre înfîpripirea unui anumit spirit politic, preocupat de problemele majore ale Principatelor.

Că liberalismul a fost, la început, o mișcare reformistă în sânul boierimii luminate în confruntarea cu spiritul conservator al boierimii retrograde o dovedește proiectul de organizare constituțională a Moldovei, elaborat în ultimii ani ai secolului al XVIII-lea de către Ion Cantacuzino¹⁵. Intitulat *Plan sau o formă de oblăduire republicană aristodemocraticească*, el preconiza o formă de stat hibridă, numită „republică aristodemocraticească”, condusă de clasa feudală. Aceasta ar fi asigurat boierimii puterea în stat, dar, prin chemarea „tuturor categoriilor sociale” de a-și trimite reprezentanți în „divanul cel dă jos” s-ar fi creat un regim republican, cu un caracter mai larg, mai reprezentativ.

Ion Cantacuzino încerca să aplice principiile constituționalismului și parlamentarismului englez realităților românești, prin organizarea a trei divanuri, independente unul de altul, potrivit principiului separării puterilor (care este însă incomplet și imperfect aplicat). Atribuțiile propuse celor trei divanuri demonstrează tendința concentrării puterii în mâinile marii boierimi, care urma să exercite rolul cel mai important în stat: Divanul cel Mare, alcătuit din 15 mari boieri, Divanul Pravilnesc (judiciar), compus din 15 boieri indiferent de grad, dar care trebuiau să cunoască „știința pravilelor” și, în sfârșit, Divanul de Jos, compus din 48 de deputați, câte 3 pentru fiecare ținut, aleși prin vot indirect de către „lăcuiitorii cei adevărați

¹² Gh. Platon, *op. cit.*

¹³ A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. XI, f. ed., 1896, p. 76.

¹⁴ Apostol Stan, *Grupări și curente politice în România între Unire și Independență*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985, p. 20-21.

¹⁵ Iuliu Ciobotaru și N.A. Ursu au demonstrat în *Un proiect românesc de republică din secolul XVIII*, că proiectul îi aparține lui Ion Cantacuzino și nu lui Dumitrache Sturza, cum se crezuse anterior și că datează nu de la 1802, ci de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Vezi *AJAL*, XXIV, 1, 1987, p. 181-197.

slobozi”, „știuți mai drepti și cu iubire de patrie”. Acest document are o deosebită importanță prin faptul că, deși este primul proiect de constituție românească, idei înaintate precum: garantarea libertății individuale prin interzicerea arestării fără o prealabilă cercetare și judecată, crearea bugetului statului (întocmit semestrial, de către o comisie de finanțe și prezentat Divanului de Jos, care îl discută „cum se obișnuiește la Englitera, țară sloboadă”), propunerea ca fetele să beneficieze de aceeași instrucție ca și băieții sunt integrate unui sistem, îndelung gândit și cumpănit în trăsăturile generale și în detalii, adaptat realităților românești.

Un semn prevestitor al mișcării cărvunarilor este scrisoarea anonimă din timpul domniei lui Alexandru Moruzi, al cărei text nu ne-a parvenit, dar de a cărei existență aflăm din anafora, foarte cuprinzătoare, alcătuită de Divan. În 1804 (anul de când datează anafora), boierimea mare și, în general, cercurile oficiale au fost impresionate neplăcut de această anonimă, în care erau criticate sistemul politic, privilegiile exclusive ale protipendadei și se formulau „cereri de reformă sub amenințare de răscoală”¹⁶. Din conținutul actului întocmit de Divan, reiese că scrisoarea aparține micii boierimi, care „cu depărtarea pronie cerești au fost de a se sui și a se alcătui întru cinul boieresc” și care „fac pomenire arătoare de un cuget al nesupunerii franțozești”¹⁷. Mica boierime moldoveană pretindea egalitatea cu marea boierime și privilegii identice cu aceasta, interpretând deci în propriul interes principiul egalității, proclamat de Revoluția Franceză¹⁸. Amintirea Revoluției Franceze într-o anafora a Divanului Moldovei din 1804 arată că ideile acesteia fuseseră adoptate de către boierimea mică moldoveană și că acestea îi argumentau acțiunile, destul de primejdioase, se pare, dacă marea boierime se arată înspăimântată de o simplă anonimă. A.D. Xenopol a demonstrat că acest document nu reprezintă un simplu pamflet, ci și un important izvor juridic, deoarece, prin cererile de reforme liberale cerute, urmarea să pună bazele unei ocârmuiri în care doar marea boierime se bucura de drepturi, putere și mărire¹⁹.

Mai importante, deoarece exprimau principiul revoluționar bazat pe libertatea, egalitatea și garantarea persoanei, sunt documentele care exprimă ideea egalității în drepturi politice a „ciocoilor” cu protipendada. Ele întăresc credința că „ciocoii” amenințau cu Revoluția Franceză pe cei care nu voiau să înțeleagă „încotro suflă vântul veacului”, cum îi caracterizează, inspirat, pe marii boieri, logofătul Conachi²⁰. Rivalitatea dintre Rusia și Turcia le-a determinat să-și atragă partizani din rândul populației românești. Deosebirile dintre boierimea mare și cea mică sunt vizibile și în ceea ce privește puterea care o sprijină. Boierii mari fuseseră atrași de către Rusia, în timp ce „ciocoimea” era sprijinită de către Turcia.

Pentru gândirea politică românească de la începutul secolului al XIX-lea, pentru argumentarea faptului că liberalismul și conservatorismul s-au

¹⁶ Apostol Stan, Mircea Iosă, *Liberalismul politic în România. De la origini până în 1918*, București, Editura Enciclopedică, 1996, p. 21.

¹⁷ A.D. Xenopol, *Primul proiect de Constituție a Moldovei din 1822. Originile Partidului Conservator și a celui Liberal*, București, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1898, p. 43-45.

¹⁸ Valeriu Șotropa, *Proiectele de Constituție, programele de reforme și petițiile de drepturi din Țările Române în sec. al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea*, București, Editura Academiei R.S.R., 1976, p. 41-44.

¹⁹ A.D. Xenopol, *Primul proiect de Constituție a Moldovei...*, p. 45.

²⁰ Idem, *Istoria românilor din Dacia Traiană...*, p. 95-98.

confruntat, încă de la început, și pe terenul realităților sociale, sunt semnificative două scrisori ale lui Vasile Mălinescu către mitropolitul Moldovei, Veniamin Costachi, datate 2 iulie 1804 și 28 iunie 1805.

Scrisoarea lui Mălinescu din 1804 ni-l arată pe acest boier ca pe un călduros apărător al clasei țărănești. El este printre primii care, sub influența ideilor egalitare și libertare din Apus, se preocupă de îmbunătățirea situației țăranimii aservite. Pornind de la necesitatea ca, în luarea unor decizii, să se asculte și glasul „norodului” și să se cerceteze fără părtinire „starea țăranilor și boierilor”, Vasile Mălinescu propune, drept soluții pentru scoaterea țăranilor din situația de nesuportat în care îi adusesese transformarea domeniului feudal într-o întreprindere care producea pentru necesitățile pieței, acordarea, de către boieri, țăranilor clăcași, a unor loturi de pământ care să rămână în folosința lor permanentă ori să le fie date în arendă prin contract; de asemenea, acordarea de vite și unelte de lucru. Oricât de extraordinară pare ideea improprietăririi țăranilor în mintea unui mare boier de la începutul secolului al XIX-lea, ea reiese cu claritate din scrisoarea lui Mălinescu, care adaugă că el cunoaște „ticăloșia țăranilor noștri; am intrat prin casele lor, i-am văzut la iarmaroace vânzându-și cea mai de pe urmă pereche de boi. Adevăr arăt, inima fierbând se făрма în mine...”

În scrisoarea de răspuns către mitropolitul Veniamin, datată la 28 iunie 1805, Mălinescu spune că „a auzit că boierii din starea de mijloc, prin pasquelurile lor, îngrozesc cu pilda Franției”. Sub impresia Revoluției Franceze, care înfricoșa boierimea, autorul scrisorii considera că acest cataclism social „se cuibărește în inimile oamenilor cari n-au drum legiuit de a-și arăta ahturile și necazurile sale, ca o scântee ce se tăinuiește în cenușe”²¹. Era deci necesar, în concepția lui V. Mălinescu, de a se găsi o modalitate de cunoaștere a necesităților mulțimii, spre a le rezolva în concordanță cu aspirațiile ei, deoarece numai astfel putea fi evitată revoluția, de care se temea marea boierime. El afirma și ideea că regimul politic trebuia să se preocupe de interesele întregii societăți, adresând boierilor îndemnul să țină cont nu numai de „însuși al lor folos”, ci și de interesul „a tot norodul”.

Prin urmare, la Mălinescu se pot observa și primii germeni ai democratismului românesc; tot el introduce în terminologia politică noul concept de „popor”, prin care erau desemnate clasele de jos ale societății, precum și o altă idee importantă pentru liberalismul politic: aceea de reprezentare, atunci când cerea să se găsească o cale legală „spre descoperirea voințelor și a nevoilor a fiescecărei stări de oameni”²².

Perioada de până la revoluția de la 1821 este marcată, pe planul afirmării ideii naționale, de memoriile adresate marilor puteri (Rusiei, Turciei, Austriei), în care este vorba mai mult de critici la adresa dominației otomane, a clerului grec și a administrației domnitorilor.

Ca un ecou al evenimentelor petrecute în Franța în 1789 și o aluzie la cele „trois états” ale societății franceze de dinaintea Marii Revoluții, memoriul adresat delegațiilor participante la tratativele de pace de la Șiștov

²¹ Valeriu Sotropa, *op. cit.*, p. 104.

²² Apostol Stan, *Mircea Iosa, op. cit.*, p. 22.

(1791) propunea, între altele, „conducerea țării de către un domnitor ales nu numai de boieri, ci de cele trei stări”²³.

Cu prilejul numirii lui Alexandru Moruzi ca domn al Țării Românești, într-un arz din 1793, se considera că prea dese schimbări de domn aduc neliniște și ruină în țară, de aceea se cerea numirea domnului pe o perioadă mai lungă²⁴.

În memoriile adresate primului consul al Franței, Napoleon, prin 1800-1802, în rânduri pline de căldură, boierii munteni îl numeau pe conducătorul tinerei Republici franceze „erou al secolului nostru”, iar boierii moldoveni își exprimau dorința de a simți „binefacerile pe care Moldova le așteaptă de la o constituție”. Se observă că boierii munteni și moldoveni încercau să facă din Franța principalul element de sprijin extern²⁵.

După cum arăta A.D. Xenopol, mobilul activității „partidei” sau „partidului național”, apărut în societatea românească la începutul secolului al XIX-lea era ocuparea tronului de către un anumit demnitar, căruia trebuia să i se creeze condiții interne și externe pentru preluarea domniei. Printre altele, o importantă idee, afirmată pentru prima oară în Principate, este aceea de a se acorda noului stat un suveran străin, de origine franceză sau italiană. Vaillant afirma că o delegație de boieri din ambele Principate a fost la Paris pentru a-și expune doleanțele lui Napoleon. Cert este că, în 1806, Napoleon a intervenit pe lângă sultan, cerându-i să-i înlăture pe domnii fanarioți, considerați instrumente ale țarului, și să fie readuse la conducerea celor două țări „vechile case” („rappeler les anciennes Maisons”)²⁶.

Într-un memoriu adresat Porții în noiembrie-decembrie 1802, boierimea moldoveană dădea expresie principiilor revoluționare franceze ale egalității, libertății și garanției personale. „Cinstea, viața, averea” erau considerate „celi întâi și mai obștești” drepturi, cerându-se să fie păzite „pentru toți deopotrivă, fără de nici o deosebiri”. Sub raport social, se solicita ca „dreptățile stărilor” să fie respectate „fără de nici o osăbire de la obraz la obraz”. În legătură cu domnul, se preconiza „chizușie obștii pentru alesul obraz”, „îndatorire în scris” dată concomitent cu alegerea pentru respectarea legilor și răspunderea pentru încălcarea lor: „o oarbă supuneri la pravilili și obiceiurile pământești, o neclătită urmări pe legiuri, voe dată în scris de a fi tras în judecată...”. Cu aproape trei decenii înainte de *Regulamentul Organic*, boierii moldoveni cereau să se întocmească „un bun reglement”, considerat ca fiind „obștii de neapărată trebuință”²⁷.

„Teodor Vladimirescu rădică pe de altă parte în Valahia steagul național, vestind românilor că vremea venisă pentru ca țara să șteafure stăpânirea străinilor, să depărteze abuzurile, care o rodia, și să dobândească guvern național întemeiat pe o șartă liberală (s.n.)”²⁸. Afirmând cu tărie și în mod deschis legitimitatea împotrivirii la abuzurile puterii, în *Proclamația de*

²³ *Ibidem*, p. 20.

²⁴ Mihai T. Oroveanu, *Istoria dreptului românesc și evoluția instituțiilor constituționale*, București, Editura Cerma, 1995, p. 188.

²⁵ Apostol Stan, *Mircea Iosă*, op. cit., p. 23.

²⁶ Valeriu Șolropa, op. cit., p. 41.

²⁷ *Ibidem*, p. 40-41.

²⁸ M. Kogălniceanu, *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie națională la Academia Mihăileană, rostit în 24 noiembrie 1843, în Cornelia Bădău, 1848 la români. O istorie în date și mărturii*, vol. II, București, Editura Enciclopedică, 1998, p. 223.

la Padeș Tudor demistifică „autoritatea” de caracterul ei sacru. E pentru întâia oară la noi când individul capătă statutul de „persoană”, adică de „dreptul de a dispune de drepturi”, între care și acela de a alege și a-i revoca pe cei chemați să-l cărmuiască.

Bolintineanu recunoștea în Tudor Vladimirescu „un mare poet”, deoarece idei ale Revoluției Franceze care țin de concepția burgheză despre om sunt afirmate într-un stil simplu și familiar. Astfel, dreptul de „rezistență la opresiune” menționat în articolul 20 din *Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului*: „Scopul oricărei asociații politice este conservarea drepturilor naturale și imprescriptibile ale omului. Aceste drepturi sunt libertatea, proprietatea și rezistența la opresiune” este ilustrat de Tudor pe înțelesul tuturor: „pe balaurii care ne înghit de vii, căpeteniile noastre, zic, atât cele bisericești, cât și cele politicești, până când să-i suferim a ne suge sângele din noi, până când să le fim robi?”. Tudor, „om familiarizat cu întregul vocabular politic inaugurat de Revoluția Franceză”²⁹, utilizează într-un sens nou anumite concepte politice: suveranitate, popor, libertate, egalitate, dreptate.

Proclamația pune și problema suveranității naționale; ea transformă pe rebelii strânși în jurul lui Tudor într-un corp reprezentativ: „Să vă faceți degrabă și să veniți unde veți auzi că se află adunarea cea orânduită pentru binele și folosul a toată țara. Și ce va povățui mai marii adunării, aceea să urmați, și unde vă vor chema ei, acolo să mergeți”. De semnalat e și apelul la apărarea proprietății. Răsculații sunt îndemnați să nu se atingă „măcar cu un grăunț de binele sau de casa vreunui neguțător, orășean sau țăran sau de al vreunui alt locuitor”³⁰.

Ideea că nu minoritatea exploatatoare constituie „patria”, ci masa celor care, prin număr și prestații, poartă pe umeri sarcinile țării, este exprimată cu multă claritate și într-un spirit net democratic în scrisoarea adresată lui Nicolae Văcărescu (11 februarie 1821); principiul justiției sociale animă întregul text. În această scrisoare, Tudor reflectă tendința egalitaristă a păturilor nevoiașе din Principate³¹.

În cel mai avansat program al revoluției, *Cererile norodului rumânesc* se preconiza, într-un spirit net liberal, ca funcțiile laice și eclesiastice să nu se mai dea pe bani și pe baza originii sociale, ci numai pe baza vredniciei personale, reducerea cheltuielilor țării prin comprimarea aparatului administrativ, pedepsirea cu surghiunul sau confiscarea averii dregătorilor care se compromiseseră prin abuzuri sau jafuri, reorganizarea instanțelor și diminuarea taxelor de judecată și, foarte important, limitarea puterii domnești prin constituția pe care domnul era pus să jure la instalare³².

O interpretare interesantă dă Nicolae Iorga noțiunii de „norod” din proclamațiile lui Tudor, în care el vede o influență a Revoluției Franceze. După marele istoric, noțiunea de „norod” n-ar fi altceva decât poporul suveran³³.

²⁹ Apostol Stan, Mircea Iosa, *op. cit.*, p. 28.

³⁰ Paul Cornea, *op. cit.*, p. 162 și urm.

³¹ Mircea T. Radu, 1821. Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara Românească, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1978, p. 240-241.

³² Valeriu Șotropa, *op. cit.*, p. 55.

³³ Nicolae Iorga, *Istoria Românilor*, București, f. ed., 1938, vol. VIII, p. 269.

Mișcarea românească de la 1821 a avut mai multe direcții și a produs mai multe urmări. Perioada de un sfert de veac, care se întinde între 1822 și revoluția de la 1848 n-a fost lipsită de memorii și proiecte de reformă, foarte multe dintre acestea apărute în anii imediat următori anului 1821. Lumea românească simțea nevoia unor schimbări în conducerea și administrarea țării, în viața socială și economică. Marii boieri voiau un regim nou, cu un domn pământean, care să le asigure și să le sporească privilegiile. Caracteristice în această privință sunt: memoriul alcătuit de boierii refugiați la Cernăuți și adresat Porții, memoriul în 23 de puncte alcătuit de boierii refugiați la Brașov, în 1821 și trimis guvernului țarist, precum și cererile boierilor din Țara Românească, plecați la Constantinopol în mai 1828.

Pe când boierii mari, bătrâni, se arătau indignați, ca Alecu Beldiman în a lui *Jalnica tragedie*, că-i tulbură revoluționarii în huzurul lor și-i pun pe drumurile de străinătate ale pribegiei prin Bucovina și Basarabia, altă boierime, mai nouă, mai tânără, mai îndrăzneță, se gândea să întrebuințeze evenimentele neașteptate pentru a crea o nouă situație patriei lor. Astfel, pe când cei dintâi visau la o republică aristocratică, având doar un „baș-boier” în frunte, ceilalți doreau ordine constituțională ca în Apus: domn din țară și voit de țară prin boierii ei, un „senat” care să-l sfătuiască, o administrație cu ierarhie și împărțire de roluri și separarea, după modelul englez adoptat de francezi la 1789, a celor trei puteri³⁴.

Memoriul întocmit de Alexandru Villara (sau, după o părere mai veche, de Gr. Brâncoveanu), preconiza și el diferite măsuri organizatorice de ordin economic, politic și administrativ. O parte dintre revendicările formulate are un caracter înaintat, vizând asigurarea progresului economiei și mai buna administrare a țării. Organizarea de stat preconizată se întemeia pe principiul separării puterilor, care era însă incomplet valorificat: dregătorii urmau să primească lefuri fixe, nemaibeneficiind de „avaeturi”, iar funcționarii de pe lângă divanuri și departamente nu puteau fi înlocuiți decât pentru vină stabilită prin judecată³⁵.

Actele muntene din perioada imediat următoare revoluției lui Tudor se caracterizează prin ideile progresiste și egalitare pe căroră le dau expresie. În documentul intitulat *Cugetul adevăratului român către frații săi români* se propune formarea unei Adunări Obștești, în care hotărârile să fie luate de majoritate (idee inclusă și în scrierea *Pentru unire*) și ca „românii cu toți să-și aleagă chipul lor de oblăduire a pământului”. O puternică influență a ideilor iluministe se observă într-un apel care arată că adevărata „blagorodie” (nobilitate) are la bază „îmbunătățirile cele sufletești”; urcarea treptelor sociale trebuie să se realizeze numai în funcție de învățătură, silință și vrednicie, în baza folosului pe care cineva îl aduce compatrioților.

Remarcabil pentru ideile expuse în rânduri demne de o antologie este un pamflet muntean, unde se subliniază că „acei puțini, cari cu nedreptăți se slujesc de patrie, nu pot fi patria, iar glotșul tot, ce prin silnicie se află supuși la cei puțini, aceia și firește și pravilnicește sunt patria și orice putere care se oblăduiește cu pravili și dreptate așa îi poate numi”³⁶.

În atmosfera de suprasolicitare conservatoare de după revoluție, literatura politică a boierimii secundare ne întâmpină cu o deschidere mai

³⁴ Idem, *Istoria românilor prin cdlători*, București, Editura Eminescu, 1981, p. 481.

³⁵ Valeriu Șotropa, *op. cit.*, p. 57-61.

³⁶ *Ibidem*, p. 64.

largă spre ideile egalitariste și democratice (o democrație funcționând numai în interiorul clasei boierești!). Emanatie a acestei tendințe de largire a ierarhiei în ființă este programul cuprinzător cunoscut sub numele de *Constituția cărvunarilor*, apărut în Moldova anului 1822. O parte dintre reprezentanții micii boierimi din Moldova (numiți de marea boierime „cărvunari” și „novatori”) au prezentat în toamna anului 1822 memoriul domnitorului Ioniță Sandu Sturdza. În redactarea „Constituției” din 1822 a „cărvunarilor” din Moldova un rol important l-a avut Ion Tăutu „tânărul”.³⁷ A.D. Xenopol (cel care a descoperit textul original al acestui act) îl considera „cea dintâi manifestare politică a cugetării liberale” și „cea dintâi întrupare a unei gândiri constituționale în țările române”, „o constituție în înțelesul obișnuit al cuvântului, adică o întocmire legală a cărmuirii unui stat”³⁸. Același caracter de constituție îi era atribuit în 1823 și de către Mihail Sturdza, într-o corespondență cu consulul rus Minciaki³⁹.

Proiectul de Constituție cuprindea 77 de articole numite „ponturi”, „în care erau întrupate dorințele boierilor mici, care voiau să rupă cu absolutismul trecutului”, fiind cuprinse „câteva principii care erau cu totul necunoscute pe acele timpuri, și unele din ele ca: egalitatea înaintea legii, libertatea individuală, libertatea muncii, libertatea comerțului, figurează în constituțiunile moderne”⁴⁰.

Erau proclamate principii moderne, inspirate din articolele *Declarației drepturilor omului și cetățeanului*: respectul proprietății (art. 3 și 58), cu recunoașterea dreptului de expropriere pentru cauză de utilitate publică (art. 5: nu se poate face expropriere decât când o „obștească trebuință” impune o asemenea măsură), libertatea muncii și a comerțului (art. 13 cerea ca agricultura, industria și comerțul să fie „neoprite” în Moldova și să fie „slobode...produsele pământului de orice fel de a trece și peste hotar”), libertatea individuală, egalitatea înaintea legilor (art. 8: cei abuzivi vor fi pedepsiți „fără alegere de obraji” plus art. 12, 18 și 26), atribuirea funcțiilor conform meritului. „Constituția” cărvunarilor prezintă însă și limitări, dacă o comparăm cu *Declarația franceză*: celelalte culte erau numai tolerate, „suferite”, față de „pravoslavnică credință creștinească a răsăritului” (art. 2); de asemenea, pe lângă că nu era inclusă libertatea comunicării gândurilor și părerilor, se preconiza cenzura tipăriturilor și se menținea robia.

Egalitatea în fața legilor, principiu de bază al ideologiei liberale, este cuprinsă în formula „Înaintea pravilei să fie socotiți toți deopotrivă și fără deosebire, având a fi și pravila una și aceeași pentru toți, sau pentru a ocroti sau pentru a pedepsi”.

În privința organizării statului, concepția „cărvunarilor” pornea de la ideea restrângerii puterii domnești și încredințarea dreptului de conducere a statului unui Sfat Obștesc, organ reprezentativ al boierimii de toate

³⁷ A.D. Xenopol, *Un „jacobin” moldave au XIX-e siècle*, în *RHSEE*, an XIII, nr. 7-9, 1936, p. 279 și 288.

³⁸ Idem, *Primul proiect de Constituțiune a Moldovei din 1822*, comunicare la Academia Română, 27 martie 1898. A fost publicat de către A.D. Xenopol în *AARMSI*, vol. 20, fiecare capitol fiind însoțit de un mic comentariu explicativ. Titlul complet al proiectului de Constituție este: *Cererile cele mai însemnătoare ce se fac din partea obștei Moldaviei în întocmire cu cele cuprinse prin obștesca jalba sa, trimisă către prea înaltul Deleat și în temeiul Sfântului și înalt împărătesc firman ce s-au slobozit la...ca să fie obștește sfințite aceste cereri, spre a sluji pământestei cărmuirii de temei, până ce se va înființa pravila Țării într-o desăvârșită alcătuire*.

³⁹ D. Ciurea, *Civilizația în Moldova în perioada 1834-1849*, Extras din *AIAI*, XIII, 1976, p. 11.

⁴⁰ ****Istoricul Partidului Național-Liberal de la 1848 și până astăzi*, București, Imprimeriile „Independența”, 1923, p. 12.

categoriile, cea a micii boierimi având preponderență numerică. Important este totuși că „pentru întâia oară se vede pus în acest proiect de Constituțiune principiul alegerii reprezentanților națiunii, care constituie esența principiului reprezentativ”⁴¹.

Se introducea principiul separării puterilor în stat (art. 73, 74 și 75) - corpul legislativ având un rol important în conducerea țării - cât și principiul supremației legii. Pentru prima dată la noi se făcea distincția între puterea legiuitoare și cea executivă: „puterea hotărârei” era atribuită domnului și Sfatului Obștesc, în timp ce „puterea ocârmuirii și a împlinirii” urma să aparțină domnului. Nu se vorbește expres despre puterea judecătorească, dar era atent reglementată organizarea și activitatea judiciară⁴².

Articolele 1 și 72 reglementau autonomia domniei și alegerea domnului de către Obșteasca Adunare, articolul 69 dispunea înființarea de școli românești, iar articolul 77 statormicea dreptul de petițiune la Poartă. Toate acestea sunt indicii care reflectă o încercare de înnoire a Moldovei, având la bază ideile liberalismului apusean preluat prin filieră franceză.

Accesul la exercitarea puterii politice era însă excesiv de limitat, marii boierimi adăugându-i-se doar reprezentanții boierimii mici și mijlocii⁴³. Totuși, pentru prima dată, în acest proiect de constituție se proclamă un principiu fundamental al dreptului constituțional modern: guvernarea națiunii prin ea însăși⁴⁴. Așa cum s-a remarcat, pe bună dreptate, „democrația cărvunarilor n-a ieșit dintr-o doctrină savantă, nici prin imitație de la străini. Influența revoluției franceze de care se resimte nu-i schimbă caracterul ei original...”⁴⁵. Autorii proiectului de Constituție au urmărit „organizarea unui stat de drept, fundamentat pe principiile raționaliste ale revoluției franceze și pe așezămintele românești vechi, pentru a scoate Țara din abuzurile înrădăcinate”⁴⁶.

Cererea „cărvunarilor” sau „carbonarilor” a fost primită de Poartă, care a restaurat domnia pământească în Moldova și, ca o consecință, și în principatul muntean. Chiar dacă „Constituția” cărvunarilor nu a căpătat recunoașterea formală de lege fundamentală, anumite dispoziții ale sale au fost aplicate între 1822-1826 de către Ioniță Sandu Sturdza, care a condus Moldova în „spirit cărvuneresc”⁴⁷. Dovadă a contradicțiilor care măcinau epoca, a faptului că ideile Marii Revoluții erau interpretate diferit, în funcție de interesele celor care le vehiculau sunt *Considerațiile asupra Principatelor Române la începutul anului 1825*, în care este clar exprimată ideea contractului social și a despotului luminat⁴⁸.

Protipendada găsește soluția în instituirea unui nou regim cu un domn pământească, garant al asigurării și sporirii privilegiilor sale, reușind să-i smulgă „domnului ciocoilor”, Ioniță Sandu Sturdza, prin *Anaforaua pentru*

⁴¹ *Ibidem*, p. 13.

⁴² Valeriu Șotropa, *op. cit.*, p. 71-74.

⁴³ Apostol Stan, *Grupări și curente politice în România între Unire și Independență*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985, p. 20-21.

⁴⁴ Angela Banciu, *Istoria nației constituționale în România (1866-1991)*, București, Casa de Editură și Presă „Șanse S.R.L.”, 1996, p. 23.

⁴⁵ D.V. Barnovschi, *Originea democrației române: „Cărvunarii”. Constituția Moldovei de la 1822*, Iași, Editura Viața Românească, 1922, p. 93.

⁴⁶ Mihai T. Oroveanu, *op. cit.*, p. 198.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 197.

⁴⁸ Vezi *Considerations sur la Moldavie et la Valachie au commencement de 1825*, în *Muzeul, Documente privitoare la istoria românilor*, vol. IV, Suplement 1 (1802-1849), București, 1891, p. 63, 65.

pronomiile Moldovei (1827) „niște privilegii afară din cale, precum nu le mai avusese niciodată în Țările Române clasa boierească”⁴⁹. Cele 20 de „ponturi” ale *Anaforalei*... se constituiau deci într-o replică pentru reconsolidarea statului nobiliar⁵⁰.

Dintre cererile de reforme de până la *Regulamentul Organic* merită remarcate propunerile făcute, prin 1826-1827, de profesorul de filosofie la Sf. Sava, Eufrosin Poteca: egalitatea tuturor claselor la numirea în funcții, impozit proporțional cu averea, libertatea tiparului, dezrobirea ȝiganilor, constituirea unei adunări compuse din reprezentanți ai județelor, aleși prin vot indirect. Este deosebit de interesantă și modernă caracterizarea pe care Poteca o făcea „cărmuitorului politicesc”: „Cărmuitorul este și slujește binele norodului, iar nu norodul este și slujește pentru cărmuitor..., norodul poate să-l scoată și să-l aleagă pe altul”. Memorii din Moldova, redactate în aceiași ani de către Manolache Drăghici, Iordache Rosetti-Roznovanu, Barbu Știrbei, Ionică Tăutu, dau dovadă de un constituționalism și legalism progresist.

Liberalismul dobânda un puternic suport material după *Tratatul de la Adrianopol* din 1829. Înlăturarea monopolului otoman și accesul liber pe piața internațională au deschis, pentru Principate, calea unei dezvoltări mai rapide în toate domeniile⁵¹. Principatele române, până atunci izolate de comerțul european, intrau în circuitul relațiilor internaționale dominate de burghezie.

Întocmirea și punerea în aplicare a *Regulamentului Organic* în iulie 1831 în Țara Românească și ianuarie 1832 în Moldova formează un punct de răscruce, încununând stăruințele reformiștilor anteriori. Chiar dacă sub o formă modificată și doar parțial, el cuprindea unele dintre cererile și propunerile prezentate în memoriile și proiectele anterioare⁵². Sub acest nume modest, *Regulamentul* a avut menirea de a realiza „potrivit cu interesul marilor boieri, a programului sprijinit de boierimea de toate treptele și mai ales de boierii cei mici, începând cu secolul al XVIII-lea”⁵³.

Elaborat sub directă îndrumare a Curții de la Petersburg de către un comitet de boieri din Iași și București, în care intrau „înțeleptul poet Conachi, priceputul grec muntean dr. Asachi, iar, ca secretari, cu Asachi, de o parte, iar, de alta, cu tânărul Barbu Știrbei, format la Paris”⁵⁴, *Regulamentul Organic* constituie, în cea mai mare parte, o operă românească. Comitetul – prezidat de consilierul rus Minciaky - a lucrat la București, sub supravegherea lui Kisseleff. „Oamenii de la Petersburg – arăta N. Iorga - au susținut să dea aceeași formă constituțională ambelor țări și au introdus chiar în Regulamentul organic articolul care pregătea unirea lor, fiindcă pentru ei era mult mai comod să le anexeze dintr-o dată, decât fiecare principat pe rând”⁵⁵. Cele două Comisii de redactare a *Regulamentelor*

⁴⁹ A.D. Xenopol, *Istoria romanilor*, XI, ed. cit., p. 52.

⁵⁰ D. Ciurea, *op. cit.*, p. 11.

⁵¹ Gh. Platon, *Rădăcinile istorice ale revoluției române de la 1848*, Extras din *AI*, XI, 1974, p. 56.

⁵² Andrei Oțetea, *Geneza Regulamentului organic* în vol. *Scrieri istorice alese*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1980, p. 229-245.

⁵³ N. Iorga, *Istoricul Constituției românești*, în *Noua Constituție a României*, f. a., p. 23.

⁵⁴ Idem, *Istoria românilor prin călători*..., p. 482.

⁵⁵ Idem, *Evoluția ideii de libertate*, Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Ilie Bădescu, București, Editura Meridiane, 1987, p. 136-137.

trebuiau să reformeze instituțiile și să elimine (în măsura posibilului) diferențele instituționale dintre cele două Principate.

Reforma administrativă, judiciară și fiscală realizată de *Regulamentul Organic* a introdus organele esențiale ale statului modern, inaugurând un cadru constituțional liberal care, prin însăși natura lui, favoriza difuzarea mai largă a ideilor liberale în toate straturile societății. Forma de organizare statală din Principatele române avea la bază principiul separației puterilor în stat: cea executivă era încredințată domnului, cea legislativă era exercitată în comun de către domn și Adunarea obștească, puterea judecătorească, încredințată instanțelor judecătorești, fiind independentă de celelalte două puteri. *Regulamentul* cuprindea și stipulații care limitau puterea domnului.

Adunările obștești, „o tranziție între Divanul domnesc al vechiului regim și Parlamentul de la sfârșitul secolului al XIX-lea”⁵⁶ au devenit, la scurtă vreme după înființare, mediul propice de manifestare a opoziției naționale față de abuzurile domnului⁵⁷. Cele două Adunări obștești de la București și Iași erau un fel de un „Parlament embrionar”, limitat doar la categoria boierilor, în care aveau loc dezbateri libere, în ciuda tendinței puterii executive de a le tempera sau chiar anihila. Autentice conflicte între domnie și Adunarea obștească au survenit cel puțin în două cazuri: articolul adițional (1836-1837) și concesiunea Trandafilov, în care opoziția din Adunare s-a constituit în ceea ce s-a numit în epocă „partida” sau „partidul național”, încheată în jurul lui Ion Câmpineanu⁵⁸. Deputații și-au continuat activitatea și în afara Adunării, extinzându-și legăturile cu diferite cercuri opoziționiste din București. Potrivit aprecierilor lui Felix Colson, în 1839 „partida națională”, alcătuită din „patru din cei mai instruiți și mai capabili membri ai adunării, din câțiva boieri de rangul I, din aproape toți cei de rangul al II-lea și al III-lea, din totalitatea negustorilor, a întregului popor, și din cea mai mare parte a tineretului”⁵⁹, urma „trei căi diferite spre independența țării. Ea se ridică în Adunare împotriva abuzurilor și a încălcărilor Rusiei, se străduiește să organizeze țara pe temelii mai bune și caută să stabilească raporturi diplomatice cu Franța și cu Anglia pentru a pune capăt protectoratului Rusiei și a obține de la Poartă răscumpărarea tributului”⁶⁰.

Consacrând, în cuprinsul său, stipulațiile *Tratatului de la Adrianopol* privitoare la deplina libertate a comerțului intern și extern, *Regulamentul* a permis schimbări economice structurale în Principate; se crea, în acest fel, „primul vehicul de mare eficiență al ideii de libertate economică”⁶¹. Urmărind să asigure o adaptare treptată și lentă a intereselor clasei moșierești la procesul de dezvoltare a capitalismului, *Regulamentul Organic* n-a făcut însă decât să stârnească convulsiile sociale din agricultură, care aveau să zguduie neconținut societatea românească.

Regulamentul a constituit un factor de progres, o adevărată Constituție, care a stat la baza instituțiilor României moderne, chiar dacă el

⁵⁶ Keith Hitchins, *România 1774-1866*, București, Editura Humanitas, 1998, p. 204.

⁵⁷ Angela Banciu, *op. cit.*, p. 26.

⁵⁸ Apostol Stan, Mircea Iosă, *op. cit.*, p. 46-47.

⁵⁹ F. Colson, *Consulatul Franței la Iași. Anexă la depeșa politică din 28 ianuarie 1839*, nr. 21, Nr. 3, în Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 128.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 134.

⁶¹ Eugen Demetrescu, *Influența școlii economice liberale în România în veacul al XIX-lea*, București, 1935, p. 16.

a consfințit „în cazul Moldovei și Valahiei, regimuri prevalent administrative, sub cenzura Rusiei țariste, și nu regimuri reprezentative, propice demersului liberal”⁶²; este motivul pentru care revoluționarii de la 1848 n-au văzut în *Regulament* decât un instrument de împilare și de umilire.

În anii ocupației rusești (1828-1834) și ai *Regulamentului Organic* au fost acceptate unele instituții liberale, în schimb ideile egalitare au fost repudiate. Totuși, liberalismul s-a impus și în lupta pentru extinderea egalității politice. În condițiile în care boierimea din Principate vădea o puternică aversiune față de transformări sociale de natură să afecteze marea proprietate funciară, se poate vorbi despre „un liberalism luminat și cantonat la sferele restrânse ale puterii politice și la cercurile culturale”⁶³.

Gândirea economică și social-politică liberală a luat un deosebit avânt în ultimul sfert de veac anterior revoluției de la 1848, exprimându-se în cărți, în învățământ, în periodice, în programele, manifestele și pamfletele politice. „Mult avânt luară ideile liberale și egalitare prin școale și cărți, canalele de căpetenie prin cari ideile aceste se introduceau în mințile românilor...”⁶⁴, afirma A.D. Xenopol despre efervescența culturală care avea să-i însuflească pe revoluționarii generației pașoptiste.

Activitatea lui Ion Cămpineanu și a tineretului progresist care îl susținea este o caracteristică a perioadei 1838-1840. O parte a cererilor și propunerilor prezentate în memoriile și proiectele anterioare fiind cuprinse, fie și într-o formă modificată sau parțială în acel act fundamental care a fost *Regulamentul Organic*, „generația lui Cămpineanu” va formula alte obiective, preluate și duse până la ultimele lor limite de generația de la 1848: schimbarea sistemului proprietății funciare, extinderea egalității politice și în păturile de jos ale societății, modificarea suprastructurii politico-juridice a Principatelor.

Proiectul de Constituție (sau *Osăbitul act de numirea suveranului românilor*), întocmit la 5/17 noiembrie 1838 de Partida Națională condusă de Ion Cămpineanu conținea, pe lângă cele șase articole introductive, care cuprindeau măsuri pentru perioada de constituire a noului stat, și un proiect de lege fundamentală, în care erau înscrise aproape toate libertățile burgheze⁶⁵.

La începutul art. 7, intitulat *Constituția românilor*, se afirma că „Țara rumânească este un loc slobod pentru câți în ea lăcuiesc”. Același articol proclama principii liberale ca: egalitatea în fața legii („toți rumânii sunt deopotrivă înaintea pravilii...”), dreptul de a ocupa un serviciu public în funcție de capacitate, libertatea personală („Slobozenia individuală este chezășuită; nimeni nu va putea fi pârât și arestuit decât în întâmplările prevăzute de legi...”), contribuție proporțională la trebuințele statului, libertatea cuvântului și a presei („Toți rumânii au dreptul de a publica și a tipări a lor păreri...”)⁶⁶.

Același *Proiect de Constituție* acorda corpului legiuitor (în care erau reprezentați „toți rumânii fără osibire”), atribuții importante, printre care

⁶² Gheorghe Cliveti, *op. cit.*, p. 81.

⁶³ Apostol Stan, Mircă Iosă, *op. cit.*, p. 44.

⁶⁴ Cf. A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană...*, p. 233.

⁶⁵ Valeriu Șatropa, *op. cit.*, p. 100.

⁶⁶ *Osăbitul act de numirea suveranului românilor*, 5/17 noiembrie 1838, în Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 124.

sanționarea bugetului, elaborarea de sugestii și propuneri către șeful statului, controlul asupra miniștrilor și funcționarilor superiori: „hotărăște bugetul ce i se înfățișează pe tot anul, revizează cheltuielile hotărâte de dânsa, are dreptul de a face rapoarturi suveranului cător să ating de enteresul obștesc...”⁶⁷. La rândul său, suveranul, „șeful cel mai înalt al statului”, urma să dețină „puterea săvârșitoare” și avea atribuții identice cu cele conferite domnului prin Constituția din 1866: „comandă puterile de uscat și de apă, declară războiul, încheie pacea, tractaturile de alianță și de comerț...”⁶⁸ – iată, deci, un veritabil monarh constituțional, în accepțiunea cea mai strictă a liberalismului apusean.

Actul de unire și independență se constituie într-o declarație de principii a „partidei naționale” din Țara Românească. Elaborat de Câmpineanu, actul pornea de la premisa că „legile fundamentale și constituția” sunt nule „fiindcă s-au alcătuit în vremea unii ocupații militare rusești dă o adunare alcătuită arbitrar, iar nu dă toate mădulările care avea drept a o compune”, propunându-și „a răforma instituțiile cele vițioase dintr-a căroră pricină a și ajuns dajdic a statornici prin ereditate tronul, cea dintâia putere a unei nații slobode”⁶⁹. Se precizau apoi principalele îndatoriri ale unei națiuni față de ea însăși: a se conserva și a se perfecționa, în care scop fiii ei au „datoria sfântă dă a izbăvi patria, căci izbăvirea norodului este cea dintâi lege”. Pentru „izbăvirea patriei” se cerea nu numai „un nou trup dă legi politice, publice și civile”, ci și ca „acel rumân care va fi ales a să urca pă tron” să jure „a păzi condițiunile acestui act și acelea ce să vor înscrie în dăosibitul act al numirii” și „a dobândi independența, a face aliați și prieteni locului”⁷⁰.

Într-o scrisoare trimisă lui Adam Czartoryski la 1 decembrie 1838, Câmpineanu caracteriza programul său și al „partidei naționale” din Țara Românească drept un program de *libertate și regenerare* (s.n.).

Instituțiile politico-juridice devenind anacronice și insuficiente necesităților de dezvoltare a societății românești, în deceniile patru și cinci ale veacului al XIX-lea au apărut asociații și grupări care tindeau la înlăturarea ordinii existente. Este vorba despre societăți și asociații literare care urmăreau și scopuri politice („Societatea filarmonică” din București la 1833, „Asociația literară a României”, București, 1845, „Societatea pentru învățatura poporului român”, fondată în 1838 la Paris), precum și asociații și grupări secrete cu scopuri revoluționare: cea a lui Câmpineanu din Țara Românească (în 1838), a comisului Leonte Radu în Moldova (la 1839), a lui Dumitru Filipescu în Țara Românească (1840), „Frăția” la 1843 în București, „Asociația patriotică” în Moldova (1846). Principiile Revoluției Franceze, ale iluminismului, liberalismului și romantismului ajunseseră să se impună în cadrul acestor grupări compuse în special din tineri reprezentanți ai boierimii liberale, pe care îi vom regăsi ca viitori fruntași ai revoluției de la 1848. Este vorba despre Ion Câmpineanu, N. Bălcescu, Dumitru Filipescu, Cezar Bolliac, Gr. Alexandrescu, Ion Ghica, N. Kretzulescu, Al.G. Golescu-Negru, Ion Voinescu II, frații Radu și Al.G. Golescu, în Țara Românească și

⁶⁷ *Ibidem*, p. 125.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 124.

⁶⁹ *Act de unire și independență*, 1/13 noiembrie 1848, în *Ibidem*, p. 118.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 120.

M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, C. Negri, Alecu Russo, Constantin Negruzzi, Teodor Râșcanu, în Moldova.

Programele de reforme burghezo-liberale apar mai ales după 1838. Pe lângă rolul pe care l-a avut în Adunarea Obștească, Ion Cămpineanu a fost și fruntaș al Societății Filarmonice, ale cărei țeluri erau extrem de pertinente: înlocuirea protectoratului țarist cu garanția colectivă a puterilor europene, egalitatea în fața legilor și în materie de impozite, libertatea tiparului, dezrobirea țăganilor, responsabilitate ministerială, emanciparea mănăstirilor închinat, generalizarea și gratuitatea învățământului⁷¹.

Boierimea cu ranguri inferioare din Moldova a fost antrenată, în 1839, în „Conjurația Confederativă” condusă de Leonte Radu. Mica boierime urmărea constituirea unei confederații, compusă din Moldova, Țara Românească și Serbia și, vizând instaurarea unui regim boieresc în locul celui autoritar al lui Mihail Sturdza, lupta pentru egalitate în drepturi politice cu marea boierime⁷², plasându-se pe aceeași poziție limitată ca și cărvunarii din 1822.

Dintr-o dezvăluire anonimă munteană aflăm că „În capitala Bucureștilor alcătuesc seanții supt mare cumpăt, lucrează, chibzuesc asupra unui scopos de revoluție și a unor sfârșituri la care nădăjduesc să ajungă; acest scop să zice că s-ar fi organizând de trei ani” și că „în această soțietate prin oarecare ecsperiență să simte cu încredințare o pregătire revoluțioasă”⁷³. Este vorba despre mișcarea conspirativă din Țara Românească din 1840, inițiată de o societate secretă compusă mai ales din tineri proveniți în majoritate din burghezie, dar și din mica boierime.

Mișcarea l-a avut în frunte pe tânărul boier Dumitru Filipescu și a numărat în rândurile sale figuri proeminente ca: „profesorul Murgu”, „profesorul Valiiian”, „căminarul Filipescu”, „iuncărul Bălcescu” și alții precum: „Marin și Telegescu”, „sărdarul Machedonschi”, „Sotir și Cămărășăscu”, „Baronescu”⁷⁴. În inițierea și desfășurarea mișcării, aceștia s-au sprijinit pe factorii favorizatori existenți în acel moment atât în situația internă, cât și pe plan extern, prin încordarea provocată de războiul turco-egiptean între Anglia și Franța, încordare care deschidea posibilitatea izbucnirii unui război european, în cursul căruia ar fi avut loc o eventuală înfrângere a Imperiului Otoman, urmată de obținerea independenței țării.

Pe plan politic, programul mișcării conspirative a lui Dumitru Filipescu prevedea instituirea unei republici democratice, egalitatea în fața legilor, abolirea privilegiilor și rangurilor boierești, libertatea personală. Remarcabilă este caracterizarea făcută scopurilor mișcării, în raportul către domnitor a comisiei de anchetă: „sfârșitul acestei conspirații era... să răstoarne oblăduirea de astăzi, să desființeze cea de astăzi politicească organizație a țării, să înființeze îndată o vremelnică oblăduire revoluționară supt numele dă *Directoar* (s.n.), alcătuit de șease mādulari și un prezident; prin aceștia să întocmească o nouă constituție a țării, statornicită pā niște închipuiri de pravili ce întocmise între dānșii, să formeze oștire

⁷¹ Valeriu Șotropa, *op. cit.*, p. 95-96.

⁷² *Ibidem*, p. 98.

⁷³ *Dezvăluiri anorime*, în Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 159-160.

⁷⁴ Aceste nume sunt pomenite în *Concluziile din raportul către domnitor al comisiei de anchetă*, vezi *Ibidem*, p. 161. Textul integral e publicat – fără indicarea izvorului și fără semnături – în Ioan C. Filitti, *Tulburări revoluționare în Țara Românească între anii 1840-1843*. Extras din AARMSI. t. XXXIV, 1912, p. 54-82.

revoluționară, să dăsească proprietatea și în sfârșit să întocmească viitoarea oblauire a țării într-o ocărmuire republicană, dănd numire țării de nouă romană”⁷⁵.

Chiar în urma eșecului societății secrete din 1840, preocupările de reformare a societății continuă. În a sa *Profesiune de credință politică*, exprimată în 1841, Mitică Filipescu constata că „Țara Românească, țară atât de favorizată de natură, este prost cărmuită. Nu există siguranță nici pentru persoane, nici pentru bunuri. Guvernării se substituie legii după bunul lor plac”⁷⁶. „Așadar – conchide Filipescu – constatând răul, oare nu există cale de a i se găsi un remediu eficace, radical? De a împăca, de a combina, de a asocia toate interesele fără jignire, fără zguduire? Cred cu tărie că da, ba mai mult: sunt profund convins. E nevoie doar de înțelegere”⁷⁷.

În concluzie, din punct de vedere social și politic, mișcarea din 1840 condusă de Dimitrie Filipescu mergea destul de departe: emanciparea clăcașilor prin improprietărire și acordarea unei despăgubiri simbolice pentru moșieri, desființarea tuturor rangurilor și privilegiilor, egalitatea tuturor cetățenilor în fața legilor, precum și instaurarea unei republici democratice. Aceste revendicări își vor găsi un loc privilegiat în programele revoluționare de la 1848.

Neputându-se dezvolta într-un cadru legal, în instituțiile politice ale vremii, liberalismul „se afirma viguros în cercuri politice și culturale”. Tineri din afara cercurilor politice propriu-zise activau, în epoca regulamentară, în societăți secrete (unele având rădăcini în francmasonerie), cluburi și cercuri de lectură - îndeosebi a presei străine - librării particulare, care constituiau importante centre de iradiere a ideilor liberale. „Partida națională”, „cristalizată definitiv în 1821”, s-a consolidat până în 1828, reapărând la „suprafața politică mai viguros după 1834”, „s-a afirmat treptat în viața publică românească, uneori cu o mare îndrăzneală, începând din 1837”; „lichidată temporar, va renaște în ambele principate, de numele ei fiind legate o serie de acțiuni social-politice care au premers Revoluția de la 1848”⁷⁸.

Prin diverse acțiuni politice, precum și printr-o largă activitate culturală⁷⁹, oamenii timpului au acționat ca o veritabilă mișcare națională. Principiile Revoluției Franceze, ale iluminismului și romantismului ajunseseră să se impună în cadrul acestor grupări compuse în special din tineri reprezentanți ai boierimii liberale. „Glisarea” generației pașoptiste spre ideile liberalismului francez are loc, așadar, în condițiile existenței unor regimuri politice princiare însoțite de o meticuloasă cenzură, a unei ordini impuse de Sankt-Petersburg și Constantinopol.

Înțelegem să ne cantonăm demersul doar până la intrarea în scenă a generației revoluționarilor de la 1848, deoarece „toporașii muncăi” sunt cei care vor concretiza ideile liberale franceze în societatea românească, începând astfel o nouă etapă: cea manifestă, a liberalismului în acțiune.

Ideile liberale, grefate pe tradiții autohtone, au reprezentat în epoca modernă un puternic stimulent al conștiinței și coeziunii naționale,

⁷⁵ *Ibidem*, p. 162.

⁷⁶ Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 165.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 166.

⁷⁸ Apostol Stan, Mircea Iosa, *Liberalismul politic...*, p. 51

⁷⁹ Gh. Platon, *Moldova și începuturile revoluției de la 1848*, Chișinău, Editura Universității, 1993, p. 66.

pregătind opțiunea generală pentru unitate. Chiar dacă, la începuturile sale, liberalismul românesc a apărut și a fost profund marcat, precum cel european, de ideea libertății în evoluția sa istorică, pentru români, libertatea comporta și o componentă națională; iată de ce evoluția lui s-a corelat cu procesul Renașterii Naționale a României Moderne.

Prin *Constituția* adoptată în 1866, în România a fost instituit un regim politic de esență liberală. Creând cadrul legislativ și în genere, suprastructura politică a statului român modern, *Constituția de la 1866* a legiferat: consacrarea intangibilității proprietății de tip capitalist, separarea puterii legislative de cea executivă și judecătorească, crearea regimului parlamentar, proclamarea drepturilor și libertăților individuale burgheze⁸⁰. *Constituția din 1866* este o Constituție liberală, consacrare în planul practicii politice și juridice a liberalismului românesc.

Precedentele Constituției din 1866 se regăsesc pe linia „alternativei naționale” de organizare a statului românesc, fiind reprezentate de „proiectele novatorilor”, ale exponenților „partidei naționale” din perioada anterioară și din timpul revoluției de la 1848, cât și de „dorințele” Adunărilor ad-hoc din 1857. Putem așadar vorbi despre existența, la noi, a unui liberalism întârziat, doar în măsura în care se ia în considerare anul instituționalizării sale - 1866⁸¹.

În concluzie, liberalismul românesc, „principalul curent de gândire și politică socială care a dinamizat viața societății românești în secolul al XIX-lea”⁸², își află *leit-motivurile* în cel francez dar, deși există numeroase conexiuni, influențe și chiar similitudini în evoluția celor două forme de exprimare a liberalismului, varianta românească nu este numai reflexul și refluxul celei franceze.

Românii s-au remarcat în „trufașa citadelă liberală” care era „bătrânul continent” în secolul al XIX-lea, devenind un adevărat „caz”, deoarece la nici una din „națiile ortodoxe” liberalismul nu și-a „asumat atâtea titluri de glorie” încât să „nu-l poți refuza fără să te dezintegrezi din România modernă”.

Și toate acestea de la „pozitivitatea umbrei” Marii Revoluții, eliberare prometeică violentă care, confruntând omul cu exigențele unei libertăți „de cucerit”, n-a făcut decât să pregătească avântul secolelor care au urmat și, desigur, care vor urma.

⁸⁰ Grigore Chiriță, *România la 1866. Coordonate ale politicii interne și internaționale*, în *RdI*, 12, 1978, p. 2215-2216.

⁸¹ Gh. Platon, *Le libéralisme roumain...*, p. 71.

⁸² Angela Banciu, *op. cit.*, p. 40.

First Forms of Expression of the Ideas of French Liberalism in the Romanian Principalities

Abstract

The Great French Revolution led to a new political spirit, concerned with the major problems of the Principalities, where the role of the bourgeoisie was fulfilled by the small nobility. The ideas of social and national liberty gave birth to hopes of emancipation from the foreign domination and foundation of the independent, modern State. The political literature of the secondary nobility shows a wider opening to egalitarian and democratic ideas. Documents that express the idea of equality in the political rights of the low nobles and those of the high class represented the expression of the revolutionary principle based on the freedom, equality and warranty of the person. The elaboration of constitution projects, of reform programs represents the main forms of manifestation of the ideas of French liberalism on the Romanian territory until the revolution of 1848.

A peculiarity of the whole evolution of Romanian liberalism is that in the Romanian Principalities the liberal ideas, whose main aim was in the Occidental countries to modernize and release the society from the foreign influence and domination, were directed not against the Old Regime, but against the foreign domination.

Liberal ideas penetrated in the Principalities especially by means of the French tradition. The illuminist model marked the Romanian thinking: it was the base of the different liberal currents of the 19th century and had a major role in the intellectual training of the 1848 generation. We can notice that while we approach the 1848 revolution, the proofs of concern and sympathy to France increase in intensity and its influence becomes more and more profound.

ARHIVELE STATULUI IASI DE LA 1862 LA 1912. GHEORGHE IONESCU - ȘEF AL SUCURSALEI (1897-1912)

În pragul sărbătoririi a 175 de ani de activitate neîntreruptă și fructuoasă a instituției Arhivelor Naționale, cea care adăpostește file de istorie, cultură și civilizație românească, „o avere publică ce merită cea mai de aproape îngrijire a Cărmuirii”¹, după cum spunea poetul Vasile Alecsandri, instituție definită a fi un adevărat „sanctuar al drepturilor compatrioților”², cum a denumit-o întâiul arhivist al statului, Gheorghe Asachi, tânărul colectiv de arhiviști ieșeni și-a propus să celebreze acest eveniment prin evocarea activității și a operei arhivistice ale unor însemnați slujitori ai Arhivelor ieșene.

În acest gest colectiv se înscrie și această evocare, ce se dorește a fi o încercare de a lămuri și a scoate în evidență cât mai multe aspecte inedite din activitatea instituției Arhivelor Naționale din Iași, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și din primul deceniu al secolului al XX-lea.

Vom încerca să conturăm un portret cât mai amănunțit al celui ce a fost pentru Arhivele ieșene un alt ilustru senior, arhivist pasionat și meticulos, Gheorghe Ionescu, un personaj mai puțin studiat și evocat de-a lungul vremii. Tocmai de aceea, dorim să precizăm că aceste rânduri sunt rezultatul cercetării asidue în documentele vremii aflate la Arhivele Naționale Iași, putând fi considerată inedită și ca un prim pas în creionarea unui portret al omului și arhivistului Gheorghe Ionescu.

Perioada supusă cercetării, considerată a fi „cea de a patra în evoluția Arhivelor Statului”³, este delimitată politic de două mari evenimente ale istoriei noastre naționale: Unirea Principatelor române la 1859 și Marea Unire din 1918, evenimente cu impact direct asupra statutului instituției noastre și conținutului activității arhivistice din Moldova.

Structural-organizatoric, Arhivele Statului s-au aflat în respectiva perioadă sub semnul a două acte normative fundamentale: *Regulamentul pentru organizarea Arhivelor Statului*, aprobat cu unele modificări la 2 noiembrie 1862, rămânând două despărțiri – Despărțirea istorică și a așezămintelor publice și Despărțirea de Stat sau administrativă, judecătorească și legislativă⁴, din timpul domnitorului Alexandru I. Cuza și *Legea pentru organizarea Arhivelor Statului*, din anul 1925⁵. În cuprinsul acestei perioade vor fi amendate unele prevederi legislative privind activitatea arhivistică, fără a produce însă modificări substanțiale în ceea ce însemnau ca activitate și atribuții Arhivele Statului. Pentru Arhivele Statului din Iași, Regulamentul din 1862 prevedea că acestea urmau a trece în subordinea Arhivei Statului din București, reorganizată ca Direcție Generală,

¹ *Indrumător în Arhivele Statului Iași*, vol. II, 1956, p. 174.

² Gh. Ungureanu, *Figuri de arhiviști români. Gheorghe Asachi, 1788-1869*, București, p. 19.

³ Gh. Rusu, *Arhivele Statului din Iași – 160 de ani de activitate*, în *RA*, nr. 4, București, 1991, p. 458.

⁴ *Arhivele Statului, 125 de ani de activitate (1831-1956)*, București, anexa 27, p. 183.

⁵ *Monitorul Oficial*, nr. 153, I, 15 iulie 1925.

reglementare considerată în vreme ca fiind „jertfă patriotică a Unirii”⁶ și care a dăunat, în oarecare măsură Iașului, prin pierderea importanței acestei instituții din capitala Moldovei.

În 17 august 1862, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, în subordinea căruia au trecut atunci Arhivele, ordonă: „Arhiva din Iași va rămâne acolo cu tot personalul astăzi în ființă și cu titlul de *Arhiva – Sucursală din Iași*, transportându-se îndată aici în capitală actele Statului, colecțiunea de peceti și actele vechi dinaintea Regulamentului din seria decanică și administrativă”⁷.

De asemenea, este precizat și personalul Arhivelor Statului din Iași, „compus de un cap și doi copişti”⁸. Noua situație creată vechii instituții a Arhivelor din Iași nu era deloc satisfăcătoare⁹. O serie de ordine care au urmat Regulamentului din 1862, opreau „Sucursala” din Iași să mai primească actele autorităților de „peste Milcov”, afară de cele ale desființatelor Ministere, sau altor „dregătorii ale fostei Moldova”¹⁰, respectivele acte urmând a fi transferate, mai devreme sau mai târziu, la București. Mai mult, erau avute în vedere și toate actele care se păstrau în Arhivele din Iași dinainte de 1832.

Ordinul Direcției Generale nr.166 din 20 martie 1863, întărea cele mai sus amintite, „suspendând pentru înlesnirea acestor lucrări orice depunere de acte în sucursală”¹¹.

În acest context, instituția Arhivelor Statului din Iași intra într-un „con nefast de umbră”¹², putând fi considerat un moment de declin, de regres. Stoparea totală a depunerilor de documente a avut drept consecință tragică pierderea unui material documentar însemnat aflat la diverse instituții ale statului, documente importante care s-au distrus în timp.

Astfel, perioada 1862-1900 este una foarte săracă în ceea ce privește preluările de documente, Arhivele Statului din Iași aflându-se într-un real impas datorită lipsei suportului juridic care să le confere autoritatea necesară, cât și capacitatea organizatorică și materială necesară bunei desfășurări a acestei activități.

Dramatismul perioadei datorat unor hotărâri nefirești este surprins și de Sever Zotta, atunci când vorbește de „jalnica tragedie a Arhivelor Statului”¹³, tezaurul arhivistic de la Iași, „păstrat cu sfințenie”¹⁴ de înaintași fiind în pericol.

Intenția de a muta documentele de la Iași la București nu a fost materializată decât în 1876, când comisia condusă de bucovineanul Samson Bodnărescu, pe atunci director al Bibliotecii Statului din Iași a purces la inventarierea și selecționarea dosarelor cu scopul de a le trimite la București. Această comisie a început să funcționeze la 25 februarie 1876. La 29 martie același an, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice a solicitat

⁶ Sever Zotta, *Din trecutul Arhivei Statului a Moldovei. Spicuiuri din dosurile cancelarie*, în *AR*, tom. VI, București, 1941, p. 235.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Gh. Rusu, *op. cit.*, p. 458.

⁹ D.J.A.N. Iași, *Fond personal Gh. Ungureanu*, ds. 462, p. 51.

¹⁰ Sever Zotta, *op. cit.*, p. 236.

¹¹ D.J.A.N. Iași, *Fond personal Gh. Ungureanu*, ds. 462, p. 52.

¹² Gh. Rusu, *op. cit.*, p. 459.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

inventarierea doar pe jumătate a respectivei arhive, situație impusă de lipsa de fonduri. La 10 aprilie 1876, din raportul comisiei rezultă faptul că „au fost colaționate peste 112.000 dosare și au mai rămas necolaționate încă 200.000”¹⁵. La 26 mai, locul lui S. Bodnărescu, retras, este luat de trimisul capitalei la Iași, C. D. Mumuianu, arhivist cl. II. Dar în aceeași zi, surprinzător, Ministerul lua hotărârea ca arhiva să rămână la Iași, lăsând în seama ieșenilor misiunea de a rearanja „actele țării” în ordinea și conform criteriilor existente de la începuturile organizării acestei arhive, întrucât „onorabila comisiune” lăsase în urmă o treabă pe jumătate făcută, iar în urma incendiului din 13-14 ianuarie 1880, datorită evacuării forțate a arhivei din calea focului, aceasta se „transformă într-o încurcătură generală”¹⁶, conform spuselor lui Mumuianu.

Directorul Arhivelor Statului de la Iași, „cap al arhivei” ce a fost nevoit să treacă la rearanjarea documentelor într-o temeinică ordine a fost poetul Gheorghe Tăutu, șef al sucursalei până la 8 august 1885. „De altfel ieșenii erau deprinși cu focurile ca și atenienii cu cucuvaele”¹⁷, motiv pentru care Tăutu a reușit să salveze în mare parte arhiva din flăcări, mai înainte ca acestea să cuprindă în totalitate depozitele. Au existat însă și pierderi iremediabile de documente aparținând secțiunilor Curții de Apel și Tribunalului Iași, dar și din colecțiile de documente istorice ale Iașului.

Succesorul lui Tăutu, ca „șef al arhivei”, a fost Nicolae Roiu (1 octombrie 1885-20 septembrie 1897), care a avut mai multă tihnă și mai puține nenorociri pe cap, nefiind tulburat de incendii sau de nevoia de a muta în alte spații arhiva, care din 1883, după îndelungi peregrinări prin „niște case închiriate în Beilic, pe la Trei Ierarhi și dependințele unei case din apropierea acesteia”¹⁸, se reasează în Palatul Administrativ al Iașului, proaspăt restaurat, unde ocupa „9 camere spațioase și câteva beciuri”¹⁹. Roiu a dat o atenție deosebită bibliotecii arhivelor, solicitând în repetate rânduri Ministerului îmbogățirea cu publicații oficiale și scrieri vechi sau noi a respectivei biblioteci, în scopul acoperirii pierderilor provocate de incendiul din 1880.

În contextul evenimentelor prezentate până acum își face apariția în peisajul arhivisticii ieșene și Gheorghe Ionescu. Asupra prezenței sale implicite în problemele arhivelor din Iași ne-am propus să ne ocupăm în paginile următoare ale acestui studiu. Chiar dacă sursele documentare avute la dispoziție au fost destul de puține, vom încerca a reconstitui viața și activitatea acestui om al arhivelor, ce a lăsat urme însemnate în trecerea sa prin arhivele ieșene.

Referitor la originile și datele de stare civilă ale lui Gh. Ionescu, materialul documentar studiat oferă foarte puține informații. Cu toate acestea găsim câteva elemente privind ascendența sa în însemnările lui Sever Zotta, care îl consideră pe Gh. Ionescu ca fiind „fiul natural al unui boier al căruia strămoș, Logofăt, fu ucis de Ștefan Tomșa (Let. I, 265)”²⁰. Într-o altă însemnare a aceluiași Sever Zotta referitoare la Gh. Ionescu, îl

¹⁵ Sever Zotta, *op. cit.*, p. 236.

¹⁶ *Ibidem*, p. 237.

¹⁷ *Ibidem*, p. 238.

¹⁸ George Potra, *Contribuțiuni la istoricul arhivelor românești*, în RA, vol. I, București, 1944, p. 26.

¹⁹ Sever Zotta, *op. cit.*, p. 238.

²⁰ Idem, *Conducătorii Arhivelor Statului din Iași în curs de 100 de ani*, în RA, IV/2, București, 1911, p. 382.

numește pe acesta drept „fiu ilegitim al unui Beldiman”²¹, probabil descendent al neamului de boieri cu acest nume, de prin zona ținutului Fălciu.

Cercetând arhiva de cancelarie a Arhivelor Naționale Iași am avut plăcuta surpriză de a da peste un răspuns la o circulară a Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, din 8 ianuarie 1904, prin care toți funcționarii statului trebuiau să întocmească o evidență clară, de trimis la „Casa pensiunilor din ministerul financelor” cu date referitoare la: „numele și prenumele, studiile, starea civilă, funcțiunile, administrația la care a servit și reținerile pentru pensie” ale funcționarilor din Arhivele Statului Iași. Bineînțeles că și Gh. Ionescu a întocmit propria sa fișă conținând respectivele cerințe, document ce ne oferă informații deosebit de prețioase despre statutul civil și social al acestuia.

Iată ce conține actul amintit: „G. Ionescu; studiile: Școala Primară; starea civilă: căsătorit (cu *Natalița, decedată în 3 mai 1905, s. n.*); funcțiunile: *Copist* (1 decembrie 1872-25 aprilie 1875) la Subprefectura Pl. Mijloc, Jud. Fălciu și *Registrator Arhivar* (25 aprilie 1875-1 decembrie 1875) la aceeași instituție; *Registrator Arhivar* (1 ianuarie 1876-1 aprilie 1876) la Subprefectura Pl. Stavnic, Jud. Iași; *Registrator Arhivar* (1 aprilie 1876-1 iulie 1876) la Subprefectura Pl. Copou Iași; *Copist* (14 septembrie 1877-1 octombrie 1885) la Arhiva de Stat Iași; *Șef al Arhivei* (1 octombrie 1897-până în prezent) la Arhiva de Stat Iași”²². Se pare că originile sale vin într-adevăr din zona ținutului (județului) Fălciu, deoarece activitatea sa de registrator arhivar și copist începe la Subprefectura Plasei Mijloc din județul Fălciu. Nu putem afirma dacă a urmat studii superioare, atât timp cât acest document, din 1904(!), an în care Gh. Ionescu era în apogeul carierei sale, nu ne oferă o asemenea informație, formularul respectiv fiind completat de către Gh. Ionescu personal. Privitor la starea civilă a acestuia, nu deținem alte informații decât faptul că a fost căsătorit. Nu cunoaștem anul nașterii și nici locul nașterii. În orice caz, se pare că este născut în perioada 1847-1852, în județul Fălciu.

Activitatea desfășurată de către Gh. Ionescu la Arhivele Statului Iași, ocupând funcții de copist, ajutor al șefului arhivei și pentru intervalul de timp dintre *1 octombrie 1897 și 30 septembrie 1912* chiar „Șef al arhivei sucursală” Iași, este una rodnică și temeinică, chiar dacă nu putem afirma că activitatea sa arhivistică a fost una spectaculoasă. Gh. Ionescu a avut multe preocupări în grija pe care a manifestat-o față de documentele intrate în patrimoniul Arhivelor Statului din Iași, fiind un priceput și neostenit paleograf, un „copist” desăvârșit, având un talent deosebit (după cum menționează și documentele vremii) în a descoperi și valorifica date și informații prețioase pentru istoria neamului românesc, cât și pentru cea locală. A fost un bun administrator al materialului documentar aflat în depozitele Arhivelor Statului Iași, dar și un demn și preocupat ocrotitor al acestui patrimoniu arhivistic, fapt dovedit de faptul că în timpul directoratului său arhivele din Iași s-au mutat, în sfârșit, într-un spațiu cu mult mai deosebit decât anterioarele, la mănăstirea Golia, în anul 1911, subiect despre care vom detalia în paginile următoare.

²¹ Ștefan S. Gorovei, *Istoria unei reviste*, în *ArhGen*, I, 1912, ediție anastatică, Iași, 2005, p. IV.

²² D.J.A.N.Iași, *Fond Arhiva de cancelarie*, ds. 2/1904, f. 2.

După cum întâlnim informația în actul din 1904, într-adevăr Gh. Ionescu este angajat în funcția de „copist” la Arhivele Statului din Iași, începând cu data de 14 septembrie 1877. În acea perioadă, șef al arhivelor ieșene era Gheorghe Tăutu, cel care la data de 16 august 1877 primea demisia în scris a fostului copist, Benone Trifan numit pe aceeași funcție la Prefectura Județului Iași²³. La 19 august 1877, Gh. Tăutu expedia Direcției Generale a Arhivelor Statului București o adresă-raport nr. 82/1877, prin care se preciza „D. Benone Trifan copistul acestui serviciu, găsim ocasiunea a trece în o funcțiune mai avantajoasă la 15 a curente a și dimisionat. Supunându-vă acestei cunoștinței D-voastre, cu cel mai profund respect ieu îndresneală a vă recomanda în locul D-lui Trifan pe D. Gh. Ionescu, june ce cred că va răspunde cu devotament la îndatoririle sale.

D-le Director dacă cu această recomandațiune trec alături cu dispozițiunile Regulamentului Arhivelor Statului, veți binevoi a-mi permite de a vă supune, că, din experiență s-a dovedit, că pentru ocuparea acestui post prin concurs, se întâmpină atâtea greutăți și întârziere, încât serviciul trebuie să stea vacant câte mai multe luni, fiindcă persoanele ce întrunesc calitățile cerute de Regulament, văzând că salariul destinat copistului este foarte mic în raport cu obligațiunile sale, mai ales când este vorba de regulare de dosare sau alte afaceri relative la arhivă, dacă primesc deocamdată această funcțiune, peste puțin timp se retrag din ea, preferând la alte instanțe unde le convine atât salariile precum și datoriile postului ce i se încredințează.

Pe lângă aceste d-le Director persona ce am onoare a recomanda D-voastre pe lângă că este un bun scriitor dar au și funcționat la arhiva Prefecturii mai mulți ani, crezându-o *capabilă pentru ocuparea acestui post*”²⁴. Raportul era adresat directorului general al Arhivelor Statului din acea vreme, Bogdan Petriceicu Hașdeu care, la 6 septembrie 1877, răspunde prin adresa nr. 346, astfel: „Am onorea a răspunde raportului D-Voastră no. 82, că în considerațiunea motivelor într-ânsul expuse, aprob numirea D-lui Gheorghe Ionescu ca copist al acelei Archive de la data intrării sêle în serviciu. Semnează B. P. Hașdeu”²⁵.

Prin adresa nr.84/14 septembrie 1877, Gh. Tăutu se adresa lui Gh. Ionescu „D. Director General al Archiv. Statului prin Adresa nr. 346 aprobând recomandațiunea ce sub-scrisul au făcut în persona D-voastre prin Rap. no. 82 pentru postul de copist ce este vacant în acest serviciu, vă fac cunoscut despre aceasta, invitându-vă de a veni imediat spre a ocupa această funcțiune și silindu-vă de a da probe laudabile despre datoriile ce vi se încredințează”²⁶. Fapt de altfel petrecut și atestat de prezența lui Gh. Ionescu pe „Statul constatând prezența și achitarea personalului Arhivei Statului din Iassy pe luna septembrie 1877”²⁷, unde acesta figurează cu funcția de copist, nr. curent 3, având un salariu de 31 lei și 16 bani, pentru 15 zile lucrate, iar în octombrie 1877 pentru 30 zile lucrate salariul primit de Ionescu a fost de 62 lei și 33 bani.

²³ *Ibidem*, ds. 4/1877, f. 51.

²⁴ *Ibidem*, f. 55.

²⁵ *Ibidem*, f. 58.

²⁶ *Ibidem*, f. 59.

²⁷ *Ibidem*, f. 61.

Un eveniment însemnat în istoria Arhivelor Statului Iași se produce la 8 august 1885, când o scurtă adresă (de fapt, un concept) către Direcția Generală a Arhivelor Statului, nr. 82/1885 vestește: „D. Gheorghie Teutu – Șeful acestui Serviciu, încetând din viață astăzi, am onore a vă supune cu tot respectul despre aceasta, spre știință și regulă”²⁸. Adresa este semnată, se pare, de către Gh. Ionescu, și afirm se pare, deoarece nu figurează decât o inițială stilizată „I”. La momentul respectiv, Gh. Ionescu ocupa tot funcția de copist sau „scriitor” cum l-am mai întâlnit în filele dosarelor de cancelarie, însă la 28 septembrie 1885, adresa raport nr. 110 a noului șef al Arhivelor Statului de la Iași, Neculai Roiu, fost „ajutor” al lui Gh. Tăutu, către Direcția Generală a Arhivelor Statului București solicita: „Pentru ocuparea postului de adjutor rămasu vacant la acest Serviciu prin înaintarea subsemnatului, am onore a vă recomanda pe D^{nul} Gh. Ionescu actualul copist care servește în această cancelarie de la 1872 neîntrerupt, *în care timpu și-a îndeplinitu datoriile funcțiunei sale cu zel, credință și activitate*, rugându-vă D^{le} Director ca pentru motivul arătat și în puterea Art.5 din Regulamentul Archivelor să binevoiți a cere Onor. Minister al Cultelor Instr. Publice confirmarea D^{sele} în menționatul post.

Cât pentru postul de copist ce va rămâne vacant prin înaintarea D^{lui} Ionescu, cu onore vă recomand pe D^{nu} Gh. Vasiliu absolvent a patru clase gimnasiale, fost funcționar în mai multe instanțe administrative și care a îndeplinit și serviciul militar cerut de lege, inițiat în afaceri de arhivă.

Aprobând și Dv. aceste numiri, vă rog să bine voiți a le considera pe diua de 1 octombrie a.c.”²⁹.

În urma acestor propuneri ale Șefului Arhivei Sucursale de la Iași, N. Roiu, la data de 7 octombrie 1885, la Prefectura Iași, Gheorghe Ionescu, numit ajutor al șefului arhivei începând cu 1 octombrie 1885, depunea „legiuitulu jurământu”³⁰, în prezența „Șefului Sucursalei Arhivei Statului din Iași” și a „preutului Vasilie Patron paroh la Biserica Ziua Crucii din Iași”, mărturie stând până astăzi, „Foie de jurământ”³¹ semnată personal de Gh. Ionescu și de cei mai sus amintiți.

Evoluția ascendentă a carierei „junelui” Gh. Ionescu ajuns acum la deplină maturitate, în cadrul instituției Arhivelor Statului din Iași a continuat, în calitatea sa de ajutor al șefului sucursalei, contribuind din plin la buna funcționare și administrare a arhivei statului.

De altfel, o bună parte din activitatea sa din perioada 1885-1897 este dovedită de urmele scrierii sale având caractere mari și caligrafice întâlnită în repetate rânduri pe materiale documentare ajunse până astăzi, dosare de arhivă ale Tribunalului Iași, ale administrației locale – Primăria și Prefectura Iași, cât și pe o serie însemnată de pachete de documente din Colecția „Documente” aflată în păstrare la Iași. Ionescu era cel care se ocupa de preluările (depuneri) de documente ale diverselor instituții ieșene la Arhivele Statului, el se ocupa de o cât mai bună și corectă evidență a lor, răspunzând numeroaselor solicitări de dare în cercetare a materialului documentar către forurile/autoritățile interesate, cât și unei însemnate pleiade de cercetători și istorici de renume ai acelor timpuri.

²⁸ *Ibidem*, ds. 2/1885, f. 15.

²⁹ *Ibidem*, f. 30.

³⁰ *Ibidem*, f. 30.

³¹ *Ibidem*, f. 33.

Colecția „Manuscrise” a Direcției Județene Iași a Arhivelor Naționale conține câteva registre și condici completate cu mâna proprie de către Gh. Ionescu atât în perioada cât a fost „ajutor” al șefului arhivei N. Roiu, cât și în perioada ulterioară, când el însuși devine conducătorul destinului acestei instituții vreme de 15 ani. Amintim aici, însemnările din condicile de anaforale din anii 1397-1504³², notele și însemnările despre târguri și iarmaroace din Moldova³³, însemnările din condici de anaforale (hrisoave și cărți de judecată) și de pe condici din arhiva Tribunalului Iași, Secția a II-a (Tr. 1349) și Tribunalului Iași, Secția I-a (Tr. 1714)³⁴, însemnări privind moșii, case, locuri, hanuri, dugheni, vii, atestate de slujbe, foi de zestre și avere provenite din fondul „Divanul de Apel al Moldovei”³⁵, diverse însemnări și note din condicile aflate la „Litera K” – Colecția „Litere”³⁶, toate acestea stând mărturie pasiunii și seriozității prin care Gh. Ionescu a devenit o figură emblematică, dar, regretabil, mai puțin elogiată, a arhivisticii românești în general și a celei ieșene în special.

În 8 octombrie 1897, prin adresa Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice nr. 64050/1897, Gh. Ionescu este înștiințat de faptul că a fost înaintat „prin trecerea la pensiune a Domnului N. Roiu”, în postul de Șef al Arhivelor Statului Iași³⁷. Înaltul Decret Regal nr. 3045/30 octombrie 1897, consfințind legalitatea și temeinicia acestei numiri. Prin „Procesul-Verbal din 10 octombrie 1897”³⁸, N. Roiu și Gh. Ionescu „întâlnindu-se în cancelaria Sucursalei” au procedat la predarea-primirea „documentelor, sigiliilor, bibliotecii, opiselor cu care s-au depus toate actele în depozitele arhivei, mobilierul, precum și întreaga dote a arhivei după inventarele lor”.

Începând cu aceeași dată, 1 octombrie 1897, fiul lui N. Roiu, Laurențiu Roiu, devenea din copist al arhivei, ajutor al noului șef Gh. Ionescu³⁹. La propunerea lui Ionescu, pe funcția de copist este angajat tot cu 1 octombrie 1897, Constantin A. Cortez, „fost funcționar în mai multe servicii financiare și chiar copist în Minist de Culte”⁴⁰ și care, considera Ionescu, „se va devota atribuțiunilor arhivistice”. Cei trei, mai sus-mentionați, împreună cu servitorul Vasile Unuță, vor alcătui pentru câțiva ani personalul Arhivelor Statului din Iași, aceștia fiind de fapt primii colaboratori ai lui Gh. Ionescu, ca șef al arhivei.

O măsură însemnată și chiar printre primele ale lui Gh. Ionescu, ca șef al Arhivelor Statului Iași este aceea consemnată în adresa către Ministerul Justiției, nr. 94/15 octombrie 1897 prin care solicita numitului minister restituirea „Condicilor de Hrisoave și hotărârile originale ale Divanului Domnesc din Moldova. Aceste acte (*strămutate la București în 1865 - n.n.*) fiind adesea ori întrebate de multe persoane pentru a-și scote

³² D.J.A.N. Iași, Colecția *Manuscrise*, Mss. nr. 1997.

³³ *Ibidem*, Mss. nr. 1998.

³⁴ *Ibidem*, Mss. nr. 1999.

³⁵ *Ibidem*, Mss. nr. 2000.

³⁶ *Ibidem*, Mss. nr. 2003.

³⁷ *Idem*, *Fond Arhiva de cancelarie*, ds. 1/1897, f. 30.

³⁸ *Ibidem*, f. 31.

³⁹ *Ibidem*, f. 43.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 42.

copii din ele la trebuințele ce au, crezîndule că să păstrează în depozitele acestei arhivi”⁴¹.

Demersul lui Ionescu a dat rezultate și prin adresa nr. 15671/4 noiembrie 1897, Ministerul Justiției face cunoscut „că condicile de hotărâri ale Înalțului Divan Domnesc din Moldova cu hrisoave precum și dosarele primite de la acest Minister de la desființatul Minister al Dreptății din Moldova, vi le înaintăm astăzi 4 noembrie curent. Aceste condici sunt în număr de 123 bucăți iar dosarele în număr de 3273, de la anul 1835 la 1862. Toate s-au împachetat în 19 lăzi cari și s-au expedit cu calea ferată și pe cari aveți să le primiți zilele acestea”⁴². Adresa este semnată de ministrul de justiție A. Djuvara.

Povestea celor 19 lăzi este oarecum tragi-comică în sensul că acestea au intrat în posesia lui Ionescu abia la 14 noiembrie 1897 (după 10 zile de la expediere!), deoarece au fost trimise pe adresa Tribunalului Iași, timp de câteva zile fiind lăsate de izbeliște în gara CFR Iași. Ionescu, „din întâmplare”⁴³ a aflat de sosirea lăzilor, la ridicarea lor din gară plătind și o taxă suplimentară, de „magazinaj”, pentru întârzierea preluării lor. Mai mult, lăzile erau deteriorate (probabil din neglijența funcționarilor CFR) iar dosarele amestecate și „eșite pe jos”. Ionescu a cheltuit „din spesele” proprii suma de „42 franci” pentru a reuși transportarea lăzilor la sediul arhivelor din Palatul Administrativ al Iașului, motiv pentru care a cerut Ministerului Justiției decontarea acestor cheltuieli.

De o altă surpriză a avut parte însă Gh. Ionescu la desfacerea completă a tuturor lăzilor cu pricina. În loc de 123 volume de anafore și hrisoave domnești ale Moldovei și 3273 dosare ale desființatului Departament al Dreptății, Ionescu a găsit în lăzi „aproximativ 20.000” de acte, lipsite complet de evidență, fiind nenumerotate, neșnuruite și neinventariate. Datorită acestui fapt, Ionescu a cerut sprijinul Direcției Generale a Arhivelor Statului, după ce Ministrul Justiției a refuzat elegant trimiterea arhivarului său la Iași pentru a preda documentele în „bună regulă arhivistică”. Volumul foarte mare de documente risca să paralizeze întreaga activitate a arhivelor ieșene și readucea în discuție o mai veche și dureroasă problemă, aceea a spațiului de depozitare, la momentul respectiv, oricum, insuficient.

Astfel că, la 12 decembrie 1897, prin adresa nr. 149⁴⁴, Gh. Ionescu se adresează Ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, încercând a sensibiliza autoritățile centrale, beneficiind de motivația preluării numărului uriaș de dosare de la Ministerul Justiției, în scopul amenajării în fostele ateliere ale Școlii de Arte din Iași a unor noi depozite care să poată adăposti materialul documentar existent în acel moment la Iași.

Răspunsul ministerului a fost, în mod consecvent, același: „nu sunt fonduri, nu avem aceste posibilități”.

În consecință, sediul Arhivelor Statului Iași a rămas la Palatul Administrativ, fondurile de arhivă primite de la București fiind ordonate și inventariate de către personalul de la Iași, pe parcursul mai multor ani.

⁴¹ *Ibidem*, ds. 7/1897, f. 3.

⁴² *Ibidem*, f. 8.

⁴³ *Ibidem*, f. 9.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 17.

Combativul Șef de Arhivă de la Iași, Gh. Ionescu a reușit însă obținerea de fonduri, în vara anului 1898, de la minister, măcar pentru a repara și renova spațiile de la Palat în care era depozitată întreaga arhivă a statului. Prin adresa nr. 29440/2 iulie 1898, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice aprobă suma de 200 lei, pentru „reparațiunile cele mai necesare localului acelei archive”⁴⁵.

În 13 ianuarie 1901, structura de personal a Arhivelor Statului Iași suferă o modificare, prin numirea lui Dimitrie C. Zaharia în funcția de „ajutor” al șefului arhivei. Acesta a ocupat postul în urma susținerii unui concurs la Iași. D. C. Zaharia lua locul lui Laurențiu N. Roiu care, după o îndelungată suferință, dispărea dintre cei vii, la o vârstă tânără, în noaptea de 17 spre 18 noiembrie 1900⁴⁶.

O nouă inițiativă a lui Gh. Ionescu de recuperare a dosarelor instituțiilor ieșene plecate spre București, capătă contur în ianuarie 1901 când, printr-o adresă expediată Direcției Generale a Arhivelor Statului, șeful arhivei din Iași solicita „înapoierea dosarelor” aparținând „desființatului Control al Statului din Moldova”⁴⁷ împreună cu toată evidența acestora, acestea fiind cerute spre studiu de către Înalta Curte de Conturi din Iași, arhiva respectivă fiind transportată la București în 1863. De asemenea, Ionescu solicita forurilor diriguitoare din București și restituirea arhivei „Obșteștei Adunări din Moldova” plecate din Iași pe întreaga perioadă a anilor 1862-1897, împreună cu alte documente aparținând „instanțelor judecătorești” din Iași. Gh. Ionescu a întocmit chiar o amplă și detaliată listă a respectivelor documente solicitate Bucureștiului a le restitui⁴⁸. Printre actele cerute de Ionescu întâlnim și un exemplar al *Regulamentului Organic revizuit de boierii aleși de Obșteasca Adunare a Moldovei*⁴⁹.

O altă cerere a directorului Gh. Ionescu este adresată Ministerului de Externe, prin care solicită restituirea unui număr important de acte create de către „desființatul Secretariat de Stat din Moldova”, întocmind și pentru acestea o listă cuprinzătoare⁵⁰.

Între anii 1903-1908, Gh. Ionescu desfășoară o rodnică activitate arhivistică la Iași în sensul trecerii la ordonarea și inventarierea unui număr de aproximativ 5000 dosare și condici rusești depuse la Arhivele Statului din Iași de către Ministerul de Justiție, în anul 1866, documente datând din perioada 1846-1857, „privitoare pe locuitorii ținuturilor Ismail, Bolgrad și Cahul din Basarabia”⁵¹. În buna desfășurare a acestei inițiative lăudabile a lui Gh. Ionescu se implică și Directorul General al Arhivelor Statului din acea vreme, Dimitrie Onciul, care, în scopul ușurării sarcinilor aflate pe umerii ieșenilor purcede la a solicita spre ordonare și inventariere, dosare din respectiva depunere, spre a fi trimise la București (conform bogatei corespondențe existente) în transpoarte succesive. Acest fapt se întâmplă și, în perioada noiembrie 1903-mai 1908, fiind trimise la București și returnate la Iași, după prelucrarea lor arhivistică, o serie însemnată de documente,

⁴⁵ *Ibidem*, ds. 1/1898.

⁴⁶ *Ibidem*, ds. 1/1900.

⁴⁷ *Ibidem*, ds. 1/1901, f. 77.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 80-101.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 101v.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 105-106.

⁵¹ *Ibidem*, ds. 8/1903, *pussim*.

luarea acestora în evidență făcându-se în paralel, atât la Iași cât și la București.

Cu prilejul sărbătoririi în anul 1906, a 40 de ani de domnie a regelui Carol I, în contextul manifestărilor organizate de autoritățile statului, se regăsește și „Expoziția Națională”, la care și Arhivele Statului din Iași, conduse de Gh. Ionescu au intenționat a fi prezente cu o bogată și variată serie de documente, 38 la număr, al căror inventar îl descoperim în arhiva cancelariei de la Iași⁵². Din cele 38 de exponate, Direcția Generală a Arhivelor Statului a selectat doar 3, două pergamente și o pecete, pentru „a fi expuse spre vedere la Expozițiunea generală română”⁵³.

O problemă constantă ce apare în documentele arhivei de cancelarie, pe toată perioada conducerii Arhivelor Statului din Iași de către Gh. Ionescu, este aceea referitoare la sediul instituției și spațiile de depozitare a documentelor, considerate a fi de multe ori insalubre sau nesigure dar, mai ales, înghesuite, neîncăpătoare, prost luminate și aerisite. Șeful Arhivei din Iași, Gh. Ionescu a căutat, făcându-și aproape un țel de atins prin orice mijloace, să rezolve această problemă, căutând neconținut spații și clădiri din Iași începutului de secol XX care ar fi putut oferi condiții de lucru și de depozitare a documentelor cât mai prielnice.

Această continuă zbatere a lui Gh. Ionescu, de peste 10 ani, a primit o recompensă onorantă pentru acesta, sprijinit fiind în demersurile sale și de Directorul General de atunci, Dimitrie Onciul care, din 1906 începând, a pus ferm problema construirii unui local pentru Arhivele din Iași. Și pentru că Palatul Administrativ din Iași trebuia să fie restaurat, Onciul a obținut, în cele din urmă, imobilul fostei Stăreții a mănăstirii Golia, construit încă din 1791 și care, fiind reparat în totalitate, a putut fi considerat optim pentru strămutarea întregii arhive a statului între zidurile sale.

Întreaga operațiune de mutare a arhivei s-a finalizat în 1911, mănăstirea Golia reprezentând „penultima peregrinare”⁵⁴ a tezaurului arhivistic ieșean în decursul trecerii lui prin istorie.

Cu această ultimă realizare, dar extrem de importantă și notabilă, Gh. Ionescu, șeful Arhivei Statului din Iași, iese din scena atât de tumultuoasă a istoriei arhivisticii românești, fiind destul de în vârstă și, potrivit unei însemnări a lui Sever Zotta ce menționează faptul că, în toamna anului 1912 Ionescu „se îmbolnăvise grav de paralizie progresivă”⁵⁵, asistăm la părăsirea funcției de către acesta și numirea lui Sever Zotta ca Director al Arhivelor Statului din Iași la 9 octombrie 1912.

Datorită gravei boli de care suferea, Gh. Ionescu dispare dintre cei vii la scurt timp după părăsirea Arhivelor din Iași (nu cunoaștem data exactă a morții acestuia), lăsând în urmă o rodnică și îndestulătoare activitate, întreaga sa viață fiind pusă în slujba arhivelor și progresului arhivisticii, motive pentru care am considerat necesar a aduce acest omagiu celui ce a fost „junele” Ionescu, Șef al Arhivelor Statului Iași.

⁵² *Ibidem*, ds. 1/1905, f. 129-130.

⁵³ *Ibidem*, f. 132.

⁵⁴ Gh. Rusu, *op. cit.*, p. 460.

⁵⁵ Sever Zotta, *op. cit.*, p. IV.

Les Archives d'Etat de Iași de 1862 à 1912.
Gheorghe Ionescu – Directeur des Archives de Iași (1897-1912)

Résumé

Cette étude constitue une tentative inédite de surprendre d'une manière si détaillée que possible les événements qui ont décisivement marqué l'évolution historique et institutionnelle des Archives d'Etat de Iași. Nous nous sommes concentrés sur la période comprise entre 1862 – 1912, marquée par deux événements majeurs de l'histoire nationale: le règne du prince Alexandru Ioan Cuza et l'accomplissement de la Grande Roumanie.

On a surpris les principaux repères de l'évolution législative de l'institution des Archives d'Etat et aussi la cristallisation du statut de cette institution dans le paysage institutionnel roumain aux alentours de la fin du XIXe siècle.

Nous avons accordé une attention à part au grand archiviste et directeur des Archives d'Etat de Iași, Gheorghe Ionescu, personnalité remarquable selon nous aussi bien de l'activité des Archives de Iași que des archives roumaines dans leur ensemble, la vie et l'œuvre de cet archiviste acharné parcourant dans un véritable cursus honorum précisément la période sur laquelle nous nous sommes concentrés dans cette étude.

En considérant que le nom et l'activité de l'archiviste Gheorghe Ionescu dans le cadre des Archives d'Etat de Iași ont été trop peu étudiés, nous avons commencé à rédiger ces pages censées être une réparation morale et un hommage à un personnage définitoire de l'histoire des archives de Iași.

IANACHE PASHAL - DIALOGURI ȘI VOCABULAR ÎN TREI LIMBI: ROMÂNEȘTE, RUSEȘTE ȘI TURCEȘTE (1849)

Inadecvarea vădită la fonetismul limbii turce a sistemului alfabetic arab, întrebuințat de turcii otomani până târziu, în 1928, afirmată chiar de cărturarii Imperiului și care face atât de dificilă transliterarea și, în consecință, traducerea documentelor turco-osmane, a dus la necesitatea – afirmată de lingviști europeni încă de la sfârșitul veacului trecut – de a recurge, în vederea clarificării și sistematizării evoluției fonetice, morfo-sintactice și semantice a limbii turce, la acele texte redactate în această limbă, dar scrise în alte alfabete decât cel arab, așa-numitele „Transkriptiontexte”; este vorba despre documente cu caractere grecești (cunoscute sub numele de „texte caramanice”), latine, ebraice, armenesti, chirilice, etc.

La noi, publicarea și analizarea judicios – științifică a unor astfel de texte, esențiale pentru dialectologia istorică a limbii turce, începe foarte târziu, abia în 1962, când Vladimir Drâmba inițiază, în revista „Fonetica și dialectologia”, publicarea acestor surse, printr-un prim studiu referitor la scrierile turcești ale lui Anton Pann. Din păcate, caracterul atât de special al unui astfel de demers, care presupune o cunoaștere profundă a limbii turce – a cărei însușire este unanim recunoscută ca fiind dificilă – a făcut ca inițiativa să se estompeze. Iată de ce am socotit că este util să supunem atenției un text care, prin densitatea și diversitatea sa se constituie în una din cele mai importante surse românești pentru dialectologia istorică a limbii turce, și care, până în prezent, nu a fost supus analizei: cartea publicată la 1849 de pitarul și dragomanul Ianache Pashal, intitulată: *Dialoguri și vocabular în trei limbi: românește, rusește și turcește. Pentru toate trebuințele omului privat și omului ostaș*.

Realizată într-o epocă de profunde mutații politice, sociale și culturale, lucrarea, amplă (328 pagini) și ambițioasă (lexicon și „ghid de conversație” trilingve) este menită să răspundă unor necesități actuale ale momentului. Redactat în alfabetul de tranziție, textul, de o uimitoare bogăție și suplețe este o imagine excepțională, de o vitalitate neașteptată a limbii turce a epocii, cu toate că autorul aparține, așa cum însuși mărturisește, mai degrabă clasei cultivate.

Menționăm că singura prezentare, de altfel extrem de restrânsă, a materialului lingvistic conținut în „Dialoguri și vocabular” îi aparține lui Ion Matei, în studiul său *Notes concernant l'enseignement les langues Orientales dans les Pays Roumains*¹.

Informațiile referitoare la Ianache Pashal sunt extrem de puține, persoana sa fiind doar menționată în câteva lucrări generale de lexicologie.

¹ Ion Matei, *Notes concernant l'enseignement les langues Orientales dans les Pays Roumains*, în SAO, V VI, București, 1967.

Cu toate acestea am izbutit să depistăm în Arhivele Naționale, în fondul „Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice”, câteva documente inedite legate de obstinantele eforturi pe care Ianache Pashal și le-a asumat în ducerea la bun sfârșit a curajoasei sale întreprinderi.

Ianache Pashal și al său *Dicționar-vocabular* se înscriu perfect în perioada de mari prefaceri politice, sociale și culturale a ceea ce caracterizează epoca modernă a României.

În Țara Românească și Moldova, mișcarea pentru dezvoltarea și afirmarea culturii naționale se desfășoară împotriva abuzurilor otomane și ale domnilor fanarioți, adepți ai culturii grecești.

Una din trăsăturile dominante ale mișcării ideologice din țările române o constituie trezirea și formarea conștiinței naționale, strădania pentru sporirea unității culturale naționale².

Mișcarea culturală națională din această perioadă are trainice legături cu cultura secolelor anterioare, fiind indisolubil legată de aceasta. Totodată, mișcarea culturală se desfășoară sub semnul înnoitor al ideilor iluminismului răspândite în această epocă, în întreaga Europă. În cele două principate române, ideile materialiştilor francezi sunt cunoscute prin intermediul operelor lor, citite și traduse, ca și prin învățământul academic³.

Cultura modernă românească a avut două mari realizări: înlocuirea în scriere a alfabetului slavon cu cel latin și punerea bazelor învățământului național⁴. Așa cum toate națiunile moderne europene își formau edificiul politic instituțional pe baza limbii și spiritului lor, tot așa națiunea română își căuta acest ideal pe baza comunității sale lingvistice și istorice. Iar cultura, prin tot ce a avut ea mai bun, mai valoros a fost un puternic instrument de afirmare a spiritului național de întărire a conștiinței naționale. Ea a slujit efectiv procesul obiectiv de consolidare a națiunii române.

Necesități istorice clare au determinat apariția în Țările Române, la sfârșitul veacului al XVIII-lea, a primelor dicționare și „ghiduri de conversație” destinate deprinderii limbilor rusă și turcă: *Dicționarul bilingv rusească-românească* alcătuit de Mihail Strilbițchi la 1780 și *Dicționarul turco-român și româno-turc* apărut pe la 1790 și aparținând lui Ienăchiță Văcărescu.

Dar, acestea fiind primele încercări de alcătuire a unor astfel de lucrări, rezultatele nu au fost dintre cele mai notabile, deși s-au bucurat de un anumit interes la vremea respectivă, mai ales în rândul celor direct interesați să învețe aceste limbi. Totuși, ele au constituit puncte de plecare spre elaborarea unor dicționare mai ample, cu un volum mai mare de termeni și cu o structură mai bine organizată.

Astfel, în 1848 apare primul manual de conversație rus-turc-român; lucrarea aparține lui Anton Pann și se intitulează *Dialog între trei limbi: rusești, românești și turcești*.

Un an mai târziu va apărea o altă lucrare de acest gen, asemănătoare cu cea a lui Anton Pann, ceea ce dovedește probabil o sursă comună. Titlul

² Mircea Tomescu, *Istoria cărții românești de la începuturi până la 1918*, București, 1968, p. 109.

³ *Ibidem*.

⁴ Vasile Pascu, *Istoria modernă a românilor (1821-1918)*, București, 1996, p. 216

lucrării este: *Dialoguri și vocabular în trei limbi: românește, rusește și turcește pentru toate trebuințele omului privat și omului ostaș*. Autorul acestui dicționar este Ianache Pashal, Ianache Pașal sau Enache Pascal – nume sub care îl întâlnim menționat de acei puțini scriitori care l-au amintit mai mult sau mai puțin pasager în lucrările lor, precum și în petițiile pe care el însuși le adresează forurilor superioare.

Despre persoana lui Ianache Pashal nu deținem foarte multe informații. Însă funcția de pitar pe care o deținea în cadrul ierarhiei sociale din Țara Românească, aceea de pitar, i-a înlesnit întrucâtva tipărirea lucrării sale și, totodată i-a asigurat receptivitatea forurilor superioare la petițiile sale.

Despre ceea ce l-a determinat să alcătuiască un astfel de dicționar în limbile rusă și turcă și despre modul în care a ajuns să ducă la bun sfârșit această lucrare, autorul însuși ne furnizează informații.

Încă din anul 1806, ca urmare a începerii războiului ruso-turc (1806-1812), oștirile celor două mari imperii – Țarist și Otoman – au pătruns și s-au stabilit pe teritoriul Țării Românești. Acesta este anul instaurării unui condominiu ruso-turc asupra principatelor Valahia și Moldova, pentru că, începând de acum, puterea suzerană, reprezentată de Imperiul Otoman va fi completată, timp de câteva decenii, de instaurarea puterii protectoare a Rusiei.

În aceste condiții, învățarea de către populația Principatelor a limbilor celor două mari puteri nu mai constituie un exercițiu gratuit sau o simplă modă, ci se prezenta ca o necesitate stringentă. În acest fel a văzut lucrurile Ianache Pashal, care, începând din acest an, 1806, va învăța limbile rusă și turcă destul de temeinic se pare, deoarece, chiar în cursul acestui an și, mai apoi, în anii 1828 și 1829 va fi investit dragoman: „Prevăzând dar că e neapărată trebuință ca tot omul să știe a vorbi amândouă aceste limbi cu care știință va aduce mare cinste atât nouă, cât și puterilor ocrotitoare mulțumire, iară să nu ne înlesnim prin limbi străine cu care nu e obștesc folos, decât numai pentru unii, prea puțini, pe loc m-amu și sârgiut de amu învățat aceste două limbi, după care apoi amu fostu întrebuințat de dragoman atât în leatul 1806, cât și în 1828 și 1829. Tot aceea pedecă și neânlesnire o văzui și acum cu aflatele oștiri în Pricipat”⁵.

În acest context a apărut și ideea alcătuirii unui dicționar rus-turc-român, pe care autorul nu l-a văzut ca o necesitate numai pentru Principatul Țării Românești, dar și pentru Moldova și, lucru interesant, și pentru Serbia și Bulgaria: „Am crezut că este de trebuință a supune și incunoștiința Dumneavoastră, respectabilii mei domni, compatrioți ai Prințipatului Valahiei, felul ce am avut pentru aceste două limbi ale puterilor suzerană și protectriță, Turcește și Rusește și tot odată cu această ocazie a vă arăta și temeiurile mișcărilor ce am uneltit într-accastaspre a se da la lumină. Nu numai aici, în Valahia, dar și în Prințipatul Moldavii, dupe înțelegerea ce am avut cu cele mai înalte autorități, precum asemenea cu

⁵ Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (Țara Românească)*, (în continuare DANIC, fond MCIP), ds. 16/1849, f. 2.

Serbia și Bulgaria, încredințat fiind că și în celelalte locuri învecinate va fi primită⁶.

Nu se știe însă în ce măsură și în ce fel a fost primit dicționarul în Moldova, sau în Serbia și Bulgaria. Documentele nu ne oferă nici o informație în acest sens. Cert este că Pashal consideră „Vocabularul-Dialog” ca fiind „de un folos obștesc”⁷ și, vreme de patruzeci de ani, după cum el însuși va afirma, nu va precupeți nici un efort pentru a-și însuși temeinic cunoștințele de limbă rusă și turcă, tocmai pentru a putea alcătui o lucrare completă, care să-i ajute pe cei ce vor dori să învețe aceste limbi, dar care să și cuprindă termeni referitori la domeniile cele mai variate din viața de zi cu zi a locuitorilor țării.

Dar problema care a apărut la publicarea Dicționarului a fost dificultatea adunării fondurilor necesare tipăririi, bani de care autorul nu dispunea și pentru procurarea cărora va stăruia neîntrerupt, uneori chiar patetic, pe lângă Eforia Școalelor, Căimăcămia Țării Românești, Sfatul Administrativ Extraordinar și chiar pe lângă domnitorul Barbu Dimitrie Știrbei. El va solicita un împrumut de 230 de galbeni „din Casa Statului pentru înlesnirea acestei cărți preatrebuingioasă astăzi românilor”⁸.

Eforia Școalelor va întocmi mai întâi o comisie care să cerceteze dacă lucrarea lui Ianache Pashal este corect întocmită și dacă merită sau nu să fie publicată. Pentru aceasta sunt numiți doi efori cunoscători ai acestor două limbi, Kefalof și Aprichie.

În urma analizei amănunțite a lucrării lui Pashal, cei dori vor mărturisi următoarele: „Că noi, după știința ce avem la limba rusă-turcească [...] că o asemenea carte este în folos, afară de niște greșeli după gramatică”⁹. Astfel, cererea făcută de Ianache Pashal pentru tipărirea lucrării sale va fi acceptată, ba mai mult, Sfatul Administrativ Extraordinar a fost de acord ca, pentru acoperirea cheltuielilor de publicare „să i se sloboadă o sumă de două sute treizeci de galbeni din Casa Statului, pentru care va da chezășie ca din vânzarea acestei cărți mai întâi să întoarcă datoria către Casa Școalelor”¹⁰.

Ulterior, însă, vor apărea probleme legate de această datorie, deoarece cărțile tipărite de el nu au putut fi vândute, prețul lor fiind destul de mare (1 galben), iar Casa Școalelor se temea că niciodată nu va putea fi despăgubită de acei bani. Drept urmare, ea va solicita ca „ajutorul ce va fi a se da d-lui Pascal să nu se facă din Casa Școalelor, ci prin alte mijloace ce se vor hotărâ de înalta judecată a Măriei Sale”¹¹. În cele din urmă, după numeroase „jălbi” trimise de Eforia Școalelor însuși domnului Țării Românești, în încercarea ei de a rezolva această problemă de ordin financiar, se vor conveni următoarele: „Considerând însă Eforia că de se va lua acea carte tot cu un preț de un galben, ce zice proprietarul ci că-l ține va fi scumpă și că prin urmare și desfacerea cărții poate să se amâneze mai multă vreme, a intrat în vorbă cu dl. Pashal, care a primit a lăsa prețul

⁶ Ianache Pashal *Dialoguri în trei limbi: românește, rusește și turcește. Pentru toate trebuințele omului privat și omului ostaș*, 1849, p. 301.

⁷ *Ibidem*.

⁸ DANIC, fond MCIP, ds. 16/1849, f. 2.

⁹ *Idem*, ds. 111/1849, f. 6.

¹⁰ *Idem*, f. 3.

¹¹ *Idem*, ds. 16/1849, f. 13.

acelei cărți la 23 par 20 și s-a mulțumit ca pentru suma de 230 ce este dator să dea 310 ecsemplare de acea carte intitulată *Dialogu- Vocabular în trei limbi*¹².

Această hotărâre a fost luată în comun, atât de către Eforia Școalelor cât și de către Departamentul Credinței, în urma unei înțelegeri și aprobată ulterior de domnul Țării Românești. Și iată răspunsul pitarului Pashal: „Mă mulțumesc să dau la Î-ta Eforie a Școalelor trei sute zece cărți de Dialogul-vocabular tipărit de mine în trei limbi și să mă plătesc de 230 galbeni ce am să dau la Casa Școalelor”¹³. Dificultatea rezolvării acestei probleme datorate lipsei de fonduri, atât din partea autorului lucrării, cât și a Eforiei Școalelor reiese și din faptul că, deși „Vocabularul-dialog” a văzut lumina tiparului în anul 1849, la București, în tipografia lui Iosif Kopainig¹⁴, petițiile vor continua până în luna aprilie a anului 1850, de când datează și ultimul document depistat de noi.

Cartea lui Ianache Pashal, *Dialoguri și vocabular în trei limbi: românește, rusește și turcește. Pentru toate trebuințele omului privat și omului ostaș*, apărută în 1849 este structurată în două părți. Partea întâi este un „Dialog în trei limbi” și poartă următoarea mențiune, făcută de însuși autorul ei: „Adecă prin tiparul și limba română să învețe fie – cine amândouă limbile suzerană și protectrită otomanicești și rusești”¹⁵. Iar ca o precizare, care se referă practic la întreaga lucrare, Pashal afirmă: „Am socotit de mare trebuință, ca mai întâiu a arăta pentru cuvintele turcești și rusești, ce se coprinde în acesată carte, să le scriu cu literile și cu ortografia rusească; ca cu acest mijloc, să poată cine va dobândi o mai mare înlesnire și o mai bună deprindere și cunoștință, despre citirea și ortografia limbei rusești, învățând tot de o dată și gramatica acestei limbi”¹⁶.

Această primă parte cuprinde la rândul său două secțiuni.

Prima secțiune este „Dialogul în trei limbi”, propriu – zis alcătuit dintr-un număr de 73 de capitole, din care spicuim numai câteva titluri: „De lucruri Dumnezești”, „De biserică”, „De slujbă Dumnezească”, „De lume”, „De rudenie”, „De om și de părțile lui”, „De boale și de beteșiri”, „De simțire și de patimi”, „De cuvioși și de năravuri”, „De haine”, „De masă”, „De casă”, „De oraș și de sat”, „De școală”, „De an și de despărțirile lui și de vremi”, „De meșteșuguri”, „De păsări și de insecte”, „De cele înotătoare”, „De cele cu patru picioare și de târătoare”, „de grădină”, „de sad și de copaci”, „de mademuri”, „De cele trebuincioase la scris”, „De oraș și de părțile lui”, „De cele ce vedem la câmp”, „de lucrări și de pătămiri”, „Numărul – rumânește,

¹² Idem, f. 18.

¹³ Idem, ds. 111/1849, f. 21.

¹⁴ Datele referitoare la activitatea acestui însemnat tipograf al vremii sunt relativ puține, dar extrem de prețioase. Se știe, astfel, că în 1845, într-un salutar elan de modernizare, proprietarul importa mașina Muller, care însă, din lipsa unor lucrători specializați, rămâne nefolosită până la 1852. În tipografia lui își va imprima cărțile librarul Gheorghe Ioanid. Iosif Copainig va participa în mod direct la evenimentele din anul 1848, el tipărind unul dintre ziaarele importante ale revoluției, „Poporul suveran”; la marea adunare națională de pe Câmpia Libertății, alături de Emeric Witerholder, Copainig s-a aflat împreună cu lucrătorii săi, pe un car alegoric, cu o mică presă tipografică în care se imprimbau pe loc, pe foi volante, mici manifeste distribuite apoi mulțimii și pe care apăreau versurile: „De-acuma libertatea / De acum fraternitatea / Prin toată România / Eterne vor domni / Tiparul este liber / El le va sprijini (vezi și Dan Simionescu. Gheorghe Buluță, *Pagini din istoria cărții românești*, București, 1981, p. 105).

¹⁵ Ianache Pashal, *op. cit.*, p. 310.

¹⁶ *Ibidem*.

rusește, turcește”, „de sfătuire cu cineva”, „A se întreba de însușirea limbei rusești”, „De ploconire și de întrebare a sănătății”, „De unde veniți”, „Sfat”, „Urmare”, „Cu ceasornicarul”, „Pentru fericirea prietenului la anul”, „A se scula”, „A se îmbrăca”, „De făcut gustare”, „De trasul tabacului și tutunului”, „de preumblare și plimbare”, „A se întreba de noutăți”, „Sfat de recomandatie”, „Îmbrăcăminte bărbătească”, „Pentru cumpărarea și vânzarea mărfii”, „Cu vânzătorul de cărți”, „De gazete”, „Purtarea unei femei vâtoase”, „Cu spălătoreasa”, „Despre noapte și somnu”, „Cu neguțătorul de lucruri scumpe”, ș.a., fiecare dintre acestea cu corespondentele lor în limba rusă și turcă.

Secțiunea a doua – „Dialoguri întinse” – are la rândul său 6 capitole cu următoarele titluri: „Întrebare de sate, de orașe, ș.c.l.”, „Întrebare pentru starea locului”, „Întrebare pentru vrăjmași”, „Mergând în sat pentru cele trebuincioase”, „Convorbire cu căzutul în robie”, „Pe la gazde”.

Partea a doua se intitulează „Vocabular în trei limbi: rusește, turcește, românește”. Ea cuprinde un număr total de 3099 de cuvinte, dintre care 2151 sunt substantive, iar 838 sunt verbe. Celelalte părți de vorbire cuprinse în vocabular, cum ar fi adverbele și adjectivele sunt prezente, dar într-un număr mult mai redus.

Ianache Pashal și-a structurat vocabularul său după ordinea alfabetului rusesc, dar această ordine era în uz și în Țările Române, unde s-a folosit alfabetul chirilic până la 1860.

Vocabularul are la final o „Scară” sau sumar, în care sunt redată titlurile capitolelor ce alcătuiesc „Dialogul în trei limbi” și de un capitol referitor la „Greșelele la românește”, toate cu corespondentul lor în celelalte două limbi: rusă și turcă.

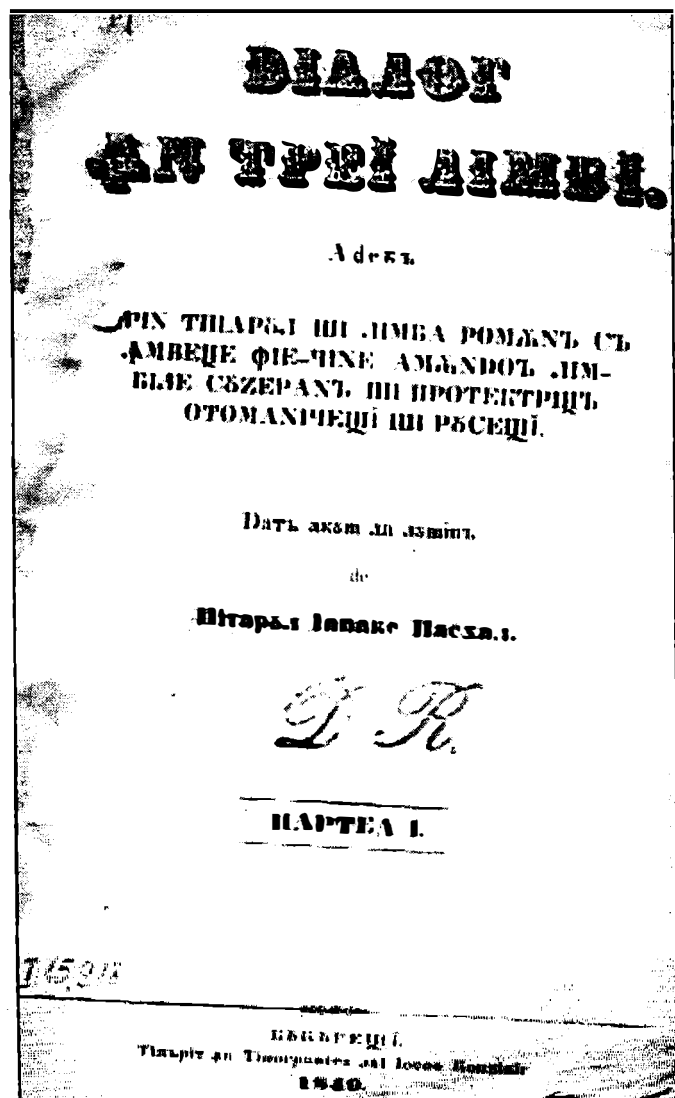
Nu ne propunem o analiză lingvistică a acestui material, lăsând aceasta pe seama specialiștilor. Dorința noastră a fost aceea de aduce în atenție o lucrare uitată, deloc valorificată și aceasta mai ales pentru că „Dialoguri și vocabular în trei limbi...” reprezintă o excepțională sursă românească deopotrivă pentru dialectologia istorică a limbii turce, ca și pentru limba rusă și, de ce nu, pentru limba română a începutului de veac al XIX-lea. Apărută dintr-o necesitate istorică resimțită acut, lucrarea se constituie prin amploare, ca și prin acuratețea tratării, într-un prețios instrument de lucru.

În același timp, figura autorului său, așa cum transpare ea din puținele documente identificate până în acest moment, reprezintă o emoționantă ilustrare a dăruirii și participării civice a unui om de carte pe nedrept ignorat.

***Ianache Pashal: Dialogues and Vocabulary in Three Languages:
Romanian, Russian and Turkish. (1849)***

Abstract

The paper brings forward an old dictionary and conversation guidebook that has not been enough exploited by linguists and historians so far. Several unpublished documents are also referred to. They were discovered in the Archives of Bucharest and concern the efforts made for obtaining the money necessary to print the book. The described volume was published in Bucharest in 1849 and is interesting for the study of Turkish texts written with Greek alphabet (the “Caramanic” writing) and also for the knowledge of daily life in the Romanian Countries at mid 19th century.

ASPECTE ALE MODEI FEMININE DIN VEACUL AL XIX-LEA

Încă din primele decenii ale secolului al XIX-lea românesc timpul dădea semne că nu mai avea răbdare. Schimbarea apărea ca o necesitate, lucrurile se precipitau, iar această precipitare a lăsat urme vizibile și în moda timpului.

Moda a reflectat schimbarea precum straturile arheologice. Reorientarea românilor dinspre Orient spre Occident se observă foarte bine în modificările de vestimentație. Primele trei decenii ale secolului al XIX-lea românesc au relevat un „strat” de tranziție, în care veșmintele orientale apăreau laolaltă cu cele occidentale, după care moda occidentală și-a instaurat hegemonia.

Accesoriul cel mai de seamă al bărbaților din veacul al XIX-lea, mai presus de bunurile materiale, rămânea femeia. Aceasta avea rezervată, în vechea distribuție a rolurilor publice, o poziție decorativă. Într-o societate riguros ierarhizată, boieroaica se bucura de prerogativele oferite de poziția soțului, fiind în același timp o oglindă pentru etalarea bunăstării acestuia. În epoca fanariotă, distracțiile boieroaicelor fiind limitate, acestea „lângeau în gineceu, în seraiul Curtii, apărând numai la hramuri și la câte un alaiu” pentru că „așa cerea moda turcească, stăpânitoare în toate”¹. Astfel, aparițiile în societate fiindu-le serios reduse, boieroaicele își petreceau timpul ocupându-se de treburile casei și îmbogățindu-și constant garderoba.

Elita feminină moldoveană, la fel ca și cea masculină, adoptase încă din 1711 modul de viață ca și portul constantinopolitan, ca o dovadă a adeziunii politice față de Poartă². Veșmintele purtate de boieroaice erau, în special, cele de ceremonie, comandate în atelierele din Constantinopol. Ca urmare, modelul de frumusețe care s-a impus nu putea fi altul decât cel otoman, cu aspectul supradimensionat sferoidal, prin turban, prin haine ample suprapuse și șalvari. Era un stil de îmbrăcăminte asociat inactivității și în subsidiar aveau rolul funcțional de a acoperi siluetele voluminoase³. Dar rolul principal era de a accentua, prin amplitudine, statutul social.

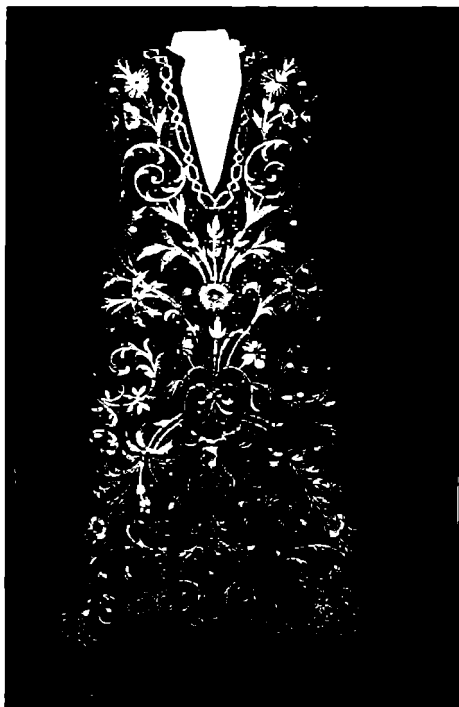
Pentru a fi la modă, boieroaicele românce din această perioadă adoptau modele de rochii create în atelierele imperiale din Constantinopol. O veritabilă creație constantinopolitană este rochia *bindalli* din colecția Muzeului de Istorie a Moldovei. Veșmântul, datând de la începutul secolului al XIX-lea, circa 1800-1810, a aparținut femeilor din familia Mavrocordat. *Bindalli*, sau în traducere liberă „mii de ramuri”, era o rochie confecționată

¹ Nicolae Iorga, *Femeile în viața neamului nostru. Chipuri, datine, fapte, mărturii*, Vălenii de munte, Editura Neamul Românesc, 1912, p. 41.

² Adina Nanu, *Artă. Stil. Costum*, București, Editura Meridian, 1976, p. 157.

³ *Ibidem*, p. 158.

pentru ocazii speciale, cu precădere pentru nunți. Veșmântul era purtat de mireasă și mai târziu de femeile din familie sau prietene la diferite ceremonii de curte. Inițial largă și cu mâneci lungi, rochia a fost modificată ulterior, prin strâmtare și tăierea mâneșilor de către una dintre proprietare, care a încercat probabil să adapteze rochia noilor tendințe ale modei.

**Rochie "bindalli".
Muzeul de Istorie a Moldovei**

Rochia *bindalli*, inițial creată la sfârșitul secolului al XVIII-lea - începutul secolului al XIX-lea, era purtat doar de nobilele otomane, însă mai apoi portul acestei rochii s-a extins, fiind adoptat atât de către nobilele non-musulmane, cât și de înalta societate din țările aflate sub stăpânirea otomană. Rochii de acest fel erau create în atelierelor din Constantinopol unde erau lucrate de un grup numit Cemaat-i Zerduzan, care folosea exclusiv firul de aur (*zerdüz*)⁴. Rochiile *bindalli* erau realizate doar de către designeri specializați în lucrarea țesăturilor prețioase, cu metode doar de ei știute. Subterfugiul folosit de către croitori pentru a capta atenția privitorilor era folosirea materialelor groase, suprapunerea sau realizarea croielii pe fir drept astfel încât țesătura să nu se muleze pe corp, ci să stea dreaptă⁵. Pentru a face o siluetă să pară impunătoare, croitorii nu ezitau să accentueze părțile orizontale ale siluetei. Astfel, șoldurile erau marcate prin poale largi, în timp ce porțiunile subțiri, verticale ale trunchiului, erau ascunse, încărcate de veșminte - gâtul, sub păr sau guler, talia și brațele, sub mâneci ample, iar picioarele, sub fustă⁶.

⁴ Alexandra Deldescu, *Broderiile turcești*, București, Editat de Muzeul Național de Artă al României, 1997, p. 7.

⁵ Adina Nanu, *Arta pe om. Look-ul și înțelesul semnelor vestimentare*, București, Editura Compania, 2001, p. 52.

⁶ *Ibidem*.

Rochia obișnuită a boieroaicelor, *kadin entarisi*, era completată de un colan cu paftale din aur sau argint filigranat. Nelipsit din garderoba cochetelor vremii, pe tot parcursul secolului al XIX-lea, era șalul din cașmir. Acesta era purtat în diverse combinații vestimentare fie pe umeri, fie legat la mijloc. Șalurile de acest tip, deosebit de costisitoare, erau de obicei lăsate moștenire urmașilor. Ele constituiau un accesoriu aproape obligatoriu atât în garderoba doamnelor, cât și a soților lor.

Boieroaicele purtau pe cap, după moda constantinopolitană, o bandă din mătase sau stofă înfășurată elegant și împodobită cu diverse accesorii, în funcție de rang și avere. Joseph Rohrer, vienez de profesie statistician, în trecere prin Moldova în anul 1802, remarca ca pe o curiozitate obiceiul boieroaicelor de a-și împodobi capul cu „giuvaieruri adevărate”⁷. Francois Recordon, secretarul pentru limba franceză a lui Ioan Gheorghe Caragea, surprindea, la rândul său uimit, atenția pe care boieroaicele o acordau împodobirii capului. Cel mai adesea acoperământul era format „dintr-o băsmăluță de muselină imprimată, împodobită de cele mai multe ori cu broderii și în care își înfășoară capul în cele mai multe feluri, dar având întotdeauna grijă să li se vadă părul și ca nodul elegant al băsmăluței să scoată în evidență frumusețea carnației”⁸. Accesorii strălucitoare, precum „rețelele de gaz, pline de sechini sau semi ducați”⁹, nuanțau rangul și completau toaleta sofisticată a boieroaicelor.

Același Recordon observa abundența decorațiunilor dintre cele mai prețioase purtate de boieroaice, indiferent de ocazie, care umblau totdeauna gătite cu asemenea podoabe de o valoare considerabilă¹⁰. Luxul ostentativ etalat de acestea era remarcat și de către călătoarea engleză Sophie Johnson, care, în trecere prin Iași în jurul anului 1821, constata că atunci când soția unui boier bogat era frumos îmbrăcată, valoarea bijuteriilor pe care aceasta le afișa depășea suma de douăzeci de mii de piaștri, fără a mai socoti și blănurile cu care se îmbracă¹¹. La fel ca și soții lor, boieroaicele purtau permanent cu ele, pe lângă bijuterii, mătaniile. Cel mai adesea, ele erau din pietre prețioase sau din lemn sfințit și, în funcție de abilitățile purtătoarei, se transformau uneori în instrumente de comunicare secretă cu iubiții.

În picioare boieroaicele purtau, așa cum observase Recordon, „gingași conduri peste un ciorap subțire de bumbac”¹². Ciorapii subțiri s-au impus lesne, doamnele renunțând la vechii și groșii colțuni. În cazul în care afară era noroi sau mizerie, acestea foloseau niște tălpi înalte de lemn, numite nalâni, care protejau de mizerie atât încălțările cât și veșmintele.

Pe măsura apropierii de mijlocul secolului, elita urbană a renunțat la prețioasele haine orientale în favoarea costisitoarelor creații ale atelierelor franceze sau vieneze. Politica de reforme inițiată de sultanii Selim III (1789-1807) și Mahmut II (1808-1839), ocupația rusească, impulsul înnoitor adus de tinerii care se întorseseră de la studii din străinătate și influența

⁷ *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, volum îngrijit de Georgeta Filitti, Beatrice Marinescu, Ștefan Rădulescu Zoner, Marian Stroia, volumul I, București, Editura Academiei Române, 2004, p. 155.

⁸ *Ibidem*, p. 680.

⁹ Alexandru Alexianu, *Modă și veșminte din trecut*, volumul I, București, Editura Meridiane, 1987, p. 120.

¹⁰ *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, p. 680.

¹¹ *Ibidem*, p. 912.

¹² *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, loc. cit.

străinilor stabiliți în Principate au contribuit la schimbarea radicală a modei românești. Mahmut II, mai radical în privința vestimentației decât predecesorul său, a renunțat la hainele orientale, adoptând veșminte occidentale, îmbrăcându-se mai mult ca un monarh european decât ca un autocrat oriental. Acesta apărea la evenimentele publice cu pantaloni și frac. În 1829, sultanul, pentru a marca modernizarea vestimentară, emitea un decret prin care interzicea revolutele veșminte orientale în favoarea celor occidentale¹³.

Prezența armatelor rusești, ce a acoperit intervale de timp considerabile, cuprinse între anii 1788 și 1834, a oferit protipendadei ieșene veritabile mostre de viață mondenă occidentală. După cum observa Radu Rosetti, „se poate zice că, sub acea ocupație rusească, s-a întemeiat în Iași ceea ce se cheamă viață mondenă, înflorind însă o dată cu ea adulterul, despărțirile și jocul de cărți”¹⁴. Ocupația rusească, în special cea dintre 1828-1834, a marcat începutul emancipării boieroaicelor: „atunci, obiceiurile de reclusiune orientală a femeilor mai aveau ființă în multe familii boierești; tocmai acea ocupație le-a desființat (...). Față de ofițerii ruși, în uniforme lor strălucitoare, boierii noștri, în anterie, giubele, ișlice și papuci, nu puteau să pară decât ridicoli”¹⁵.

Boieroaicele au preluat primele moda apuseană. Rochia *empire*, mult asemănătoare în privința lejerității cu cea orientală, pune în evidență sânii și nu încorseta corpul. Veșmântul era accesoriizat cu umbreluță, pălărie, evantai de mici dimensiuni, mănuși și punguța pentru bani. Șalurile de cașmir, încă la modă, erau purtate peste rochii. Cu timpul, veșmintele apusene s-au impus, făcând uitate hainele orientale.

În anul 1807, contele de Rochechouart găsea în Iași o protipendadă care-și însușise deja obiceiuri din stilul de viață occidental. Boierii disprețuiau moda apuseană, dar dădeau femeilor o libertate totală în acest domeniu. Iată cum descrie Rochechouart: „Bărbații, purtând bărbi mari, erau coafați cu calpacuri, un fel de turban de blană, și îmbrăcați în stofele cele mai bogate, încălțați cu papuci galbeni, într-un cuvânt păstrând întregul tip oriental. În atitudine păstrează enervanta gravitate a turcilor și totuși, pentru a rezolva problema ca un european civilizat, cu toate că o fac împotriva voinței și a obiceiurilor lor, lasă soțiilor o libertate nelimitată, de care ele nu neglijează să abuzeze”¹⁶. Alecu Russo, contemporanul acestor schimbări vestimentare, observa că, în privința modei, boieroaicele au fost mai îndrăznețe decât soții lor: „femeile sunt mobilul revoluțiunilor, mai ales în ceea ce privește moda”¹⁷.

Documentarea în privința alegerii toaletelor celor mai rafinați se făcea, încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, din jurnalul de modă. Astfel de publicații mondene ajunseseră în Principate încă din timpul ocupației rusești. Eufrosina Rosetti, soția hatmanului Răducanu Rosetti,

¹³ John Freely, *Istanbul. The imperial city*, Penguin Books, 1998 (1996), London, p. 268; Donald Quataert, *Clothing Laws, State and Society in the Ottoman Empire, 1720-1829*, in „International Journal of Middle East Studies”, Vol. 29, No. 3 (Aug. 1997), p. 403-425.

¹⁴ Radu Rosetti, *Amintiri. Ce-am auzit de la alții*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p. 54-55.

¹⁵ *Ibidem*, p. 187.

¹⁶ Sever Zotta, *Un nobil francez despre Iași din 1807*, in *Ioan Neculce*, fascicolul II, 1922, p. 346.

¹⁷ Alecu Russo, *Opere complete*, București, 1942, p. 130.

cerceta în mod obișnuit asemenea reviste venite de la Paris sau Viena, iar conversația despre rochii și găтели era obișnuită între doamnele din înalta societate¹⁸. Ceva mai târziu, în anul 1886, Vasile Alecsandri aflat la Paris îi trimitea soției, Paulina, „un pachet de gazete”¹⁹ ce cuprindeau ultimele noutăți, în timp ce Eminescu îi trimitea Veronicăi Micle aflată la Iași exemplare din revista „Paris Miroir”: „Te sărut răutăciosule ce ești și-ți mulțumesc pentru Paris Miroir”²⁰.

După adoptarea vestimentației occidentale au existat două mari surse de inspirație în modelele autohtone: cea franceză pentru femei și cea engleză pentru bărbați²¹.

Rosalia, corespondenta la Paris a ziarului „Universul Literar”, anunța cititoarele în rubrica de *Cronica modei* că, în privința ultimelor noutăți vestimentare, „Parisul ne dă întotdeauna tonul”²². Doamnele din înalta societate, iubitoare de modă, trebuiau să aibă haine noi pentru fiecare sezon. Ele trebuie să aibă dezabiături și mantile elegante de fiecare model și culoare.²³ Pe lângă acestea, doamnele trebuiau, cu abilitate, să-și adapteze ținuta în funcție de intervalul zilei.

Notele satirice cu privire la înnoirea permanentă, sub orice pretext, a garderobei doamnelor își făceau și ele loc în paginile ziarului „Universul Literar”: „Doi soți ciocnind ouă de Paști pun un rămășag. Dacă se sparge oul meu să-mi cumperi o pălărie nouă, iar dacă se sparge al tău să nu-mi faci alt cadou decât o umbreluță și o jachetă frumoasă”²⁴.

Dacă haina era o marcă socială, un însemn al statusului, al poziției în ierarhia socială, accesoriile erau cele care completau vestimentația și accentuau diferența. Aceeași Rosalia atrăgea atenția doamnelor asupra accesoriilor, în mod deosebit a cerceilor. Aceștia, la fel ca și hainele, trebuiau să se adapteze fizicului purtătoarei și activităților făcute de ea: „Cerceii sunt o bijuterie mult mai curioasă decât oricare alta. Femeia cu urechile mari trebuie să nu poarte deloc cercei. Cerceii cei mai frumoși sunt formați din doi butoni de perle având între ele un mic diamant pus într-adins spre a mai ascunde câțva urâtul efect ce-l face aurul cu care e montat. Pentru bicicliste și pentru diferite sporturi se va purta numai o mică perlă așezată pe lobul urechii”²⁵.

Forma pălăriilor a cunoscut o mare varietate în cea de a doua jumătate a secolului. În funcție de rochii, forma pălăriilor se schimba: „capotele urmează să fie mici și cochete”²⁶; „în vara asta o să avem de toate stilurile, de la Ludovic XIII până la Ludovic XIV, directorat și imperiu, toate formele se poartă”²⁷; „o revoluțiune se pregătește în moda pălăriilor de paie ale damelor. Vreau să spun că capota Louis-Philippe ne pândește cu coafura

¹⁸ Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 63.

¹⁹ Vasile Alecsandri, *Scrisori*, București, Editura Librăriei Sococu & Comp., 1904, p. 298.

²⁰ Veronica Micle, *Correspondență*, Cluj Napoca, Editura Dacia, 1979, p. 122.

²¹ Adrian Silvan Ionescu, *Eleganță și urbanitate în România secolului al XIX-lea*, în Ioana Veronica Cioflăncă (ed.), *Modă și sociabilitate în veacul al XIX-lea*, Iași, Complexul Muzeal Național Moldova, 2004, p. 3.

²² „Universul Literar”, an XIV, nr. 16, 15 aprilie 1896, p. 3.

²³ Daniel Roche, *The Culture of Clothing. Dress and Fashion in the Ancient Regime*, Cambridge, University Press, 1996, p. 505.

²⁴ „Universul Literar”, an XIV, nr. 13, 25 martie 1896, p. 3.

²⁵ Idem, an XIV, nr. 16, 15 aprilie 1896, p. 3.

²⁶ „Universul Ilustrat”, an III, nr. 13, 1 aprilie 1894, p. 3.

²⁷ Idem, an III, nr. 14, 8 aprilie 1894, p. 3.

tirebouchon”²⁸ sau „iacinte, mărgăritare, liliac, garoafe mari și alte flori de primăvară, împodobesc aproape în mod exclusiv pălăriile în acest anotimp”²⁹. Astfel, s-a trecut de la pălăria cu panglici din deceniul patru, la bonetele purtate pe frunte din deceniul opt. Cu o astfel de pălărie pozează una din reprezentantele protipendadei ieșene, Honorina Kescu, după cum se observă dintr-o fotografie aflată în patrimoniul Muzeului de Istorie a Moldovei.

Honorina Kescu.
Muzeul de Istorie a Moldovei

Veronica Micle, pasionată de ultimele noutăți vestimentare, nu ezita să-și cheltuiască toată „pensia” pe accesorii vestimentare și să-i scrie încântată iubitului ei Eminescu că „mi-am cumpărat o pălărie *Directoire*, care-mi șade de minune”³⁰. La începutul secolului al XX-lea, mai precis în preajma anilor 1909-1911, pălăriile s-au schimbat radical, remarcându-se prin boruri mari, impozante. La fel ca și calpacele boierilor de altădată, pălăriile doamnelor mondene cu dimensiunile lor exagerate incomodau purtătoarele.

Alte accesorii precum bolero-ul încă la modă³¹, „taftele și fulardele (...) ce vor servi să facă elegantă toaleta de primăvară”³², „mănușile de piele ai căror nasturi sunt înlocuiți cu cârlige și un lănișor, foarte comode și seducătoare”,³³ evantaiele, umbreluțele, șalurile, lornioanele, ceasurile, cutiuțele de prizat, punguțele etc. completau toaleta doamnelor mondene. Bijuteriile erau preferatele doamnelor. Create sub influența neoclasică la începutul secolului, acestea au cunoscut apoi perioada romantică având să se armonizeze cu ideile și sentimentele noului curent³⁴. Bijuteriile, la fel ca și costumele, variaau în

²⁸ Idem, an III, nr. 21, 27 mai 1894, p. 3.

²⁹ Idem, an XIV, nr. 18, 30 aprilie 1896, p. 3.

³⁰ Veronica Micle, *op. cit.*, p. 184.

³¹ „Universul Ilustrat”, an III, no. 12, 25 martie 1894, p. 3.

³² Idem, an III, nr. 17, 29 aprilie 1894, p. 3.

³³ Idem, an III, nr. 13, 1 aprilie 1894, p. 3.

³⁴ Diana Scarbrick, *Les bagues. Symboles de richesse, de pouvoir et d'amour*, Paris, Celiv, 1993, p. 223.

funcție de ocazie și de momentul zilei³⁵. Moldovencele elegante și pasionate de modă își achiziționau constant ultimele noutăți, astfel că ajungeau în timp să dețină adevărate comori râvnite de hoții vremii. Primul număr din ianuarie 1896 al publicației „Universul Literar” aducea la cunoștința cititorilor „un furt de un milion de franci la Iași”. Iată descrierea din articol: „Averea de un milion de franci a Nadejdei Marcu a fost sustrasă de niște necunoscuți. Principalele bijuterii dispărute erau:

1. un colier de briliante, pietrele mari alternând cu smaralde mari, boabe;
2. o brățară cu doisprezece smaralde mari;
3. o brățară cu briliante și rubine;
4. un smarald mare cu broșă;
5. un broș foarte frumos, în email vechiu, încadrat în briliante;
6. o brățară de aur cu un cerc de șase briliante groase de 10 carate...

Această brățară singură are o valoare de peste douăzeci mii lei”³⁶.

Descrierea și valoarea bijuteriilor indicau faptul că proprietara putea concura oricând cu orice doamnă la modă din Paris sau Viena. De altfel, pasiunea pentru bijuterii i-a fost fatală și Adelei Kogălniceanu care a fost găsită asasinată și prădată de „juvaericele din cele mai prețioase”³⁷.

Începând cu anii patruzeci ai secolului al XIX-lea, boierimea moldoveană s-a deprins să achiziționeze cele mai prețioase piese din garderobă din Occident. O analiză a importurilor făcută de Nicolae Suțu pentru această perioadă arăta că în Moldova predominau încă mărfuri din Levant în valoare de 18.416.674 piaștri, dar acestea erau urmate la mică distanță de produse manufacturate din Lipsca în valoare de 16.500.000 piaștri, de mărfurile din Viena în valoare de 4.875.000 piaștri, mărfuri din Brașov de 3.930.000 piaștri și mărfuri rusești de 1.000.000 piaștri³⁸. Boierii moldoveni își procurau din Lipsca diferite mărfuri manufacturate; din Viena – stofe, tulpene, încălțăminte, mănuși, mătăsuri, trăsuri, plane, mobilă, sticlărie de Boemia, oglinzi, veselă, argintărie, porțelanuri, șaluri, droguri, articole cosmetice, piepteni, broșe, obiecte de toaletă; în fine, din Brașov, Levant și Rusia se aduceau produse coloniale, cosmetice și alimente³⁹.

Magazine de croitorie, de confecții, de încălțăminte, accesorii, parfumerie, pentru cei cu gusturi rafinate, existau și în Iași, majoritatea dintre acestea fiind patronate de comercianți evrei. Ele se găseau pe principalele artere comerciale ale orașului și își făceau reclamă în ziarele locale precum „Evenimentul”, „Liberalul” sau „Fulgerul”. Dintre magazinele care s-au impus amintim doar câteva: „Bazarul Regal” al lui N.I. Rosenblum din strada Ștefan cel Mare nr. 22, „Fabrica de Corsete Ianovici & Wechsler” din strada Lăpușeanu nr. 37, „Magasia de Noutăți” a lui M.I. Friedman situată pe strada Golia nr. 50, „Georges Sand” de pe strada Lăpușeanu nr. 43, „Magasinul Jokey Club” situat pe strada Golia în apropierea Hotelului Europa, „Magasia de Postavuri Iosef Sand” care se găsea pe strada Mare nr. 24, „La Parisiana” patronată de M.

³⁵ Margot Lister, *Costume: An Illustrated Survey from Ancient Times to the Twentieth Century*, London, Butler & Tanner Ltd., 1968, p. 346.

³⁶ „Universul Literar”, an XIV, nr. 2, 8 ianuarie 1896, p. 6.

³⁷ Rudolf Suțu, *Iași de odinioară*, București, 1923, p. 107-108.

³⁸ Nicolae Suțu, *Noțiuni statistice asupra Moldovei*, în *Opere alese*, București, Editura Științifică, 1956, p. 206.

³⁹ *Ibidem*, p. 204.

Smilovici și aflată pe strada Ștefan cel Mare în fața Mitropoliei, „Magasinul Schiller” de pe strada Ștefan cel Mare nr. 4, „Magasinul A. Haies” de pe strada Ștefan cel Mare, vis-à-vis de Banca Națională ș.a.m.d.

Dacă în presă găsim o bogăție de informații referitoare la toaletele doamnelor, despre vestimentația domnilor nu se spunea aproape nimic. Absorbiți de propriile afaceri sau de politică, domnii nu-și iroseau prea mult timp pentru procurarea veșmintelor. Astfel, ei își confirmau rangurile, în societate, prin ținutele luxoase ale soțiilor devenite veritabile „mărci ale bărbaților”⁴⁰.

Doamnele din înalta societate, amfitrioane ale vieții mondene, își dedicau cu pasiune cea mai mare parte din timpul lor comandându-și ultimele modele vestimentare și bijuterii. Pe tot parcursul secolului al XIX-lea, rochiile și-au schimbat forma și proporțiile: „imperceptibil după Restaurația din 1815, mai sensibil în jurul anului 1830 și foarte decisiv după 1854. Anul 1859 a fost apogeul crinolinei circulare și 1866 al crinolinei ovale (...). În 1868 a apărut pouf-ul care a creat o trenă magnifică, ce va dispărea în jurul anului 1880”⁴¹. Analizând cronologic modificările modelelor de rochie din secolul al XIX-lea deosebim trei tipuri de modele de rochii: „lejeră, tubulară și în formă de clopot”⁴².

Eugenia Conduratu.
Muzeul de Istorie a Moldovei

La mijlocul secolului al XIX-lea, toate doamnele moldovence purtau rochia cu crinolină. Într-o rochie de zi, cu crinolină, se fotografia la Viena în atelierul fotografului L. Angerer, Eugenia Conduratu, sora Didiței Mavrocordat. Termenul de crinolină a început să fie folosit începând cu anul 1857, aceasta

⁴⁰ Philippe Perrot, *Fashioning the Bourgeoisie. A History of Clothing in the Nineteenth Century*, Princeton, Princeton Press, 1996, p. 35.

⁴¹ *Ibidem*, p. 27.

⁴² *Ibidem*, p. 23.

desemnând un „aranjament făcut din păr de cal”⁴³. În anul 1865, spre exemplu, era nevoie de „opt până la zece metri de material pentru a acoperi scheletul crinolinei”⁴⁴. Pentru că rochiile enorme nu le permiteau doamnelor să stea comod pe scaune s-au răspândit în saloane taburetele numite *pouf*. Tot din cauza dimensiunilor excesive ale rochiilor care stânjeneau adeseori pe purtătoare, creatorii de modă au hotărât împărțirea acestora în două piese. Corsajul și fusta erau mult mai lesne de îmbrăcat. Peste rochiile doamnelor continuau să poarte șaluri de cașmir, încă la modă, sau de dantelă. După anul 1860, în timpul erei celui de-al doilea baroc⁴⁵, volumul fustei era doar în partea din spate. Începând cu anii șaptezeci a dispărut crinolina și a apărut turnura. Primii ani din acest deceniu au adus o „reînviere a polonezei”⁴⁶. În astfel de rochii apar într-o fotografie, din colecția Muzeului de Istorie a Moldovei Eugenia Racoviță și Clemance Boteanu.

**Eugenia Racoviță și Clemance Boteanu.
Muzeul de Istorie a Moldovei**

Spre deosebire de perioada anterioară, când mânecile crinolinei erau proeminente, rochia cu turnură a revenit la mânecile drepte și strâmte.

După deceniul opt, turnura a început să piardă din volum. Corsajul avea decolteul în forma de „V”, sub care se vedea o garnitură detașabilă din alt material care sugera existența a două veșminte suprapuse. Gheorghe Tattarescu surprindea aceste artificii ale ținutei doamnelor în pânza *Femeia*

⁴³ Carl Kohler, Emma von Sickingen ed., *A History of Costume*, London, George G. Harrap & Company Ltd., 1937, p. 426.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 131.

⁴⁶ Joan Nunn, *Fashion in Costume 1200-1980*, London, 1980, The Herbert Press, p. 153.

în albastru, aflată în prezent în colecția Muzeului de Artă din Iași. Tânăra pictată de artist purta o rochie albastră cu turnură, iar garnitura detașabilă era din dantelă albă.

Gheorghe Tattarescu (1820-1894) - Femeia în albastru.
Muzeul de Artă Iași

Veacul al XIX-lea a instituit deosebiri între modelele și culorile destinate tinerelor și cele care trebuiau purtate de doamnele în vârstă. Postavul era preferat pentru hainele de plimbare și vizită, iar taftaua, mătasea, tul-ul, muselina și dantela erau folosite preponderent pentru ținutele destinate seratelor și balurilor.⁴⁷ Culorile variau și ele în funcție de împrejurare de la nuanțele închise la alb. În general pentru vizite și serate erau preferate culori deschise, pastel. Tinerile care își făceau debutul în societate purtau rochii simple în nuanțe pastel, pe care și le accesoriau cu bijuterii delicate, întreaga ținută dorind să reflecte candoarea debutantei. Rochiile încărcate, culorile îndrăznețe și negrul erau rezervate doamnelor căsătorite sau văduve, căroră le era permis să-și arate bogăția.

O caracteristică specifică sfârșitului de veac XIX românesc a constituit-o moda costumelor populare. Portul costumelor populare lansat de regina Elisabeta, preluat de regina Maria și de doamnele de companie, și-a făcut multe adepți. Acestea au preluat costumele populare pe care le purtau cu multă grație la petreceri sau baluri mascate, renunțând la sofisticatele toalete occidentale. Ziarul „Liberalul” din 9 mai 1902 remarca faptul că „aceste costume populare erau într-o vreme foarte mult usitate de doamnele și domnișoarele din clita noastră socială”⁴⁸. Doamnele bogate purtau costume cusute cu fir de aur sau argint, accesoriazate cu paftale din metale prețioase, salbe cu șiraguri de galbeni și diademe strălucitoare. Elena Văcărescu a descris în memoriile ei o imagine a reginei Elisabeta în costum popular: „i-am remarcat în special ia de borangic, pânza aceea fină cu care se împodobesc la sărbători țărăncile în România, țesută parcă din funigei și străbătută de capricioasa

⁴⁷ „Universul de Anul Nou”, an XIX, nr. 52, 31 decembrie 1901, p. 4.

⁴⁸ „Liberalul”, an III, nr. 69, 9 mai 1902, p. 2.

geometrie a unor desene, albe și ele. Cingătoarea de aur avea o cataramă imensă de argint vechi, pe care scânteiau trei pietre din opal lăptos”⁴⁹.

Moda costumelor populare a făcut furori în epocă. Alecsandri, aflat la Avignon în mai 1882, în vizită la poetul Mistral, îi promitea doamnei Mistral, de ale cărei cântece era cucerit, un costum popular, atât de căutat în țară. În acest sens îi scria soției pe care o ruga să-i găsească un port popular complet: „I-am promis un costum național complet. Te rog dar să te ocupi cu găsierea lui pentru ca să-l pot expedia îndată ce voi sosi acasă”⁵⁰.

Prințesa Ecaterina Sturdza Cantacuzino poza gânditoare, la începutul secolului XX, la castelul Miclăușeni, în costum popular cu broboadă de borangic pe cap și cu salbă la gât, într-un cadru tradițional, alături de două vase ceramice pe un covor gros de rafie.

**Ecaterina Sturdza Cantacuzino.
Muzeul de Istorie a Moldovei**

Primii ani ai secolului XX nu anunțau în domeniul modei schimbările revoluționare ce aveau să vină. Inițial, moda noului secol evidenția rotunjimile corpului și accentua șoldurile. Corsetul în forma de “S”, picioarele strânse în pantofi minuscule, pălăriile mari, incomode, care acopereau aproape în totalitate capul, făceau ca poziția corpului femeii să fie înclinată într-un unghi de 33 de grade. A fost singura perioadă din timpul acestui secol când corpul a fost în totalitate încorsetat. Se poate spune că moda a fost o formă legalizată de tortură⁵¹. Treptat, după anul 1910, hainele au devenit mai lejere. Fustele, deși erau strâmte pe șolduri, se lărgeau spre bază. Corsetul, “o emblemă a clasei aristocratice”⁵², a fost purtat în primii ani ai secolului XX, după care a dispărut. Noua moda aducea în atenția doamnelor modele de veșminte cu talia înaltă și fuste cu pliseuri.

Cel mai recent accesoriu al femeilor mondene a devenit câinele cu pedigree. Prefcrații doamnelor erau pekinezii, dar erau acceptați și câțele din

⁴⁹ Elena Văcărescu, *Memorial in mod minor*, București, Editura Compania, 2001, p. 20-21.

⁵⁰ Vasile Alecsandri, *op. cit.*, p. 279.

⁵¹ Linda Watson, *20-th Century Fashion*, Buffalo, NY, Richmond Hill, Ont., Firefly Book, 2004, p. 18.

⁵² Bryan S. Turner, *The Body & Society. Explorations in Social Theory*, London, Sage Publication, 1996, p. 191.

rasele Boston bull, Maltese terrier, Yorkshire terrier sau French bull terrier-ul⁵³. Mari iubitoare de câini doamnele din înalta societate și-au transformat companionii patrupezi în veritabile accesorii cu care se etalau elegant. Prințesa Ecaterina Sturdza Cantacuzino avea la Miclăușeni un setter negru. Câțiva ani mai târziu o altă prințesă, Maruca Cantacuzino, stârnea antipatia vecinilor parizieni atunci când își plimba câinele Mutzi, cu eleganță și distincție⁵⁴. Regina Maria, mare iubitoare de animale, se lăsa immortalizată la rândul său într-o elegantă ținută de seară alături de un pekinez imperial.

***Regina Maria. Carte poștală deținută
de Muzeul de Istorie a Moldovei***

În societatea românească, de acum două secole, moda apuseană a fost adoptată rapid și a înlocuit cu succes în câțiva zeci de ani influența orientală. Prefacerea veșmintelor – schimbarea exterioară a societății – nu a fost lipsită de importanță, aceasta subliniind că în realitatea cotidiană nevoia de înnoire se făcea simțită în toate categoriile sociale.

⁵³ Linda Watson, *op. cit.*, p. 31.

⁵⁴ Ilie Kogălniccanu, *Destăinuiri despre George Enescu*, București, Editura Minerva, 1996, p. 84.

Aspects of feminine fashion of 19th century*Abstract*

During the first half of the 19th century there took place a fast modernization process of the Romanian society. The most dynamic and visible field was the one of women's fashion. Ladies quickly switched from the luxurious Oriental clothes to the Occidental fashion, especially the one of Paris and Vienna, while their husbands had not given up yet the Ottoman fashion. The changing of vestments corresponds also to a women's emancipation process and also to the beginning of modern life in the Principalities. The phenomenon was favored by the Russian occupation of 1806-1812, and especially by the one of 1828-1834. At the same epoch, at Constantinople, the Sultan signed in 1828 a decree as for the occidentalization of vestments. The paper points out the ladies' interest in the fashion and jewelry magazines from abroad, and for the fashion and jewelry shops opened in the capital city of Moldavia. From now on, women's fashion in the Principalities followed closely the one in France and Austria, passing through the same stages. A specificity of Romanian fashion at the end of the 19th century was the rediscovery of the folk costume, frequently promoted by Queen Elisabeth, wife of Carol I. The text also includes illustrations and refers to items and photographs that belong to the Moldavia's History Museum in Iași.

ALEGĂTORII DIVANULUI AD-HOC DIN MOLDOVA (1857). UN MANUSCRIS NECUNOSCUȚ

În colecțiile Muzeului de Istorie a Moldovei Iași se află un manuscris, fără titlu general, cuprinzând *listele alegătorilor Divanului Ad-hoc din Moldova*. Este vorba de o condică fără coperti întărite sau vreo legătură specială, conținând 58 file și având numărul de inventar 9598. Aceasta a fost redactată în grafie chirilică, pe ambele părți ale filelor, totalizând 116 pagini. Condica nu poartă nici un an, dar menționarea faptului că listele au fost constituite pentru stabilirea alegătorilor Divanului Ad-hoc, pe baza firmanului emis de sultan, o datează în 1857. După știința noastră manuscrisul este inedit, ne mai fiind publicat ca atare și nici folosit de cineva în cercetările de până acum. Prin conținut, manuscrisul poate fi înscris într-o serie cronologică, fiind semnalată existența a două manuscrise similare, pentru anii 1837 și 1842¹.

Deși manuscrisul păstrat la Muzeul de Istorie este inedit, datele cuprinse în el au putut fi cunoscute din alte surse documentare, cu un conținut asemănător. De obicei asemenea condici se alcătuiau în două-trei exemplare, cu loc de păstrare diferit. Lucrările catagrafice cunoșteau liste premergătoare, alcătuite în baza datelor de care dispunea Administrația vremii. Urmau verificările la fața locului, care corectau și aduceau „la zi” listele inițiale. Se cunosc și manuscrise parțiale, pe orașe, ținuturi sau categorii sociale, al căror conținut se contopea ulterior într-un document final. Trebuie stabilit exact unde se încadrează manuscrisul studiat, pe acest traseu birocratic.

În Arhivele ieșene se păstrează manuscrisul unei catagrafii din același an, 1857, lucrare statistică despre care se știe că a stat la baza alcătuirii listelor de alegători pentru Divanul Ad-hoc al Moldovei². Acesta a fost valorificat într-un studiu detaliat semnat de Gh. Platon și Georgeta Crăciun³. Este vorba despre un document premergător manuscrisului aflat la Muzeu.

Un document asemănător celui de la Muzeul de Istorie a Moldovei,

¹ *Lista persoanelor alegătoare la fieștecare țănut a deputaților Obșteștii Adunări, din 1837 săptămvrie 15* (Biblioteca Academiei Române, Manuscrise românești, nr. 8, doc. 6, f. 47-64); *Lista boierilor ce au însușirile cuvenite pentru alegerea deputatului sau pentru a fi aleși deputați. 1842 martie 15, Iași* (Biblioteca Academiei Române, Manuscrise românești, nr. 8, doc. 25, f. 235-260). Ambele semnalate de Mihai-Răzvan Ungureanu, *Marea Arhondologie a boierilor Moldovei (1835-1856)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1997, p. 3.

² DJAN-Iași, Ministerul de Finanțe, Anaforale, tr. 1785, op. II, 2035, nr. 39 (Acta atîngătoare de toate proprietățile din principat). În textul acesteia se precizează suprafața moșilor, numele proprietarului și numărul de locuitori. Pentru documente similare vezi și Gh. Ungureanu, *Documente statistice din anii 1820-1859 aflate în păstrarea Arhivelor Statului din Iași*, în vol. *Din istoria Statisticii românești*, București, 1969.

³ Gh. Platon, Georgeta Crăciun, *Structura proprietății funciare în Moldova la mijlocul secolului al XIX-lea*, în vol. *1907 în perspectivă istorică*, coord. Ion Agrișoru, Iași, Editura Junimea, 1988, p. 19-62.

datând de la sfârșitul anului 1858, a fost tipărite cu un secol în urmă: *Listele alegătorilor din Principatul Moldovei, publicate în suplimentul „Monitorului Oficial”, No. 8, din 23 noiembrie (5 decembrie) 1858, Iași*⁴. În aceste liste sunt redate numai numele alegătorilor primari și ale alegătorilor direcți pe ținuturi, indicându-se și subdiviziunile acestora, ocoalele. Nu mai sunt arătate proprietățile funciare măsurate în fâlcii, ci veniturile în galbeni sau lei.

*

Manuscrisul de la Muzeul de Istorie a Moldovei din Iași este alcătuit din cinci liste, fiecare având câte un titlu propriu. În continuare vom detalia conținutul acestora.

Lista a I-a are doar trei pagini și se intitulează *Persoanele clerului care, după art. I din împărătescul firman*⁵, *sunt chemate de deputați la Divan și acei cu dreptul de alegători și aleși, precum urmează*.

În afară de mitropolit și episcopi⁶, sunt incluși în această primă listă egumenii mănăstirilor, preoții de mir din rezidențele episcopale Iași, Roman și Huși. Acestora li se adaugă o listă de clerici, de astă dată nominalizați, între care arhim. Neofit Scriban, profesor la Seminarul Centrală și arhim. Melchisedec, rectorul Seminarului de la Huși.

Lista a II-a este intitulată *Proprietari mari de moșii din toată Moldova, pământeni sau legiuți împământeniți și slobozi de orice ipotică*, cu precizarea că cei care nu aveau 200 fâlcii de moșie „n-au drit de a fi aleși, ci numai alegători” (29 p., de la f. 3r la f. 21r).

Listele sunt alcătuite pe ținuturi, care se succed într-o ordine specifică epocii: Iași, Dorohoi, Botoșani, Suceava, Neamț, Roman, Bacău, Putna, Tecuci, Covurlui, Tutova, Vaslui, Fălciu. Marii proprietari sunt menționați aici, la reședințele lor rurale, chiar dacă dețineau locuință și în Capitală. În cazul fiecăruia se indică și rangul de boierie pe care îl aveau la acel moment. Dincolo de rangurile cunoscute, mai apar mențiunile de „nobil”, „colonel” (*polcovic*), „leitinant”, „dvorean”, „cneaz”, titluri dobândite probabil în serviciul Rusiei. Gradele militare superioare, care asigurau un statut nobiliar, puteau fi dobândite și prin activitatea depusă în cadrul *Miliției Pământene* din Moldova.

⁴ *Acte și documente relative la istoria renascerei României*, publicate de ep. Ghenadie Petrescu, Dimitrie A. Sturdza și Dimitrie C. Sturdza, vol. VII, București, Tipografia Carol Göbl, 1892, nr. 2233, p. 981-1006.

⁵ Firmanul pentru convocarea alegerilor a fost publicat în „Buletinul Adunării Ad-hoc din Moldova”, nr. 24, Apendice nr. 2, din 1857. Vezi și *Acte și documente relative la istoria renascerei României*, vol. VI/1, p. 40 și urm.

⁶ Deși nu este nominalizat, mitropolit al Moldovei în 1857 era Sofronie Miculescu (1851-1861) (vezi Al. I. Ciurea, *Șirul mitropoliților Bisericii Ortodoxe din Moldova*, în „Teologie și Viață”, 1993, nr. 8-10, p. 81). El avea să rostească și cuvântarea la deschiderea lucrărilor Divanului Ad-hoc (textul reprodus în MMS, 1976, nr. 1-2, p. 5-6). Ambele episcopii aveau în scaun locotenenți și nu episcopi titulari. Nici aceștia nu sunt nominalizați în document. La Roman era Nectarie Hermeziu Sotiriopoleos (1855-1864), cu atitudine antiunionistă (Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1984, p. 288-292), iar la Huși a fost numit, în 1857 Ghenadie Sendrea Tripoleos, înlocuit la 13 noiembrie 1858 de Calinic Miculescu Hariupoleos (nepot de frate mitropolitului Sofronie. Partizan al Unirii, el a fost ales deputat în Divanul Ad-hoc, în toamna anului 1857). După 1860 el a fost numit locuitor al scaunului mitropolitan și apoi mitropolit titular (Idem, *Episcopia Hușilor. Pagini de istorie*, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1990, p. 93-94).

Lista a fost confruntată cu situația „de pe teren”, întrucât au fost operate câteva corecturi în creion. La ținutul Sucevei (f. 9v., nr. 40), numele serdarului Vasile Dumitru din Lăcușești a fost tăiat. La ținutul Romanului (f. 11v.), a fost tăiat numele paharnicului Costache Roată din Galbeni (nr. 27), fiind înlocuit cu postelnicul N. Istrati, „numai cu drit de a fi ales”; mai sunt tăiate numele căminarului Alecu Hermeziu din Bătrânești (nr. 38) și al lui Grigore Barbu din Răcea de sus (nr. 45), în timp ce la Ioan Stârcea din Călini (nr. 46) se face precizarea că era „sudet” (supus străin), fiind deci exclus de la vot. La ținutul Bacău, este tăiat numele agăi Alecu Paraschiv din Slobozia Mihului (nr. 5), cu însemnarea „mort”; la fel aga Vasile Bosie (nr. 51), al cărui nume a fost tăiat fără nici o precizare. La ținutul Vasluiului, numele comisului Neculai Rizu (nr. 40) a fost adăugat ulterior. La ținutul Fălciu, numele șătrarului Panaite Tăutul (nr. 48) este însoțit de însemnarea „s-au trecut la proprietari mici”, deci în Lista III, el deținând probabil mai puțin pământ decât se estimase inițial. Toate aceste precizări de detaliu, ieșite din confruntarea datelor deținute de autoritățile administrative cu realitățile de la fața locului, sporesc valoarea documentară a manuscrisului studiat. Sunt și cazuri în care același alegător este menționat în liste de mai multe ori, în funcție de proprietățile pe care la avea în ținuturi diferite. Se întâlnesc asemenea duble înregistrări de persoane chiar în interiorul aceluiași ținut.

Numele cuprinse în această listă (și chiar în lista următoare) se regăsesc în cunoscuta *Arhondologie* a paharnicului Sion⁷, a cărei redactare se încheie tocmai în acei ani, precum și în *Marea Arhondologie a boierilor Moldovei (1835-1856)*, publicată de Mihai-Răzvan Ungureanu⁸.

Lista a III-a cuprinde *Proprietarii mici de moșii din toată Moldova, pământeni sau legiuit împământeniți și slobozi de orice ipotică*. Este lista cea mai voluminoasă (58 p., de la f. 22r. la f. 50v.).

Sunt înregistrate și aici persoane deținătoare de titluri boierești. Mulți sunt desemnați ca „priviligheți”. La ținutul Sucevei rețin atenția cei aproape 130 de coproprietari („răzeși”) care stăpâneau în comun Dorna, Gioseni și Gura Negrei (f. 24v - 26v), precum și cei circa 150 care stăpâneau împreună Șarul Dornei și cătunul Neagra Șarului (f. 26v - 28r), sau alții aproape 50 care stăpâneau în parte în satele Păltiniș și Drăgoiasa (f. 28r -28v). Situația se repetă, la dimensiuni ceva mai reduse, la ținutul Putnei, în „Țara Vrancei”, confirmând sugestiile lui Dimitrie Cantemir: Șerbești, Jariștea, Voloșcani, Vidra, Călanii, Valea Sării, Stănești, Nistorești, Neruja, Poduri ș.a. (f. 34v.-39v.). Cazuri asemănătoare au fost înregistrate și la alte ținuturi.

Apare în hotarele Moldovei, la această dată, și o parte din ținutul Cahul, din Bugeac, de la est de Prut, prin localitățile: Ghibanul, Cârpești, Lărguța, Buhanii, Porumbesti, Hăsnăseni, Pleșani, Conia, Cociolea, Caraclia, Piricanii, Săducani, Săratul, Mîntîrul și Tomaiul (f. 49v-50v).

Informațiile similare sunt cuprinse în *Lista tuturor proprietăților din principat la 1857*, păstrată la Arhivele Iași. Datele cuprinse în ea au fost

⁷ Costandin Sion, *Arhondologia Moldovei. Amintiri și note contemporane. Boierii moldoveni*, ediția II, text ales și stabilit, glosar și indice de Rodica Rotaru, prefață de Mircea Angelescu, postfață, note și comentarii de Ștefan S. Gorovei, București, Editura Minerva, 369 p.

⁸ Mihai-Răzvan Ungureanu, *Marea Arhondologie a boierilor Moldovei (1835-1856)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1997, 307 p.

valorificate, în parte, de Georgeta Crăciun într-un studiu privitor la satele răzășești din Moldova⁹.

Lista a IV-a cuprinde o sinteză privitoare la numărul locuitorilor din ținuturi, situația fiind prezentată detaliat, pe ocoale (f. 51r-52 v.). Astfel, la 1857, ținutul Iași avea 12 443 locuitori, ținutul Dorohoi 12 659 locuitori, ținutul Botoșani 13 467 locuitori, ținutul Sucevei 13 744 locuitori, ținutul Neamț 14 775 locuitori, ținutul Roman 9 978 locuitori, ținutul Bacău 19 927 locuitori, ținutul Putnei 11 740 locuitori, ținutul Tecuci 11 338 locuitori, ținutul Covurlui 5 966 locuitori, ținutul Tutovei 8 987 locuitori, ținutul Vaslui 10 308 locuitori, ținutul Fălciu 7981 locuitori, ținutul Cahulului 4 036 locuitori. La acestea se adăugau numărul coloniilor bulgare și a satelor domeniilor statului din ținutul Izmail, 52 de așezări, cu 9 596 locuitori. Numărul total al locuitorilor, consemnat în finalul acestei liste, este 167 222.

Lista V-a *De fețale cu drit de aleși și de alegători în capitalia Eșii, și celelalte târguri a rezidenților ținutale, după articu 5 a împărătescului firman* (10 p. de la f. 53 r. la f. 58r)¹⁰. Aici sunt enumerați boierii proprietari în Iași, în ordinea rangurilor: logofeți, vornici, postelnici, colonei, agi, spătari, bani, comiși, paharnici, stolnici, medelniceri, cluceri, pitari. Și aici sunt mai multe nume tăiate cu creionul, în urma verificărilor, din diverse motive: vornicii Gheorghe Sturdza, Iancu Greceanu și vistiernicul Nicolae Roset Roznovanu; aga Ghiță Melinescu; stolnicii Iorgu Stamat, Vasile Stamat și Vasile Botez. Un document asemănător, cu care se cuvine a fi făcută o comparație, este *Lista alegătorilor care au luat parte la alegerile din 29 și 30 august, 2, 4 și 5 septembrie 1857*¹¹, publicată în colecția *Acte și documente relative la istoria renascerei României*. În același sens, merită revăzută *Condica de ranguri* din domniile lui Mihail Sturdza și Grigore Ghica, păstrată, deasemenea, în Arhivele ieșene¹². Ar fi interesantă o confruntare cu lista boierilor făcuți sau avansați de caimacamul Nicolae Vogoride¹³. Boierilor alegători li se adaugă și alte categorii de orașeni: *Persoanele dedate unei profesii liberale, pământeni și împământeniți, după articu 5, punctual 2*. Avocați, juriști, profesori, medici, geometri (ingineri hotarnici) etc. Listele pentru orașul Iași cel puțin, au fost alcătuite pe baza unor dosare speciale, întocmite și depuse de cei care se credeau îndreptățiți la un asemenea statut¹⁴.

⁹ DJAN-Iași, Ministerul de Finanțe, (Anaforale) tr. 1785, op. II, 2035, nr. 39. Georgeta Crăciun, *Sate răzășești în Moldova la mijlocul secolului al XIX-lea. Date statistice*, în *CI, XII-XIII*, 1981-1982, p. 527-625. După o introducere de două pagini, studiul cuprinde tabele comparative, pe ținuturi, pentru anii 1803, 1816, 1832, 1845 și 1857. Este cea dintâi valorificare a manuscrisului amintit.

¹⁰ A se compara cu *Lista persoanelor cu drept de a fi alegători și aleși în capitală pentru Divanul Ad-hoc, potrivit listelor publicate prin buletinele extraordinare*, (DJAN-Iași, fond Eloria orașului Iași, dosar 30/1857). Din această listă lipsesc proprietarii de moșii, care votau la ținuturi.

¹¹ *Acte și documente relative la istoria renascerei României*, vol. VI/1, București, 1896, p. 4 32.

¹² *Condica decretelor de ranguri civile slobazite de foștii domni Mihail Sturdza și Grigore Ghica, redactată în 1857*. Manuscrisul se păstrează la DJAN Iași, fondul *Societății de Medici și Naturaliști*, mss. 111 (apud Gheorghe Platon, Alexandru-Marin Platon, op. cit., p. 190. Vezi și tabelele sintetice XV, XVI și XVII, din anexa acestei lucrări).

¹³ *Lista tuturor boierilor Moldovei – Arhondologia Moldovei din anii 1857-1858*, la Biblioteca Academiei Române, Manuscrise românești, nr. 4752. Vezi și V. Maciu, *S.I. Popov și luptele politice din Moldova din octombrie-decembrie 1858*, în „Studii”, XXVI, 1973, nr. 1, p. 531.

¹⁴ *Figuri de arhiviști. Gheorghe Asachi (1788-1869)*, București, Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1969, p. 253, nr. 116

Lista I

Persoanele clerului care, după art. 1 din înălțatul firman, sunt chemate de deputați la Divan și acei cu dreptul de alegători și aleși precum urmează

f. 1 (r)

1. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit, care după art. I din înaltul firman, este Președinte Divanului Ad-hoc.
2. Prea Sfințitul Arhiepiscop Episcop Eparhiei Hușii, care după același art. din firman este membru la Divan Ad-hoc.
3. Prea Sfințitul Arhiepiscop locotinent de Episcop Eparhiei Roman care după același art. din firman, Este membru la Divan Ad-hoc.

Egumenii monastirilor închinat, cunoscute pe temeiul legiuirii Obștești Adunări din anul 1835, care i după art. 1 din înaltul firman, au a alege doi dipotați dintre ei la Divan Ad-hoc.

1.	Egumenul Monastirei	Slatina
2.	"	Râșca
3.	"	Bisăricanii
4.	"	Coșula
5.	"	Bogdana
6.	"	Dolhăștii
7.	"	Pângărații
8.	"	Socola
9.	"	Zgavia

f. 1 (v)

Egumenii monastirilor neînchinat, fiind chemați după firman art. 1, a alege doi dipotați la Divan, prin urmare starețul monastirilor Neamțu și Săcu și acel a monastirei Vorona, sunt de sâne dipotați la Divan, de vreme ce monastiri de călugări chinovii sunt numai aceste două, după Pravila Obșteștii Adunări.

Preoții din rezidența Mitropoliei convocați de Prea Sfințitul Mitropolit după art. I din înaltul firman spre a alege un dipotat la Divanul Adhoc, în nomer piste tot de 142.

Preoții Rezidenței Episcopale din Huși în nomer de 28, piste tot.

Prea Sfinția Sa Arhimandritul Neofet Scriban, profesor în Seminariea Centrală.

Sfinția Sa Protosinghelul	Iosef Bobulescu
"	Irimiea
"	Isaiea Buioh

Arhimandritul Melhisedek, rectorul Seminariei din Huși.

f. 2 (f)

Cler din Eparhia Hușilor:

Arhimandritul Isidor
Protosinghelul Veniamin Adrian

Cler a Mitropoliei:

Arhimandritul Neofit Arbore
Ieromonah Nechifor

Ieromonahul Climent
 Ieromonahul Varnav
 Ieromonahul Nectarie
 și preotu Ioan

Ieromonahul Nectarie
 preotu Constandin Cornescu

Lista a II-a

f. 3 (r)

***Proprietarii mari de moșii din toată Moldova,
 pământeni sau legiuit înpământeniți și slobozi de orice ipotică***

Aceștia ne având soma de 200 fâlcii n-au drit de a fi aleși, ci numai alegători.

Țănutul Iașii

1. Logofătul Teodor Balș,	proprietatea Păulenii
2. Vornicul Teodor Ghica,	„ Oneștii
3. „ Alecu Catargiu	„ Vlădenii și Lunganii de Sus
4. „ Gheorghe Sturza	„ Bârleștii
5. Aga Manolachi Codrescu	„ Holmul
6. Sardar Dimitrie Pastiea	„ Căueștii
7. Post<elnicul> Dimitrie Corne	„ Cărniceții
8. „ Costachi Cara	„ Căminăreștii
9. Vornicu Costachi Negruț	„ Trifeștii Vechi
10. „ Iordachi Beldiman	„ Cărniceții și Beldiman
11. „ Vasile Pogor	„ Mălăeștii cu Misăștii și Știubienii
12. Logofătul Dimitrie Cantacuzin	„ Popricani și Tăuteștii
13. Colonelul Alecu Mavrocordat	„ Cristeștii cu Țuțora
14. Spatar Alecu Bran	„ odaia Bran 135 [fâlcii]
15. Vornic Teodor Paladi	„ Coada Stâncei (zăstre)
16. Vist<ierul> Neculai Roset Roznovanu	„ Stânca i Cârpeștii cu Lucenii i Băcăloasa
17. Logofātu Alecu Balș	„ Poenile cu Târgușorul
18. Aga Manolachi Paladi	„ Prosălnicii
19. Post<elnicul> Doaniță Coroiu	„ Brătulenii cu Lețcanii
20. Comisul Dimitrie Burduja	„ Lunganii de Gios
21. Comisul Costachi Eni	„ Budeștii

f. 3 (v)

22. Aga Vasilc Bosic	„ Sârca i Mădârjasca
23. „ Iorgu Voinescu	„ Prigoreni
24. Medelni<cer>ul Anastasie Soica	„ Muntenii Jorei
25. Spătar Teodor Vasiliu	„ Cristeștii
26. „ Dimitrie Borș	„ Dădcștii
27. Sardar Mihalachi Teodopuli	„ Cosățanii

28. Aga Nicolai Miclescu	„	Obrijăanii	
29. Slugerul Grigori Codrescu	„	Tătărăanii sau Zahorna	100 [fălci]
30. Jigniceriu<l> Neculai Bădărău	„	Bădărăii	120 [fălci]
31. Nobilul Mihalachi Bădărău	„	Rădenii	150 [fălci]
32. „ Vasile Stroescu	„	Stroeștii	
33. Sardarul Vasile Bogonos			
34. Comisul Gheorghe Stroescu			
35. Nobilul Neculai Stroescu			
36. Slugerul Iancu Anastasiu Stoica			
37. L<luminăta> S<a> beizade Iorgu Alecsandru Cuza			
38. Nobilul Petrachi Voinescul			
39. Spataru Teodor Aslan			
40. Spataru Dimitrie Cozadini			
41. Post<elnicul> Costachi Luca	„	Cucutenii	
42. Vornicu Dimitrie Miclescu	„	Gropnița, Forăștii	
43. Post<elnicul> George Cuciureanu	„	Solon<e>țul	
44. Aga Vasile Bosie	„	Sîrbu i Mădârjasca	
45. Colonelu<l> Mihalachi Mavrodin	„	Lunganii	
46. Post<elnicul> Panaite Balș	„	Ceplenița	
47. Spatar Ioan Stroescu	„	parte din Găureni	
48. Vornicu Emanoil Hrisoverghi	„	Băltenii	
49. Vornicu Mihail Kogălniceanu	„	Mărzăștii și Horleștii	
50. Vornicu Costachi Rola	„	Moimești	
51. Aga Dimitrie Teliman	„	Șăndrenii	
52. Aga Panaite Radu	„	Cocoteștii	
53. Sardar Neculai Andoniu	„	Larga	
54. Slugeru Vasile Porosneanu [?]	„	Bojila	
55. Costachi Cuza	„	Spinoasa	
56. Mihail Stroescu	„	Rădenii	

f. 4 (r)

57. Logofătul Teodor Balș	proprietatea Păvlenii
58. Vornicul Teodor Ghica	„ Oneștii
59. „ Alecu Catargiu	„ Vlădenii și Lunganii de Sus
60. „ Gheorghe Sturza	„ Bârleștii
61. Aga Manolachi Codrescu	„ Holmul
62. Sardar Dimitrie Pastiea	„ Căueștii
63. Post<elnicul> Dimitrie Corne	„ Cărnicenii
64. „ Costachi Cara	„ Căminăreștii
65. Vornicu Costachi Negruț	„ Trifeștii Vechi
66. „ Iordachi Beldiman	„ Cărnicenii și Beldiman
67. „ Vasile Pogor	„ Mălăeștii cu Misăștii și Știubienii
68. Logofătul Dimitrie Cantacuzin	„ Popricani și Tăuteștii
69. Colonelul Alecu Mavrocordat	„ Cristeștii cu Țuțora
70. Spatar Alecu Bran	„ odaia Bran 135 [fălci]
71. Vornic Teodor Paladi	„ Coala Stâncei (zăstre)

72. Vist<ierul> Neculai Roset Roznovanu	„	Stânca i Cârpeștii cu Luceni i Băcăloasa
73. Logofătu Alecu Balș	„	Poenile cu Târgușorul
74. Aga Manolachi Paladi	„	Prosălnicii
75. Post<elnicul> Doaniță Coroiu	„	Brătulenii cu Lețcanii
76. Comisul Dimitrie Burduja	„	Lunganii de Gios
77. Comisul Costachi Eni	„	Budeștii
78. Aga Vasile Bosie	„	Sirca i Mădârjasca
79. „ Iorgu Voinescu	„	Prigoreni
80. Medelni<cer>ul Anastasie Soica	„	Muntenii Jorei
81. Spătar Teodor Vasiliu	„	Cristeștii
82. „ Dimitrie Borș	„	Dădeștii
83. Sardar Mihalachi Teodopuli	„	Cosățanii
84. Aga Nicolai Miclescu	„	Obrijăanii
85. Slugerul Grigori Codrescu	„	Tătărăanii sau Zahorna
86. Jigniceriu<l> Neculai Bădărău	„	Bădărăii
87. Nobilul Mihalachi Bădărău	„	Rădenii
88. „ Vasile Stroescu	„	Stroeștii
89. Sardarul Vasile Bogonos		
90. Comisul Gheorghe Stroescu		
91. Nobilul Neculai Stroescu		
92. Slugerul Iancu Anastasiu Stoica		
93. L<luminăța> S<a> beizade Iorgu Alecsandru Cuza		
94. Nobilul Petrachi Voinescul		
95. Spataru Teodor Aslan		
96. Spataru Dimitrie Cozadini		
97. Post<elnicul> Costachi Luca	„	Cucutenii
98. Vornicu Dimitrie Miclescu	„	Gropnița, Forăștii
99. Post<elnicul> Gheorghe Cuciureanu	„	Solon<e>țul
100. Aga Vasile Bosie	„	Sirbu i Mădârjasca
101. Colonelu<l> Mihalachi Mavrodin	„	Lunganii
102. Post<elnicul> Panaite Balș	„	Ceplenița
103. Spatar Ioan Stroescu	„	parte din Găureni
104. Vornicu Emanoil Hrisoverghi	„	Băltenii
105. Vornicu Mihail Kogălniceanu	„	Mârzăștii și Horleștii
106. Vornicu Costachi Rola	„	Moimești
107. Aga Dimitrie Telimen	„	Șândrenii
108. Aga Panaite Radu	„	Cocoteștii
109. Sardar Neculai Andoniu	„	Larga
110. Slugeru Vasile Porosneanu	„	Bojila
111. Costachi Cuza	„	Spinoasa
112. Mihail Stroescu	„	Rădenii

Țănutul Dorohoiu

f. 5 (r)

1. Spatar Teodor Gherghel	proprietatea	Prăsteștii
2. Post<elnicul> Costachi Gherghe	„	Șândricenii
3. Aga Costachi Cerchez	„	Șândricenii

4. „ Vasile Miclescu	„	Comăneștii din Vale
5. Logofătu<l> Anastasie Bașotă	„	Pomârla, Hilișău, partea din Poieni, partea din Liveni și Lișna
6. Vistiernicul Neculai Roset Roznovanu	„	Ivăneștii, Cristeștii, Vornicenii, Balinții, Știubienii și cotunurile
7. Spatar Iordachi Ciula	„	Conceștii și Odocenii
8. D. Dimitrie Buznea fiul șatr<arului> Buznea	„	partea în Dămileni 150 [fălci]
9. Caminar Iancu Mironescu	„	partea în Popeștii 130 [fălci]
10. Logofătu Teodor Balș	„	târgul și satul Dărăbanii, Cornești, Bagiura din Deal și Bagiura din Vale
11. Banul Gheorghe Baltă	„	Horodiștile cu Cuzlău
12. „ Manolachi Mișoglu	„	Mileanca
13. Camin<ar> Ioan Tăutu	„	Ghirenii
14. D. Iorgu Kurt, fiul medelnicerului Vasile Kurt	„	Ghirenii
15. Spatar Gheorghe Codrescu	„	Drăgușanii
16. Paharnicu<l> Neculai Marcu	„	Borolea 250 [fălci]
17. Paharnicu<l> Ioaniță Secară	„	Zahorenii 250 [fălci]
18. Capitanu Manolachi Stroici	„	Volovățul și partea din Hrisani
19. Comis Scarlat Greceanu	„	Tăuteștii
20. Colonelul Iorgu Strătulat	„	Vlăsineștii
21. Aga Alecu Grigoriu	„	Coțușca
22. Paharn<icul> Vasile Pisoschi	„	Nichitenii
23. Aga Neculai Chiriac	„	Movilița și Eșiții Moliniții

f. 5 (v)

24. Post<elnicul> Mihalachi Holban	„	Călineștii
25. Banul Manolachi Mavrodi	„	Popești
26. Gheorghe Gherghel, fiul post<elnicului> Constandin Gherghel	„	Eșiții lui Bosie
27. Spatar Grigori Softa		
28. Aga George Sen Jorj	„	moșia Ioanășenii
29. Post<elnicul> Grigore Tufăscu (alegător numai)		
30. Colonel Costachi Frunzete	„	în moșia Oroftieana
31. Comis Neculai Holba		
32. Aga Iancu Docan		
33. Slugeru Alecu Cocută		
34. Colonel Iorgu Manole		
35. Dvoroneanu Iancu Iliescu		

36. „	Gheorghe Stârcea	
37.	Pitaru Gheorghe Ionescu	
38.	Nob<ilul> Ştefan Holban	
39.	Slugeru Vasile Flore	
40.	Cluceru Alexandru Budacă	
41.	Nobilul Iorgu Borza	
42. „	Sandulachi Bajura	
43.	Stolnicu Neculai Timuş	
44.	Maiorul Costachi Vintilă	
45.	Vornicu Ilie Gherghel	„ Brăeştii
46.	Post<elnicul> Mihail Gherghel	„ Sândriceni
47.	Colonelul Gheorghe Stroici	„ Colobăţul
48.	Post<elnicul> Costachi Vârnav	„ Hilişău şi Liveni
49.	Vornicu Petrachi Mavrogheni	„ Ciuculeştii şi
Sauceniţa
50.	Spataru Mihăiţă Danu	„ în Brăieşti

f. 6 (r)

51.	Spataru Manolachi Gavriil	„ Carasa
52.	Sardar Coste Haretu	„ Vlădeni şi Matieni
53.	Spataru Iancu Anastasiu	„ Miclăuşanii
Stroescului
54. „	Neculai Sofian	„ în Liveni
55.	Vornicu Alecu Ventura	„ Mitocul Hătnăuţi şi
Zahorenii
56.	Aga Alecu Grigoriu	„ Coţuşca
57.	Stolnicu Neculai Mişoglu	„ Tătărăşani
58.	Boerul Alecu Şuţu	„ Hudeştii Mici
59.	Vornicu Alecu C. Sturza	„ Rădăuţii
60.	Caminaru Enăcachi Lipan	„ Bivolu
61.	Post<elnicul> Grigore Crupenschi	„ Hâtcăuţii
62.	Spataru Alecu Jâian	„ Plopeni
63.	Cluceru Iancu Panaite	„ în Domoşani
64.	Aga Iancu Silion	„ Hântăştii din Deal şi
din Vale
65.	Aga Ştefan Silion	„ „
66.	Aga Teodor Silion	„ „
67.	Costin Silion	„ „
68.	Spat<a>r Costachi Ciomârtan	„ Ruşii lui Ciomârtan
150 [fălci]
69.	Aga Alecsandru A. Sturza	„ Târnauca şi
Proboteştii
70.	Banul Iordachi Popovici	„ în Oroftiana din Gios
71.	Iorgu Holban, fiul post<elnicului>
Manolachi Holban	„ în Buda de Sus
72.	Nobilul Costachi Jâian	„ Plopenii şi Dumcnii
700 [fălci]
73.	Dimitrie Davidel	în moşia Vlădeni sau Podu lui
Stamatc

74. Dimitrie Gherghel	„	Șandrenii	225 [fălci]
-----------------------	---	-----------	-------------

f. 6 (v)

75. Comisul Neculai Gherghel	„	Șandrenii	
76. Vornicul Mihalachi Kogălniceanu	„	în Saucinița, Plopeni și Dumenii	200 [fălci]
77. Aga Neculai Miclescu	„	Crasnaleuca	
78. Post<elnicul> Toader Chiriac	„	Rușii	279 [fălci]
79. Slugeru Alecu Cocotă	„	Strașca	

Țănutul Botoșani

f. 7 (r)

1. Logofătu Anastasie Bașotă	proprietatea Cucorăanii		
2. Aga Costachi Ciolan	„	Călugărenii i Mihălășanii	
3. Post<elnic> Iordachi Boean	„	Curteștii	
4. Aga D<umi>tru Vârnăv	„	parte în Pitulășeni și Giurcani	
5. Colonelul Costin Vârnăv	„	„	
6. Comisu Ioan Tăutu	„	parte din Zăicești 170 [fălci]	
7. Spat<a>r Iorgu Aslan	„	Vițanii (ipotecată)	
8. Vornicu Lascar Cantacuzin	„	Vorona, Tudora, Salcea și Lopenii	
9. Aga Neculai Canano	„	Cornii	
10. Logofătu Alecu Mavrocordat	„	Vlădenii	
11. Logofătu Grigorie Krupenschi	„	Feredienii	
12. Colonelul Dimitrie Fote	„	Tomeștii	
13. Spataru Dimitrie Gavrilăș	„	Ionășanii	
14. „ Ioaniță Herescu	„	Sorocenii	
15. „ Teodor Burghel	„	partea din Sălișcani 150 [fălci]	
16. Sărdar Iancu Stavri	„	Starosilța	
17. Sărdaru Petrea Bobeică	„	Socrujăanii	100 [fălci]
18. Dv<orean> Alecu Cuza	„	Viforăanii	200 [fălci]
19. Spătaru Ticu Vasiliu	„	Ungurenii lui Jiean	
20. Comisul Iancu Ciulei	„	Ungurenii	250 [fălci]
21. Stolnicul Costachi Jiean	„	Ungurenii	250 [fălci]
22. „ Costachi Timuș	„	Șătrărenii i Crucinenii	
23. Slugerul Hurmuz Tăutu	„	Petreștii	200 [fălci]
24. D. Dimitrie Criste	„	Căbicenii	150 [fălci]
25. Vornicu Vasile Pogor	„	Pogorăștii	150 [fălci]
26. Colonelul Iancu Brănișteanu	„	Durneștii	
27. Comisul Teodor Buzilă	„	Dămideii	
28. Postelnicul Grigore Tufăscu	„	Cucutenii	
29. D. Petrachi Maican	„	partea din Bărsănești 150 [fălci]	

f. 7 (v)

30. D. Teodor Maican	„	Bârsăneștii	100 [fălci]
31. Sardar Grigori Soroceanu	„	„	„
32. Stolnicul Neculai Măghistan	„	Sălișcanii	150 [fălci]
33. Căminarul Costachi Măghistan	„	„	„
34. Aga Alecu Ventura	„	Jăvărtenii, Răpicienii și Movila Ruptă	
35. Comisu Alecu Măghistan	„	Odaia Lehnești	
36. Sărdaru Vasile Arap, cu dreptul de alegător			125 [fălci]
37. Vornicu Costachi Roseti cu drept de alege			
38. Vornicu Dimitrie Ralet	proprietatea	Bucicești	
39. Sard<arul> Iordachi	} frați Isăcești	„	cu 300 fălci în Uricani
40. Sard<arul> Alecu			
41. Sard<arul> Gheorghe Apostolu	proprietar mare	în Ungureni	
42. Pös<elnicul> Alecu Soroceanu	„	Leurda	
43. Paharnicu Gheorghe Clopoțal (cu drept numai de alegător)			
44. Aga Costache Miclescu	proprietatea	Boloșani	
45. „ Vasile Canano	„	Hancea și Corocăești	
46. Sărd<arul> Vasile Musteață	„	Corona Lupașu	
47. Comisu Manolachi Sălceanu	„	Vicolonii	
48. Slugeru Costachi Ciugole	„	Crăciuneni i Șătrăreni	
49. Comisu Alecu Herescu	„	Băbicieni	
50. Banul Gheorghe Hasnaș	„	Grozeștii	
51. Aga Panaite Cazimir	„	Dobârceni	
52. Aga Iancu Ralet	„	Cotârgaci	
53. Post<elnicul> Iorgu Aslan	„	Vițanii	
54. Comisu Teodor Matasaru	„	în Mănăstireni și Cucuteni	
55. Spataru Iorgu Miclescu	„	Călinetii cu săliștile	
56. Vornicu Teodor Ghica	„	Delenii	
57. Spat<a>r Costachi Canano	„	Cornii și Guranda	
58. Post<elnicul> Șerban Canano	„	în Corni și Guranda	
59. Colonelul Iacovachi Ralet	„	Rădeni	

f. 8 (r)

60. Căminaru Gheorghe Eminovici	„	din Ipotești	
61. Stolnicu Ștefan Frunzeti	„	Cogivgenii [?]	
62. Cluceru Mihalachi Dumitru	„	Giumătățeni	250 [fălci]
63. Slugeru Costache Stavri	„	Petrești	226 [fălci]
64. Comisul Vasile Stârcea	„	Zălișcanii	
65. Cluceru Costachi	„	„	
66. Neculai Stihi	„	Bunenii	
67. Cluceru Dimitrie Soroceanu (alegător numai)			
68. Căminaru Iancu Hăret	„	în Buhăceni și Bivolarii	

Țănutul Sucevei

f. 9 (r)

1. Logofătu Alecu Balș	proprietatea Broștenii cu cotunurile
2. Vist<i>ernicul Neculai Roset Roznovanu	„ Pașcanii cu cotunurile
3. Vornicul Alecu Sturza	„ Ruginoasa
4. „ Iorgu Vârnăv	„ Litenii cu cotunurile
5. „ Iancu Prăjăscu	„ Stolnicenii cu cotunurile
6. „ Alecu Botez	„ a treia parte din Forăști și Arghire din Preotești i Vlădești
7. Pos<elnicul> Neculai Istrate	„ Rotopănești cu cotunurile
8. Aga Lupu Botez	„ Săliștea i Runcu Știrbețu, Partea din Pleșăști
9. Aga Costandachi Neculai	„ Stolnicenii, Hușii și Preotești
10. Aga Costachi Botez (Forăscu)	„ partea din Forăști
11. Comisul Dimitrie Codreanu	„ Unceștii cu Nimercenii
12. „ Ștefan Botez (Forăscu)	„ parte din Forăștii
13. „ Lupu Răhtivanu	„ Poeana
14. Post<elnicul> Matei Ganea	„ Movilenii 200 [fălci]
15. Spătaru Grigori Răhtivanu	„ partea din Hreățca cu aceea cu Țarina mare
16. Spătaru D. Borș	„ parte din Crivești sau Bădilița 130 [fălci]
17. Banul Iancu Borș	„ Idem 245 [fălci]
18. Comisul Dimitrie Radu	„ Touții[?] 200 [fălci]
19. Leitinant Mihai Botez	„ Giurgenii cu Mireștii
20. Comisul Dimitrie Brânză	„ Petrișu cu Costeștii
21. Căminar Neculai Softa	„ parte în Leucușăști 127 [fălci]
22. Căminar Dimitrie Mârza	„ părțai din moșiea Bărăști, Calca [?], 200, Costești, Ciumulești
23. Pahar<nicul> Ioaniță Socor	„ Lămășânii 250 [fălci]
24. „ Constandin Hermeziu	„ Plășăștii 180 [fălci]
25. Cluceru Dimitrie Borș	„ parte din Crivești sau Bădilița 110 [fălci]
26. Sărdaru Vasile Dumitru	„ parte din Leucușăști și Partea din sus a târgului Folticeni 200 [fălci]
27. Stolnicu Lascar Răhtivanu	„ parte din Hreățca 15 [fălci]
28. „ Costachi Ghițăscu	„ parte din Bunești 140 [fălci]

29. Cluceru Neculai Marcovici	„	Negrișoara	
30. Pitaru Costachi Sinescu	parte din	Hreața și Uncești	111 [fălci]
31. Pitaru Neculai Teliman	„	parte din Pănurești și Șoimărești	150 [fălci]
32. „ Costachi Gheorghiu	„	parte din Petrișu și Costești	140 [fălci]
33. Căminaru Petrachi Softa	„	din Leucășăști	150 [fălci]
34. Gheorghii Pleșăscu	„	în Pleșăști	
35. Caminar Constandin Pleșăscu	„	în Pleșăști	
36. Frații Ciudinești a răposatului V. Ciudin	„	în Piticea	
37. Sărdaru Gonciu	„	în Pleșăști	
38. Spătaru Vasile Cantacuzin	moșiea	Fântâna Mare	
39. Spătaru Alecu Milu	„	Spătărăști	
40. Sărdarul Vasile Dumitru [tăiat]	„	Lăcușești și altele	
41. Banul Iancu Borșu are 309 fălci în Bădilița			
42. Aga Iancu Botez		în Mărdăjăști și Filipești	
43. Caminaru Gheorghe Ghițăscu	„	Hilișanii	

Țănutu Neamțu

f. 10 (r)

1. Logofăt Petrache Roset Bălănescu	proprietate	Cârligii și Căuciulești	
2. Logofăt Ștefan Catargiu	„	Negoești și alte coturi	
3. Iancu Canatacuzin	„	Hârtopul	
4. Vornicu Alecu Cantacuzin	„	Șărbești	
5. „ Grigori Balș	„	Bozienii	
6. Postelnicul Grigori Krupenschi	„	Vădurelile	
7. Spătarul Manolachi Krupenschi	„	Bețăști	
8. „ Iordachi Krupenschi	„	Valcești	
9. Comisu Manolachi Galino	„	în Strâmba	20 [fălci]
10. Căminaru Ioan Greceanu	„	Buhuș	
11. Alecu Matieș	„	în Atrinești	
12. Comisu Dimitrie Radu	„	parte din Uscați	
13. Slugeru Ioan Ciornei	„	Homiceni	130 [fălci]
14. Leitinantul Alecu Asachi	„	cetățuia numită Petrodava	103 [fălci]
15. Vornicu Costachi Catargiu			
16. Spătar Costachi Angonescu (alegător)			
17. Banul Iancu Eni (alegător numai)	„	Mastacănul	
18. Postelnicul Iancu Cantacuzin	„	Podolenii	
19. „ Mihail Jora	„	Săliștea	
20. Aga Ioan Botez	„	Țibucani	
21. Postelnicul Alecu Krupenschi	„	Boloboc	

22. Vorn<icul> A. Donici	„	Socii de Sus 200 [fălci]
23. Logofătu Răducanu Roset	„	Mărginenii
24. Capitan Dimitrie Drăghici	„	Făurei de Sus
25. Iorgu Dumitru	„	Sbăreștii

f. 10 (v)

26. Aga Alecu Jora	„	Hoisăștii
--------------------	---	-----------

Țănutu Romanu

f. 11 (r)

1. Logof<ătu> Ștefan Catargiu	proprietate	Tupilații, Muncelu de Sus, Simioneștii, Bârjovenii
2. Logofăt Gheorghieș Sturza	„	Dulceștii
3. „ Costachi Dimitrie Sturza	„	Șuia și Obârșanii
4. Vornicu Alecu Catargiu	„	Cârligii, Ruptura, Hărmăneștii și Porceștii
5. Vornicu Mihăiță Mihalachi	„	în Băcești
6. Post<elnicul> Lascarachi Mihalachi	„	în Băcești și Răbușa [?]
7. Post<lelnicu> Alecu Miclescu	„	Răce<a> din Gios și Iucșăștii de Sus
8. Dimitrie Drăghici	„	Giurgenii
9. Aga Enachi Burghi	„	Bătrâneștii și Fundu Șiștarului
10. „ Iordachi Hermeziu	„	Dămieniștii
11. „ Costachi Balaiș	„	Cotu Grosului
12. „ Gheorghie Scorțăscu	„	Boghice<a>
13. „ Dimitrie Stan	„	Boteștii
14. Sp<a>tar Grigore Hermeziu	„	Călugărenii
15. „ Costachi Petrovici	„	Giuleștii 160 [fălci]
16. Constandin Vârnav	„	Săcu<i>enii
17. Neculai Negruț	„	Buciumii
18. Comisu Iordachi Teodoru	„	Căciuleții și în Porcești
19. „ Costachi Eni	„	Onicenii
20. Căminar Alecu Matieș	„	Mărmurenii
21. Sardaru Iordachi Morțun	„	Arămeștii
22. Stolnicu Șarban Boteanu	„	Poiana lui Iorașu

f. 11 (v)

23. Șatraru Ilie Giosan	„	Negușanii	100
24. Dv<orean> Grigori Barbu	„	Muncelu Durei i Cotul Lui Balan	250 [fălci]
25. Spataru Alecu Scorțăscu	„		
26. Post<elnicu> Iancu Iamandi	„	„	
27. Post N. Istrati (cu drit de a fi ales)	„	Galbinii și Tulieștii	
28. Spat<a>r Alecu Rusu [Ruso]	„	Tețcanii	
29. Vornicu Manolachi Manu	„	Dagâța	
30. Vornicu Dimitrie Miclescu	„	Drăgeștii	
31. Pos<elnicu> Vasile Alicsandri	„	Mirceștii	
32. Aga Dimitrie Stepano	„	Onicenii	400 f<ălci>
33. „ Iorgu Ghica	„	Trifeștii	
34. Spatar Grigore Vârnav	„	Șofrogeștii și Nisporeștii	
35. Spat<a>r Ioan Stroescu	„	Bahna	
36. Spataru Iorgu Arghiropolu	„	Bozienii Răzăși	
			100 fălci
37. Banu Neculai Delimarcu	„	Pădurenii	
38. Caminaru Alecu Hermeziu [tăiat]	„	Slobozia Bătrânești	
39. Caminaru Gavril Cilibiu	„	Iuganii din Deal	
40. Sardaru Dimitrie Ioan	„	Mirceștii, Lăzăreștii	
41. Cluceru Ioniță Onuță	„	Păncheștii	150 [fălci]
42. Slugerul Ioan Stroe	„	Tălpălăii Pănchești	
			84 [fălci]
43. Șatraru Iorgu Dumitru	„	în Brănișteni	
44. Dv<orean> Dimitrie Cuza	„	Cucii	200 [fălci]
45. Grigore Barbu [tăiat]	„	Răcea de Sus	
			150 [fălci]
46. Ioan Stârcea (sudet)	„	Călinii i Morenii	
47. Iorgu Tătaru	„	în Porceni și Hociungi	
48. Ioan Onuțu	„	în Pănchești	160 [fălci]
49. Spat<a>r Iancu Bădărău	„	„	160 [fălci]
50. Medelniceru Gheorghe Langa	„	„	100 [fălci]
51. Spataru Costin	„	Poienile Oancei	
			134 [fălci]
52. Constandin Ioaniță	„	„	100 [fălci]

f. 12 (r)

53. Neculai Savin	„	Poienile Oancei	
			100 [fălci]

Țânutul Bacău

1. Caminaru Costachi Capșa	proprietate	Viforeni de Sus	
			250 [fălci]
2. Sardaru Dimitrie Zdrobiș	„	Răcătău	100 [fălci]
3. Caminaru Petrachi Gorovei	„	Radomireștii de Gios	
			150 [fălci]
4. Paharnic Iordachi Popovici	„	Șărbăneștii	100 [fălci]

5. Aga Alecu Paraschiv [mort]	„	Slobozia Mihului	
6. Spatar Dimitrie Paraschiv	„	„	
7. Beizede Costachi Sturza	„	Săuceștii	
8. Slugeru Vasile Istrate	„	Șărbeștii	
9. Sardaru Grigori Busuioc	„	Mărginenii i Luncanii	
10. Cluceru Dimitrie Velisari	„	Fundeni	150 [fălci]
11. Aga Costachi Roset	„	Tețcani	
12. „ Grigore Drăghici	„	Coraclău	
13. Stolnicu Alecu Avram	„	Orășa	
14. Pitaru Neculai Tisăscu	„	Bereștii	100 [fălci]
15. Spataru Sandu Chiriac	„	Scorțanii	
16. „ Costachi Pandeli	„	Băsăștii	
17. Comisu Petrachi Pandeli	„	Băsăștii	
18. Cornetu Iancu Pandeli	„	Băsăștii	
19. Banul Alecu Dumitriu			

f. 12 (v)

20. Post<elnic>Vasile Alicsandri	„	Patrașcanii	
21. Spat<a>r Ioan Istrate	„	Radomireștii de Sus	
22. Aga Vasile Bosie			
23. Comisu Costachi Lupașc<u>	„		
24. „ Iorgu Anastasiu, numai alegător			
25. Sardaru Costachi Brăescu, asăminea			
26. Spataru Dimitrie Cracti, asăminea			
27. Logofătu Răducanu Roset			
28. Șardaru Iancu Lupașc<u>, numai alegător			
29. Nobilul Grigoriță Roset, asămine			
30. Nobilul Costachi Roset, asămine			
31. Logofătu Costachi Sturza			
32. Sardaru Iancu Ianoliu, numai alegător			
33. Comisu Neculai Sacară, asămine			
34. Spataru Teodor Brăescu, asămine			
35. Vornicu Alecu Catargiu			
36. Cluceru Iordachi Pascal			
37. Spataru Petrachi Cosmița			
38. Stolnicu Toader Lupașc<u>, numai alegător			
39. Enachi Chiriac, asămine			
40. Dragomir Chiriac, asămine			
41. Caminaru Iordachi Jorăscu			
42. Dvorneanu Mihalachi Rafail			
43. Comisu D. Sacară			
44. Pitaru Teodor Hărțanu			
45. Șatr<aru> Costachi Ciocan			
46. Slugeru D. Ciuchi			
47. Pitaru Ioan Șăndrea			
48. Șatraru Neculai Nastasă			
49. Dv<orcanu> Gheorghe Istrate			
50. Dv<oroneanu> Ioan Istrate			
51. Aga Vasile Bosie			

52. Banu Nastasachi Ioan

f. 13 (r)

53. Spat<a>r Dimitrie Done	proprietate
54. Nobilul Dimitrie Rafail	
55. Comisu Petrachi Brăescu	„ Fuștenii
56. Spataru Sandulachi Sturza	„ Sândulenii
57. Caminaru Gheorghe Condopulu	„ Bălineasa
58. Paharnicu Ioan Giușcă	„ Rușii, Fundu, Buhociu
59. Aga Iancu Donici	„ Rădioana
60. Aga Dimitrie Krupenschi	„ Stăneștii
61. Cluceru Răducanu Manoliu	„ Hertioana
62. Spataru Matei Krupenschi	„ Chiticieni
63. Comisu Manolachi Krupenschi	„ Tisăștii
64. Nobilul Enachi Leca	„ Boteștii
65. Dv<oreanul>Manolachi Galer	„ Ilieștii sau cotuna Bojenii
66. Aga Dimitrie Strat	„ Bătnășenii
67. Sardaru Manolachi Apostolu	„ Bahna
68. Medelniceru Gheorghe Botez	„ Boșoteni
69. Hatmanu Alecu Aslan	„ Oneștii
70. Spat<arul> Dimitrie Gorgos	

Țănutul Putnei

f. 13 (v)

1. Logofătu Alecu Balș	proprietate	Agiudul și altile
2. „ Costin Catargiu	„	Mărășăștii și altile
3. Post<elnicu> Neculai Negre	„	Orbenii de Gios
4. Aga Ștefan Dăscălescu	„	Câmpurile și altile
5. „ Costachi Dăscălescu	„	Făurei 120 [fălci]
6. Spat<a>r Costachi Tudori	„	Grigoreștii 175 [fălci]
7. „ Constandin Gâț<ă>	„	Găvanile și altile
8. Banu Costachi Vidrașc<u>	„	Pădurenii și altile
9. „ Neculai Lipan	„	Orbenii și Buciumenii
10. Comisu Ioan Zalaru	„	Căpoteștii
11. „ Teodor Gâță	„	Găvanile și altile
12. Sardar Vasile Pătrășcan	„	Șoldeștii și altile 137 [fălci]
13. „ Alecu Balțatu	„	Floreștii de Sus 200 [fălci]
14. „ Costachi Buzdugan	„	Orbenii și Ivănceștii
15. „ Costachi Neagu	„	Vrancea
16. „ Iancu Vârgolici	„	din Spărieți 126 [fălci]
17. „ Gheorghe Ghindar	„	Modrupățăști și altile 109 [fălci]
18. Stolnicu Iordachi Angonescu	„	Alișăști [Alixăști?]
19. Cluceru Ioan Langa	„	Bizighești

20. Slugeru Ioan Gâță	„	Dealul Mare și altile	112 [fălci]
21. Pitaru Costachi Ciornei	„	Baloteștii	100 [fălci]
22. Teodorachi Neagu	„	Vrancea	
23. Șatraru Petrachi Neculau	„	Găteștii	102 [fălci]
24. Dvor<ean> Mihalachi Tacu	„	Bătineștii	100 [fălci]
25. Nicu Cotescu	„		
26. Cneaz Dimitrie Cantacuzin	„	Bighizăștii	100 [fălci]
27. Spatar<a>r Vasile Adamachi	„	Sascutu	
28. Pitar Niță Bontăș	„	Caretna	113 [fălci]
29. „ N. Negrea	„	Orbenii de Gios	
30. Aga Ștefan Dăscălescu	„	Câmpurile și altile	
31. Comisu Scațlat Bontăș	„	Modruzăpăăștii	
32. Șatr<ar> Manolachi Nacu	„	în Purcilești și	
		Podoleni	105 [fălci]
33. Spatar Nicu Cotescu și Mihalachi Taur			
34. Vornicu Iordachi Pruncu			
35. Toader Vărgolici			
36. Pos<elnicu> Costin Stamatin			
37. Șatraru Constandin Gazdavăț			180 [fălci]
38. Tachi Zalaru			250 [fălci]

f. 14 (r)

39. Nobilul Gheorghe Zalaru, fiul răp<o>s<atului> pit<ar> M. Zalaru			100 [fălci]
40. Paharnicu Asanachi Panfile	moșia	Floreștii	
41. Spataru Panaitachi Ianoliu	„	Bereștii	
42. Dv <orean> Iancu Schilavov	„	cu 370 pogoane loc	
		Arătură și vie	
43. Aga Ștefan Dăscălescu	„	Rotileștii	
44. Sardaru Ioan Neculau (cu drit de alegător)			
45. Luminarea Sa beizede Neculai Șuțu, moșia Făurei			
46. Spataru Dimitrie Dăscălescu	„	Pomii Străjăscului	
„ Neculai Dumitrescu	„	Orbenii	
47. Post<elnicu> Dimitrie Sturza	„	Boloteștii (alegător numai)	

Țănutul Tecuci

1. Logofătu Alecu Balș	proprietatea Plotcuțanii și Poenari		
2. „ Costin Catargiu	„	Ionășăștii	
3. Vornicu Costachi Miclescu	„	Lieștii Miclescului	200
4. „ Iorgu Razu	„	Cornii	
5. Post<elnicu> Ioaniță Corciu	„	Chițcanii	201 [fălci]
6. Spatar<a>r Strățulat Crăescu	„	în Comănești	105
7. „ Alecu Vidrașc<u>	„	Gherdana	
8. Colonelul Iorgu Strățulat	„	Hurleștii	
9. Spatar<a>r Neculai Bontăș	„	Rogoazele	160 [fălci]

10. Paharnic Dimitrie Frunză	„	în Mișnici 132 [fălci]
11. „ Iacomî Vasiliu	„	în Bărboasa 140 [fălci]
12. Aga Teodoriță Palade	„	Șândreștii
13. Sardaru Constandin Corban	„	în Dimitrești și Buciumeni 145 [fălci]
14. „ Ghiorghie Motăș	„	în Motășăni, Mohorâți și Burdusaci 110 [fălci]
15. Nobilul Dimitrie Iamandi	„	în Năfârdiți și Sârbi
16. Stolnicu Neculai Ghilțu	„	în Runc și Moșnici 174
17. Stolnic Ioaniță Ghilțu	„	„ 140 [fălci]
18. Medeln<icer> Andrei Ignat	„	Ochenii 159 [fălci]
19. Ștefan Abaza	„	în Grădești, Milișcani și Vultureni
20. Cluceru Ioan Zota	„	în Mohorâți 100 [fălci]
21. „ Dimitrie Motăș	„	în Burdusaci 103 [fălci]

f. 14 (v)

22. Cluceru Costachi Ghica	proprietate	în Giurgioană 202 [fălci]
23. Slugeru Ioan Crețu	„	Medelenii de Sus 159 [fălci]
24. Nobilul Teodor Vasiliul	„	în Bărboasa 120 [fălci]
25. Dv<orean> Iancu Corban	„	în Poeană și Dobrinești 280 [fălci]
26. Post<elnicu> Panaite Balș	„	
27. Aga Petrachi Ciucă		
28. Vornicu Vasile Sturza		
29. Alecu Corban (cu drit de alegător)		
30. Pitaru Miron Anastasiu	„	Bogheștii și Blânzii
31. Pitaru Iorgu Șândrea	„	Buciumenii, Po<i>eana
32. Iancu Similache	„	Buciumenii
33. Neculai Taur	„	Sârbii și Buciumenii
34. Slugeru Constandin Lupașc<u>	„	asămine
35. Paharnicu Vasile Lențu	„	în Gălești
36. Aga Dimitrie Lupu	„	în Gălești
37. Colonelul Emanoil Frunză	„	în Mășnici, Scutu, Runcu, Buciumești
38. Post<elnicu> Neculai Negre	„	Brătuleștii
39. Post<elnicu> Alecu Tereachiu	„	Slobozia Tereachiu
40. Neculai Turculeț	„	Poeana și Dobrineștii
41. Cluceru Șarban Avram	„	în Cîrođ, Damasca și Găgeștii
42. Vornicu Costachi Ghica	„	Șărbăneștii și Săliștile

Țănutu Covurlui

f. 16 (r)

1. Post<elnicu> Dimitrie Corne	proprietate	giumătate din Șândreni
2. Aga Gheorghie Constandin	„	Movilenii, parte din Gologan și din Zmulți

3. Spătar Gavril Stamatini	„	Gorneștii	
4. Paharn<icu> Eni Șarban	„	Odaia Popii	
5. Sardar Costachi Caracaș	„	giumătate din Șândreni	
6. Medelniceriu Costin Chebac	„	părți în Cudalbi	
7. Spat<a>r Mihalachi Chicuş	„	Roșanii și Cladnicu	
8. Banul Lupu Pangrate	„	Moscu și altile	
9. Capitan Iancu Alicsandri	„	Folteștii	
10. Sardar Mihalachi Botez	„	Ijdilenii	
11. Stolnicul Gheorghe Cernat	„	Vârlezii și altile	250 [fălci]
12. Medelniceriu Const<andin> Onul	„	Slobozia Oneștii	
13. „ Constandin Coroiu	„	Saca	105 [fălci]
14. Nobilul Gheorghe Plăsnilă	„	Vârlezii și altile	200 [fălci]
15. Spat<a>r Ioaniță Coroiul	„	Grăpenii	167 [fălci]
16. Banul Teodor Atanasiu	„	Voineștii, Bizan, Căușan<i>, Roșie, Hârleștii, Mălușăni și Tâlcăleni	
17. Comisu Costachi Codrescu	„	Roșia, Zorăștii și Tâplăii	
18. Sardaru Ioan Macarie	„	Crăeștii, Tâplăii și Bursucanii	
19. Jăgniceriu Iordachi Sălceanu	„	Crăeștii, Bursucanii	
20. Vornicu Iancu Greceanu	„	Drăgușăni și Tâlpăloasa	
21. Caminaru Ioan Greceanu	„	Diocheții și Sălceștii	

f. 16 (v)

22. Sardaru Vasile Chiru	„	în Nănășăștii	103 [fălci]
23. Cneazu Alecsandru Moruz	cu moșia	Cioara	
24. Nobilul Ioanică Plesnilă, cu dritul numai de alegător			
25. „ Neculaiu Plesnilă,	asăminea		
26. Vornicu Iancu Ghica	„	moșia Făleștii	
27. Aga Panaite Malacsa	„	cu moșiea Cornii	
28. Cluceru Gheorghe Bugeac (cu drit numai de alegător)		Bozienii	
29. Post<elnicu> Gheorghe Eamandi	„	Măcișăanii	
30. Vornicu Iorgu Ghica	„	Frumușița și altele	
31. Vornicu Lascar Catargiu	„	Tâlpăloasa și Golășăni	
32. Post<elnicu> Iancu Fote	„	Brăneștii	
33. Cluceru Ștefanachi Gheorghiu	„	Odaia lui Manolachi	
34. Caminaru Vasile Hermeziu și frații	„	Bălințeștii și Țopenii	
35. Paharnicu Iordachi Popa	„	Huleștii	
36. Nobilul Toader Emandi	„	Bereștii	
37. Comisu Gligori Codreanu	„	Chiraftăii [?]	
38. Șatraru Ghiță Rugină	„	în Vârlezi și Onorăriști	125 [fălci]
39. Sardaru Lupu Budișteanu	„	Onciu	

40. Pitaru Ioan Popovici	„	Zlivna	100 [fălci]
41. Spataru Costachi Miclescu			
42. Nobilul Iordachi Miclescu			
43. „ Dimitrie Cernat			
44. Spat<a>r Neculai Lafari			
45. Nobilul Anton Alecsa (numai alegător)			
46. „ Ioan Macarie (numai alegător)			
47. Caminaru Neculai Cernat			
48. Colonelu Gheorghe Filipescu, moșia Pleșăștii			

Țănutul Tutova

f. 18 (r)

1. Comis Ștefan Mircea	proprietate	Ițcani	
2. Pitar Neculai Mircea	„	„	
3. Caminaru Ioan Ciuhureanu	„	Calea Dornenilor	
			230 [fălci]
4. Pitaru Simion Gheuca	„	Budeștii, parte	100
5. Dvoroneanu Neculai Docan	„	Poiana Petrii	270
6. Sardaru Iordachi Romașc<u>	„	Popeștii	
7. „ Ioaniță Vrabie	„	Avrămeștii	120
8. Stolnicu Costachi Armagolu	„	Mărășăștii	
9. Post<elnicul> Andronachi Donici	„	Sămțaneștii	
10. Cluceru Vasile Huidovici	„	Călimăneștii i altile	103
11. Spat<a>r Scarlat Miclescu	„	pol Cristeștii de Gios	
12. „ Costachi Donici	„	Bălițăștii	
13. „ Costachi Vidrașc<u>	„	Rușii	
14. Vornic Todirașc<u> Paladi	„	Nerienii	
15. Sardar Nedelco Oprișan	„	Șărpenii i altile	
16. Dv.<oroneanu> Costachi Ciuci	„	Putred<z>enii	
17. Comis Ioan Cuza	„	Fichiteștii	
18. Caminar Iordachi Pangrate	„	Păcurăreștii	200
19. Aga Neculai Drosu	„	Iveștii	
20. Caminar Costachi Drosu	„	Sabana	240
21. Caminar Iancu Vișan	„	Polocinul de Sus	250
22. Capitanul Costachi Oatul	„	Tăbăceștii	
23. Slugerul Neculai Dăminescu	„	Prisăcanii de Gios	
			110
24. Medeln<icer> Iordachi Cal Alb	„	Priponeștii i altile	120
25. „ Const<andin> Cal Alb	„	asămine	110
26. Vornicu Grigore Suțu	„	Gălășăștii	
27. Post<elnicul> Gheorghe Eman&di	„	Sălcenii de Gios	
28. Sardar Iancu Avrămăscu	„	Cerțăștii	200
29. Nobilul Simion Bontăș	„	Bosincioaie i altile	100
30. Medeln<icer> Vasile Mircea	„	Cărlomăneștii	150

f. 18 (v)

31. Sardaru Petrachi Mircea	„	Cărlomăneștii	150
32. Clucer Gheorghe Bugeac	„	Pupezăanii	

33. Caminar Vasile Ioan	„	Gârbovățul	250
34. Medeln<icer> Dimitrie Dragomir	„	Gârbovățul	150
35. Paharnic Iordachi Popa	„	Slobozia Oancii	
36. Logofăt Dimitrie Cantacuzin	„	Vinderei	
37. Vornicu Iancu Grecianu	„	Popenii de Gios	
38. Comis Iordachi Gâlcă	„	Galiea [?]	
39. Sarda(ar) Vasile Chiru	„	Miroaia [?]	
40. Comis Iordachi Lambrino	„	Barca	
41. Slugeru Ioan Ignat	„	Vinderiei	130
42. Aga Iancu Paladi	„	Susânii	
43. Vornicu Lascăr Bogdan	„	Unțăștii	
44. Aga Manolachi Paladi	„	Mânzații	
45. Aga Costachi Greceanu	„	Gura Sămilii	
46. Sardar Gheorghie Mogâlde	„	Tunsăștii de Sus	
47. Caminar Ioan Greceanu	„	Buda	
48. Stolnicu Gheorghii Popescu	„	Costeștii	
49. Stolnicu Tudorachi Romașc<u>	„	Popeștii	100
50. Aga Iordachi Ganea	„	Dragomăneștii	
51. Pahar<nic> Ioaniță Oprișan	„	Uliea	
52. Paharn<ic> Ioan Coroiu	„	Coroeștei de Gios	
53. Sardar Petrachi Macovei	„	în Cărlomănești și	
		Coropcești	
54. Stolnicu Ioan Angheluță	„	Stiețăștii	
55. Maiorul Iordachi Dimcea			
56. Grigore Popa (alegător)	„	Cărlomăneștii	
57. Pitaru Petrachi Ghioca			
58. Sardaru Pavăl Apostolu	„	Ivăneștii	
59. Alecu Romalo	„	Pochii și Năneștii	

f. 19 (r)

60. Prapurcicu Costachi Costachi	„	Ciortolomu	
61. Nobilul Neculai Lambrino	„	Fedeștii	
62. Pitaru Neculai Pomană	„	Golia	
63. Vornicu Manolachi Costachi	„	Epurenii	
64. Nobilul Neculai V. Docan	„	Dragomireștei și	
		Belizăanii	
65. Post<elnic> Alecu Mavrocordat	„	Ghermăneștii	
66. Aga Dinu Catargiu	„	Horga	200
67. Aga Vasile Emandi	„	Bârlăleștii	
68. Spat<a>r Iorgu Radu	„	Obârșăni	
69. Post<elnic> Costachi Emandi	„	Cernații	
70. Post<elnic> Panaite Radu	„	Polițanii	
71. Maiorul Neculai Lupașc<u>	„	Pupezăni	105
72. Nobilul Iorgu Gâlcă			
73. Colonel Neculai Botcanul			
74. Spat<ar> Alecu Tudori			
75. Șatraru Ioan Popa			
76. Nobilul Scarlat Lambrino			
77. Slugerul Grigore Negruț			

Țănutul Vaslui

f. 19 (v)

1. Spataru Neculai Carp	proprietate	Țibăneștii	
2. „ Petrachi Carp	„	„	
3. Vornicu Grigori Cuza	„	Gherghelău	
4. Pitaru Ipate Gârlea	„	Popeștii și Pocreaca	
			100 [fălci]
5. Banu Alecu Velisari	„	în Tângugeni	200
6. Spataru Gheorghe Gane	„	Șândrenii	
7. Comisu Neculai Racoviță	„	în Șorunești și în	
		Băhăești	
8. Paharnicu Costachi Sion	„	în Cosăști	150
9. Paharnicu Constandin Sion	„	Pungeștii și Sioneștii	
10. Spătaru Toader Sion	„	în Coșăști	
11. Post<elnic> Grigori Tufăscu	„	Godeștii	
12. Sardaru Alecu Sion	„	Poenestii lui Sion	
13. Caminaru Gheorghe Lazăr	„	Potruneștii	150
14. Post<elnic> Grigori Crupenschi			
15. Caminaru Petrachi Ciurea	„	în Șuia și Giurgeni	
16. Pitaru Costachi Dimitriu	„	în Tuderești	
17. Aga Gheorghe Ciurea	„	în Șuia	
18. Pitaru Vasile Solomon	„	în Petrești	100
19. Caminaru Costachi Carp	„	în Căscoești și Margini	
			120
20. Medelniceru Mihalachi Dospinescu	„	Blaga	260
21. Vornicu Gheorghe Sturza	„	Talmuta [?]	
22. Spataru Neculai Bădărău	„	în Palanga	230
23. Slugeru Ioan Faur	„	în Palanga	100
24. Spataru Răducanu Botezatu	„	Frângușăii	
25. Maiorul Gavril Pangrati	„	în Tatomirești	
26. Nobilul Alecu Cuza	„	în Berești și Crăciunești	
			200
27. Sardaru Costachi Voinescu	„	Ciocârlești	
28. Banu Alecu Velisari			
29. Comisu Costachi Marcu	„	Focșasca	
30. Comisu Neculai Racoviță			
31. Post<elnic> Alecu Rășcanu	„	„	

f. 20 (r)

32. Spataru Costachi Milea	„	„	
33. Caminaru Nastasă Constandin	„	„	
34. Pitaru Vasile Solomon	„	„	
35. Sardar Costachi Țințar	„	în Rășcani	
36. Caminaru Anastasă Petriman	„	Focșasca	
37. Spataru Alecu Străjăscu	„	în Poenești	
38. Dimitrie Minulescu			
39. Sardarul Dimitrie Rizu			

40. Comisul Neculai Rizu			
41. Spat<a>r Ștefan Angheluță	proprietate	Mânjăștii și Burgeheștii	150
42. Aga Costachi Miclescu	„	Micleștii	
43. Spat<a>r Sandulachi Miclescu	„	Șârbeștii	
44. Aga Gheorghi Racoviță	„	Șofroneștii	
45. Aga Neculai Chireac	„	Ciofenii	
46. Caminar Teodor Carp	„	Răcea	200
47. Sardar Ioan Baidac	„	Grieștii	
48. Spat<a>r Ștefan Handoca	„	Răceștii	
49. Spat<a>r Neculai Anghelini	„	Crăciuneștii	
50. Comis Alecu Ciurea	„	Șuia, Pojăreștii	120
51. Nobilul Teodor Cuza	„	Tatomireștii și Băleștii	218
52. Stolnic Gheorghi Motaș	„	Ipatile	110
53. Sardar Costachi Caracaș	„	Buhăeștii de Gios	
54. Sluger Panaite Călin	„	Delenii	
55. Sardaru Dimitrie Lazu	„	Hușanii	145
56. Slugerul Costachi Mircea	„	Hușanii	200
57. D. Gheorghi Ghigă	„	Poeneștii răzăși	120
58. Pitaru Ioaniță Ciohodarul	„	Coșăștii	200
59. Pitaru Ioan Tiron	„	Idem	100
60. Slugeru Neculai Vasiliu	„	Lipova	200
61. Capitan Costachi Duca	„	„	100
62. Post<elnic> Costachi	„	„	
63. Anastasie Voinescu	„	„	
64. Post<elnic> Teodor Râșcanu	„	Drăgușanii	
65. Dimachi Negruți (cu drit de alegător)			

Țănutul Fălciu

f. 20 (v)

1. Vornicu Iordachi Beldiman	proprietate	Hocenii, Șișcanii i altele	
2. Vornicu Lascăr Catargiu	„	Răcea și Ivăneștii	
3. Comisul Scarlat Lambrino	„	Găgeștii (ipotecată pentru 2350 galbeni)	
4. Sardaru Ioan Scarlat	„	în Stoeșeșăși	
5. Sardaru Neculai Tulbure	„	Odaea Sârbii	
6. Stolnicu Alecsandru Popov	„	în Cășcani și Jăgălița	120 [fălci]
7. Colonelu Neculai Emandi	„	Epurenii i Cârța	
8. Spatar Petrachi Roset	„	Crăstiniciu i Răciuleștii	
9. Sardar Iordachi Peiul	„	Bogdana	
10. Aga Alecu Roset	„	Côzia (ipotecată pentru 324000 lei)	
11. Spatar Costachi Roset	„	Bazga	
12. Vornicu Lascar Roset	„	Răducănenii și Popenii	
13. Aga Dimitrie Roset	„	Bohotinul	

14. Post<elnic> Gheorghie Emandi	„	Gura Idriciului	
15. Aga Gheorghie Costachi	„	Boghenii	250
16. Banu Costachi Vidrașc<u>	„	Rediul	
17. Comis Gavril Butucea	„	în Leoști	220
18. Vornicu Scarlat Roset	„	Stroești, Roșiorii, Plochii, Pâhnești, Ghidișanii și Todireni	
19. Cluceru Vasile Ioan	„	în Tăbălești și Răcea	
20. Sardar Petrachi Vrabie	„	în Dolhești	
21. Spat<ar> Gheorghie Săulescu	„	Vladnicu	
22. Comisul Dimitrie Mardare	„	în Curteni	108 [fălci]
23. Spataru Dimitrie Castroean	„	în Budeștii și Pogăneștii	2150 f<ălci>
24. Vornicu Nicu Catargiu	„	Urlații în Plotonești	2192 f<ălci>
25. Aga Lascarachi Costachi	„	Micleștii	
26. Aga Gheorghie Tulbure			
27. Spataru Costachi Mardare			
28. Sardaru Ștefan Denis			
29. Paruci<nic> Alecsandru Tutovanul			
30. Stolnicu Gligoraș Tulbure			
31. Clucerul Chirilă Râșcanul			
32. Slugeru Grigore Gălușcă			
33. Gheorghe Râșcanul			

f. 21 (v)

34. Vornicu Petrache Mavroeni	„	Târzâii	
35. Scarlat Lambrino	„	Găgești	
36. Aga Scarlat Mavroeni	„	Stoișăști	
37. Vornicu Mihail Kogălniceanu	„	Râpile	
38. Aga Neculai Cocri	„	Gușății	
39. Nobilul Alecu Catargiu	„	Plotonești	
40. Nobilul Mărgărint Petrovici	„	în Căpșăști și Ghibeni	
41. Aga Dinu Catargiu	„	Șulete, Rediul și Berbinceni	
42. Nobilul Costache Alecsa	„	Giurcani și Groșătu	102
43. Colonel Neculai Boteanu	„	Roiul	
44. Aga Vasile Emandi	„	Bogdănești	
45. Aga Dimitrie Ralet	„	Stuhulețu	
46. Maiorul Iordachi Dimce	„	Balta	
47. Spataru Vasile Panopolu	„	Roșiciei și Vale(a) lui Darie	
48. Șatraru Panaite Tăutul (s-au trecut la proprietari mici)	„	în Căpotești	
49. Post<elnic> Iancu Prăjăscu	„	Gura Bohotinului	
50. Aga Grigori Drăghiciu	„	în Hundiceni	
51. Paharnicu Mihail Lari	„	Zgura și Moisăea	

52. Vornicu Alecu Cuza

„ Bărboșii

Lista a III-a

f. 22 (r)

**Proprietarii mici de moșii din toată Moldova,
pământeni sau legiuit înpământeniți și slobozi de orice ipotecă**

Țănutul Eși

1. Vel Capitan Manolachi Tăutu	proprietatea Bădărăii
2. Privileghetu Dimitrie Bădărău	„ asăminea
3. Stolnicul Vasile Popovici	„ Burueneștii
4. Privilighet Manolachi Burueană	„ „
5. „ Dimitrie Stoica	„ „
6. Cluceru Costachi Bădărău	„ Epureni i Grozenii
7. Costachi Galimaz	„ asăminea
8. Manolachi Grosu	„ asăminea
9. Costachi Ciornei	„ Vladomira
10. Filip Bădărău	„ Rădenii
11. Vasile Racoviță	„ asăminea
12. Costachi Racoviță	„ Vladomira
13. Iamandachi Mardari Racova)	„ (să va recunoaște
14. Scarlat Lavronski	„ Rădenii
15. Ioan Iacomî	„ Idem
16. Constantin Crăciun	„ Idem
17. Pitaru Vasile Lazăr	„ Blândeștii
18. Dumitru Fumu	„ Idem
19. Privilighet Vasile Lazăr	„ Idem
20. Privilighet Vasile Voinu	„ Româneștii
21. Manolachi Voinu [?]	„ „
22. Privilighet Grigori Ciolan	„ „
23. Ștefan Ghemu	„ „
24. Vasile Gherman	„ „
25. Gheorghe Ciolan	„ „
26. Gheorghe sân Gligore Ciolan	„ „
27. Privilighet Manolachi Codrescu	„ Tătrării lui Zaharia

f. 23 (v)

28. Privilighetul Ioan Antohi	„ Tătărănii sau Zahorna
29. „ Ioan Botez	„ „
30. Scarlat Codrescu	„ „
31. Ioaniță Loiz	„ „
32. George sân Daniil Anghelachi	„ „
33. Privilighetul Vasile Dănuțanu	„ Gropnița
34. Antohi Burgele	„ „

35. Șatraru Gheorghe Giosan	”	Șoldana
36. Alecu Tomșa	”	în Epureni

Țănutul Dorohoi

1. D<umnea>lui Ilie Moțoc	proprietate	parte în Miclăușani
2. ” Tudorachi Godinescu	”	în Vlădeni
3. Toader Șapteliciu	”	în Hilișău
4. Stolnicu Alecu Mavrodin	”	în Popeni
5. Comis Iorgu Mavrodin	”	în Popeni
6. Fotachi Călcântaur	”	în Comănești din Deal
7. Dimitrie Brahă	”	în Mlenăuții din Vale
8. Zamfirachi Luțchi	”	”
9. Polcovici<nic> Vasile Cazanciu	”	”
10. Costachi Merca	”	în Comănești din Deal
11. Gheorghe Merca	”	”
12. Gheorghe Moțălanu sau Boțurleanu	”	în Cuzlău
13. Pitaru Gheorghe Ioanescul	”	Borăle din Vale
14. Gheorghe Bușilă	”	”
15. Neculai Cnejăvici	”	”

f. 23 (r)

16. Sandulachi Bajura	”	Tișcurenii
17. Stolnicu Neculai Timiș	”	Idem
18. Iorgu Bogza	”	Ionoșani
19. Maiorul Costachi Țintilă	”	Ionoșani
20. Cluceru Ilie Gavril	”	Osăbiții din Buda de Gios
21. Gheorghe Stârcea	”	Osăbițetii din Becești
22. Vasile Flore	”	Movilă Herțanului
23. Ștefan Holban	”	Buda de Gios
24. Vasile Răpta	”	Slobozia Răpcei
25. Iancu Iliescu	”	în Băcești
26. Petrache Brahă	”	”
27. Gheorghe Cazacinu	”	Osăbiții din Buda de Gios
28. Șatrar Mihalachi Cazacinu	”	”
29. Neculai Vlad	”	în Becești
30. Șatrar Dimitrie Ghinescu	”	în Buda de Gios
31. Dl. Neculai Mavrodi	”	în Popeni
32. Dl. Alecu Holban	”	”
33. Dl. Vasile Holban	”	”
34. Comisul Teodor Pisoțchi		
35. Dimitrie Meica		
36. Zamfirachi Brahă		
37. Iordachi Cazacencu		
38. Vasile Cazacencu		
39. Tadeu Cazacencu		
40. Gheorghe sãn Iordachi Brahă		

41. Dumitrachi sîn Iordachi Brahă		
42. Manolachi Capșa	”	în Bădeni
43. Stoln<cul> Enachi Corne	”	în Borăle
44. Manolachi Corlat	”	”
45. Costachi Timuș	”	Tețcurenii
46. Enachi Vartic	”	Hrizăanii
47. Slugerul Iordachi Nacu	”	osăbiții din Ionășăni
48. Pitaru Costachi Apostoliu	”	Ionășăni
49. Sardar Dimitrie Chiriac	”	Locoviță de Gios
50. Stolnicu Grigore Brahă	”	Băceștei
51. Pitaru Gheorghe Moicean	”	în Țănteni
52. Dv. Sp<i>ridon Tăutu	”	Movila Hărțanului
53. Clucerul D. Cozloven[schi]	”	Slobozia Răpcei
54. Mihalachi Răutu	”	Becești
55. Clucerul Alecu Radu	”	în Buda de Gios
56. Iordachi Scănteii	”	Movila Herțanului
57. Ilie Stoicovici	”	în Borolea
58. Ioan Zugravu	”	asăminea
59. Alecsandru Moțoc	”	”
60. Cluceru Iordachi Ciomărtan	”	în Rușii ...
61. Dimitrie Meica	”	în Borolea

Țănutul Botoșăni

f. 23 (v)

1. Dimitrie Stavăr	proprietate	în Leurda
2. Neculai Isăcescu	”	în Ipotești
3. Alecu Moțoc	”	Coșuvenii
4. ? Polcovnicelu Iordachi Corleat	”	Socrujăanii
5. Dimitrie Roman	”	”
6. Clucerul Șt. Calin	”	în Pogorăști
7. Slugeru Petrachi Bontaș	”	în Ungurenii lui Roman
8. Iordachi Onu	”	Pogorăștii
9. Dimitrie Onu	”	”
10. Gheorghe Gherman	”	”
11. Ioniță Dima	”	”
12. Ioan Gherman	”	”
13. Polcovni<c> Ioan Pogor	”	”
14. Constantin Lupușor	”	”
15. Neculai Pogor	”	”
16. Ioan Popovici	”	”
17. Ștefan Popovici	”	”
18. Gheorghe Stoica	”	în Ostupcenii răzăși
19. Gheorghe Glavan	”	”
20. Ioaniță Ponici	”	”
21. Șatr<ar> Teodor Bajura	”	”
22. Ioan Popovici	”	”
23. Șatr<ar> Alecu Sălceanu	”	”
24. Costachi Brahă	”	”

25. Dimitrie Fumu	”	”
26. Dimitrie Boureanu	”	”
27. Gheorghe Ioan	”	”
28. Caminaru Gheorghe Emanovici	”	în Ipotești
29. Stolnicu Ștefan Frunzete	”	Cotiugenii
30. Cluceru Mihalachi Dumitriu	”	în Giumătățani
		250 f.<ălci>
31. Slugerul Costachi Stravi	”	în Petrești 226 f.<ălci>
32. Stolnicu Ioan Moruz	”	în Socrujani

f. 24 (r)

33. Dimitrie Manolescu	”	în Socrujani
34. Ioan Afimiță	”	în Pogorăști
35. Stolnicu Ioan Morțun	”	Socrujăanii

Țănutul Sucevei

1. Căminar Ioan Filipovici	proprietate	din Buciumeni
2. Sardar Neculai Gonciu	”	parte din Pleșăști Liuzii, Țăbărtoae și un loc lângă târgul Fălticeniei
3. Iorgu Frunzete	”	parte din Păcurești și Șoimărești
4. Neculai Zugravu	”	parte în Păcurești
5. Toma Gavrilescu	”	”
6. Neculai Moțoc	”	parte în Șoimărești și Brusturii răzăși
7. Iordache Manoliu	”	în Brusturi
8. Scarlat Manoliu	”	”
9. Costachi Rafail	”	”
10. Dumitrie Moțoc	”	”
11. Dimitrie Aștefănesăi	”	”
12. Dimitrie Borș	”	”
13. Gheorghe Moțoc	”	”
14. Neculai Oșloban	”	parte în Țolești
15. Vasile Popovici	”	parte în Țolești
16. Costache Popovici	”	”
17. Ioan Ștefanovici	”	”
18. Ioan Dumitriu	”	parte în Bărgăeni
19. Iordache Timofte	”	parte din Petrișu de Sus
20. Costachi Șoimaru	”	parte din Costești

f. 24 (v)

21. Ioradchi Boean	proprietate	în Mitești
22. Tanasă Frunzetc	”	parte în Păcurești și Șoimărești
23. Dumitrache Dumitru	”	parte în Bărgăeni
24. Gheorghe Sârghie	”	parte în Dorna,

Giosenii și

Gura Negrei

25. Filip Cojan	”	”
26. Simion Zugrea	”	”
27. Vasile Pântea	”	”
28. Tanasă zăt Pântea	”	”
29. Luca Moraru	”	”
30. Spiridon Sârghie	”	”
31. Dănilă Sârghie sau Ruscanu	”	”
32. Gheorghe sân Teodor a Niculai	”	”
33. Ioan Rusu zăt Burlă	”	”
34. Timofte Macsim	”	”
35. Simion zăt Iftimie Ortoanu	”	”
36. Gheorghe sân preotul		
Ioanoță Cheleoi	”	”
37. Grigore Cozan	”	”
38. Cozma Macsim	”	”
39. Gligore Flore	”	”
40. Vasile Cioculeț Macsim	”	parte în Dorna, Giosenii și Gura Negrei
41. Gheorghe sân Nechita Macsim	”	”
42. Mihai Țobrea	”	”
43. Acsinte Țobrea	”	”
44. Neculai Jbranca	”	”
45. Neculai Fasolă	”	”
46. Andronic Leșanu	”	”
47. Mihai Leșanu	”	”
48. Ilie sân Pintilie Simionescu	”	”
49. Chirilă Rusu	”	”
50. Vasile Simionescu	”	”
51. Gligore Simionescu	”	”
52. Constandin a Chiriței	”	”

f. 25(r)

53. Alecsa Chiruței	”	parte în Dorna, Giosenii și Gura Negrei
54. Ioan Leancă	”	”
55. Iftimie Lazăr	”	”
56. Vasile a lui Nestor Florea	”	”
57. Iftimie Lazăr	”	”
58. Gavril sân Iftimie Ortoanu	”	”
59. Chirilă Bighiu	”	”
60. Gheorghe sân Vasile Ortoanu	”	”
61. Gheorghe Latiș	”	”
62. Simion zăt Nistor Florea	”	”
63. Simion Lazăr	”	”
64. Ștefan Gavriloi	”	”
65. Alecsandru Titea	”	”
66. Pavăl a Popei	”	”

67. Simion zăt Andrei Florea	"	"
68. Gligore sân Toader a Petrei	"	"
69. Ioan sân Naculai Simionescu	"	"
70. Vasile Bighiu	"	"
71. Procopie Bighiu	"	"
72. Vasile sân Ștefan Ortoanu	"	"
73. Nechita Dascălu	"	"
74. Pintilie Atudorei	"	"
75. Gheorghe sân Ștefan Ortoanu	"	"
76. Toader zăt Preotul Toader	"	"
77. Dănilă Cozan	"	"
78. Vasile Chiruță	"	"
79. Vasile sân Procopie Cozan	"	"
80. Ioaniță Buzoiu	"	"
81. Cozma Ciorap	"	"
82. Luca Țobrea	"	"

f. 25(v)

83. Nită Cioată	"	parte în Dorna, Giosenii și Gura Negrei
84. Iacob zăt Cozan	"	"
85. Mihai Buzoiu	"	"
86. Toma Buzoiu	"	"
87. Ioaniță a lui Andrieș	"	"
88. Neculai Necula	"	parte în Dorna, Giosenii și Gura Negrei
89. Dumitru sân Gheorghe a Catrinei	"	"
90. Vasile a Catrinei	"	"
91. Mihai a Țuțai	"	"
92. Gheorghe Scurtu	"	"
93. Vasile Roșu	"	"
94. Nechitei sân Lionte Cozan	"	"
95. Simion Brașoveanu	"	"
96. David Neculea	"	"
97. Vasile zăt Neculai Gogos [?]	"	"
98. Mihai Gogos	"	"
99. Simion Țuțeanu	"	"
100. Nechita Grătinaru	"	"
101. Ioaniță Gogos	"	"
102. Anton Vasilachi	"	"
103. Gheorghe zăt Vasilachi	"	"
104. Dumitru Vasilachi	"	"
105. Gheorghe Jaza zăt Gavril Sârgi	"	"
106. Chirilă Vasilachi	"	"
107. Neculai Ruțcanu	"	"
108. Erigore Ciofu	"	"
109. Mihai sân Simion Alaru [?]	"	"

110.	Dumitru Luca Raghiin [?]	”	”
111.	Simion sîn Andrieș Ragiin	”	”
112.	Vasile sîn Maței Ragiin	”	”
113.	Vasile sîn Ioan Ragiin	”	”
114.	Filimon Ragiin	”	”
115.	Andrei sîn Maței Ragiin	”	”

f. 26 (r)

116.	Andrei Burilă	”	parte în Dorna, Giosenii și Gura Negrei
117.	Ioan Anton	”	”
118.	Gheorghe Avaru [?]	”	”
119.	Iacob Alcru [?]	”	”
120.	Chirica Nața [?]	”	”
121.	Vartolomei sîn Constantin Stan	”	”
122.	Gligorie Necula	”	”
123.	Irimia Pașcu	”	”
124.	Constantin Vânt	”	”
125.	Grigore Pața	”	”
126.	Niță Pața	”	”
127.	Gavril Ruscanu	”	”
128.	Ioan a Mariei	”	”
129.	Dumitru sîn Neculai Macsim	”	”
130.	Chifar Macsim	”	”
131.	Gheorghe sîn Nistor Cristea	”	”
132.	Gligore sîn gavril Negrea	”	”
133.	Ioan Păiuș	”	”
134.	Vasile Jântiliu	”	”
135.	Nechita Peșa	”	”
136.	Aleksandru Ciocârlan	”	”
137.	Nistor Cristea	”	”
138.	Constantin Mezdrea	”	parte în Dorna, Giosenii și Gura Negrei
139.	Irimiea Odoleanu	”	”
140.	Iacob Rusu	”	”
141.	Toader a lui Gavril Ababei	”	”
142.	Simion a Tudosii	”	”
143.	Ioan Monac	”	”
144.	Andrei Șatu	”	”
145.	Dumitru Râpan	”	”
146.	Simion Vasilache	”	”
147.	Ioan sîn Vasile a lui Neculai Macsim	”	”
148.	Ilie a lui Lazăr	”	”
149.	Iacob Scurtul	”	”

f. 26 (v)

150.	Dascălu Ioaniță	”	”
151.	Dascălu Costachi	”	”
152.	Dascălu Dumitru	”	”

153. Chifaru Avaru	"	partea în Șarul Dornei și cotuna Neagră Șarului
154. Leonte Ionahată [?]	"	"
155. Vasile Mazga	"	"
156. Gheorghe Neculuță	"	"
157. Irimie Panac [?]	"	"
158. Toader Neculuță	"	"
159. Toader Negrea	"	"
160. Petrea sân Simion Negrea	"	"
161. Andron Hunel [?]	"	"
162. Simion a Siminei	"	"
163. Vasile sân Dănilă	"	"
164. Gavril Neculiță	"	"
165. Gheorghe Olteanu	"	"
166. Nechita Alaru	"	"
167. Lupu sân Maței	"	"
168. Crăciun Neculiță	"	"
169. Iacob Neculiță	"	"
170. Alecsa Dârjă	"	"
171. Simion Ungureanu	"	"
172. Vasile Ungureanu	"	"
173. Ioan Hojă	"	"
174. Andrei Hojă	"	"
175. Vasile Hojă	"	"
176. Gheorghe sân Toader Buzilă	"	150 [fălci]
177. Chifar Turtilă	"	"
178. Vasile A Chirilei	"	"
179. Lionte Buzoiu	"	"
180. Ioaniță Cimpoeșu	"	"
181. Neculai Buzilă	"	"
182. Gavrilaş Hunea	"	"
183. Toader Hunea	"	"

f. 27 (r)

184. Simion Hunea	"	"
185. Vasile a Petrei	"	"
186. Todică a Petroaei	"	partea în Șarul Dornei și cotuna Neagra Șarului
187. Grigori Mărgineanu	"	"
188. Iacob Hunea	"	"
189. Grigore Puilea	"	"
190. Lupu Țântă [?]	"	"
191. Grigorie Latin	"	"
192. Filip Hunea	"	"
193. Gavril Bazarc	"	"
194. Ioan Bazarcă	"	"
195. Vasile Doroftci	"	"

196. Procopie Chelsoiu	”	”
197. Simion Bosac	”	”
198. Constandin Buzilă	”	”
199. Sălivestru Neculiță	”	”
200. Filip Nita	”	”
201. Irimia Mezdrea	”	”
202. Niță zăt Chiristian Lastru	”	”
203. Vasile Tanac	”	”
204. Gheorghe Buzilă	”	”
205. Vasile Buzilă	”	”
206. Pavăl Țarcu	”	”
207. Irimia Ungureanu	”	”
208. Andrei Ababei	”	”
209. Ioan Pârlea	”	”
210. Mihai Popăscu	”	”
211. Ioan Nechituș	”	”
212. Glogore a Nechitei Lustun	”	”
213. Grigorie Furnică	”	”
214. Ioan a Nechitei Lustun	”	”
215. Pavăl Moraru	”	”
216. Ioniță Negrea	”	”
217. Nistor Buzilă	”	”
218. Vasile Hunea a Ilenii	”	”
219. Nița Boca	”	”
220. Neculai Boca	”	”
221. Nechita Boca	”	”
222. Petrea sân Dănilă	”	”
223. Vasile Ruscanu	”	”
224. Gheorghe Moraru	”	”
225. Macsim Buzilă	”	”
226. Gheorghe Dunea	”	”
227. Simion Buzilă	”	”
228. Andrei Lustun	”	”
229. Ioan sân Andrei	”	”
230. Petru sân Andrei Luston	”	”
231. Iacob sân Andrei Luston	”	”
232. Ștefan Dârțu	”	”
233. Gavril sân Andrei	”	”
234. Neculai Boureanu	”	”
235. Gavril Oltenul	”	”
236. Ștefan sân Ioan a Popei	”	”
237. Grigore Josan	”	”
238. Toader Baca	”	”
239. Ioan Popescu	”	”
240. Dumitru Florea	”	”
241. Iftimic Mărian	”	”
242. Pintilie Cocârdan	”	”

f. 28 (r)

243.	Ioaniță Tănasă Luston	"	"
244.	Ioan sîn Gavril Negrea	"	"
245.	Grigore sîn Gavril Negrea	"	"
246.	Ioaniță a Siminei	"	"
247.	Toader Loston	"	"
248.	Filip Anicăi	"	"
249.	Gavril sîn Vasile Pața	"	"
250.	Mihail Joeanu	"	"
251.	Paval zăt Mihail Negre	"	"
252.	Ilie Luston	"	"
253.	Nistor Joean	"	"
254.	Vasile Chirița	"	"
255.	Vasile Grosu	"	"
256.	Toader Joean	"	"
257.	Dumitru Izmană	"	"
258.	Ioan a Ilenii	"	"
259.	Simion Joean	"	"
260.	Gheorghe Sârghi	"	"
261.	Irimia Luston	"	"
262.	Vasile sîn Macsim Neculiță	"	"
263.	Grigore Boca	"	"
264.	Irimiea Petroaiei	"	"
265.	Pintilie sîn Vasile Joean	"	"
266.	Constantin Morosanu	"	"
267.	Toader Ungureanu	"	"
268.	Ichim Ungureanu	"	"
269.	Nechita Țârcu	"	"
270.	Tudosă Țarcă	"	"
271.	Pavăl Țarcă	"	"
272.	Tudor Țăranu	"	"
273.	Vasile Țăranu	"	"
274.	Mihai Negre	"	"
275.	Niță sîn Lupu Negrea	"	"
276.	Dumitru Bârzan	"	"
277.	Ștefan Mezdrea	"	"
278.	Grigore Huju	"	"
279.	Vasile sîn Simion Negrea	"	"
280.	Chirilă Ilani [?]	"	"
281.	Vasile sîn Alecsa Dârțu	"	"
282.	Pavăl sîn Vasile Moraru	"	"
283.	Procopie Moraru	"	"
284.	Simion sîn Vasile Moraru	"	"
285.	Petrea sîn Vasile Moraru	"	"
286.	Petrea Izmană	"	"
287.	Toader sîn Macsim Negru	"	"
288.	Niță sîn Irimica Negrea	"	"
289.	Simion Hunea sîn Grigore	"	"
290.	Vasile sîn Gheorghe Neculiță	"	"

291. Pavăl Dascălu	”	”
292. Simion Luston	”	”
293. Toader Hunea	”	”
294. Andrei a Ilenii	”	”
295. Mihai Anicăi	”	”
296. Vasile Luston sau Melinte	”	”
297. Ioan sân Iacob Chiriță	parte din Păltiniș și Drăgăioasa	
298. Gheorghe Păștinaru	”	”
299. Simion Păștinaru	”	”
300. Toader Păștinaru	”	”
301. Iftimie Păștinaru	”	”
302. Gavril Păștinaru	”	”
303. Pintilie Miron	”	”
304. Constandin Miron	”	”
305. Nistor al Cheriței	”	”
306. Iacob sân Acsinte Raghian	”	”
307. Vasile Cioată	”	”

f. 28 (v)

308. Vasile Gogae[?]	parte din Păltiniș și Drăgăioasa	
309. Gheoghe Bandrabur	”	”
310. Ioan Rusu	”	”
311. Loghin nepotu Popei	”	”
312. Dascălu Vasile	”	”
313. Vasile Stanciu	”	”
314. Ioan Chifu	”	”
315. Gheorghe Chifu	”	”
316. Nistor Dușă	”	”
317. Iacob Cioată	”	”
318. Ioan sân V. Florean	”	”
319. Andrieș sân V. Flore[an?]	”	”
320. Pricopie Șchiopu	”	”
321. Toader Schiopu	”	”
322. Marcu Schiopu	”	”
323. Ghirasim Cioată	”	”
324. Ioan Ciotârcă	”	”
325. Ștefan Găleanu	”	”
326. Mihai Ciotârcă	”	”
327. Petrea Cioabanu	”	”
328. Nechita Atucăi Filimon	”	”
329. Vasile Dușă	”	”
330. Gheorghi Filimon	”	”
331. Gheorghi Șchiopu	”	”
332. Ilie Chiruță	”	”
333. Grigori Chiruță	”	”
334. Ilie Derțu	”	”
335. Miron Cărcel	”	”
336. Simion Șchiopu	”	”
337. Vasile Schiopu	”	”

338. Toma Păcuraru	"	"
339. Ilie Păcuraru	"	"
340. Gavril Păcuraru	"	"
341. Andrei Păcuraru	"	"
342. Neculai Păcuraru	"	"
343. Nobilul Gheorgheș Pleșăscul, fiul D<umi>sale Căminaru Panaite Pleșescu	"	parte în Pleșăștii Sineascăi.

Țănutul Neamțu

f. 29 (r)

1. Matei Mancaș	proprietatea	în Dumbrăveni
2. Neculai Șava	"	în Socii
3. Gheorghe Cerchez	"	"
4. Capitanu Iordachi Chișcă	"	"
5. Iordachi sân Filip Mariș	"	în Grigorești
6. Gheorghe Juncul	"	"
7. Costachi Malcsăș [?]	"	în Dumbrăveni
8. Neculai Diaconul	"	în Socii
9. Petrachi Pleșca	"	în Ghegoești [?]
10. Ioan Bursete	"	"
11. Ioan Hensul [?]	"	în Căndești
12. Dascălu Neculai Cozma	"	"
13. Pavăl Maței	"	"
14. Costachi sân Dămășcanu	"	"
15. Vatavu Vasile Gherasim	"	în Căndești
16. Ioan Barbă	"	"
17. Neculai Crăciun	"	"
18. Toader Crivățu Tecuceanu	"	în Rădeni
19. Postel<nicul> Gheorghe Crivățu	"	"
20. Iordachi Postolachi	"	"
21. Costachi Arapul	"	în Frunzăni
22. Șatr<arul> Costachi Jipa	"	în Balan
23. Iancu Carp	"	în Baloăști
24. Iorgu Mătieș	"	în Trifești
25. Ioan Mătieș	"	"
26. Gheorghe Stihi	"	în Tulcești
27. Ștefan Ciurdea	"	"
28. Iordachi Ciurdea	"	"
29. Sand<u>lachi Nagății	"	"
30. Emandi Calin	"	"

f. 29 (v)

31. Sardar Petrachi Liciul	"	în Obârșie
32. Constantin Dabija	"	în Negoești
33. Neculai Iancu	"	"
34. Constantin Craiul	"	"
35. Șatrar Ioan Lozonski	"	"
36. Capitan Ioan Lozonski	"	"

37. Pitaru Gheorghe Manoliu	”	”
38. ” Hristea Stavăr	”	”
39. ” Grigore Andrievici	”	”
40. Polcovici Ioan Stegariu	”	”
41. ” Enacachi Hârgău	”	în Rădiu
42. Costachi Genadiu	”	”
43. Stolnic Const<antin> Albu	”	”
44. Paharnicu Ioan Homiceanu	”	în Homiceni

Țănutul Romanului

1. Manoli Bogza	proprietatea Bogzăești
2. Alecu Mitră	”
3. Iordachi Tifan	”
4. Cap<i>t<an> Vasile Foșman	” Bătrâneștii
5. Pavăl Sturz	”
6. Polcov<nic> Aramă	”
7. ” Vasile Scorțan	” Unceștii
8. Dumitru Aramă	”
9. Căpitan Ciofu	”
10. Costachi Andrei	”
11. Slugeru Pascal Dumitru	”
12. Vasile Sava	” Porceștii
13. Acsinte Donicii	”
14. Iordachi Scorțăscu	”
15. Polcov<nic> Iordachi Scorțăscu sau Porcescu	”
16. Petrachi Eni	”
17. Ioan Maranguciu [?]	”
18. Polcov<nic> Ioan Ciocan	”
19. Constantin Andronic	”
20. Gheorghe Bucia [?]	”
21. Sărdaru Andrunachi Vasiliu	”

f. 30 (r)

22. Ianachi Ciocan	” Huciungii
23. Constandin Platon	”
24. Ioan Toderașc<u>	”
25. Iordachi Prepeliță	”
26. Sardar Gheorghe Răzmiriță	” Filipeștii
27. Dv<orean> Vasile Sava	” Broștenii
28. Constandin Hudici	” Țuțucanii
29. Enachi Rugină	”
30. Ghcorghe Constandin	”
31. Costachi Condurachi	”
32. Dascalu Ioan Potole	”
33. Ioan Chiriac	” Bahna
34. Constandin Turachi	”
35. Poste<lnic> Constandin Buzdugan	”

36. Capit<an> Iordachi Botă	”	”
37. Mihai Schifirneț	”	Urzânii
38. Stolnicu Gligore Obreja	”	”
39. Costandin Condurachi	”	”
40. Dumitrache Aramă	”	”
41. Iordachi Donici	”	Arămeștii
42. Ioan Ploșniță	”	”
43. Neculai Roman	”	”
44. Ioan Botezatu	”	”
45. Slugeru Vasile Popa	”	Galbinii
46. Jigniceru Dimitrie Boldescu	”	”
47. Neculai Goga	”	”
48. Polcov<nic> Grigori Făgeanu	”	”
49. Ioan Popăscu	”	Buhașăști
50. Vasile Șoroagă	”	”
51. Poste<lnic> Iordachi Rugină	”	Bătrâneștii de Gios
52. Neculai Rugină	”	”
53. Ioan Rugină	”	”
54. Pitaru Constandin Drăgănescu	”	”

f. 30 (v)

55. Ioan Bontăș	”	”
56. Ioan Coată	”	”
57. Slugeru Scarlat Smere	”	”
58. Ghiță sân Dascălu Gavril	”	Iucșăștei de Gios
59. Costachi Strat	”	Căutășanii
60. Vasile Strătulat	”	”
61. Grigori a Elenii	”	”
62. Gheorghe Galer	”	”
63. Ioan Galer	”	”
64. Gavril Istrate	”	”
65. Gavril Bârză	”	”
66. Constandin Bârză	”	”
67. Ioniță Duca	”	”
68. Polcov<ovnic> Vasile Codăescu	”	Negușanii
69. ” Vasile Huiban	”	”
70. Costachi Huiban	”	”
71. Ioaniță Huiban	”	”
72. Andronachi Duca	”	”
73. Constandin Duca	”	”
74. Polcov<nic> Ioan Zambel [?]	”	Misihăneștii
75. Polcov<nic> Gheorghe Bârză	”	”
76. Constandin Pipiu	”	”
77. Neculai Vilișcu	”	”
78. Todorachi Savin	”	”
79. Dumitrachi Butuc	”	”
80. Iordachi Veleșcu	”	”
81. Gheorghe Strat	”	”
82. Tudorachi Grozav	”	”

83. Polcovnic Gheorghe Butuc	„	„
84. „ Ioan Frăteanu	„	Ciutureștii
85. Căpit(an) Constandin Popa	„	„
86. Polcov(nic) Vasile Boean	„	„
87. Ioan Gorgan [?]	„	„

f. 31 (r)

88. Iamandi Nazarie	„	Muncelu de Gios
89. Ștefan Nazarie	„	„
90. Constandin Bibere	„	„
91. Ioan Goiu	„	„
92. Const<antin> Carp	„	„
93. Ioan Moglan	„	„
94. Ioan Ghioru	„	Onicenii
95. Ioan Băisan	„	„
96. Ilie Nazarie	„	„
97. Hurmuzachi Dodiță	„	„
98. Zaharie Popa	„	„
99. Dumitru Tifan	„	Mărmurenii
100. Ioaniță Tifan	„	Borzienii
101. Vasile Brânză	„	„
102. Ioan Sacu	„	„
103. Caminaru Mihăiță Lupașcu	„	„
104. Ioan Popa Fafil [?]	„	Babușa
105. Vasile Cucoran	„	„
106. Gheorghe Cucoran	„	„
107. Ghiță sân Dascălu Gavril	„	Iucșăștii de Gios
108. Ursachi Harghidan	„	„
109. Polcov<nic> Constandin Popa	„	Cârligu i Brețcanii
110. Iordachi Rugină	„	„
111. Toderașcu Ianoli	„	Muncelu de Sus
112. Iftimie Casian	„	Poenarii
113. Ioan Foșca	„	„
114. Ioan Chirieac	„	„
115. Ioan Lazăr	„	„
116. Manolachi Casian	„	„
117. Dascalu Gavril Lohan	„	„

f. 31 (v)

118. Neculai Donici	„	Avereștii
119. Ioan Mitră	„	„
120. Ioan Bogza	„	„
121. Toader Mancaș	„	„
122. Neculai Diaconu	„	„
123. Vornicu de Poartă Alecu Mitru	„	„
124. Constandin Mircescu	„	„
125. Ioan sân Preotu Iordachi	„	„
126. Neculai Grăjdeanu	„	„
127. Macovci Mitră	„	„

128. Ioan Grăjdanu	"	"
129. Polcov<nic> Gavril Dragu	"	Fedel<e>șanii
130. Toader Luca Bezede	"	"
131. Gavril Bezede	"	"
132. Toader Bezede	"	"
133. Andrei Tudosă	"	"
134. Polcov<nic> Gavril Stanciu	"	"
135. Constandin Enuță	"	Poenile Oancei
136. Agachi Bența	"	"
137. Alecsandru Bența	"	"
138. Neculai Sabin	"	"
139. Ioan Oancea	"	"
140. Ioan Dumitrașc<u>	"	"
141. Ioan Juverdeanu	"	"
142. Pitaru Ioan Dumitrașc<u>	"	"
143. Vasile Ursachi	"	"
144. Ioan sân Diaconu Toader	"	"
145. Tanasă Dolhan	"	"
146. Lefter Anastasie	"	"
147. Neculai Tiron	"	"
148. Ioan Pavăl	"	Stăniță
149. Vasile Gălbază	"	Poienile Oancei
150. Dumitru zăt Pavăl	"	Stăniță
151. Ioan Bărean	"	"
152. Ioan Lețcai<e>	"	"
153. Medeln<icer> Ioan Agarici	"	Tălpălăii și Pânceștii
154. Ioan Gândiceanu	"	Todirenii
155. Constandin Ciornei	"	"
156. Zamfirachi Carp	"	"
157. Nastasă Carp	"	"
158. Vasile Oatul	"	"
159. Petrachi Teliman	"	"
160. Vasile Calistrat	"	"
161. Constandin Neașcă	"	"
162. Vasile Signea	"	"
163. Vasile Enachi	"	"
164. Dumitru Ardeleanu	"	"
165. Neculai Gadăeanu	"	"
166. Ioan Țura	"	"
167. Pitaru Dimitrie Ghenadi	"	"
168. Constandin Dabija	"	Broștenii
169. Constandin Popa	"	"
170. Vornicu Manolachi Manu	"	Tălpălăii
171. Costachi Opre	"	în Crăești
172. Grigore sân Nechifor Grumeza	"	asămine
173. Ioan Gălușcă	"	"
174. Pintilie Niță	"	"
175. Spataru Alecu Miclescu	"	Poienile Oancei
176. Mihai Bontăș	"	"

177. Manolachi Casian	„	în Poienar<i>
178. Dumitru zăt Pavăl	„	în Stănița
179. Ioan Gândiceanu	„	în Tudereni
180. Vasile Oatul	„	„
181. Petrachi Teliman	„	„
182. Costachi Turtureanu	„	din Oțăleni
183. Polcov<nic> Vasile Boean	„	Ciutureștii
184. Pitar Ioan Iosipescu	„	Tabăra
185. Ioan Pârcea	„	din David
186. Sardar Andronachi Vasiliu	„	în Hucești
187. Vornicu Costachi Hurmuzachi	„	„

f. 32 (v)

Țănutul Bacău

1. Ștefan Ciuchi	proprietatea	Viforeni răsăși
2. Ioan Nour	„	„
3. Ioan Chirbău	„	„
4. Ioan Bontăș	„	„
5. Ioan Moisă	„	„
6. Neculai Mogănici	„	„
7. Costachi Lefter	„	„
8. Ioan Lupiș	„	„
9. Simion Pălălae	„	„
10. Alecsandru Palăr	„	Boteștii
11. Antoni Chiribău	„	„
12. Andronic Timofte	„	„
13. Dumitrachi Bibere	„	Bibireștii
14. Polcov<nic> Const<andin> Ludu [?]	„	Idem
15. Postă<lnic> Vasile Volcinschi	„	cătuna Zlătari
16. Panaite Hâncu	„	„
17. Constandin Pătrășcan	„	„
18. Constandin Volcinschi	„	„
19. Alecsandru Tăban	„	„
20. Post<elnic> Ioniță Valcinschi	„	„
21. Șatrar Manolachi Jăvârdean	„	„
22. Cost<andin> Mitrea	„	Năneștii
23. Polcov<nic> Pintilie Mătăsar	„	„
24. Iordachi Băcăoanu	„	„
25. Sion Ghirasim	„	„
26. Ioan Popa	„	„
27. Gheorghe Ichim Trifan	„	„
28. Toader Spoeală	„	„
29. Polcov<nic> Pavăl Stoean	„	Mileștii
30. Macsim Spoeală	„	„
31. Andonie Spoeală	„	„

f. 33 (r)

32. Vasile Zdobîş	„	Răcătău
33. Constandim Ichim	„	„
34. Dumitrachi Pătraşcan	„	cotuna Răce<a>
35. Mihai Pătraşcan	„	„
36. Vasile Țuțu	„	Găştenii cu Gheţanii
37. Dumitru Popa	„	„
38. Toader sânn Sandu Mihalachi	„	Găleşăşti
39. Spăt<a>r Enăcachi Mărzac	„	Jăvrenii
40. Postă<lnic> Neculai Ghiuhdum [?]	„	„
41. „ Ioan Bontăş	„	„
42. Simion Zăbrăiţanu	„	Boişteia
43. Costachi Căpăţână	„	Borzăştii
44. Manolachi Bontăş	„	în două Hotară
45. Vasile sânn Postă<lnic> Palade	„	„
46. Gheorghii sânn Ioan Cristea	„	Buciumii
47. Constandin Dughenaru	„	Filipeştii
48. Petrachi Desagă	„	Răpile
49. Ursachi Țigăncieş	„	„
50. Vasile Verdiş	„	„
51. Şatraru Costachi Ciocan	„	Băimac
52. Vornicul de poartă D. Ciuchi	„	„
53. Ioan Şândrea	„	„
54. Costachi Hristofoar	„	Obârşiea
55. Dv<orean> Ioanică Istrate	„	Şerbeşteii
56. „ Gheorghii Istrate	„	„
57. Slugeru Costachi Patrichi	„	Bereşteii
58. Vasile Ciuchi	„	Băimacu

f. 33 (v)

59. Costache Gavril	„	Ardeoanii
60. Postă<lnic> Toma Nour [tăiat]	„	„
61. Postă<lnic> Ioniţă Nour [tăiat]	„	Stroieştii
62. Polcov<nic> Milalachi Moghilă	„	„
63. Dumitru Pontea	„	Bereştii
64. Ioan Popa	„	„
65. Postă<lnic> Iordachi Melinte	„	Brătii
66. Vasile Ioanei	„	„
67. Neculai Lazăr	„	Scorţanii
68. Constandin Macarie	„	„
69. Ioan Ochincă	„	Vidraşc<u>
70. Capit<an> Toma Trofin	„	„
71. Timofte Dosoftei	„	Botoşenii
72. Postă<lnic> Ioaniţă Cărpăraru	„	Nadişa
73. Gheorghie Berilă	„	„
74. Iordachi Patrichi	„	„
75. Ştefan Berilă	„	„
76. Toader Cărpănaru	„	„
77. Neculai Tataru	„	Grigorenii

78. Iordachii Tocilă	”	”
79. Iordachi Șava	”	”
80. Dumitrache Ciochină	”	Poeana
81. Vasile Patrona	”	”
82. Grigoraș Comănescu	”	Năsoeștii
83. Neculai Mătei	”	”
84. Ioan Radu	”	”
85. Gheorghe Solomon	”	”
86. Ștefanachi Găvurin	”	Stroeneștii
87. Neculei Țelenschi	”	Ilieștei
88. Mihalachi Dobrovici	”	Ardeoanii

f. 34 (r)

89. Postă<Inic> Toader Ciocoiu	”	Băsăștii de Gios
90. ” Toader Podoleanu	”	”
91. ” Alecsandru Mazilă	”	”
92. ” Cost<an>d<in> Palade	”	Bucceștii
93. Ioan Palea	”	”
94. Gheorghe Ifrim	”	”
95. Ioan Ifrim	”	”
96. Neculai Palade	”	”
97. Gheorghe Lerul	”	Cernul
98. Costachi Lerul	”	”
99. Dumitrache Lerul	”	Mazănăeștii
100. Simion Crăciun	”	”
101. Vasile Andronoaei	”	”
102. Ioaniță a Irimiei	”	Prohozăștii
103. Iordachi sân Vasile	”	Cernul
104. Iordachi Pribag	”	Prohozăștii
105. Mazilu Gheorghe Ițcu	”	Măzănăeștii
106. Neculai Bujor	”	”
107. Postă<Inic> Gheorghe Cojan	”	”
108. Ioan Trofor	”	”
109. Neculai Lupiș	”	”
110. Sandulachi Neculau	”	”
111. Vasile Botezatu	”	Petrimăneștii
112. Polcov<nic> Alecsandru Macsim	”	Stănișăștii
113. Postă<Inic> Iordachi Mariș	”	Șesurile
114. Constandin Rusu	”	Valea Arinilor
115. Neculai Rusu	”	”
116. Petrea Moțoiu	”	”
117. Polcov<nic> Gligore Popăscu	”	”
118. Dumitru Diaconu	”	”
119. Ioan sân Neculai Rusu	”	”

f. 34 (v)

120. Zaharia Eni	”	”
121. Ioan sân Ioaniță Rusu	”	”
122. Gligore a Diaconului	”	”

123. Alecsandru Pruteanu	"	"
124. Vornicul Vasile Sturza	"	"
125. Sandu Roșca	"	"
126. Ioan Borcea	"	"
127. Dimitrie Ludă	"	"
128. Ioan Maftă	"	"
129. Pitărl Gligore	"	"
130. Ilie Bibire	"	"
131. Nastasă Epure	"	"
132. Lupu Pătrășcan	"	din Mărăști
133. Ioan Grigoraș	"	"
134. Ioan Toaderășcu	"	Hertioana
135. Polcovănic Gavril Pilot	"	"
136. Tudorachi Arion ciohodar		
137. Șatră Ioan Tisăscu		
138. Spiridon Dimitriu sluger		

Țănutul Putnei

1. Mihai Gaițe	proprietatea în Găgești
2. Filip Banul	"
3. Zamfir Hornea	"
4. Constandin Colaciiu	" în Bătănești
5. Tatul Buga	"
6. Ștefăniachi Rîșcu	" în Sărghi
7. Alecsa Hornia	"
8. Neculai Ivan	"
9. Ioan sîn Lupu Lițăcan [?]	" în Irești de Sus
10. Gheorghe sîn Pavăl Patrașcu	"
11. Gheorghe sîn Ioan Andrei	"
12. Nastasă sîn Ioan Costachi	"
13. Ioan Ciupercă	"
14. Anghel Predoiu	" în Cucuiești de Sus
15. Sandul Furduiu	"
16. Postolachi Tofan	" în Șărbești
17. Ioan Cuconoiu	"
18. Gligoraș Ciocârlan	"
19. Ștefan Grigore	"

f. 35 (r)

20. Gavril sîn Neculai Pavăl	"
21. Mihalachi Gălățanul	"
22. Ioan Turcul	"
23. Gheorghe Orlanda	"
24. Sandul Popa	" în Botești
25. Gheorghe Homan	"
26. Gheorghe Duca	"
27. Constandin Ionașcu	" în Vărsătura
28. Iordachi Catel	"

29. Tudor Marcu	”	”
30. Neculai sîn Stoica Hristea	”	în Jarăștea
31. Anghel Bârdan	”	”
32. Constandin sîn Ioan Giurge	”	”
33. Vasile Mocă	”	”
34. Ștefan Michiș	”	”
35. Ioan Cașită	”	”
36. Ștefan Ghilan	”	”
37. Vasile Cârjan	”	”
38. Neculai Chiciorbe	”	Pătăștii
39. Gheorghe Paladi	”	”
40. Fote Chirieac	”	”
41. Constandin Popăscul	”	”
42. Pitar Costachi Ciornei	”	în Balotești
43. Ștefanachi Copaciu	”	în Căpotești
44. Neculai Ioan	”	în Purcelești
45. Sava Stamate	”	în Olișăști
46. Petrachi Ciornei	”	”
47. Ioan sîn Post<elnic>u Radu Nica	”	în Pădureni
48. Manolachi Stoica	”	”

f. 35 (v)

49. Tudor Stoica	”	”
50. Dumitru Olarul	”	”
51. Tomiță Călimănescu	”	în Căliman
52. Dascălu Constantid Băcscu	”	”
53. Pavăl Dodoiu	”	”
54. Toader Ionașcu	”	”
55. Toma Cotea	”	”
56. Dumitrache Drăgan	”	”
57. Constandin Călian	”	Ireștii de Sus, Măgura
58. Gheorghe Țițel	”	”
59. Toader Bănuțu	”	”
60. Sandul Chilian	”	”
61. Toader Maștei	”	”
62. Ioan Chetroiu	”	”
63. Neculaiu Pâslaru	”	în Voloșcani
64. Neculai Pâslaru	”	”
65. Constandin Țăvlea	”	”
66. Dumitru Voinea	”	”
67. Vasile Durilă	”	”
68. Ioan Voinea	”	”
69. Sandul Dorobăț	”	”
70. Ioan Dorobăț	”	”
71. Toma Boștog	”	”
72. Ioan Necula	”	”
73. Gligore Cenușă	”	”
74. Gheorghe Cămpăreanu	”	”
75. Ștefan Checui	”	”

76. Avran Pavăl	”	”
77. Simion Baci	”	”

f. 36 (r)

78. Simion Munteanu	”	în Vidra
79. Alecsandru Mircel	”	”
80. Mihai Lupușorul	”	”
81. Ștefan Sandul	”	”
82. Nistor Mircea	”	”
83. Neculai Dumitru	”	”
84. Neculai Ghioc	”	”
85. Ioan Popa mazil	”	”
86. Ioan Ghioc	”	”
87. Constandin Ghioc	”	”
88. Neculai Grigore	”	”
89. Ioan Zgârciob	”	”
90. Ioan Drilea	”	”
91. Ioan Popa Bucescul	”	”
92. Vasile Popa Cucescu	”	”
93. Dumitru Avărvavei	”	”
94. Neculai Voineagu	”	”
95. Grigoraș Baci	”	în Tiniriș
96. Dumitrașcu Dorobăț	”	”
97. Ioan Avădanei	”	”
98. Neculai Avădanei	”	”
99. Enachi Baci	”	”
100. Neculai Curmei	”	în Rugetul
101. Toader Petrea	”	”
102. Ioan Tudorachi	”	”
103. Toader Frunzoiu	”	”
104. Constandin Șaigău	”	”
105. Neculai Găurea	”	în Găurale

f. 36 (v)

106. Neculai Vicol	”	”
107. Gheorghe Călugărul	”	”
108. Dascălu Andronic Boacăna [?]	”	”
109. Ștefan Checui	”	”
110. Ioan Roșiorul	”	”
111. Gheorghe Chioșmal [?]	”	”
112. Lupu Hângărau	”	”
113. Eni Bernuciu	”	în Săcătura Părosu
114. Ioan sîn Toader a Popei	”	”
115. Maței sîn Toader Apostu	”	”
116. Vasile Cercel	”	”
117. Apostu Cercel	”	”
118. Ioan sîn Toader a Popei	”	”
119. Luca Necula	”	”
120. Ivan Andoniu	”	”

121. Apostu Țurdea	”	”
122. Dumitru Radu	”	în Calani [?]
123. Toader Tătaru	”	”
124. Miron Chetroiu	”	”
125. Toader Răduncu	”	”
126. Ioan Alicesandru	”	”
127. Neculai Șchiopu	”	”
128. Maftai Păslaru	”	”
129. Mihaiu Pătulea	”	”
130. Vasile Petrea	”	”
131. Ștefan Purcel	”	în Valea Sărei
132. Oprea Ichim	”	”
133. Neculai Popa	”	”
134. Gheorghe Bordea	”	”
135. Ioan Lăcătușu	”	”

f. 37 (r)

136. Pamfile Baleiu [?]	”	în Purcei
137. Neculai Ciocan	”	în Valea Sărei
138. Neculai Potop	”	”
139. Mihai Ciocan	”	”
140. Gheorghe Banul	”	”
141. Toader Sandul	”	”
142. Ioan sîn Ștefan Potop	”	în Prisaca
143. Neculai Potop	”	”
144. Toader Potop	”	”
145. Neculai Mirghiuță	”	”
146. Ioan Soare	”	”
147. Toader Tătaru	”	în Poeana
148. Ștefan Tubeni	”	”
149. Neculai Tubeni	”	”
150. Radu Jâpa	”	”
151. Simion Soare	”	”
152. Maftai Tubeni	”	”
153. Eni Zăcăluș	”	”
154. Gligore Soare	”	”
155. Crăciun Hușcă	”	”
156. Ioan Mircea cel Mare	”	în Băsăști
157. Ioan Chirilă	”	”
158. Toader Mitrofan	”	”
159. Miron Burloiu	”	”
160. Ioan Bechiu	”	”
161. Ioan Pogan	”	”
162. Ioan Maftai	”	”
163. Ioan Daldor	”	”
164. Dascălu Ioan Mircea	”	”
165. Ioan Iordachi Purcel	”	în Purcei

f. 37 (v)

166. Vasile Gheorghită,	„	în Bârsăști
167. Neagu Ilie	„	„
168. Ioan Istrate	„	„
169. Ioan Taftă	„	în Negrilești
170. Dumitru Taftă	„	„
171. Ioan Dumitrașc<u>	„	„
172. Ioan Șăndrea	„	„
173. Ioan Macsim	„	„
174. Dumitru Popa	„	„
175. Simion Luca	„	„
176. Ioan a Dobrei	„	„
177. Dumitru Lazăr	„	„
178. Ioan Soare	„	„
179. Vasile Niță	„	„
180. Neculai Leca	„	„
181. Ioan Taftă cel Mare	„	„
182. Neculai Mocanu	„	„
183. brat [=fratele lui] Taftă	„	„
184. Stoica Babiș	„	„
185. Vasile Brâzoiu	„	„
186. Dumitru Babiș	„	„
187. Ioan Eșapul	„	„
188. Ioan Nicoară	„	în Tulnicii
189. Radu Nicoară	„	„
190. Toma Gherman	„	„
191. Ioan Groniu	„	„
192. Ivan Luca	„	„
193. Ioaniță Cocioară	„	„
194. Manta Mititel	„	în Purcei
195. Mazil Neculai Nistoroiu	„	„
196. Toader Petrea	„	în Tulnicii
197. Toader Vămășoiu	„	„
198. Ștefan Neagul	„	„
199. Constandin Fusarul	„	„
200. Neculai Beznea	„	„
201. Neculai Baci	„	„
202. Constandin Banul	„	„
203. Radul Boțul	„	„
204. Ioan Ivan	„	„
205. Macovei Popa	„	„
206. Vasile Burduja	„	în Coza
207. Toader sîn Tudorachi	„	„
208. Stoica Marin	„	„
209. Savin sîn Dumitru	„	„
210. Mariș [?] Popa	„	„
211. Ioan Ploscarul	„	„
212. Anghel Onuțoiu	„	în Bodiști
213. Toader Danțiș	„	„

214. Dascalu Ioan Danțiș	”	”
215. Stan Bunul	”	în Stoenеști
216. Ioaniță Popa	”	”
217. Ioan Bâtcă	”	”
218. Dragomir Parteni	”	”
219. Vasile Trăilă [?]	”	”
220. Constandin Bâtcă	”	”
221. Maftai Bârzan	”	”
222. Apostu Banul	”	”
223. Toader Sava	”	în Purceii
224. Ioan Lazăr	”	în Stănești
225. Sandu Țârdea	”	”
226. Simion Țârdea	”	”
227. Simion Furie	”	”

f. 38 (r)

228. Toader Diaconu	”	”
229. Ioan Jâpa	”	”
230. Eni Gheorghță	”	”
231. Toader Occean [?]	”	”
232. Dumitru Rogniță	”	în Păulești
233. Sandu Popa	”	”
234. Neculai Săcăluș	”	”
235. Criste Cherciu	”	”
236. Grigore Beșa	”	”
237. Maftai Flore	”	”
238. Simion Cherciu	”	”
239. Ioan Ioga	”	Săcătura Părosu
240. Gligoraș Țăbrea	”	”
241. Luca Danțiș	”	”
242. Dumitru Danțiș	”	”
243. Soare Rădăuță	”	”
244. Ioan Hârnел	”	”
245. Toma Săcăluș	”	Hăulișca
246. Maftai Leca	”	”
247. Mihai Panfile	”	”
248. Dumitrache a lui Toader Ioan	”	”
249. Toma Săcălașu cel Mic	”	”
250. Ioan Ursul	”	în Heresău
251. Gavril Colian	”	”
252. Ioan Bahnă	”	”
253. Ioan Bârzan	”	”
254. Constandin Chilian	”	”
255. Ioan Gavrilă	”	”
256. Gheorghe Tudori	”	”
257. Constandin Coroiu	”	Nistorești
258. George Ribega	”	”
259. Neculai Lazăr	”	”
260. Costin Butcă	”	”

261. Niță Daldar	"	"
262. Toma Aga	"	"
263. Stan Nistoroiu	"	"
264. Neagul Hunțoiu	"	"
265. Ioan Vărnaru	"	"
266. Ștefan Gligoriță	"	"
267. Toader Hunțoiu	"	"
268. Ioan Hanul	"	"
269. Stoica Bâta	"	"
270. Radu Cernea	"	"
271. Stan Bărd [?]	"	"
272. Ioaniță Murg	"	"
273. Radu Băra	"	"
274. Polcov<nic Ioaniță Șerban>	"	în Năruj(a)
275. Ștefan Șușă	"	"
276. Neagu Lazăr	"	"
277. Ioaniță Colocioiu	"	"
278. Neagu Ursu	"	"
279. Soare Pomană	"	"
280. Gheorghe Țăran	"	"
281. Mireuță Dragoman	"	"
282. Toader Andrei	"	"
283. Ioan Bălan	"	"
284. Ioaniță Bodescul	"	"
285. Ioan Culiman	"	"

f. 38 (v)

286. Stan Țigănaș	"	în Năruja
287. Sandu Șușă	"	"
288. Ioan Săftel	"	"
289. Toader Hurean	"	"
290. Constandin Popa	"	în Prahuda
291. Stan Mireuță	"	"
292. Eni Panțioș	"	"
293. Ioan Vâlcă	"	"
294. Gheorghe Vâlcă	"	"
295. Gavrilă Ghebea	"	"
296. Avram sîn Gavril Robu	"	"
297. Șarban Istrate	"	"
298. Simion Fănică	"	în Paltin
299. Ioan Stoica	"	"
300. Luca Mărtoiu	"	"
301. Ioan Borș	"	"
302. Stan Macao [?]	"	"
303. Toma Băncilă	"	"
304. Ioan Ifterni	"	"
305. Răduță Stan	"	"
306. Sava Răduță	"	"
307. Constandin Solomon	"	"

308. Gheorghe Pricopi	”	”
309. Ioan sîn Const<ndin> Măciucă	”	în Stular [?]
310. Cozma Dănțaș	”	”
311. Ștefan Crețul	”	”
312. Ioan Păun	”	”
313. Tanasă Măciuc<ă>	”	”
314. Gheorghe Hârban	”	”
315. Nistor Spulber	”	”
316. Gheorghe Carșocă	”	”
317. Toader Carșocă	”	”
318. Ioan a Babei Floare	”	în Mereju
319. Radu Chilian	”	”
320. Ioan Avram	”	”
321. Ioan Negrul	”	”
322. Stoica Lipoiu	”	”
323. Toader sîn Pavăl	”	”
324. Constandin Gluvin	”	”
325. Ioan Postolachi	”	”
326. Frățale Cheba	”	”
327. Constandin Anton	”	”
328. Panaite Gheorghiu	”	”
329. Șărban Găman	”	”
330. Macovei Ciobotaru	”	”
331. Ioan Dănilă	”	”
332. Toader Roibul	”	”
333. Ștefan Cojocar	”	”
334. Manolachi Ciobotaru	”	”
335. Ioan Dumitriu	”	în Poduri
336. Sandul Vasălachi	”	”
337. Ioan Dumitrașc<u>	”	”
338. Ioan Chitic	”	”
339. Toader Gogâlcă	”	”
340. Neculai Mironaș	”	”
341. Cristian Neguțoiu	”	”
342. Gheorghe Neguțoiu	”	”
343. Polcovnic Const<andin> Găuroiu	”	în Câmpuri
344. Dascălu Const<andin> Burgă	”	”
345. Vasile sîn Ioan Lupu	”	”
346. Ioan Mocanu	”	”
347. Chiriac Rusue [?]	”	”
348. Ivan Zgârcea	”	”
349. Radu Țigoană [?]	”	”

f. 39 (r)

350. Ioan Băju	”	”
351. Constandin Ivancu	”	”
352. Ioan Ilieadi	”	Străoani de Sus
353. Neculai Purdel	”	”
354. Dobrin Roșcanu	”	”

355. Stoica Purdel	"	"
356. Vasile Șandrea	"	"
357. Portar Gheorghe Balaciu	"	în Spărieți
358. Boerul Petrachi Bălănescu	"	în Movilețu
359. Constandin Damian	"	"
360. Sava Arvinte	"	"
361. Ioan Cristian	"	"
362. Toader Ghedeon	"	"
363. Simion Momanul	"	"
364. Gheorghe Dabija	"	în Câmpuri
365. Dimitrie Zatovici	"	"
366. Gheorghe Balaban	"	în Movilița și Spărieți
367. Polcov<nic> Const<antin> Fotachi	"	"
368. Capit(an) Mihail Spiridon	"	"
369. Pitar Pandele Hărăcor	"	"
370. Simion Dieaconu	"	"
371. Vasile Albu	"	"
372. Ioan Tanasă	"	în Boul
373. Polcov<nic> Dănilă Chelariu	"	"
374. Slugerul Ioan Guță	"	"
375. Hurmuzachi Peftea	"	"
376. Dv<oronean> Manolachi Teohari	"	"
377. Sard<ar> Teohari Emanoil	"	"
378. Paharn<ic> Alecu Vărlănescu	"	în Parova
379. Ștefan sân polcov<nic> Ichim	"	"
380. Ioaniță sân polcov<nic> Ichim	"	"
381. Dv<oronean> Enachi Lipcan	"	în Orbenii de Sus
382. Polcov<nic> Gheorghe Ignat	"	în Drăgușani
383. Șatr<ar> Enachi Balin	"	în Orbenii de Sus
384. Ioan Tanasă	"	"
385. Polcov<nic> N. Istrate	"	în Buciumeni
386. Ioan Pascal patentar	"	"
387. Vasile Arvinte	"	"
388. Dascălu C. Damian	"	Orbenii de Sus
389. Nastasă Gheorghieș	"	"
390. Dumitru Bărăbană	"	"
391. Dascălu Petrachi Albu	"	"
392. Ifemie Condre	"	în Buciumeni
393. Ifemie Buncilaș	"	"
394. Gheorghie Gherghel [?]	"	"
395. Dumitru Ursachi	"	"
396. Pit<a>r Chiril Ciohârlan	"	în Pânceștii
397. Ioan Dieaconu	"	"
398. Iancu Lione	"	"
399. Toader Popa	"	"
400. Vasile Tanasă	"	"
401. Șatr<ar> Manolachi Nacu	"	în Pădureni
402. Dumitru Voinulescu	"	"
403. Manolachi Voinulescu	"	"

404. Hurmuzachi Voinulescu	”	”
405. Toma Dănălachi	”	”
406. Enachi Feodor	”	”
407. D. Neculai	”	”
408. Neculai Popa	”	în Călimănești
409. Iordachi Popa	”	”
410. Postolachi Arhip	”	”
411. Toma Zamfir	”	”
412. Ilie Ionașcu	”	”
413. Polcovnic N. Balaciu	”	în Ruginești și Boșcani

f. 39 (v)

414. Iftenie Bostan	”	”
415. Ștefănași Odobașa	”	în Ruginești și Boșcani
416. Ioan sân postelnic Sava	”	”
417. Neculai Răcilă	”	”
418. Mihai Bandrabura	”	”
419. Ghiță Șarban	”	”
420. Ioan Beșleagă neguțitor	”	”
421. Medelnicer Ioan Bodescul	”	”
422. Vasile Lelică	”	în Nănești
423. Ioan Han	”	”
424. Constandin Tudorașcu	”	”
425. Gheorghe Ciocan	”	”
426. Stan Boboceă	”	”
427. Constăntin Tacsăi	”	”
428. Neculai Olteanu	”	în Suroae
429. Ioan sân Ioan Porumboiu	”	”
430. Vasile Marin Statachi	”	”
431. Gheorghe Gologan	”	”
432. Niculiță Alecsa	”	”
433. Ioan Bălășoiu	”	”
434. Sava Puflea	”	”
435. Toma Joghiu	”	”
436. Nastasă Gheorghe Lazăr	”	”
437. Gheorghe Boboceă	”	”
438. Dumitru Bobiș	”	”
439. Neculai Dogarul cel Mare	”	”
440. Ioan Totolici	”	”
441. Simion Hrubariu	”	”
442. Simin Druțu	”	”
443. Ioan Bosoc	”	”
444. Polcovnic Ioan Maviu	”	în Dimaciu
445. Vasile Manolache	”	”
446. Dinu Murguleț	”	în Răsăpiți
447. Pitar Niță	”	în Prociștan
448. Dv. Tachi Zălaru	”	în Blănăreasca
449. Gheorghe Zălariu	”	”
450. Rusul Necula	”	în Sărătura Părosu

451. Caminar Costachi Tindar	"	"
452. Slugerul Enachi Tindar	"	"
453. Pitaru Vasile Ioan	"	"
454. Dv<oronean> Neculai Botez	"	"
455. Neculaiu Putul [?]	"	"
456. Mihalachi Lovin	"	"
457. Arghire Goiți	"	"
458. Vasile Pantiși	"	"
459. Stan Ban	"	"
460. Feodor sân Costin Vadunchi [?]	"	"
461. Gheorghe Gherigoiu	"	"
462. Neculai sân Feodoru Lăduncă	"	"
463. Ioan sân Preotu Ioaniță Hristodor	"	"
464. Gheorghe Lădurcă	"	"
465. Doctorul de legi Gheorghe Apostoleanu	"	"
466. Manolachi Nacu	"	"
467. gub. secretar Grigore Ceacșov	"	"
468. Neculai Zalaru	"	"
469. Cluceru Gheorghe Faur	"	"
470. Ghine Mihăescu	"	"

Țănutul Tecuciu

f. 40 r.

1. vel vist<iernic> Dimitrie Vârlan	proprietatea	în Corod
2. Polcovc Iftimi Mațgros	"	"
3. „ Gheorghe Bugeac	"	"
4. Ioan Lepădatul	"	"
5. Clucerul Ioan Procopi	"	în Matcă
6. Capit<an> Ioan Codrachi	"	"
7. Polcovnic Ioan Bulai	"	Vultureni
8. „ Vasile Gherghelăi	"	Bucești
9. Gheorghe Petică	"	"
10. Ioan Bârsan	"	"
11. Pitar Zamfir Săndulescu	"	în Motoșeni
12. Vornic Dimitrie Mavrocordat	"	Pârțăști
13. Alecu Liga	"	"
14. Vasile Negruță	"	"
15. Neculai Negruță	"	"
16. Costachi Negruță	"	"
17. Sardar Const<antin> Caracaț	"	la gura Berheciu
18. Nicu Vârlăncscu	"	"
19. Alecu Corban	"	"
20. Alecu Chiriac	"	Motoșani
21. Găvril Cristean	"	în Spria
22. Tanasă Popa	"	"
23. Enachi Toma	"	"
24. Vasile Năstacul	"	"

25. Ioan sân post M. Cristiean	”	”
26. Gheorghe Cristian	”	”
27. Vasile Băhan	”	”
28. Vasile Parascanul	”	”
29. Condurachi Glacul	”	în Colonești
30. Costachi Tufanul	”	”
31. Capit. Mitachi Crucean	”	”
32. Alecu Vidrașcu	”	”
33. Constandin Armanu	”	”
34. Andronachi Roman	”	”
35. Andronic Pota	”	”
36. Ioan Hărman	”	”
37. Vasile Rusu	”	în Salahuri
38. Cava sân postă Ghintuială	”	”
39. Nastasă Pascu	”	în Puteni și Buda
40. Neculai sân Toderaș Țaga	”	”
41. Constandin Țagă	”	”
42. Ioaniță Bugoiu	”	”
43. Neculai sân Andrei Verga	”	”
44. Vasile Berteza	”	”
45. Post. Iordachi Ciohodaru	”	”
46. Gheorghe Obreja	”	”
47. Vasile Raicu	”	”
48. Panaite Berte	”	”
49. Gheorghe Lazăr	”	”
50. Ioaniță Țaga	”	”
51. Ioan Bogoiu	”	”
52. Sava Huiban	”	”
53. Constandin Condurachi	”	”
54. Vasile Popa	”	”
55. Post Gheorghies Popa	”	”
56. Toader a lui Ioaniță Popa	”	”
57. Post Ioan Popa	”	Valea Bou
58. Costachi Strătilă	”	”
59. Post<elnic> Ștefan Opa<?>	”	”
60. Ioan Beldiman	”	”
61. Capitan Miron Botezatu	”	în Căbești

f. 40 (v)

62. Ioaniță Petrachi	”	în Grăești
63. Ioan Botezatul	”	”
64. Vasile Iosip	”	”
65. Capitan Toader Criste	”	”
66. Constandin Gociu	”	”
67. Ioan Bărcan	”	”
68. Eni Criste	”	în Benești
69. Vasile Teletin	”	”
70. Ioan Păpăluță	”	”
71. Post<elnic> Dimitrie Ciobotar	”	”

72. Constandin Popa	"	"
73. Polc<ovnic> Ioan Fârtic	"	în Oprișăni
74. Iancu Păun	"	"
75. Ioan Groza	"	"
76. Gheorghe Gociu	"	"
77. Constandin Popa	"	"
78. Mihalachi Zota	"	"
79. Tudorachi Hurju	"	"
80. Constandin Broștenu	"	"
81. Ioan Bărcan	"	"
82. Ioan sân Poroșnicu Groza	"	"
83. Eni Domunteanu	"	"
84. Polcov<nic> Gheorghe Alexa	"	în Burdușăni
85. Iordachi Stati	"	"
86. Ioan Pleșcu	"	"
87. Costandin Oatu	"	"
88. Polcov<nic> D. Motăș	"	"
89. Gheorghe Motoș	"	"
90. Ștefan Borșu	"	"
91. Ioan Adam	"	"
92. Ioan Țaga	"	"
93. Neculaiu Brăescu	"	"
94. Ilie Mucinicu	"	în Mohărăți [?]
95. Gheorghe Ghenes [?]	"	"
96. Toader Balan	"	"
97. Ioan Chirieac	"	"
98. Gheorghe sân Lupu Popa	"	în Muncel
99. Constandin Andoniu	"	Muncelu
100. Post Gheorghe Pagu	"	"
101. Ioan Adam	"	"
102. Ioan Verdiș	"	"
103. Panaite Groza	"	"
104. Capit Gheorghe Tașcă	"	Motoșăni
105. Ioan Măcărășcu	"	"
106. Ioan Popa	"	Frumușălu
107. Constandin Balan	"	Motoșăni
108. Dumitru Barbărasă	"	Frumușelu
109. Post Ioan Abaza	"	"
110. Constandin David	"	"
111. Ioan Mihalachi	"	Rădăcinești
112. Capit<a>n Gheorghe Cruceanu	"	în Galibini
113. " Constandin Crucean	"	"
114. " Ioan Crucean	"	"
115. Sandu Popovici	"	"
116. Vasile Brânză	"	în Valea Ră
117. Iancu Frumosu	"	"
118. Capit<an> Costachi Panaite	"	"
119. Sava Panaite	"	"
120. Poroș<nic> Ioan Petrea	"	Boghești

121. post<elnic> Ioan Bichescu	”	”
122. ” Lascar Iosip	”	”
123. Lazăr Mănoiu	”	Boghești de Gios
124. Marin Lazăr	”	”
125. Toader Daniș	”	”
126. Ilie Lupu	”	în Gabor
127. Sârghi Denie	”	”
128. Iancu Chirvăsuță	”	”
129. Petrachi Cruceanu	”	”
130. Gheoghe Crucean	”	”
131. Simion Lupu	”	”
132. Polcov <nic>Anton Maxim	”	în Nărtești
133. Niță Avram	”	”
134. Costea Cărbău	”	Brăbășeștii de Sus
135. Const<antin> Dobrovici	”	”
136. Pit<a>r Gheorghe Istrate	”	în Dobrinești
137. Colonelu Manolachi Frunză	”	în Tecucel
138. Pit<a>r Manolachi Săndulescu	”	în Nicoreștei de Sus
139. Clucer Enachi Drăgănescu	”	”
140. Șatr <ar> Teodor Nica	”	Coasta Lupii
141. Dv<orean> Alecu Podovicii	”	Buciumenii
142. Costachi Ifrim	”	”
143. Dv<orean> Alecu Corban	”	Dobrinești
144. Vasile Gațu	”	”
145. Ioan Mandrea	”	”
146. Petrachi Beza	”	în Tecucel
147. Capitan Ioan sân Popa Miron	”	în Piscul Corbului
148. Post<elnic> Gavril Ghilțu	”	în Mașnii [?]
149. Gheorghe Bogdan	”	în Tecucel
150. Tanaschi Bogdan	”	”
151. Capitan Const. Cap Mare	”	”
152. Vornicu de poartă Ioan Tașcă	”	”
153. Ioaniță Condrea	”	în Sârbi
154. Post<elnic> Ioan Viscop	”	în Țapu de Gios
155. Gheorghe Dicusară	”	”
156. Zamfir Rugină	”	”
157. Polcov<nic> Gheorghe Ariton	”	”
158. Post<elnic> Panaite Istrate	”	”
159. Vornicu de poartă Ioan Istrate	”	în Vizurești
160. Ștefan Hoțocescu	”	Dobrineștii, Nicoreștii
161. Toader Lazăr	”	Poiana
162. Gheoghe Mazilu	”	”
163. Zaharia Arghir	”	Piscul Corbului
164. Enachi Furcenul	”	Nicoreștii
165. Gheorghe Istrate	”	<u>Bizurenii</u>
166. Neculai Drăgănescu	”	Necoreștii
167. Const<antin> Grecul	”	Piscul Corbului
168. Toader Timofte	”	”
169. Ștefănachi Mortiș	”	Coasta Lupii

170. Pandeli Borș	”	Poeana
171. Ștefan Borș	”	”
172. Toader Halea	”	”
173. Vasile Grecu	”	Coasta Lupii
174. Sard<ar> Manolache Galer	”	în Florești
175. Post<elnic> Iordachi Breahnă	”	Oțaliți
176. Costachi Breahnă	”	”
177. Toader Timofte	”	”
178. Ioan Popa	”	”
179. Iordachi Popa	”	”
180. Post<elnic> Iordachi Timofte	”	”
181. Polcov<nic> Ioan Antohi	”	”
182. Post<elnic> Iordachi Antohi	”	”
183. Polcov<nic> Sandu Condurachi	”	”
184. ” Toader Ciohodaru	”	”
185. Post<elnic> Ioan Oprișan	”	în Frunțișăni
186. Polcov<nic> Ioan Oprișan	”	”
187. Filip Oprișan	”	”
188. Mihalachi Ciucă	”	”

f. 41 (v)

189. Vasile Icononul	”	Țigănești
190. Post<nic> Ștefanachi Guță	”	”
191. ” Vasile Butunoiu	”	”
192. Ilie Sandulachi	”	Cotul Rugetul
193. Post<nic> Ioan Vârlan	”	Vultureni
194. Capit<an> Stoica Curtigan	”	”
195. Aga Dimitrie Lupu	”	în Găleşti
196. Dimitrie Radu	”	în Ungureni
197. Medel<nicer> Costachi Cocriș	”	în Răgoazele
198. George Beldiman	”	în Condrinești
199. Vasile Belciman	”	”
200. Petrachi Taur	”	Medeleni
201. Leitinantul Gheorghe Taur	”	”
202. Costandin Udrea	”	Oncești Vechi
203. Costandin Strătilă	”	”
204. Gheorghe sân Apostu Țarălung<ă>	”	Oncești Noi de Sus
205. Constandin Obreja	”	”
206. Iancu Groza	”	”
207. Gheorghe Perju	”	”
208. Constandin Perju	”	”
209. Ioan Ćarp	”	”
210. Post. Dimitrie Țarălungă	”	”
211. Vasile Coroiu	”	Oncești Vechi i altile
212. Șatr<ar> Asanachi Stamati	”	în Dobrinești
213. Toader Cârjă	”	în Brăhășăști de Sus
214. Lupu Minciună	”	”
215. Flori post<elnic> Ioan Volcinschi	”	”
216. Toader Sacară ce-i zic și Chiriță	”	”

217. Slugeru Ștefan Neculau	„	Poeana
218. Dimitrie Sirea	„	Bicătu [?]
219. Slugeru Dimitrie Veliciu	„	asămine
220. Sardar Aftanasie Atanasiu		

Țănutul Covurlui

f. 42 (r)

1. Postel<nic> Gheorghie D. Vârlan proprietatea în Chebăcești,		Gologan, Braniștea,
		Pleșeștei, Râu de Gios
		și cumpărături
2. Poroșnic Gheorghie D. Varlan	„	„
3. Polcov<nic> Vasile Dragoș	„	din cumpărături și
		Ciubucci
4. „ Const. Dragoș	„	din Braniștea, Gologan,
		Chebăcești
5. Pavăl sân Teoader Flutur	„	din Gologan,
		Chebăcești,
		cumpărături
6. Pos<telnic> Vasile Flutur	„	„
7. Sava Chebac	„	din Gologan și
		Cumpărăturii
8. Ioan Sandu	„	„
9. Neculai Varlam	„	în Scutași și Râu de
		Gios
10. Costin Varlam	„	„
11. Toader Sârghi	„	în Braniștea și
		Ciubucci
12. Ioan Ciobu	„	în Braniștea
13. Constandin Avram	„	în Braniștea și Pleșăști
14. Ioan Avram	„	„
15. Post<elnic> Ioan Capătă	„	„
16. Ilie Tanasă	„	în Braniștea
17. Stan Șuşnea	„	„
18. Vasile Tanasă	„	„
19. Post<elnic> Ștefan Gion	„	din Pleșăști
20. Const<antin> Caloian	„	„
21. Isac Iftodi	„	în Gologan și Pleșăști
22. Constandin Toporăi	„	în Boț și Râu de Gios
23. Alecsie Toporăi	„	„
24. Dumitrache Antohi	„	în Cărliuța sau
		Mericuța
25. Ioan Ferică	„	în Gologan Scutaș și
		Teișoara
26. Post<elnic> Fotachi Patrichi	„	în Zmuliți, Fistici și
		Milești
27. Polcöv<nic> Ioniță Râpă	„	în Zmuliți
28. Iordachi Popa	„	„

f. 42 (v)

29. Polcov<nic> Paladi Hogaș	„	în Zmuliți, Lehanii, Mirceștii
30. Iordachi Portasă	„	în Zmuliți
31. Capitan Manole Hogaș	„	„
32. Post<elnic> Alexandru Totoliu	„	„
33. Alexandru Portasa	„	„
34. Toader Grosul	„	„
35. Enachi Tacu	„	„
36. Iftermie Tacu	„	„
37. Timofte Hogaș	„	„
38. Ioniță Hăgău	„	„
39. Ștefanachi Ghiță	„	„
40. Andrei Jăglău	„	„
41. Stamate Portasă	„	„
42. Nobilu Dimitrie Cernat	„	Vârlezii și altele
43. Gheorghe Vârgolici poroș<nic>	„	„
44. Neculai Vârgolici dascăl	„	„
45. Vasilache Boșneagă	„	Moscă și altele
46. Dumitrachi sân Gheorghe Omul	„	„
47. Ștefan Palade polcov<nic>	„	Oancea
48. Ioan Popa Caraman	„	„
49. Vasile sân Ioan Palade	„	„
50. Arhip Moviliță	„	„
51. Gheorghie Diaconu M. Brăzdiș	„	„
52. Dediu Palade	„	„
53. Ioan Docan	„	„
54. Constandin Nadă, Crăciun	„	în Bursucani
55. Ioaniță Lăpușnenu	„	„
56. Slugerul Nicolai Jăreghie	„	în Crăiești și Bursucani
57. Nobilul Ioan Macarie	„	„
58. Ftori logofăt Huhulea	„	„
59. Polcov<nic> Tudorachi Gohor [?]	„	„
60. Vasile Crăescu	„	„

f. 43 (r)

61. Emandachi Bogdan	„	în Crăiești și Bursucani
62. Polcov<nic> Tanasă Bâlcu	„	„
63. Vasile Nistor	„	„
64. Iordachi Crăescu	„	„
65. Gheorghie Nistör	„	„
66. Ftori logofăt Hristachi Gheorghiu	„	în Săpotile și în Prodinești
67. Post<elnic> Dumitrachi Ghintu	„	în Pânăști
68. „ Zamfirachi Antoni	„	Slivna și Căpățanii
69. „ Gheorghe Antoni	„	și Puricani
70. Ioan Popa Mihai	„	Găneștii

71. Pahar<nic> Vasile Panfiliu	”	Chișcăanii
72. Capit<an> Alecsandru Codreanu	”	în Silva și Căpățâni
73. Post<elnic> Conachi Dadcu	”	în Roșia, Berești și Voinești
74. Vasile Mihai	”	”
75. Dascălu Toader Popa	”	”
76. Post<elnic> Mihalachi Patriche	”	în Merisa [?]
77. ” State Patrichi	”	”
78. ” Mihail Crăescul	”	în Crăești și Bursucani
79. Gheorghe Trifăilă	”	”
80. Post<elnic> Vasile Caraman	”	în Crâneasa și Țepătura
81. ” Ioan Caraman	”	”
82. Anghel Gociu	”	în Băneasa și Țăpătura
83. Ștefan David	”	”
84. Dumitru Bălan	”	”
85. State Miron	”	”
86. Dumitru Saverin	”	”
87. Vasile Roset	”	”
88. Vasile Șarban	”	”
89. Mihalachi Miron	”	”
90. Eni Fulger	”	”
91. Gheorghe Darie	”	”
92. Gheorghe Stanciu	”	”

f. 43 (v)

93. Ioan zăt Darie	”	”
94. Constandin Brudiu	”	”
95. Dima Fulger	”	”
96. Constandin sân Petru	”	”
97. Costachi Eni	”	”
98. Post<elnic> Gheorghi Bejan	”	”
99. Neculai Nistor	”	”
100. Vasile Albineț	”	”
101. Ioan Nistor	”	”
102. Alecsandru Flore	”	”
103. Damaschin Matei	”	”
104. răzășii de Vârlezi	”	”
105. Tanasă Vâlcu	”	”
106. Manolachi Lăpușneanu	”	”
107. Ioaniță Plesnicuti	”	”
108. Post<elnic> N. Fulger	”	”
109. Dumitrachi Vicol	”	”
110. Gheorghi Fal	”	”
111. Neculai Fulger	”	”
112. Post<elnic> Zanfirachi Fulger	”	”
113. Iordachi Tri<n>te [?]	”	”

114. Vasile Hâncu	”	”
115. răzășii de Băneasa	”	”
116. Gheorghe Ioanescu	”	în Moscu
117. Tanasă Dragoș	”	în Zmuliți

Țănutul Tutovei

1. Pitaru Petrachi Gheoca	proprietatea Budești	
2. Iancu Popovici	”	”
3. Poroșnicul Petrachi Cristiean	”	Răsăpii
4. Polcov<nic> Mihai Cristean	”	”
5. Polcov<nic> Enachi Maringociu	”	”
6. iordachi Corbiș	”	”
7. Vasile Silion	”	”
8. Polcovn<ic> Ioan Armanu	”	”
9. ” Petrachi Armanu	”	”
10. ” Dimitrie Neagu	”	”
11. ” Andrei Bigiu	”	”
12. Pitar Constandin Duca	”	”
1. Mazilu Grigori	”	”
2. Neculai Iacob	”	”
3. Ioan Iacob	”	”

f. 44 (r)

4. Mazilu Ștefanachi Huluba	”	”
5. Constandin Huluba	”	”
6. Polcov<nic> Ioaniță Huluba	”	”
7. ” Eni Huluba	”	”
8. ” Ștefanachi Duca	”	”
9. Post<elnic> Petrachi Ciocan	”	”
10. Patentar Vasile Brânză	”	”
11. Dv<orean> Alecu Chirieac	”	Popești
12. Ștefanachi Vrabie	”	Voinești
13. Dumitrache Vrabie	”	”
14. Neculai Romașcanu	”	”
15. Polcov<nic> Gavril Lazăr	”	Avrămești
16. Mazilu Ioan a Costei	”	”
17. Costachi Solomon	”	”
18. Neculai Cârlan	”	”
19. Post<elnic> Gheorghe Chiriac	”	”
20. ” Gheorghe Huban	”	”
21. ” Ioan Buzălan	”	”
22. ” Manolachi	”	”
23. ” Ștefanachi Clapă	”	”
24. mazilu Iancu Timirean	”	”
25. ” Anton Tiliz	”	”
26. ” Gheorghe Hriban	”	”
27. ” Vasile Istrate	”	”

28.	Costachi Solomon	„	Lungașa
29.	mazilu Costachi Zaga	„	Mărășăști
30.	„ Vasile Lăzar	„	„
31.	„ Iordachi Gane	„	Fântânele
32.	„ Gheorghe Gane	„	„
33.	„ Vasile Isac	„	„
34.	Clucer Neculai Onsăi	„	Călimănești
35.	mazilu Const. Mereuță	„	„
36.	Costachi Gălățan	„	„
37.	Mazilu Sandu Gălățan	„	„
38.	„ Gavril Mereuță	„	„
39.	„ Vasile Mereuță	„	„
40.	„ Gheorghe Gălățan	„	„
41.	Polcov. Gheorghe Lizu	„	„
42.	Mazilu Ioan Bălan	„	Lăleștii
43.	Iordachi Bârcă	„	„
44.	Panaite Bejan	„	„
45.	Grigori Oatu	„	Stăncășani
46.	Post<elnic> Petrachi Gane	„	„
47.	„ Costachi Oatu	„	„
48.	Porușnicul Andrei Oatu	„	„
49.	Post<elnic> Scarlat Oatu	„	„
50.	„ Neculai a Scărlătoae	„	„
51.	„ Ioan Oatu	„	„
52.	mazilu Toader a Costachi [?]	„	Ocheștii
53.	Capit<an> Toader Negruță	„	Dracșanii Noi
54.	Iancu Scânteii	„	„
55.	mazilu Vasile Scânteii	„	„
56.	Dv<orean> Grigore Răducanu	„	Corodeștii
57.	mazilu Ștefan Pavăl	„	„
58.	„ Iordachi Pascal	„	„
59.	„ Mile Necoară	„	„
60.	„ Ioan Necoară	„	„
61.	Constantin Nistor	„	„
62.	mazilu Const. Codreanu	„	Miceștii
63.	„ Neculai Necoară	„	„

f. 44 (v)

64.	mazilul Ioan Cozac	„	Miceștii
65.	„ Manolachi Pavăl	„	„
66.	Post<elnic> Neculai Epure	„	„
67.	Pitar Gheorghe Negruță	„	Gheorghieștii
68.	Polcov<nic> Pascu Scânteii	„	„
69.	Stoln<ic> Ioan Scânteii	„	„
70.	Dv<orean> Manolachi Pădure	„	Dragășani
71.	Dv<orean> Gheorghe Hermăziu	„	Manăcu
72.	mazilu Const. Cuciuban	„	Gheorghieștii
73.	„ Const. Blănaru	„	„
74.	„ Agachi Gheorghescu	„	„

75.	„ Const. Obreją	„	„
76.	Ioaniță Muțul	„	Benderii
77.	Ioan Ivancu	„	„
78.	Grigore Roșu	„	„
79.	Mihai Pricopi	„	„
80.	Ioan Dumitrașcu	„	„
81.	Răducanu Stomatin	„	Banca
82.	Costachi Stamatin	„	„
83.	Mihalachi Stamatin	„	„
84.	Poroș<nic> Scarlat Balaban	„	Bălăbăneștii
85.	Capit<an> Ioan Mucu [?]	„	„
86.	Polcov<nic> Dumitru Popovici	„	„
87.	„ Antoni Bălăban	„	„
88.	Capit<an> Ioan Istrail	„	„
89.	„ Gavril Nebunele	„	„
90.	Sluger Vasile Dabija	„	„
91.	Post<elnic> Gherghe Dabija	„	„
92.	Manolachi Tașcă	„	„
93.	Poroșnicu Ioaniță Tanasă	„	„
94.	Capit<an> Sava Plăcintă	„	Schinenii
95.	Polcov<nic> Antohi Popovici	„	„
96.	Strătilă Iacomî	„	„
97.	Ioan Dumbrabă	„	„
98.	Neculai Mihai	„	„
99.	Polcov<nic> Ioan Cozma	„	Sirițani
100.	„ Ioan Popa	„	„
101.	„ Eni Tele [?]	„	„
102.	Tanasă Mitrofan	„	„
103.	Gheorghe Cariman	„	„
104.	Dumitrachi Mitrofan	„	„
105.	Post<elnic> Petrachi Malahi	„	Hrăniceni
106.	Capit<an> Vasile Cușman	„	„
107.	Toader Stoean	„	„
108.	Toader sân capit<an> Ioan Duncă	„	„
109.	Post<elnic> Toader Malahi	„	Grăjă [?] de Gios
110.	Mihalachi Cârja	„	„
111.	Iancu Salarin	„	„
112.	Ioan Nichita	„	„
113.	Ioaniță Onofrei	„	„
114.	Polcov<nic> Ioan Vasilachi	„	„
115.	Pavel Roman	„	„
116.	Dumitru Crețan	„	„
117.	Ioan Coroiu	„	„
118.	Costachi Manoli	„	Docanii
119.	Vasile Spanac	„	„
120.	Iordachi Samoil	„	„
121.	Ioan Ariton	„	„
122.	Toader Spanac	„	„
123.	Vasile Vasănenegre	„	Valea Lungă

124. Petrea Latlăș	”	”
125. Dumitru Radu	”	”
126. Avram Munteanu	”	Pleșa
127. Neculai Pârvu	”	”
128. Ioan Slabul	”	”
129. Ioan Munteanu	”	”
130. Gheorghe Enachi	”	”
131. Tudorașcu Chirieac	”	Lungeștii
132. Gheorghe Timofte	”	”
133. Vasile Timofte	”	”

f. 45 (r)

134. Ioaniță Coroiu	”	”
135. Post<elnic> Ștefan Maxim	”	Motușanii și Suhodu
136. Ioaniță Cantariu mazil	”	”
137. Cardaș	”	”
138. Gheorghe Maxim	”	”
139. Toma Cardaș	”	”
140. Sandu Bădiliță	”	”
141. Ștefan Maxim	”	”
142. Gheorghe Tiliciu	”	Chetrenii
143. Costin sân polcov<nic> Ioan	”	”
144. mazilu Gheorghe Albu	”	Chirienii
145. Polcov<nic> Vasile Vier	”	”
146. mazilu Gheorghe sân Ioniță	”	Căpățână
147. Ftori vist<iernic> Toader Albu	”	”
148. Pitar Ioan Parfeni	”	Măscurăii
149. Dumitrachi Mastacan	”	”
150. Post<elnic> Vasile Grumeza	”	Cărlăoanii
151. Simion Gancea	”	”
152. Polcov<nic> Neculai Parteni	”	”
153. Polcov<nic> Ioan Parfeni	”	”
154. Poroșnicu Const. Parteni	”	”
155. Capit<an> Panaite Popa	”	Polocinu de Gios
156. Gheorghe Mihail	”	Priponeștii
157. Polcov<nic> Iancu Popa	”	Lieștii
158. Post<nic> Panaite Popa	”	”
159. Polcov<nic> Ioaniță Andoniu	”	Tăbăciți
160. Capit<an> Const. Cîmbală	”	Odăița
161. Mazilu Gavril Butunoi	”	Prisacanii și altele
162. Capit<an> Vasile Pleșu	”	”
163. Costachi Pleșu	”	”
164. Mazilul Enachi Pleșu	”	”
165. Poroșnicu Toader Genes [?]	”	”
166. Mazilul Gheorghe Pleșu	”	”
167. Sluger Vasile Ghițu	”	Căbeștii
168. Clucer Ioan Glod	”	”
169. Vtori visit<ier> Vasile Pleșa	”	”
170. „ Ioan Juverdeanu	”	”

171. Capit<an> Ioniță Nebunele	"	"
172. Capit<an> Antohi Nebunele	"	"
173. Post<elnic> Costachi Hăulic<ă>	"	"
174. isprăvnicelu Ioaniță Toga	"	"
175. Capit<an> Vasile Negruță	"	"
176. mazilu Const. Grumează	"	"
177. Vornicu de poartă Enachi Galer	"	"
178. Post<elnic> Ioaniță Gane	"	"
179. Post<elnic> Iordachi Palade	"	"
180. „ Gavril Palade	"	"
181. Capit<an> Ioan Negruță	"	"
182. Șatr<ar> Iordachi Cantimir	"	Corneștii de Sus
183. Capit<an> Ștefanachi Tangală	"	"
184. Post<elnic> Costachi Nour	"	Cârlomănești
185. „ Ioan Chicuş cheabur	"	"
186. Gheorghe Fotachi	"	"
187. Mihalachi Bulimar	"	"
188. Sandulachi Dimitrașc<u>	"	"
189. Iordachi Ghine	"	"
190. Ioan Ghine a Smarandei	"	"
191. Ioan Ghine	"	"
192. Lupu Câdei	"	"
193. Petrachi Soare	"	"
194. Toader Dumitrașc<u>	"	"
195. Const<antin> Paiu	"	"
196. Cozma	"	"
197. Alexa Ghine	"	"
198. Panaite Ghedeiu	"	"
199. Gavrilă spatar	"	"
200. Gheorghe Peiu	"	"
201. Capitanu Gheorghe Lițcae	"	Cărăpceștii

f. 45 (v)

202. Capitan Cost. Negru	"	"
203. Polcov<nic> Zamfirachi Negru	"	"
204. Post<elnic> Ioan Chicuş	"	"
205. Capitan Panaite Portasă	"	Pupezăni
206. „ Vasile Macare	"	"
207. Iordachi Coroeru	"	"
208. Porușn<ic> Vasile Cruceanu	"	Ciorăștii
209. Gheorghe Lungu	"	"
210. Chirica Gheorghe	"	"
211. Const. Chiricuș	"	"
212. Simion Toniță	"	"
213. Lupu Tudosă	"	"
214. Alecsandru Toniță	"	"
215. Neculai Sterian	"	"
216. Constandin Borga	"	"
217. Ifteni Păun	"	"

218. Poroșn<ic> Ioan Zaharia	”	”
219. Capit<an> Ioan Codreanu	”	”
220. ” Costachi Cușbă	”	”
221. ” Ioan Cușbă	”	”
222. Post<elnic> Gligore Boza	”	”
223. Ioan Boza mic [?]	”	”
224. Gheorghie Eremia	”	”
225. Ioan Pavalașc<u>	”	”
226. Ioan Dinu	”	”
227. Ioan Popa	”	”
228. Post<elnic> Ioan Lefter	”	Cotoroia
229. ” Ștefan Burce	”	”
230. ” Paraschiv Tăntu	”	”
231. Iordachi Stan	”	”
232. Post<elnic> Ioan Ciobanu	”	”
233. ” Tudorachi Ciobanu	”	”
234. Post<elnic> Grigore Badin	”	”
235. ” Ioan Gugucan	”	”
236. Anton Stan	”	”
237. Dragomir Tălpoi	”	”
238. Anghelache Geană	”	”
239. Post<elnic> Petrachi Chicuş	”	Cerțăștii
240. Petrachi Irava [?]	”	”
241. Constandin Strate	”	”
242. Neculai Ciocă	”	”
243. Constandin Duda	”	”
244. Iancu Duda	”	”
245. Gheorghie Duda	”	”
246. Enachi Vulpe	”	Borodeștii
247. Constandin Borș	”	”
248. Ștefănachi Mihalachi	”	”
249. Costin Buruda	”	”
250. Hristea Zabulachi	”	”
251. Alecsandru Gheorghiu	”	Blăgeștii
252. Post<elnic> Gavril Dandiș	”	”
253. ” Const. Trence	”	”
254. ” Const. Gogiu	”	”
255. ” Pavăl Bociu	”	”
256. ” Sandu Carp	”	”
257. ” Manolachi Lupu	”	”
258. Iordachi Trence	”	”
259. Șătr<ar> Vasile Ghică	”	Orgoeștii
260. Cosma Topală	”	”
261. Capit<an> Toader Chirănuș	”	”
262. ” Simion Brahim	”	”
263. ” Gavrilă Buzilă	”	”
264. Gheorghe Ghigă	”	”
265. Capit<an> Ioan Chirănuș	”	”

f. 46 (r)

266. Gheorghe Chirănuș	"	"
267. Capit<an> Ioan Gică	"	Orgoeștii
268. " Dumitrache Gică	"	"
269. " Neculai Gică	"	"
270. Pitar Gavril Tufăscu	"	"
271. Isidor Hotineanu	"	Folteștii
272. Capit<an> Iordachi Chihan	"	Uliea
273. " Neculai	"	Rădeștii
274. Ilie Morozan	"	"
275. Toma Dohole	"	"
276. Polcov<nic> Constandin Țăplea	"	"
277. Costachi Țăplea	"	"
278. Ioan Blănă	"	"
279. Ștefan Pruteanu	"	"
280. Nobilul Iordachi Codruță	"	Sârbii
281. Simion Calmo	"	"
282. Constandin Sătaru	"	"
283. Constandin Petrea	"	"
284. Costachi Păliciu	"	"
285. Polcov<nic> Gheorghe Pălici	"	"
286. Gheorghe Maței	"	"
287. Ștefan Lupu,,,"	"	"
288. Capit<an> Niță Ilie	"	"
289. Ioan Cucu	"	"
290. Toader Păliciu	"	"
291. Eni Păliciu	"	"
292. Ioan Popa	"	"
293. Gheorghe Cucu	"	"
294. Ioan Păliciu	"	"
295. Simion Păliciu	"	"
296. Ioniță Oprișan	"	Bogdan de Gios
297. Toderașcu Cristea	"	"
298. Pitaru Gheorghe Buță	"	"
299. Ștefan Buță	"	"
300. Pitaru Constandin Buță	"	"
301. Pitaru Nedelcu Buță	"	"
302. Capit<an> Ștefan Neniță	"	"
303. Polcov<nic> Gheorghe Neniță	"	"
304. Mihalachi Talpiș	"	"
305. Petrea Veicu	"	"
306. Post<elnic> Ioaniță Cucu	"	"
307. " Ioaniță Petrea	"	Unțăștii și Rădeștii
308. " Ilie Petrea	"	"
309. Gheorghe Mihalaciu	"	"
310. ...	"	"
311. Gheorghe sãn Toader Petrea	"	"
312. Gheorghe Petrea	"	"
313. Manolachi Ciocărlan	"	"

314. Polcov<nic> Vasile Bănceanu	”	”
315. Toma Mereuță	”	”
316. Ioan sîn Ioaniță Petrea	”	”
317. Nicolai Mircea	”	”
318. Ioan Petrea	”	”
319. Gheorghe Vrânceanu	”	Costeștii
320. Polcov<nic> Cons. Bădărău	”	”
321. Arsăni Smântână	”	”
322. Ilie Pârpală	”	”
323. Dumitrachi Smântână	”	”
324. Capit<an> Ioan Vârnav	”	Bogdănița
325. Alecu Galeri	”	”
326. Gheorghe Jăverdeanu	”	”

f. 46 (v)

327. Pitaru Costachi Nour	”	Coroeștii
328. Ioan Călin	”	”
329. Ștefan Parteni	”	”
330. Constandin Roșca	”	”
331. Capitanu Gheorghe Bușilă	”	Vlădeștii
332. ” Ioan Bușilă	”	”
333. ” Dumitrache Ivănescu	”	”
334. ” Costachi Bușilă	”	”
335. Clucer Ioan Bujoranu	”	Puțalaru
336. Polcov<nic> Grigore Bujoreanu	”	”
337. Iordachi Scănteii	”	”
338. Toader Popa	”	Ibăneștii
339. Capit<an> Costachi Ibănescu	”	”
340. Neculai Ibănescu	”	”
341. Manolachi Petrea	”	”
342. Constandin Rebegea	”	”
343. Polcov<nic> Gabriel Lazăr	”	Mărăștii
344. Slugeru Dimitrie Petrovici	”	”
345. Constandin Panaite	”	”
346. Dv<orean> Vasile Zorilă	”	”
347. Ioan Popovici	”	în Blănești
348. Pitaru Ioan Tiron	”	Cutoiu
349. Vasile Brânză	”	în Rădeni și Bonești
350. Lupu Dobranici	”	Gavanul
351. Slugerul Grigorie Negruț	”	Corlătești
352. Caminar Vasile Buhnea	”	”
353. Scarlat Filipide	”	Tăbăceșetii și altele
354. Caminar Vasile Buhnea	”	”
355. Costache Racliș	”	în moșia Târgului
356. Nobilul Iorgu Gâlcă	”	”
357. Nobilul Neculai Gutcanu	”	”
358. Spataru Alecu Tudorii	”	”
359. Șatraru Ioan Popa	”	”
360. Nobilul Scarlat Lambrinu	”	”

361. Slugeru Grigori Negruți	”	”
362. Ioan Stegaru	”	”
363. Constandin Nistor	”	”
364. Capitanu Dumitrache Ioan	”	”
365. Medelniceru Neculau	”	”

Țănutul Vaslui

f. 47 (r)

1. Cluceru Mihalache Romașc<u>	proprietatea Găneștii
2. Toader Romașc<u>	”
3. Petrache sân Toader Popa	” Mânjăștii
4. Mihalachi sân polcov<nic> C. Popa	” Mânjăștii
5. Capit<an> Ioan Cărare	” Tănacul i Burgheleștii
6. Mihalachi sân polcov<nic> Gheorghe	” Tănacul i Burgheleștii
7. Costachi Cărare	”
8. Post<ostelnicul> Ștefan Cărare	”
9. Ioan sân post<elnicului> Cărare	”
10. Ștefan sân Ioan Lupu Cărare	”
11. Post<elnicul> Costache Darie	”
12. Post<elnicul> Ioan Darie	”
13. Medel<nicer> Neculai Burghele	” Boușorii
14. Dv<orean> Costachi Burghele	”
15. Polcov<nic> Gheorghe Burghele	”
16. Post<elnic> Ștefan Burghele	”
17. Andrei sân Ioaniță Iancu	”
18. Sava sân Niță Popa	”
19. Gheorghe Cucuz	”
20. Gheorghe Iancu	”
21. Medeln<icer> Alecu Râșcanu	”
22. Post<elnic> Neculai Cocuz	” Valea Săliștei
23. Costachi sân Ioan Cocuz	”
24. Polcov<nic> Gheorghe Acsinte	” Știuborăni
25. Ioan sân Condurachi Chitic	”
26. Alexandru Ciuranu	”
27. Mihalachi Bosie	”
28. Banu Chirica Gheorghiu	” Zăpodenii
29. Anastasâi Maței	”
30. Gheorghe Slavu	”
31. Constandin Drosu	”
32. Treti logofăt Ioan Mărzăscu	” Boțoae și Bereștii
33. Ioan Agachi	”
34. Niță Romașcan	”
35. Grigoraș Avram	”
36. David Mărzăscu	”
37. Pahar<nic> Gheorghe Bantăș	” Mircești
38. Costachi Bantăș	”
39. Polcov<nic> Ioan Spiridon	”

40.	Post<elnic> Const<antin> Moga	”	”
41.	Paharn<nic> Costachi Ioan	”	Cetate Mică
42.	Vasile sân Toader Anton	”	Tansa
43.	Toader Vatră	”	”
44.	Ioan Spănu	”	”
45.	Costachi Mihăil<ă>	”	Suhulețu
46.	Calistru Timofte	”	”
47.	Toader Guzgu	”	”
48.	Toader Ichim	”	”
49.	Dumitru Pantea	”	”
50.	Gheorghe Săndu	”	”
51.	Vasile Guzgu	”	”
52.	<V>tori visit<ier> Ioan Mihail	”	Poeana de Sus
53.	Vasile Enachi	”	Găurenii
54.	Ioan sân Const<antin> Enachi	”	”
55.	Dumitru a Diaconiței	”	”
56.	Ioan Dascălu	”	”
57.	Toader Băcul	”	”
58.	Post<elnic> Luca Băcu	”	”
59.	Costea Apostul	”	Ipatele
60.	Vasile Mustață	”	”
61.	Ioan Moise	”	”
62.	Post<elnci> Vasile Oprișan	”	Băleștii

f. 47 (v)

63.	Pitar Mihalachi Motăș	”	Chetreștii
64.	Iordachi Săndulachi	”	”
65.	Iordachi Romașc	”	”
66.	Capit<an> Neculai Motăș	”	”
67.	Polcov<nic> Ioan Petrișor	”	Oșăștii
68.	Șatr<ar> Ioan Motaș	”	”
69.	Vasile sân Ilie Pasat	”	”
70.	Gheorghe Pasat	”	”
71.	Toader Bălca	”	”
72.	Toader Mititelu	”	”
73.	Ilisâi sau Durdură	”	”
74.	Ioniță Caracaș	”	”
75.	Toader Caracaș	”	Coșăștii
76.	Vasiel Adam	”	”
77.	Ioan Bosuioc	”	”
78.	Șatr<ar> Petrachi Burghele	”	”
79.	Post<elnic> Ioan Mantu	”	”
80.	Capit<an> Ioan Burghele	”	”
81.	Post<elnic> Iancu Burghele	”	”
82.	Post<elnic> Gheorghe Horduna	”	”
83.	Constantin sân Andrei Popa	”	”
84.	Neculai Focșu	”	”
85.	Iordachi Crăciun	”	”
86.	Neculai Borș	”	”

87.	Ioan sân Simion	"	"
88.	Șteafan a Ilenei Burgheloaie	"	"
89.	Neculai Popa	"	"
90.	Ștefan Desagă	"	"
91.	Lupu Balțatu	"	"
92.	Ioan Crăciun	"	"
93.	Neculai Neagu	"	"
94.	Toader Parpale	"	"
95.	Ioan Popica	"	"
96.	Ioan sân Gheorghe Burghele	"	"
97.	Vasile Pâslă	"	"
98.	Eni Donosă	"	"
99.	Ioan Maței	"	"
100.	Vasile Borș	"	Deleni
101.	Ioaniță Lihor	"	"
102.	Ioan sân Gheorghe Crăciun	"	"
103.	Simion Timilcan	"	"
104.	Neculai Mustereață	"	Hușăni
105.	Polcov<nic> Gheorghe Armanu	"	Trohanul
106.	" Gheorghe Popăscu	"	"
107.	" Ștefan Popăscu	"	"
108.	Miron Popăscu	"	"
109.	Ioan sân Todeașc<u> Popăsc<u>	"	"
110.	Vasile sân Toderășc<u> Popăscul	"	"
111.	Simion Oatul	"	"
112.	Neculai Băisan	"	"
113.	Ioaniță sân Toma Armaru	"	"
114.	Polcov<nic> Constandin Miron	"	Dumbrăvenii
115.	" Gheorghe Miron	"	"
116.	Dascălu Grigoraș	"	"
117.	Vasile Gherasim	"	"
118.	Neculai Bugan	"	"
119.	Polcov<nic> Neculai Cihan	"	Toporăștii Răzăși
120.	" Ghiță Cihan	"	"
121.	Ioan Andrieșan	"	"
122.	Polcov<ic> Gheorghe Nica	"	Cursăștii
123.	Ioan Andoni	"	"
124.	Opre Petrilă	"	"
125.	Gheorghe Braharu	"	"
126.	Toader Andoni	"	"
127.	Vasile Andoni	"	"
128.	Neculai Nacu	"	"
f. 48 (r)			
129.	Toder Mustață	"	Lipova
130.	Iordachi sân Mihalachi Popa	"	"
131.	Constandin Crăciun	"	"
132.	Petrachi Fănarul	"	"
133.	Ioan Holte	"	"

134. Gheorghe sîn D. Popa	”	”
135. Gheorghe Holte	”	”
136. Neculai Palade	”	”
137. Trohin Holdea	”	”
138. Paraschiv Fânaru	”	”
139. Constandin Popa	”	”
140. Ioaniță Cozma	”	Obârșeni
141. Neculai Lachi	”	Gârcinii Răzăși
142. Gheorghii Ivănescu	”	”
143. Grigori Șaroaga	”	”
144. Grigorie Vraghie	”	”
145. Constandin Șoroaga	”	”
146. Vasile Potoracu	”	”
147. Neculai Buhlea	”	Bleașca
148. Constandin Chirilă	”	”
149. Trofin sîn Preotul Lupu	”	”
150. Mihai Moșie	”	”
151. Ioan Emandachi	”	Hârsova
152. Nastasă Crețu	”	Tansa
153. Ioan sîn Durdură	”	Oșăștii
154. Nobilul Costachi Sturza		
155. Pitaru Ioan Popovici	”	”
156. Neculai Caracaș	”	”
157. Vasile Danu	”	”
158. Ștefan Mustereață	”	Coșăștii
159. Vasile Aramă	”	”
160. Postel<nic> Neculai Musti	”	”
161. Medel<nicer> Ioan Andoniu	”	”
162. Trofin sîn Preotul D. Andoni	”	Bleașca
163. Iftimie	”	”
164. Constandin Chirilă	”	”
165. Neculai Buhnea	”	”
166. Mihai moșie	”	”
167. Neculai Gălușcă	”	Hârsova
168. Pitaru Costachi Dimitriu	”	Tuderești
169. Pitaru Ioan Popovici	”	Coșăști și Ivănești
170. Comisu Ioan Racoviță	”	în Ciorăța
171. Nobilul Costachi Sturza	”	în Tăcuta
172. Slugerul Teodor Gafencu	”	”
173. Pitaru Ioan Negrea	”	”
174. Sardaru Gheorghe Carp	”	”
175. Comisul Iacovachi Racoviță	”	în Ciorăța

Țănutul Fălciu

f. 48 (v)

1. Ștefan Șarban Durac	”	în Harbuji
2. Ioan Obreja	”	”
3. Gheorghe Malahi		

4. Gheorghe Căuea	”	în Scripțânești
5. Constandin Sălăvăstru	”	în Odoești și Vale Oance
6. Ilie Roșca	”	în Dodești
7. Polc<ovnic> Moisă Behrim	”	în Rânzăști
8. Const<antin> Chichiță	”	în Grozăști
9. Toader Focșa	”	”
10. Manole Chirilă	”	”
11. Ioan Lupan	”	”
12. Gheorghe Chirița	”	în Vutcani
13. Neculai Bădroe	”	în Deleni
14. Tanasă Bugeac	”	în Deleni și Zgura
15. Ioan Bugeac	”	în Oțăleni și altele
16. Vasile Condrea	”	în Guzari și altele
17. Ioan Condrea	”	”
18. Ioan Gheoghiță	”	în Milotești și altele
19. Matei Palade	”	în Grumăzoaie
20. Niță Parfeni	”	”
21. Toader Harnage	”	”
22. Vasile Hondru	”	în Gușiței
23. Ioaniță Budu	”	”
24. Ioan Năforniță	”	în Șișcani
25. Clucer Vasile Mitachi		
26. Ioan Vasilachi	”	în Ghibeni
27. Ioan Cahnea	”	în Oțăleni
28. Vasile Cireș	”	în Hurduci
29. Gavril Rășcanu	”	în Harbuji
30. Neculai Rășcanu	”	”
31. Ioan Bahrim	”	în Rânzăști
32. Vasile Timotin	”	în Jigăliea
33. Neculai Agachi	”	în Oțăleni
34. Caminar Teodor Tulbure	”	în Grumăzoaie
35. Privili<ghet> Chirilă Rășcanu	”	în Harbuji
36. Vornicu Alecu Donici	”	Balta
37. Aga Grigori Butuce	”	în Căpotești
38. Slugerul Costin Adam	”	în Giurcani
39. Doctorul Anastasă Fătu	”	în Gogari [?]
40. Neculai Clima	”	în Căpotești
41. Gavril Penișoară	”	în Lunca Banului
42. Gheorghe Vasilachi	”	”
43. Constandin Bădărău	”	în Daviști etc
44. Enachi Andriuță	”	în Răducani etc
45. Toderasc Darie	”	în Davideni
46. Ioan Andriuță	”	în Răducani
47. Lupu Hărnage	”	în Răiceni
48. Ioan Arhip	”	”
49. Vasile Marcu	”	”
50. Constandin Darie	”	”
51. Gligoraș Cașul	”	în Leoști și Davidești

52. Vasile Florescu	„	în Puhulești
53. Gavril Spridon	„	în Davidești
54. Neculai Crăciun	„	„
55. Adamachi Adam	„	în Dărcani
56. Ștefan Denis	„	Cioriceștii i Oțălenii
57. Nastachi Chitic	„	în Scribuleni
58. Alecsandru Buznea [?]	„	în Dențani
59. Dumitrachi Popovici	„	în Scribuleni
60. Dumitrachie Zaharia	„	în Dențani

f. 49 (r)

61. Ioan Mighiu	„	în Cotu Ghermăneștii
62. Vasile Zaharia	„	în Dolhești
63. Vasile Zugravu	„	în Armășani
64. Vasile Moscu	„	în Tăbălăești
65. Toader Moscul	„	„
66. Grigore Burghel	„	„
67. Ioan Popa	„	„
68. Manolachi Pivniceriu	„	„
69. Matei Darie	„	„
70. Constandin Harnage	„	în Altinești
71. Sandu Rață	„	„
72. Gligore Codrean	„	în Tăblăești
73. Iancu Bociul	„	în Ivănești
74. Ioan Lașcu	„	în Corni
75. Mihai Boziean	„	„
76. Ioan Mane	„	„
77. Andrei Manca	„	„
78. Gheorghe Bojlean	„	în Cordeni
79. Constandin Darie	„	în Crăciunășani
80. Gheorghe Romașcu	„	în Dolheni
81. Nobilul Alecsandru Bosie	„	„
82. Ioan Bădroie	„	în Deleni, Hurduzăi și Chițiboieștii
83. Pitaru Constandin Ivan	„	în Albești
84. Pitaru Costachi Gălușcă	„	„
85. Slugeru Neculai Bosie	„	Avirești
86. Ioan Teodoru	„	„
87. Costachi Altinescu	„	Altinești
88. Petrachi Popa	„	Tăbălăieștii
89. Sărghi Anton	„	Belciugu
90. Vasile sîn Toma Anton	„	„
91. Slugerul Ioan Băsescu	„	Avrămești, Băneștii și Ghiburțu [?]
92. Ioan Ilie	„	în Grumăzoe și Plopeni
93. Enachi Penișoară	„	Grumăzoe și Hurduci
94. Ioaniță Hărnage	„	„ „

95. Gavril Cozma	„	Dăncenii i Belciug
96. Gheorghe Stegariu	„	Grumăzoe
97. Privilighet Gheorghe Botez		
98. Ifteni Botez	„	Făureștii și Luenii [?]
99. Șatraru Panaite Tăutul	„	Căpotești
100. Slugerul Neculai Bosie	„	Averești
101. Sardaru Carp Gălescu	„	Belciugu
102. Ioan Argint Vasiliu	„	Șășcani
103. Ioan Jomir	„	în Saratu

Țănutul Cahulul

f. 49 (v)

1. Neculai Gheorghe Ghibanul	„	Ghibanul
2. Vasile Cucu	„	„
3. Gheorghe Adochiței	„	„
4. Tudosi Soitu	„	„
5. Iordachi Șoitu	„	„
6. Simion Popa	„	„
7. Ioan Șoitu	„	„
8. Neculai Stahie	„	„
9. Neculai Butuc	„	Cârpeștii
10. Niță Butuc	„	„
11. Toderasc Butuc	„	„
12. Tavăl Butuc	„	„
13. Vasile Butuc	„	„
14. Vasile Țanțuc	„	„
15. Iosif Negru	„	„
16. Ioan Focșa	„	„
17. Toader Bujăniță	„	„
18. Petrea Mocanu	„	„
19. Alecsandru Andoni	„	„
20. Tanasă Epureanu	„	„
21. Antoni Elisăi	„	„
22. Lupu Nastar	„	Hăsnășanii
23. Grigore Dănilă	„	„
24. Grigoruță Unterul	„	„
25. Constandin Mihailă	„	„
26. Todeiță Bordea	„	„
27. Tanasă Mardare	„	„
28. Grigoraș Miciură	„	„
29. Tuderaș Zahariea Lărguța	„	„
30. Ioan Lupu	„	„
31. Buciur Luș [?]	„	„
32. Ilie Marin	„	„
33. Ioan a Popei	„	„
34. Haralamb Popa	„	„
35. Constandin Zaharia	„	„

36.	Dumitru Zaharia	"	"
37.	Ioan sân Ioan Lut	"	"
38.	Manolachi Raicu	"	"
39.	Toader Bahrin	"	"
40.	Gavril Târnoschi Buhani	"	"
41.	Neculai Târnoschi	"	"
42.	Costachi Târnoschi	"	"
43.	Dumitru Ghideon	"	"
44.	Gheorghe Pleșu	"	"
45.	Gheorghe Macarie	"	"
46.	Ioan Acsinte	"	"
47.	Toader Irodi	"	"
48.	Vasile Posmag	"	"
49.	Apostu Săchias	"	"
50.	Gheorghe Enachi	"	"
51.	Gheorghe Țarcă	"	"
52.	Petre Ignat	"	"
53.	Gavril Goni [?]	"	Hăsnășanii
54.	Vasile Goni	"	"
55.	Vasile Boboc	"	"
56.	Ioan Roman	"	"
57.	Gheorghe Târnoschi	"	"
58.	Vasile Târnoschi	"	"
59.	Gheorghe Bușliu	"	"
60.	Ioan Prohirie	"	"
61.	Nastasă Manca	"	"
62.	Toader Prohirie	"	"
63.	Alde Mocanu	"	Pleşăștii
64.	Moisiu Strati	"	"
65.	Alecsandru Grue	"	"
66.	Petrea Boez	"	"
67.	Niță Mihaiu	"	"
68.	Sava Cava	"	"
69.	Toader Irmica	"	"
70.	Constantin Chihail [?]	"	"
71.	Gheorghe Arsăni	"	"
72.	Ioan Terinte Prutean<u> Conia		
73.	Gheorghe Hagi	"	"
74.	Niță Poca	"	"
75.	Toader Borcițanu	"	"
76.	Frumuzachi Mărgineanu	"	"
77.	Gheorghe Mărgineanu	"	"
78.	Petre Grecu	"	"
79.	Vasile Ursu	"	Cociolia
80.	Constantin Buiștean	"	"
81.	Ioan Postul Pavel	"	"
82.	Ioan Holbură	"	"
83.	Timofte Leon	"	"
84.	Ioan Ursu	"	"

85.	Simion Arhire	"	"
86.	Sârghie Husar	"	"
87.	Sava Cochis	"	"
88.	Leon Afteni	"	"
89.	Constandin Sârbu	"	"
90.	Toader Tomiță	"	"
91.	Nastasă Cocsa	"	"
92.	Petrea Putregaiu	"	"
93.	Ștefăniță Ursul	"	"
94.	David Grosul	"	"
95.	Gheorghe Florința	"	Capaclia
96.	Dumitru Para	"	"
97.	Ioan Joimir	"	"
98.	Ștefan Para	"	"
99.	Ipate Staval [?]	"	"
100.	Sofronie Staval	"	"
101.	Manolachi Coriol [?]	"	"
102.	Timofte Trohin	"	"
103.	Gheorghî Țiran	"	"
104.	Ilie Răuș	"	"
105.	Zaharia Bosuioc	"	"
106.	Matei Chihaia	"	"
107.	Nastasă Pară	"	"
108.	Timofte Ciubotaru	"	"
109.	Neculai Ștefănuță	"	Pipircanii
110.	Dimitrie Gușă	"	"
111.	Dimitrie Carp	"	"
112.	Vasile Stan Istrate	"	"
113.	Pavăl Ștefăniță	"	"
114.	Toader Vicol	"	Săducanii
115.	Ioan Moraru	"	"
116.	Dumitru Casapu	"	"
117.	Dănilă Doroftei	"	"
118.	Neculai Pricopi	"	"
119.	Constandin Bădănău	"	"
120.	Isac Sârcu	"	"
121.	Vasile Gumtic [?]	"	"
122.	Gheorghe Panaite	"	"
123.	Neculaiu Chircu	"	"
124.	Toader Macovei	"	Săratul
125.	Alecsandru Boștan	"	"
126.	Ioan Macovei	"	"
127.	Ilie Coropceanu	"	"
128.	Ioan Macovei	"	"
129.	Gheorghe Lupanșiciuc	"	Mîntîrul
130.	Ioan Cireș	"	"
131.	Gheorghe Miți [?]	"	"
132.	Constandin Știon [?]	"	"
133.	Vasile Mereuță	"	"

134.	Vasile Mutilic	”	”
135.	Hariton Plăcintă	”	”
136.	Timofte Caromiți	”	”
137.	Ursul Paraschiv	”	Tomaiul
138.	Niță Popovici	”	”
139.	Neculai Bunescu	”	”
140.	Gheorghe Secieru	”	”
141.	Ioan Gonțu	”	”
142.	Constantin Gavriliță	”	”
143.	Neculai Ivanciu	”	”
144.	Dumitru Cioboccioc	”	”
145.	Ioan Nistor	”	”
146.	Gheorghe Zacov	”	”
147.	Vasile Vasilachi	”	”
148.	Ștefan Angheluță	”	”
149.	Luca Acsăni	”	”
150.	Iordachi Vasilechi	”	”
151.	Serghi Căzan	”	”
152.	Vasile Pricochi	”	”
153.	Iordachi Iacomî	”	”

Lista a 4-a

Țânutul Eșii

Numerul total a lăcuitorilor

26	sate	Ocolu Bahlui	2776
25	”	” Turci	1639
25	”	” Copou	1244
26	”	” Braniștea	1571
20	”	” Codru	1292
29	”	” Stavniciu	1681
<u>31</u>	”	” Cărligăturii	<u>2240</u>
182			12443

Țânutul Dorohoiu

Numerul total a lăcuitorilor

37	sate	Ocolu Herța	2240
24	”	” Prutu de Sus	2258
28	”	” Prutu de Gios	1732
25	”	” Coșula	1841
<u>32</u>	”	” Bărhomete	<u>2657</u>
146			10728

Țânutu Botoșănil

Numerul total a lăcuitorilor

36	sate	Ocolu Târgului	2364
27	”	” Ștefăneștii	1437

25	„	„	Jijiea	1355
26	„	„	Miletinul	1722
16	„	„	Coșula	3052
<u>28</u>	„	„	Siretul	<u>3537</u>
158				13467

Țănutu Sucevei

Nomerul total a lăcuitorilor

17	sate	Ocolu Muntele	2697
33	„	„ Siretul	4617
41	„	„ Moldovei	3778
<u>34</u>	„	„ Șomuzului	<u>2652</u>
125			13744

f. 51 (v)

Țănutu Neamț

Nomerul total a lăcuitorilor

18	sate	Ocolu Muntelui	2714
24	„	„ Bistrița	3350
13	„	„ Mijlocu	2037
29	„	„ de Sus	3962
<u>27</u>	„	„ Petrei	<u>2412</u>
111			14475

Țănutu Romanu

Nomerul total a lăcuitorilor

33	sate	Ocolu Fundului	2211
23	„	„ Moldovei	2536
20	„	„ Siretu de Gios	1580
<u>31</u>	„	„ Siretu de Sus	<u>3651</u>
107			9978

Țănutu Bacău

Nomerul total a lăcuitorilor

37	sate	Ocolu Bistrița de Gios	4832
37	„	„ Bistrița de Sus	4369
25	„	„ Troțușu	3886
30	„	„ Tazlău de Sus	3968
<u>27</u>	„	„ Tazlău de Gios	<u>2872</u>
156			19927

Țănutu Putnei

Nomerul total a lăcuitorilor

27	sate	Ocolu Biliștei	3155
15	„	„ Gârlele	3161
20	„	„ Răcăciunii	3645
<u>9</u>	„	„ Zăbrăuți	<u>1779</u>
71			11740

Țânutu Tecuciu

Nomerul total a lăcuitorilor

27	sate	Ocolu Muntelui	3455
14	"	" Bistrița	2129
43	"	" Mijlocu	2697
<u>25</u>	"	" de Sus	<u>3057</u>
109			11338

f. 52 (r)

Țânutu Covurlui

Nomerul total a lăcuitorilor

22	sate	Ocolu Siretului	2139
25	"	" Prutului	2189
<u>15</u>	"	" Horincei	<u>1638</u>
62			5966

Țânutu Tutovei

Nomerul total a lăcuitorilor

31	sate	Ocolu Târgului	2272
18	"	" Corodul	1501
21	"	" Pereschiv	1576
43	"	" Tutovei	2210
<u>29</u>	"	" Similei	<u>1428</u>
142			8987

Țânutu Vaslui

Nomerul total a lăcuitorilor

24	sate	Ocolu Crasnei	2366
26	"	" Mijlocu	1816
44	"	" Fundurilor	2774
24	"	" Stemnicului	1937
<u>36</u>	"	" Racovei	<u>2515</u>
154			11408

Țânutu Fălciu

Nomerul total a lăcuitorilor

16	sate	Ocolu Prutului	1145
27	"	" Podolenii	2380
32	"	" Crasna	2379
<u>23</u>	"	" Mijlocu	<u>2077</u>
98			7981

Țânutu Cahulului

Nomerul total a lăcuitorilor

11	sate	Ocolu Costangalia	595
26	"	" Tegheciu	1951
<u>16</u>	"	" Cotu Morei	<u>1760</u>
53			4306

f. 52 (v)

Listă de nomerul coloniilor bulgare și a satelor domniilor statului din
Țănutul Izmail

19	sate	Ocolu Cagulu Prutului	2318
21	„	„ Izmailului	4119
<u>22</u>	satele	domniilor statului	<u>3169</u>
62			9606

Suma totală a lăcuitorilor 167 222

f. 53 (r)

Lista a 5-a

**De fețale cu drit de aleși și de alegători în capitalia Eșii
și celilante târguri a rezidențiilor țănutale
după articu 5 a înpărătescului firman**

Boerei logofeți

1. Dl. Teodor Balș	22. Iacovachi Leon
2. „ Alecu Balș	23. Teodor Palade
3. „ Costin Catargiu	24. Costachi Leon
4. „ Alecu Mavrocordat	25. Iancu Cantacuzin
5. „ Ștefan Catargiu	26. Grigori Carp
6. „ Petrachi Roset Bălănescu	27. Alecu Catargiu
7. „ Dimitrie Cantacuzin	28. Iancu Prăjăscu
8. „ Gheorghieș Sturza	29. Ilie Burchi
Dulcescu	30. D. Vistiernicul N. Roset
9. „ Anastasie Bașotă	Roznovanu [tăiat cu
10. „ Costăchel Sturza	creionul]
11. „ Răducanu Roset	31. Petrachi Mavroeni
12. „ Iancu Cantacuzino	32. Alecu [?] Sturza
[adăugat cu creionul]	33. Manolachi Manu

Vornicii

11. Gheorghe Sturza [tăiat]	34. Mihalachi Gherghel
12. Iordachi Beldiman	35. Manolachi Drăghici
13. Beizade Iorgu Șuțu	36. Costachi Carp
14. Mihăiță Mihalachi	37. Lascarachi Mihalachi
15. Dimitrie Bran	38. Dimitrie Grigoriu
16. Dimitrie Mavrocordat	39. Dimitrie Cerne
17. Scarlat Crupenschi	40. Ioaniță Coroiu
18. Iancu Greceanu [tăiat cu	41. Grigori Tufăscu
creionul]	42. Neculai Istrate
19. Vasile Pogor	43. Costache Teodoru
20. Alecu Canta	44. Iancu Brănișteanu
21. Scarlat Roset	45. Procopi Florescu

Postelnicii

46. Alecu Soroceanu
47. Vasile Drăghicu
48. Teodor Burada
49. Filip Scorțăscu
50. Dimitrie Danu
51. Neculai Drosu
52. Costachi Luca

Colonelii

53. Iorgu Strătulat
54. Evghenie Alhaz
55. Alecu Cristea
56. Neculai Emandi
57. Mihalachi Buzdugan

f 53 v

Boerii Agi

58. Vasile Bosie
59. Panaite Radu
60. Iancu Cațichi
61. Grigori Scheleti
62. Ghiță Mălinescu [tăiat]
63. Costachi Poliz
64. Spiridachi Baldovici
65. Dimitrie Lupu
66. Costachi Balaiș
67. Grigore Drăghiciu
68. Manolachi Codrescu
69. Vasile Caramfil
70. Iorgu Papafil
71. Iancu Alicsandrescu
72. Vasile Grigoriu
73. Ștefanachi Grigoriu
74. Dimitre Hasnașu
75. Scarlat Șișcală
76. Maioru Iordachi Chiriac
77. Dimitrie Meleghe
78. Iorgu Voinescu
79. Temistocli Bastachi

Boerii Spatari

80. Iancu Neculcea
81. Petrachi Carp
82. Neculau Carp
83. Alecu Bran
84. Neculaiu Tacu
85. Alecu Vărnăv
86. Costachi Pangrate
87. Dimitrie Urzică

88. Teodor Sion
89. Costachi Figa
90. Alecu Manu
91. Alecu Vuluță
92. Dimitrie Burduja
93. Costachi Milea
94. Iordachi Bucur
95. Teodor Vasiliu
96. Alecu Cernea
97. Petrachi Roset (sânt a
comisului Mihalachi Zălaru)
98. Mihalachi Idieru
99. Haralamb Cernea
100. Iordachi Zagură
101. Petrachi Dorneanu
102. Petrachi Cosmiță
103. Constandin Maftai
104. Iancu Boean
105. Mihalachi Șăndrea
106. Dimitrie Filipescu
107. Panaite Cristea
108. Gheorghe Săulescu
109. Neculai Negruț
110. Panaite Idieru
111. Mihalachi Gheorghiu
112. Neculai Lupu

Boerii Bani

113. Anastasie Ioan
114. Iancu Zagura
115. Petrachi Steriean
116. Dimitrie Alecsa
117. Ilie Iconomu
118. Panaite Izmirliu
119. Neculai Alecsa
120. Petrachi Neculau
121. Iordachi Idieru
122. Chirica Gheorghiu
123. Anastasie Leon
124. Neculai Borș
125. Vasile Neculescu

Comiși

126. Vasile Gafencu
127. Tudorachi Bonciu
128. Costachi Chiruși
129. Manolachi Zalariu
130. Mihalachi Stamatini
131. Costachi Eni

132. Climentii Ilarionescu [?]
133. Grigore Sorocean
134. Dimitrie Codreanu
135. Iancu Buzdugan
136. Neculai Proca
137. Panaite Mangirov
138. Ioan Climente
139. Costachi Dediu
140. Costachi Cuza

Caminari

141. Ioan Măcărescu
142. Alecu Matieș
143. Gheorghe Machidon
144. Costachi Popovici
145. Teodor Grosu
146. Alecu Arghiropolu
147. Costachi Ciurea
148. Costin Tudori
149. Iancu Mironescu
150. Dimitrie Bucicov
151. Gheorghe Tironovici
152. Ioan Neculau
153. Costachi Andrieș Corbu

Paharnici

154. Ștefan Păltinescu
155. Costachi Cociu
156. Gheorghe Caramfil
157. Ioan Ciornei
158. Iorgu Gafencu
159. Dimitrie Dragoș
160. Alecu Neculau
161. Dimitrie Ioan

Sardari

162. Neculai Codrescu
163. Hristachi Ioan
164. Costachi Munteanu
165. Gheorghe Stamati
166. Panaite Malcociu
167. Sava Țiplica
168. Gheorghe Vrabie
169. Costachi Tomida
170. Mihalachi Dumitriu
171. Costachi Corjăscu
172. Călin Chirilovici
173. Dimitrie Miler

174. Gheorghe Neculau

Stolnici

175. Iorgu Stamatin [tăiat]
176. Vasile Stamati [tăiat]
177. Vasile Botez [tăiat]
178. Costachi Micșunescu [tăiat]
179. Iancu Dumitriu
180. Dimitrie Pascal
181. Iancu Apostolescu
182. Gheorghe Neculau
183. Vasile Procopiu
184. Gheorghe Miler
185. Vasile Macsimovici
186. Tudorachi Vasiliu

f. 54 (v)

Medelniceri

187. Costachi Panaitescu
188. Dimitrie Gheorghiu Ciolei
189. Mihalachi Holban
190. Neculau Ioan
191. Gheorghe Păun
192. Alecsandru Gheorghiade
193. Neculai Ioan

Cluceri

194. Petrachi Cardaș
195. Costachi Dimitriu
196. Haralamb Ianoliu

Slugeri

197. Costache Cigole
198. Neculai Mancaș
199. Iordachi Dimachi
200. Gheorghe Prale
201. Costache Dumitriu

Pitari

202. Vasile Chirieac
203. Ștefan Borcilă
204. Gheorghe Popârda
205. D. Petrachi Sacuniea
206. Neculai Cușbă
207. Teodor Burghela
208. Neculai Docan
209. Ioan Călin

**Persoanele dedate unei profesii liberale,
pământenii și împământenii, după art. 5 punctul 2**

D. vornicu Neculai Docan Iurie consult și proprietar de casă
D. post<elnic> Gheorghe Asachi Doctor de filozofie și proprietar de casă
D. p<ostelnic> Damaschin Bojincă jurist consult și proprietar de casă
D. vornicu Mihail Kogălniceanu
D. vornicu Gheorghe Cuciureanu Doctor de medicină și filozofie, membrul
Societății Literare Științifice și vițe prezedent Societății de Medici și
Naturaliști
Maiorul Dimitrie Asachi, inginer și proprietar de casă
D. aga Anastasă Fătu, Doctor de medicină
D. comis Costachi Ghețu inginer țivil
D. comis Anton Velini Doctor de filozofie, Director și profesor Școalei primare
din Trii Ierarhi
D. căminar Dimitrie Pop
D. sardar Mihail Alboteanu
Slugerul Teodor Zăhăreanu
Stolnicu Ioan
Sardar Ștefan Zăhăreanu
Medelnițeru Ștefan Alicesăndrescu
Post<elnic> Costachi Hristodor
Aga Alecsandru Greceanu

f. 55 (r)

Caminaru Neculai Măcărescu, profesor
Sardaru Toma Savescu, profesor
Sardaru Ioan Praja, profesor
Spataru Alecu Vărlănescu, avocat
Paharn. Vasile Antipa, avocat legist
Slugeru Ioan Guste, profesor Școalei Statului
Slugeru Costachi Iorga, avocat legist
Spataru Gheorghe Platon
Pitaru Iorgu Țințu
Costachi Păun
Medelniceu Ioan Cartul
Caminaru Parteni Antoni

Proprietari orășani

210. Spataru Costachi
Angonescu

211. Banul Neculai Delimarcu

212. Pitaru Mihalachi Dimitriu

213. Șatraru Vasile Buciumliu

214. Paharnicu Iancu Negură

215. Stolnicu Costachi Gavrilu

216. Vornicu Iancu Alecsandru
Cantacuzin

217. Costachi Popovici

218. Colonelu Alecu Mavrodi

219. Colonelu Costachi
Milicescu

220. Spataru Grigore Rizu

221. Caminaru Costachi Țone

222. Aga Dimitrie Ștefano

223. Vornicu Manolachi
Costachi Epureanu

224. Paharnicu Neculai
Săulescu

- 225. Spataru Iancu Antoniadi
- 226. Banu Toma Antoniadi
- 227. Sardaru Gheorghe
Cuparencu
- 228. Aga Teodor Codrescu

f. 55 (v)

- 229. Paharnicu Iancu Mihail
Grăjdeanu
- 230. Sardaru Alecu Miler
- 231. Maiorul Ioaniță Eni
- 232. Paharnicu Costachi
Catarghi
- 233. Spataru Ioan Cernat
- 234. Paharn. Iancu Mihail
Grăjdeanu
- 235. Vasile Gheorghiu Popovici
- 236. Spataru Ilisăi Cantacuzin
- 237. Cluceru Panaite
Papandopolu
- 238. Slugerul Iordachi Harnay
- 239. Comisu Iancu Dumitriu
- 240. Banul Gheorghe Capșa
- 241. Stolnicul Costachi Cîmbală
- 242. Paharnicu Costachi Sion
- 243. Paharnicu Vasile Lazarachi
- 244. Ștefanachi Elefteriu
- 245. Caminaru Neculai Manu
- 246. Banul Vasile Chendrinos
- 247. Maiorul Gheorghe Cucul
- 248. Cluceru Ioan Grigorovici
- 249. Colonelu Andrieș Stamate
- 250. Sardaru Costachi Gălușcă
- 251. Slugeru Vasile Popovici
- 252. Șatraru Vasile Ilievici
- 253. Comisu Vasile Costandachi
- 254. Paharnicu Dimitrie
Sucevanu
- 255. Spataru Vasile Panopol
- 256. Vasile Tăutu
- 257. Aga Panaite Cazimir
- 258. Spataru Costachi Gusti
- 259. Șatraru Sandu Bonciu
- 260. Praporcicu Costachi
Manovi
- 261. Slugeru Lazăr Trantomir

f. 56 (r)

- 262. Sardaru Teodor Harhaz

- 263. Slugeru Neculai Papadopol
- 264. Pitaru Vasile Ratcu
- 265. Caminaru Alecu Bușilă
- 266. Stolnicu Nastasă Popovici
- 267. Nobilul Emandi Bașotă
- 268. Slugeru Ioan Livescu
- 269. Spataru Iancu Anghelichi
- 270. Spataru Nicu Șarbanovici
- 271. Comisu Gheorghe Filipescu
Dubău, inginer
- 272. Spataru Enăcachi Dragoș
- 273. Comisu Neculai Neculcea
- 274. Leitinantul Alecu Neculau
- 275. Pitaru Alecu Popovici
- 276. Neguțitorul Ioan Pânzarul
- 277. Spatarul Dimitrie Guste
- 278. Postelnicu Iacovachi Roset
- 279. Aga Scarlat Barageni
- 280. Comisu Lucachi Zira
- 281. Spataru Dimitrie Zisu,
Doctor de medicină
- 282. Spataru Ioan Scorpan
- 283. Stolnicu Vasile Cucu
- 284. Paharnicu Gheorghe
Sterian
- 285. Caminaru Constandin
Cocută
- 286. Macsim Dămiean
- 287. Stolnicu Sămion Dănceanu
- 288. Spataru Dimitrie Manoliu
- 289. Cluceru Costachi Bută
- 290. Medelniceru Neculai
Stoeanovici
- 291. Stolnicu Gheorghe Popovici
- 292. Aga Evdochim Ianov

f. 56 (v)

- 293. Gheorghe Mincu
- 294. Gheorghe Ulinievici
- 295. Sardar Dimitrie Georgescu
- 296. Slugeru Anghel
Constandin
- 297. Pitaru Ioan Bondrescu
- 298. Vornicu Dimitrie Manu
- 299. Post<elnic> Petrachi Manu
- 300. Slugeru Costachi Lazarachi
- 301. Sardaru Ioan Săcărescu
- 302. Slugeru Costachi Terenti
- 303. Comisu Neculai Malcociu

304. Slugeru Alecu Cușu
305. Stolnicu Gheorghe
Hristofor
306. „ Hriste Zarifopol
307. Sardaru Gheorghe Irimiea
Dubău inginer
308. Slugeru Alecu Coșula
profesor
309. Neculai Brașovanu
310. Paharnicu Vasile Petrovan
311. Spataru Matei Trisoni
doctor
312. Comisu Petrachi Cervinov
313. Stolnicu Mihalachi
Popovici
314. Caminaru Tuchidide
Durmuz
315. Sardaru Ioan Săcărescu
316. Pitaru Toma Ilievici
317. Stolnicu Ioan Vasiliu
318. „ Dimitrie
Ioanescu
319. Aga Iorgu Țigara legist
320. Banu Sandulachi Dudescu
321. Slugeru D. Haralamb
profesor

322. Spatr<ar> Gheorghe Stihi
323. Polcov<nic> Gheorghe Carp
324. „ Costachi Ștefăniu
325. Pitaru Iordachi Perju
326. Privileghetu Costachi Fodor
327. Ilie Hristofor Daulja [?]
328. Cluceru Gheorghe
Papazoglu
329. Stolnicu Costachi Rojniță
330. Slugeru Grigore Pavlov
331. Comisu Toma Voinov
332. Grigori Cozadin
333. Sardar Neculai Mihăilescu
334. Medeln. Dimitrie
Simionescu
335. Spataru Iordachi Balica
336. vornicu Lascarachi Bogdan
337. Paharnicu Ioan Balomir
338. Slugeru Ioan Popovici
339. Slugeru Toader Jurumia
340. Sava Stoean
341. Sardaru Iordachi Andrei
342. Gavril Mihai
343. Cluceru Neculai Ștefăniu

f. 58 (r)

Advocați recunoscuți de Guvern

1. vornicu Dimitrie Ralet
2. „ Costachi Hurmuzachi
3. „ Anastasie Panu
4. Spataru Alecu Ruso
5. Neculai M. Chinez
6. Post. Dimitrie Corne
7. Post. Dimitrie Grigoriu
8. Spataru Emanoil Filipescu
9. Comisu Costachi Panu
10. Paharnicu Costachi Tomșa
11. Aga Alecu Grigoriu
12. Spataru Dimitrie Craclea
13. Spataru Alecu Avram

14. Caminaru Ioan Triandaf
15. Spataru Emanoil Luponi
16. Sardaru Iancu Corjăscu
17. vornicu Iancu N. Cantacuzin
18. Spataru Ștefan Dunca

Profesori

1. Sardaru Gheorghe Giușcă
2. Sardaru Neculai Turculeț

Geometri

1. Vasile Mălinescu
2. Gheorghe Filipescu

***The Electors of the Ad-Hoc Divan of Moldavia (1857).
An Unknown Manuscript***

Abstract

The author publishes the full text of a manuscript in the collections of Moldavia's History Museum in Iassy, with inventory number 9598. This is a 116 page-register that includes the lists of electors of the Ad-hoc Divan of 1857. The document provides the nominal listing of the political elite of Moldavia, before its Union to Wallachia (1859) and before abolishment of the noble ranks. The introduction contains analogies to other manuscripts, thus establishing the position of the manuscript preserved in the Museum collection, among other statistical sources of this type.

**DOCUMENTE PRIVITOARE LA COMUNITATEA ARMEANĂ DIN IAȘI
AFLATE ÎN PATRIMONIUL MUZEULUI DE ISTORIE A MOLDOVEI
(SEC. XVII-XIX).
(partea a II-a)¹**

Nr. inv. 10 300

1816 mai 12, Iași – Hagi Agop Boca Rușcicliu dă zăpis la mâna epitropilor bisericii armenesti din Iași, în care arată că a cumpărat la sultan-mezat, o casă a lui Gaspar Avedicov, situată „din dosul Podului Vechi, spre Cizmărie”. Casa se afla pe locul bisericii armenesti și era ținută cu bezmen. Noul proprietar mai cumpără un loc pe care urma să îl alipească celui dintâi, urmând a plăti un bezmen de 40 lei pe an. Scrie un preot armenesc după spusele lui Hagi Agop.

Original, difolio (23,6 x 34 cm), hârtie filigran. Pe a doua pagină patru semnături armenesti.

Nr. inv. 10 301

1814 aprilie 23 – Ioanes Grigorov țaringrădean, baș-ceauș, dă zăpis la mâna epitropilor bisericii armenesti din Iași, că a luat de la biserică un loc aflat pe Podul Vechi, „în fața Uliții Lungi”, lângă crâșma bisericii. Plătește un bezmen de 80 lei. Scrie un preot armean cu zisa lui Ioanes bașceauș.

Original difolio (23 x 37 cm), hârtie filigran, cerneală neagră. Cinci semnături ale martorilor. Pe a patra pagină o însemnare „Locul lui Coste Țigara pentru o casă cu pivniță de piatră din Ulița Cizmăriei”.

Nr. inv. 10 302

1766 noiembrie 22, Iași – Coste Țigara negustor, împreună cu soția sa Parascheva, fac zăpis la mâna jupânului Necula Alungunori pentru o pivniță de piatră din târgul Iași, în Târgul de Jos, la Ulița Armenească, cu locul cât ține casa și cu casa pe pivniță. Locul îl avea de la socrul său, tatăl Paraschevei, numit Sturza. Acesta din urmă îl cumpăraseră de la armeanul Simion Crâmlău, vechilul Varticăi armeanca, fata Meleinicăi, cu o mărturie hotarnică de la Ștefan Popescu și Tudori, vornici de poartă. Vânzarea s-a făcut cu 2500 lei, în care intrau și 11 buți cu vin.

Original, difolio (20 x 28,5 cm) hârtie filigran, cerneală neagră. Semnături ale martorilor. Însemnare pe a patra pagină: „Locul lui Coste Țigara pentru casa cu pivniță de piatră din Ulița Cizmăriei”.

Nr. inv. 10 303

1793 mai 9, Iași – Ilinca, soția lui Iordachi casap, dă zăpis la mâna lui Tănase casap, staroste, pentru o dugheană din Căsăpie, „ci esti făcută a dughenii numai lemnul, iar locul este cu bezmăn a bisericii armenști,

¹ Prima parte a acestei serii de rezumate a fost publicată în IN, VIII-IX, 2002-2003, p. 254-278.

dreaptă bani o sută cincizăci lei bani gata”. Se iscălesc: Ilinca, soția lui Iordachi; vânzătorul Iordachi, ginerele Ilincăi. Martori: Gheorghe căpitan din Horlei, Andrei băcan, Cășian simițar. Scrie Toma care este și martor.

Original, difolio (21,2 x 31cm) cerneală neagră, hârtie filigran. Două amprente digitale.

Nr. inv. 10 304

Nedatat – Document în limba armeană.

Original, difolio (23,8 x 35 cm), hârtie filigran, cerneală neagră.

Nr. inv. 10 305

1805 ianuarie 2 – Document care atestă restituirea locului cu pivniță de pe Podul Vechi din Iași, bisericii armenești din Iași.

Original, difolio (21,8 x 15 cm), hârtie filigran, cerneală neagră.

Nr. inv. 10 306

1839 noembrie 14 – Gheorghe Hriste dă jupânului Hordilă Ovanes, epitropul bisericii armenești din Iași, un loc cu pivniță pe Podul Vechi.

Original, difolio (19,5 x 14,5 cm), hârtie filigran. Semnătura lui Gheorghe Hriste

Nr. inv. 10 307

1726 (7235) mai 6 – Ștefania și cumnatul său Matie, feciorul lui Apostol, dau zapis pentru niște case cu loc, din Iași, care se găsesc în Cizmărie. Cei doi se mai prezentaseră în fața divanului domnesc în mai multe rânduri. La o cercetare amănunțită se află că „Matii cu sămînția” nu au „nici o pricină cu casăle și cu locurile” pentru că Matei a fost feciorul dintr-o altă căsătorie, iar „casăle și cu locurile le-au cumpărat Ionașco Șiipul tatăl lui Ilie pre banii Guluții, femeii<a> lui Ionașco cea din (în)tăi. Iară trii părți de casă ce-au fost să facă Ilie s-au dovidit că au plătit cu banii Ilie lui Mătira, precum au mărturisit și Anița mușii lui Matii deci și noi am dat rămas”.

Original, difolio (21,5 x 30, 7cm), hârtie filigran. Semnături indescifrabile.

Nr. inv. 10 308

1815 aprilie 23, Iași – Hagiacoș Bomchi Rușcișliu dă zapis la mâna epitropilor bisericii armenești că a cumpărat la mezat o casă cu loc, care se află „din dosul Podului Vechi, spre Cizmărie”, pe locul bisericii armenești din Iași. Casa este a lui Gașpar Avedic. Hotarele locului erau: „14 stânjani și 2 palme spre amiazăzi, un stângen și 6 palme spre răsărit, 11 stânjani și 3 palme tot spre miazănoapte și 5 stânjani (și) 3 palme, 2 spre apus în fundu<l> locului carili giur împregiur să fie 30 stânjani”. Pe fiecare avea să plătească bezmenul de 20 de lei „bani peșin” la începutul fiecărui an. Hagiacoș dorește să repare casa după placul său, dar să nu facă „boltitură” de piatră. Scrie preotul armean, cu zisa lui Hagi Agop.

Original, difolio (16 x 22,5 cm), hârtie filigran.

Nr. inv. 10 309

1765 iunie 11, Iași – Carte de judecată din vremea lui Grigorie Alexandru Ghica. Se judecă Carabet, feciorul lui Hagi Lohan, armean din Iași și Iordachi, feciorul lui Ioniță Cațichi, pentru o casă aflată pe Podul Vechi. Carabet a cumpărat aceste case de la Sandu Cațichi și femeia lui, Maria, în anul 1761. Sandu a fost unchiul lui Iordachi. Iordachi Cațichi contestă că acele case au fost vândute de unchiul său, „ci i-ar fi dat-o cu chirie, pentru niște bani ce i-ar fi fost dator”. S-a constatat că vânzarea fusese corectă și că Iordachi „umblă rău”, iar casa rămâne în stăpânirea lui Carabet.

Original, difolio (25 x 36 cm), hârtie filigran, cerneală neagră; 6 semnături indescifrabile.

Nr. inv. 10 310

1755 (7264) noiembrie 22, Iași – Ghiorghie, feciorul lui Postolachi, ȝigan din Iași, face zapis la mâna cumnatului său Gligoraș Moarte cobzarul și a soției sale, Maria care îi este vară primară după mamă, pentru un loc de casă a lui Necula ȝigan, socrul lui Gheorghie, fratele lui Postolachi. Maria este fata cea mică a lui Necula. Locul are zapis de cumpărătură de la Smirna armeanca, șetrăroaie.

Original, difolio (19 x 31,5 cm), hârtie, cerneală neagră. Iscălesc vornicii de poartă și „oamenii de carte”, din porunca lui Radu Racovița mare logofăt. Se iscălește Gheorghie, ficiorul lui Postolachi. Pe a patra pagină o însemnare: „Hârtie dată de Gheorghe potcovar”. Amprente digitale.

Nr. inv. 10 311

1805 martie 29 – Document cuprinzând date privitoare la venitul moșiei Scorțești, ținutul Lăpușnei.

Original, difolio (22 x 15,6 cm), hârtie. Semnătură indescifrabilă.

Nr. inv. 10 312

1739 (7247) mai 10 – Zapis dat de Crăciun, nepotul lui Horoș, din Iași, împreună cu soția sa Măricuța lui Hagi Parfene, pentru un loc de dugheană pe care îl avea danie de la moșul său. Locul este în Băibărăcărie, alături de o proprietate a bisericii armenesci, lângă dugheana preotului „cel bătrân”. Scrie Ștefan Pojau.

Original, difolio (21,5 x 31,6 cm), hârtie filigran, cerneală neagră; 6 amprente digitale. Semnături: Crăciun, nepot lui Horoș; Măricuța soția lui Crăciun. Martori: Ivan starose: Neculai Mindirigiu, vâtaf de șătrari; Simion Cerchez, preot armean. Semnături armenesci. Însemnare pe cea de-a patra pagină: „Locul din Băibărăcărie”.

Nr. inv. 10 313

1723 (7232) iulie – Paraschiva dă zapis fiului său căruia îi vinde o casă bună, cu patru lei și jumătate. Vânzarea se face de bună voie și neamurile nu se pot amesteca. Semnează ca martori: Paraschiva, Bogdan Soronarul, Maței Soronăs, Iona mătușa lui Vasile. Scrie Tudosca care este și martor.

Original, difolio (16,5 x 22,7 cm) hârtie filigran, cerneală neagră.

Nr. inv. 10 314

1807 februarie 6 – Învoială pentru cumpărarea locului cu pivniță și dugheană de pe Podul Vechi. Locul se cumpără cu 11 100 lei.

Original, difolio (19 x 24 cm), hârtie filigran. Însemnare în limbile armeană și română.

Nr. inv. 10 315

1777 august 12 – Mărturie hotarnică dată din porunca lui Grigorie Alexandru Ghica de a se merge la Podul Vechi, în Căsăpie, la „o casă cu loc cu tot și cu pivniță de piatră, supt casa ce iaste între locul casăi lui Andrii, popa armenesc și între locul Tomii arm<e>an, fratele Cârstii, care fața locului se hotărăște cu Pod Vechiu și fundul locului să hotărăște cu un loc al besăricii armenesti”. S-au măsurat „stânjeni de opt palme pe pod întâiu am măsurat dintr-u<n> o piatră ce s-au pus la Pod Vechiu la fața locului și alături cu locu lui Andrii, popa armenescu, spre miazănoapte, până în fundul locului și până în locul bisericii armenesti, am aflat 20 stânjeni și o palmă lungul locului și s-au pus 2 p<i>etre hotară chiotore și dintr-aceste 2 p<i>etre, măsurând fundul locului, alături cu locul bisericii armenesti, 5 stânjeni p<i>etre hotară chiotoare”. Martori: „mahalagii”: Toma armean, Grigori diacon, nepot lui Toma și a Cârstii, Sava armean, fratele lui Toma și al lui Crăste, Vartan staroste, Avacu, Cărăcaș Mardoros staroste.

Original, difolio (21,5 x 31cm), hârtie filigran, cerneală neagră. Trei semnături indescifrabile. Pe cea a patra pagină există și desenul unei palme domnești. Însemnare pe a patra pagină: „Mărturie hotarnică pentru un loc a lui Cârste armeanul feciorul lui Toader armeanul”. Există precizarea că se lasă un spațiu pentru „pecetea Porții Domnești cea veche”. Semnătura lui Ion Iorgu vornic de poartă. Altă însemnare „Se întărește zapisul la 1796 mai 25”.

Nr. inv. 10 316

1824 septembrie 6 – Logofeția cea mare înștiințează pe cinstiții vornici ai politiei de o ceartă între mănăstirea Bărboi și mănăstirea armenescă pentru împresurarea unor locuri. Este numit vornicul de poartă Costandin Timircan care să cerceteze la fața locului pricina.

Original, difolio (22 x 38 cm), hârtie filigran, cerneală neagră. Însemnări în limba armeană și în limba română.

Nr. inv. 10 317

1824 iulie 9-28 – Plângere către domnitor pentru un loc al bisericii armenesti de pe Ulița Podului Vechi, pe care se construiseră binale. În timpul „focului cel mare”, când „au ars târgul n-au scăpat și acele binale de a nu să prefacă în cenușă precum și bisăricile amândouă”. După foc s-au tocmii meșteri, s-au cumpărat materiale și s-a hotărât începerea reconstruirii lor. După o vreme, locul a fost revendicat de egumenul mănăstirii Bărboiului. Sunt trimiși vornici de poartă să cerceteze și să măsoare locul.

Original, difolio (24 x 36 cm), hârtie.

Nr. inv. 10 318

1762 august 15 – Hotarnică dată din porunca lui Grigorii Ioan voievod, pentru Carabet armean, feciorul lui Hagi Lohan. A fost trimis să facă dreptate Ion Bogdan vel logofăt, pentru „niște locuri de casă și de dugheni de pe Ulița Podului Vechi, din Iași. Un loc a fost cumpărat de Hagi Lohan de la Cârstea armean, feciorul lui Petre, iar ei îl aveau moștenire de la părinții lor. Hotarnica este descrisă astfel: „cu stânjân de opt palmi am prinsu a măsura acesti locuri de cas<ă>, întâeș dat<ă> fruntea locului despre Ulița Podului Vechiu, din piatra ce esti lângă dughenile lui Vasăli Tănas(ă) biv vel jit(nicer), ci le-au cumpărat și el de la Hagi Manea armean, și drept la deal, alătura cu margine Podului Vechiu, locul casăi ce l-au cumpărat mai pe urmă Hagi Lohan, tatăl lui Carabet de la Asapul Harepul și de la Cazaru, armeni cari și acelora le-au fost de cumpărătură de la Cărăcașu arman și de la frate-său Hagi Hăzbeiu și s-au aflat acel locu de cas<ă> unsprezeci stânjâni și șes<ă> palmi și s-au pus piatră hotar și de acolo drept la deal tot alătura cu margine Podului Vechiu locul ceiealantii cas<e> ce au fost cumpărat de la Cârste, ficior Petrii armanul și pân<ă> în locul mănăstirii Bărboiului s-au aflat și acel locu; cinci stânjeni și trei palmi cari faci peste tot fruntea locurilor acelor doă cas<e> șeptezeci stânjini și o palmă și unde au împlinit măsura stânjenior s-au pus piatră hotar”. Măsurarea continuă.

Original, difolio (22 x 34 cm), hârtie filigran, cerneală neagră; pecetea Porții Gospod în tuș negru. Semnături: Meleghi, vornic de poartă și Alexandru Hadâmbul, vornic de poartă. Scrie și semnează diacul Divanului. Pe a patra pagină o însemnare în limba armeană și o alta în limba română: „Hotarnica vornicilor de Poartă Ioan Meleghi, Tănasă Meleghi și Lupu Hadâmbul și Antohi Luță diac de Divan din anul 1762”.

Nr. inv. 10 319

1814 decembrie 2 – Stolnicul Dumitrache Codreanu face cerere către domnie, ca să poată vinde la mezat o cârciumă cu pivniță de piatră și o cafenea, care sunt ale sale. Proprietățile se află în Iași la Ulița Armenească. Vornicul de poartă Vasile Bucur cercetează ca nu cumva locul să aibă vreo pricină cu megieșii. Cercetarea arată că, potrivit unui zapis datat 1 august 1777, întărit de vodă, binalele sunt moștenite de stolnic de la părinții săi. Se măsoară locul în sânjeni și sunt precizate hotarele locului. Sumele oferite la mezat au fost între 7000 și 17 500 lei. Divanul hotărăște că vânzarea se face către Hariton armeanul, care licitase suma de șaptesprezece mii cinci sute lei. Întăresc cumpărarea cinci martori (trei logofeți și doi vornici) care și iscălesc.

Original, difolio (16 x 40 cm), hârtie filigran, cerneală neagră. Semnături indescifrabile.

Nr. inv. 10 320

1796 mai 24 – Hotarnica și planul unui loc al Mănăstirii Golia, ce se fac în urma cercetării poruncită de veliții boieri.

Original, difolio (19,5 x 28, 5 cm), hârtie filigran. Iscălitură indescifrabilă.

Nr. inv. 10 321

1781 februarie 19 – Copie în limba germană din 19 februarie 1781, după un document din anul 1671 (7179), februarie 31.

Original, unifolio (23 x 37 cm), hârtie filigran.

Nr. inv. 10 322

1722 aprilie 1 – Horopsima nevasta lui Hagi Hriste și nevasta starostelui Luca, pe care o cheamă tot Horopsima, dau zăpis la mână episcopului Hagi Marcar pentru o dugheană din Băibărăcărie, în care locuiau cu învoirea bisericii, ca să mai poată rămâne până la încheierea anului. Urmau să plece „fără pricină”. Martori: Poma, Avac, Garabet sân Laid, Avac. Scrie Bedros care este și martor.

Original, difolio (17,3 x 23,7cm), cerneală neagră, hârtie filigran. Șapte semnături între care: Horopsima, Horopsima Hagioaia. Pe a patra pagină o însemnare în limba armeană.

Nr. inv. 10 323

1812 august 30 – Marița Cerchezoaie a lăsat ca danie bisericii armenesti din Iași cu hramul Fecioara Maria o casă cu loc pe care o avea în mahalaua Bărboiului. Biserica se obliga, în schimb, să-i dea pe timpul vieții 10 lei pe lună pentru a se putea întreține iar după moarte să se ocupe de „obiceiurile cele creștinești, cuvenite”. Casa a fost însă revendicată și de o vară a sa, Machița, fiica lui Hagi Mane, armeană din Iași. La judecata care a urmat Machița a fost reprezentată de ginerele său. Acesta a ajuns la o înțelegere cu reprezentanții bisericii armenesti și au hotărât de comun acord restituirea de către biserică a locului și casei moștenitoare de drept, Machiței, iar aceasta restitua bisericii suma de 1770 lei, bani cheltuiți de biserică cu întreținerea și înmormântarea Cechezoaiei.

Copie, difolio (24 x 35 cm), hârtie, cerneală neagră. Pe a patra pagină o însemnare târzie: „Hârtie adeveritoare în copie”.

Nr. inv. 10 324

1819 iunie 10 – Ilinca, soția lui Vasile potcovarul, împreună cu fiica sa Ruxandra, dau zăpis la mână lui Ariton episcopul bisericii armenesti din Iași, pentru o căsuță veche în oraș, pe locul bisericii armenesti, în mahalaua Bărboiului, „care din zi în zi se risipește”. Pentru a nu rămâne păgubită, o dă spre folosul bisericii în schimbul a 250 lei.

Original, difolio (24 x 35,5 cm), hârtie filigran. Patru amprente digitale: Ilinca, soția lui Vasile, Ruxandra fiica sa, Ioan ginerele Iincăi și martorul Gligoraș.

Nr. inv. 10 325

1799 octombrie 8 – Hrisov de la Constandin Alexandru voievod, către Episcopia Romanului, prin care se hotăra venitul cu care urmau a fi plătiți târgoveții.

Original, difolio (21,3 x 31 cm), hârtie filigran.

Nr. inv. 10 326

1833 – Copie din anul 1833 a unui document din iulie 1778, de la Grigorie Ioan Calimah voievod, precum că a miluit pe toți armenii din Suceava cu locurile episcopiei armenesti „de pe hotarul metocului de la Suceava”, pe baza unor cărți domnești de la Duca vodă și Antonie Ruset voievod.

Original, difolio (21,8 x 31 cm), hârtie filigran.

Nr. inv. 10 327

1799 martie 15 – Matei Milu biv vel spătar adeverește cu zapis că are în Iași, la Ulița Podului Vechi, lângă „meserniță, doâ dughene de piatră și hrube”. Nefiinduindu-i de trebuință dughenile, sunt scoase la mezat de către proprietar. Sunt cumpărate de negustorul Garabet Ladi cu suma de 6240 lei. Divanul confirmă vânzarea.

Original, difolio (24 x 38,5 cm), hârtie filigran. Cinci semnături indescifrabile.

Nr. inv. 10 328

1807 iunie 18 – Zapis de vânzare-cumpărare. Zoîța și soțul ei, vameșul Ioniță ciohodar, vând lui Ariton, fiul lui Ivanist armeanul, o casă pe care o au în Iași, pe Ulița Podului Vechi, lângă biserica armeană cu hramul Sf. Grigorie”, așa cum arată zapisul lor de cumpărătură.

Original, difolio (23,7 x 35 cm), hârtie filigran, cerneală neagră, amprenta digitală, semnăturile vornicilor de poartă.

Nr. inv. 10 329

1823 iunie 7 – Mărturie hotarnică din timpul domniei lui Ioniță Sandu Sturza pentru patru dughene cu locul lor, aflate în Iași, pe Ulița Podului Vechi, ce se hotărniceste spre miazăzi cu un loc al bisericii armenesti. Locul era al clironomului Ariton Ovanes.

Original, difolio (22,5 x 35 cm), hârtie filigran, cerneală neagră, pecetea Porții Gospod în tuș negru. Pe a patra pagină există o însemnare în limba română: „Hotarnica locului de la Podul Vechi a clironomului răposat Ariton Ovanes armean”.

Nr. inv. 10 330

1756 ianuarie 14 – Mărturie hotarnică. Ion Matei Ghica voievod rânduiește pe Radu Racoviță vel logofăt să aleagă și să hotărnicască un loc de casă cu pivniță de piatră și o dugheană cu pivniță, ce sunt proprietatea lui Vasile Tănase fost vistiernic, care se află în Iași, pe Ulița Podului Vechi, „pi din vale de Uliță, între locurile lui Hagi Lohan armeanul”. Locul a fost cumpărat de la Anița, femeia lui Hagi Mane armeanul și de la feciorul lor, Sandu.

Original, difolio (21,5 x 33 cm), hârtie filigran, cerneală neagră.

Nr. inv. 10 331

1833 martie 29 – Înștiințare către epitropii bisericii armenesti din Iași de a se prezenta la Sfatul Administrativ, la 10 dimineață cu documentele care să dovedească faptul că biserica este proprietară a unor locuri în Iași. Sediul Sfatului Administrativ era casa vistiernicului Mihalache Sturza. Înștiințarea este direcționată către „d-lui Ilie Popovici epitropul Agiei, aflat cu locuința la sinagoga bisericii armenesti de aici din Iași”.

Original, unifolio (23,5 x 35 cm), hârtie filigran.

Nr. inv. 10 332

1833 – Document în limba armeană.

Original, difolio (21 x 30,3 cm) hârtie filigran.

Nr. inv. 10 333**1854** – Document în limba germană.

Original, difolio (21 x 30,3 cm), hârtie.

Nr. inv. 10 334**Nedatat** – Copie autenticată, în limba germană, după un document din 19 februarie 1781.

Original, difolio (22,5 x 37 cm), hârtie, pecete mică inelară, în ceară roșie, Ø 1,7 cm.

Nr. inv. 10 335**1833 februarie 4** – Copie viniată a unui document în limba germană.

Original, difolio (21,5 x 31 cm), hârtie filigran.

Nr. inv. 10 336**1854 29 iunie** – Document în limba germană.

Original, difolio (21,5 x 35 cm), hârtie.

Nr. inv. 19 337**Nedatat** – Copie legalizată a unui document în limba germană.

Original, difolio (22,3 x 35,1 cm), hârtie filigran. Pe a patra pagină semnătura lui Valerian Misir.

Nr. inv. 10 338**1764 (7272) august 29** – Mărturie hotarnică. Din porunca lui Grigorie Alexandru Ghica, Ștefan Ruset vel logofăt merge la „mahalaua Bărboiului, din dosul Cizmăriei”, la un loc de casă a lui Vărtan armeanul, cumpărat de Vartan de la Neculai armeanul mendirigiul, cu 20 de lei. Neculai armean îl avea cumpărat de la Mateiu Bantăș negustor, care îl cumpărase, la rându-i, de la Maria țiganca.

Original, difolio (21,5 x 32,2 cm), hârtie filigran, cerneală neagră. Pecetea Porții Gospod în tuș. Însemnare pe pagina a patra : „locul despre Birboiu a lui Vartan armeanul”. Semnează Alexandru Hadâmbul vornic de poartă.

Nr. inv. 10 339**1754 (7262) februarie, Iași** – Mărturie hotarnică pentru un loc lui Hagi Ovanes armean, negustor din Iași pe care l-a cumpărat de la Safta, femeia lui Ioniță Mardaros armean și de la fii lui. Locul este în „Băibărăcărie”, „în dreptul bisericii armenesti. ”La măsurătoarea care s-a făcut, „cu cotul croitoresc”, au fost martori negustori armeni.

Original, difolio (22 x 32 cm), hârtie filigran. Pecetea Porții în tuș negru. Semnătura lui Meleghi vornic de poartă.

Nr. inv. 10 340

1790 august 15, Iași – Sterie, staroste de casapi vinde „jupânului” Domeie (Domenie?) casap o dugheană în căsăpie, care se găsește pe locul bisericii armenesti. Vânzarea se face cu 140 de lei.

Original, difolio (17 x 21 cm), hârtie filigran. O amprentă digitală a lui Sterie staroste de casapi, care este și martor. Însemnare pe a patra pagină „1790 af(gust) 15. Zapisul dughenii căsăpii ce am cumpărat de la Sterie staroste de casapi”.

Nr. inv. 10 341

1746 (7254) mai – Hagi Cârste Nemțanul armean din Roman dă zapis la mîna lui Neculaiu, fiul Zamfirii, armean din Roman căruia îi vinde „unciu olarului la Siret”, pe care-l cumpărase de la Ana, soția jupânului Nicoară, armean din Roman. Hagi Cârste Nemțanul, de bună voie, hotărăște să-i dea înapoi moșia lui Neculaiu, „neam” cu vechilul proprietar. La vânzare au fost martori oameni știutori de carte care s-au iscălit și „își pun degetele”. Scrie Gligori Snățogo cu „zisa” lui Hagi Cârste Nemțan.

Original, difolio (20 x 31,3 cm), hârtie filigran. 3 amprente digitale și semnături armenesti.

Nr. inv. 10 342

1833 februarie 4 – Copie legalizată în limba germană.

Original, difolio (21,5 x 35,5 cm), hârtie. Sigiliul K.K. (Agenția Kezaro-Krăiască) în ceară roșie Ø 3,5 cm. Prima pagină cu timbru sec de 15 kreutzer.

Nr. inv. 10 343

1833 februarie 4 – Copia unui document în limba germană.

Original, difolio (21,5 x 35,5 cm), hârtie.

Nr inv. 10 344

1854 iulie 7 – Document în limba germană privitor la Valeriu Missir.

Difolio (22,5 x 37 cm), hârtie.

Nr. inv. 10 345

1833 februarie 4 – Copie viniată în limba germană.

Original, difolio (22,1 x 31,5 cm), hârtie.

Nr. inv 10 346

1833 – Document în limba armeană.

Original, difolio (21 x 30 cm), hârtie filigran.

Nr. inv. 10 347

1854 iunie 20 – Document în limba germană.

Original, difolio (21 x 35, 5 cm), hârtie. Pe prima pagină semnătura lui Valerian Missir.

Nr. inv. 10 348

1779 – Document în limba germană emis de cancelaria lui Grigorie Alexandru Ghica (copie legalizată în anul 1779).

Original, difolio (24,5 x 37,5 cm), hârtie filigran. Pe a doua pagină un sigiliu în ceară roșie – Ø 3,2 cm.

Nr. inv. 10 349

1824 aprilie 24 - mai 13 – Epitropii bisericii armenesti cer domnitorului Moldovei învoirea de a vinde la mezat locul pe care biserica îl are la Ulița Bărboiului, din Iași. Banii le sunt necesari pentru a plăti niște datorii și pentru pomeniri.

Original difolio (21,5 x 32 cm), hârtie filigran.

Nr. inv. 10 350

1783 iulie 29 – Mărturie hotarnică dată din porunca domnitorului Alexandru vodă pentru două locuri de casă, de pe ulița Bărboiului, a bisericilor armenesti din Iași, cu hramul Sf. Grigorie și Adormirea Maicii Domnului. Sunt întrebați Ștefan Stanbolca cupeț, vechilul mănăstirilor armenesti, Mardiros Șailțau cupeț, Sandu fiul lui Sandu Mane, Cerchez fiul Cârștii băibărăcar, Luca fiul lui Arotin, Illicică, Măriuța (femeie văduvă și bătrână), „toți armeni și alți martori”. Locurile fuseseră cumpărate de epitropii bisericilor armenesti de la foștii proprietari, de-a lungul mai multor ani. Sunt aduse zapisele. Se măsoară cele două locuri și se întocmește această mărturie hotarnică.

Original, difolio (24 x 34,5 cm) hârtie filigran. Semnături armenesti și românești; pe a doua pagină pecetea Curții domnești a Moldovei în tuș negru (Ø 1,9 cm); pe a patra pagină însemnări în limba română și în limba armeană: „Hotarnica a două locuri a bisericilor armenesti Sf. Grigorie și Adormire Sfintei de la Ulița Bărboiului din 1783 iulie 29”.

Nr. inv. 10 351

1779 mai 22 – Parfenie egumenul mănăstirii Bărboiului din Iași face zăpis lui Hagi Martiș Ilie, feciorul răposatului Hagi Ariton ce fusese epitropul bisericii armenesti, cu hramul Adormirea Precistei pentru un loc, aproape de mănăstirea Bărboiului, pe care-l cumpărase Parfenie, în urmă cu patru ani, de la Marița, femeia lui Levet armeanul. Locul a fost cumpărat cu știrea mitropolitului, cu suma de 160 lei. Neavând nici un folos de pe urma lui, mănăstirea „nefiind la uliță”, niște armeni își făcuseră dughene. Epitropii, supărați au hotărât alungarea lor, de aceea oamenii au hotărât să cumpere locul pentru a nu mai avea neplăceri. Locul a fost cumpărat iar noii proprietari i-au plătit egumenului și dobânda pe patru ani, 40 de lei, obținându-se în total suma de 190 de lei. Scrie Ștefan Zătrănu.

Original, difolio (21,2 x 31cm), hârtie filigran. Semnături în limba română și în limba armeană.

Nr. inv. 10 352

1762 (7271) mai 27, Iași – Carabet, împreună cu fratele său Bogos, feciorii lui Hagi Iacovu armean, dau zăpis la mâna lui Panait, feciorul Mumgiului, negustor din Iași, pentru o casă cu pivniță de piatră și cu tot

locul ei „câtu este îngrăditu cu zăplaze și hotărātu”, din Iași, de pe Ulița Podului Vechi. Locul se hotărăște „din sus, despre apus, cu locul casii lui Androni arman, iar din gios, dispre răsărit, se hotărăște cu locul unii casă ce este a bisericii armenesti unde se prăznuiește Sfente Grigorie”. Hotarele locului sunt: „21 stânjini lungul din uliță și până în zăplazi bisericii, iar latul di(n)spre uliță șesă stânjini fără 2 palme; și latul de la 5 stânjini fără 2 palme”. Vânzarea se face cu 600 lei, iar vânzătorul dă și zapisele vechi, care arată că acea casă fusese cumpărată de la Floarea armeanca, femeia lui Zaharia și de la ficele ei, preuteasa Anuța și Maria. „Iar casa cu pivnița și cu beciurile le-a făcut pe cheltuiala lui Carabet”. Această casă s-a scos la mezat și s-a vândut. Casele sunt strigate la mezat de Necula telal, care este și martor. Scrie Simeon Cheșcu, „cu zisa vânzătorului” ce este și martor.

Original, difolio, (21,7 x 33 cm), hârtie filigran. Trei amprente digitale. Semnături armenesti și grecesti. Două sigilii inelare în fum”. Însemnare pe a patra pagină : „Locul de lângă Biserica armenescă”.

Nr. inv. 10 353

1862 decembrie 20, Iași – Chitanță semnată de Catinca Merișeasca, ce se obligă, sub semnătură, să plătească 3 galbeni și jumătate Eforiei Comitelului Armenesc din Iași, pentru un apartament pe care-l închiriasse.

Original, difolio (21 x 26,6 cm)

Nr. inv. 10 354

Nedatat – Chitanță pentru o sumă de bani.

Original, difolio (16 x 10 cm), hârtie.

Nr. inv. 10 355

1831 aprilie 28 –Zapis dat la mâna preotului Sava de la biserica armenescă din Iași, de către Dumitru Boește(a)n, ca să se știe că la data de 14 septembrie 1813, a cumpărat un loc de casă aflat în mahalaua Muntenimii de Jos de la sfînția sa. Locul fusese al Zoiței, femeia lui Ioniță Codreanu, care era nepoată de fată a lui Andrei Mogâlde fost vornic de poartă, potrivit zapisului din 7271, august 12. Locul s-a vândut cu 450 lei. Semnează și pun degetul: Dumitru Boieșten, ficele sale Catinca și Elena și Maria fiica lui Ioan Botezatul, soacra lui Dumitru, care-i dăduse locul de zestre fiicei sale la căsătoria acesteia cu Dumitru, precum și preotul Vasile. A scris cu voia părților și știrea martorilor, Ioan Buzălă.

Original, difolio (18 x 22,3 cm), cerneală neagră. Semnăturile vânzătorului și ale martorilor. Patru amprente digitale ale vânzătorului și martorilor. Pe a patra pagină este o însemnare în limba română: ”zapisul lui Boeștean dat dumisale păr(intelui) Sava pentru un loc din mahalaua Muntenimii, 28 aprilie 1831, nr. 20”.

Nr. inv. 10 356

1734 (7243) septembrie 26 – Cârste, feciorul lui Petre, dă zapis la mână lui Hăgi neguștôr pēntrū „un lōc de cāsă și cū o cāsćioară pē lōcūl acesta”, de pe Podul Vechi, „între casa lui Cârăcaș și alătore cu locul mănăstirii Bârboiului”. Cârste are casa de la tatăl său. Locul și casa se vând cu 75 de lei. Martori la vânzare au fost mulți „oameni de frunte din curtea

domnească”, ce s-au iscălit. Scrie uricariul Tănăsie „cu zisa Cârstii în Divan”.

Original, difolio (20,5 x 29 cm), hârtie filigran, cerneală neagră, pecete inelară octogonală în tuș negru. Șapte semnături în limba armeană, alături de cele în limba română ale lui Grigori Curan care își pune și sigiliul inelar (1 x 1,6 cm) și Vasile Carpu vornici de gloată și Simeon Cheșco. Pe a patra pagină, o însemnare în limba armeană și în limba română: „No.1 Zapis Cârste ficator”.

Nr. inv. 10 357

1756 aprilie – Carte domnească prin care se face cunoscut că „s-au pârât de faț(ă) Gligoraș tătarul, fiastrul Alixandri(i) cu Miron Cioclui, și soru-sa Safta, ficii Tofani(i), cari acel Tofanu au fost vară primară cu Alexandra, pentru o casă din Iași, în mahalaua Tătărășilor, ce-au fost a Alexandrii”. La moartea ei, Alexandra a dat casa fiului ei Gligoraș tătarul. Feciorii Tofanii au motivat că acea casă este făcută pe locul mamei lor, dar Gligoraș tătarul cumpărase casa de la mama Tofanii, Irina, fără a avea zapis. Trimișii domnești, pe baza mărturiei vecinilor, au aflat că, într-adevăr, locul fusese stăpânit de ani de zile de Alexandra. Alături de acest loc, Alexandra mai avea un loc de casă pe care Gligoraș tătarul l-a dat feciorilor Tofanii. Divanul hotărăște ca stăpânirea casei și locului ei să revină lui Gligoraș tătar iar celălalt loc de casă să fie a feciorului Tofanii, așa cum fusese învoiala.

Original, difolio (21 x 30,7 cm), hârtie filigran. Semnătura lui Constantin Nicolae voievod. Pecete în tuș roșu (Ø 5,5 cm). Însemnare pe a patra pagină: „hârtie care ne face parte la Divan”.

Nr. inv. 10 358

1774 iunie 27 – Carte de judecată de la boierii Divanului Cnejei Moldovei. Se judecă breasla armenilor din Iași cu părintele Nicodim, egumenul mănăstirii Golia și cu egumenul mănăstirii Bărboi, pentru un loc de casă de la Ulița Podului Vechi pe care armenii pretind că-l stăpânesc de câteva sute de ani. Dorind să-și construiască alte case, au întâmpinat rezistența egumenului mănăstirii Bărboi. Ca urmare, au mers armenii la Divan și au arătat documente care probau că locul a fost cumpărat de Lohan armeanul și stăpânit de el și de feciorii lui mai mulți ani, după care a fost donat bisericii armenesti. Deoarece egumenul Bărboiului și al Goliei nu a adus nici un document care să dovedească faptul că bisericile au stăpânit locul, Divanul dă dreptate breslei armenesti. Documentul a fost trecut în condică.

Original, difolio (21,5 x 34,5 cm), hârtie filigran. Cinci semnături.

Nr. inv. 10 359

1847, Iași – Document în limba armeană.

Original, difolio (21 x 30,7 cm), hârtie.

Nr. inv. 10 360

Nedatat

Document în limba armeană.

Original, difolio (21 x 30,7 cm), hârtie.

Nr. inv. 10 362

Nedatat – Însemnare. Fragment al unui document întreg.

Original, (11,5 x 13,5 cm), hârtie.

Nr. inv. 10 363

1823 iunie 27 – Plângere către domnitor, făcută în urma focului ce a cuprins Iași în 1823, pentru niște case cu bezmen, de la epitropii bisericii armenesti, aflate în „Băibărăcărie”.

Original, difolio (24 x 34,5 cm), hârtie.

Nr. inv. 10 364

Nedatat – Perilpssisul unor documente armenesti de la Roman.

Original, difolio (22 x 31 cm), hârtie.

Nr. inv. 10 365

Nedatat – Se face cunoscut că Măgărdici Marciuc are în proprietate o vie cumpărată cu zapis din 26 octombrie 1830, pe moșia Mănăstirii Socola (8 pogoane vie roditoare și cinci pogoane de loc „sterp”), pentru care trebuie să plătească dijmă câte 12 lei de pogon.

Original, difolio (24 x 36,5 cm), hârtie, pecetea în fum a M-rii Socola (Ø 3,5 cm).

Nr. inv 10 366

1837 martie 10

Copie legalizată, în limba germană, a unui zapis pentru vânzarea unei pivnițe de piatră și pentru o dugheană din Ulița Cizmăriei din Iași, ale lui Hriste Artonovici.

Original, difolio (21 x 35, 5 cm), ruptă a patra pagină. Pe prima pagină sus un timbru sec de 15 kreutzer și în partea de jos pecetea în ceară roșie a K.K. (Agenției Kezaro-Krăiești).

Nr. inv. 10 367

1855 februarie 19 – Document emis de Divanul Întăriturilor din Principatul Moldovei, prin care se face cunoscut că jidovul Nusăm Fișăl, după un sinet intabulat de aceeași instituție, și-a amanetat binalele cu locul lor, aflate în Iași, „de la vale de Curtea domnească”, doctorului Adolf Blauștain, pentru o sumă de bani. Neputând să plătească la timp datoria, creditorul s-a adresat Divanului, care, în temeiul documentelor înscrise în Condica civilă, încuviințează vânzarea proprietății, potrivit „Buletinului Oficial” nr. 29 din 15 aprilie 1854. În urma scoaterii la mezat au fost cumpărate de jidovul Leibi Ițik Veneler, cu suma de 502 galbeni. Documentul a fost prezentat judecătorului de pace la 12 decembrie 1869.

Original, difolio (37,5 x 75 cm), hârtie, pecetea în tuș negru a Divanului de întăritură.

Nr. inv. 10 368

Nedatat – Carte domnească de la Grigorie Ghica. Anița vămășoia, a lui Sandu Țițul, mărturisește că de bună voie a vândut lui Ieremie, diacon

armenesc, o dugheană cu pivniță de piatră, stricată și cu locul ei, în târgul Iașilor, lângă biserica armenescă, „de la vale de casa lui Lohan armeanul. Iară alături cu dugheana merge drumul ce să pogoară din Arcărie în Cizmărie”. Pivnița a fost a lui Sandul Țitul, bărbatul Aniței, fratele Haginoaei. Anița se plânge că soțul său Sandul au făcut „jac” și i-au luat toată averea de la părinții ei și a fugit în Țara Muntenească și a „lăsat-o pe Anița numai cu trupul”, iar acum Haginoae, sora lui Sandul, a arătat „un zapis a Sandului, de șapte sute de lei, scriind c-au fost Haginoae în datorie frăține-său Sandului și pentru această datorie au pus Sandul Folof la sora Haginoae o pivniță de aice din Iași și o moară în gârla Putnii care pivniță și moară au fostu a Sandului și țiidu-să Haginoae ca să ea și pivnița și moara încă și o dugheană ce era făcută pe locul Aniții pentru datoria frăține-său Sandului și Anița să rămâie jecuită și cu nemică”.

Divanul hotărăște ca Anița să primească: pivnița din Iași, dugheana și casele din Iași, și moara din gârla Putnii; iar Haginoae să-l caute pe fratele său, Sandu și să-și recapete datoria de la dânsul”. Anița vinde pivnița și dugheana cu 150 000 lei, pentru că avea trebuință de bani. Semnează Stârciu, vel logofăt.

Original, difolio (28 x 38 cm), hârtie filigran, cerneală neagră, pecete domnească în tuș roșu (Ø 4,5 cm), semnătura vel logofătului Sturza. Pecete domnească în tuș roșu a lui Grigorie Ghica voievod. Însemnare pe a patra pagină: „Act de vânzare pe pivniță, dugheana pe pivniță de piatră (a) Diaconul Iftimii”. Însemnarea era și în limba armeană.

Nr. inv. 10 369

1806 septembrie 13 – Cerere către vornicia de aprozi pentru scoaterea la sultan-mezat a unui loc cu pivniță și dugheni a stolnicului Constantin Cănanău. El cere să i se pună în vânzare o crâșmă cu han și două dughene, aflate în Iași, pe Ulița Podului Vechi, în Cizmărie. Le avea de la soacra sa, Sultana Milu și valorau 20.000 lei. Cu banii pe care urma să-i primească dorea să-și cumpere moșia Cișmănești, de la ținutul Dorohoi.

Original, difolio (16,5 x 44,5 cm) hârtie filigran, cerneală neagră. Pe prima pagină sunt șase semnături.

Nr. inv. 10 370

1828 mai 30 – Copie după o cerere adresată Slăvitului Împărat și Consulatului rus prin care se cere să se rezolve neînțelegerile dintre Ivan Popovici și Sarica, soția răposatului Ștefan Popovici din Iași, pentru datorii și o casă pe care le-au avut frații între ei. Iscălește armeneste Matos Căramlău. Urmează o precizare a faptului că documentul original are trei semnături și este legalizat de Consulatul rus la data de 27 octombrie 1830.

Original, difolio (21 x 34,5 cm), hârtie filigran.

Nr. inv. 10 371

Nedatat – Document în limba armeană.

Original, difolio (30 x 34,5 cm), hârtie filigran. Pecetea în ceară roșie a Divanului Moldovei, aplicată pe ultima pagină. Cele 6 pagini ale documentului sunt cusute cu sfoară.

Nr. inv. 10 372

Nedatat – Document în limba germană.

Original, difolio (22,5 x 37 cm), hârtie filigran. Pe prima pagină, jos, pecete în ceară roșie (ruptă).

Nr. inv. 10 373

1896 decembrie 6, Iași – Testamentul lui Dănilă Dăniloaie, prin care acesta lăsa bunurile mobiliare și imobiliare Bisericii armenesti din Iași.

Difolio (25,5 x 42 cm), hârtie tip caiet dictando. Nefiind autentificat nu este exclus ca documentul să fie o ciornă, ipoteză susținută de un alt document din colecția noastră unde se preciza că originalul era întărit cu 5 sigilii și înscris în Registru la nr. 7719, anul 1899, Iași).

Nr. inv. 10 374

Nedatat – Planul Uliții Armenești cu locurile stăpânite de Grigorie Balaș, aflate în momentul întocmirii planului în stăpânirea jidovului Finchenștain; locul lui Vartan, stăpânit apoi de Biserica armenescă; locul văduvei lui Vartan. Intrat mai apoi în stăpânirea iconomului Apostol; locul Mariei, văduva lui Vartan, aflat în momentul scrierii documentului în stăpânirea Bisericii armenesti.

Original, difolio (21,5 x 34,5 cm), hârtie.

Nr. inv. 10 375

1861 10 aprilie – Document în limba germană.

Original, difolio (23 x 36 cm), hârtie.

Nr. inv. 10 376

Nedatat – Însemnare pe un fragment de document.

Original, unifolio (16 x 6,5 cm); însemnare în limba armeană.

Nr. inv. 10 377

Nedatat – Document în limba armeană.

Original, (18 x 58 cm), hârtie.

Nr. inv. 10 378

Nedatat – Fragment dintr-o condică de cheltuieli, scris în limba armeană.

Original, difolio (22 x 33 cm), hârtie. Opt pagini legate cu fir.

Nr. inv. 10 379

Nedatat – Document în limba germană.

Original, difolio (18,5 x 34 cm), hârtie.

Nr. inv. 10 380

Nedatat – O pagină dintr-un document are următoarea însemnare: „Înscrisu(l) preoților Abraham și Cheșcu la hirotonisire”.

Difolio, (21,5 x 35,5 cm), hârtie.

Nr. inv. 10 381

1899 iunie 6, Iași – Danilo Danilovu se adresează epitropilor Averilor Bisericii Armeleşti și a Școlilor Armele din Iași, făcându-le cunoscut faptul că și-a depus testamentul olograf, întocmit la 6 decembrie 1896. Se precizează că testamentul a fost întărit cu 5 sigilii și înscris în Registrul la nr. 7719, anul 1899, Iași.

Original, difolio (21 x 4 cm), hârtie, document restaurat. Documentul cu cele cinci sigilii nu se găsește în setul de documente.

Nr. inv. 10 382

1844 august 5 – Inginerul Iosif Rașec anunță că a măsurat un loc al mănăstirii Socola, în total 13 pogoane, așa cum arată și actul de embatic din 1831, aflat la mănăstire.

Original, difolio (21 x 34 cm), hârtie.

Nr. inv. 10 383

1806 noiembrie 12 – Elinca Gosan vinde lui Andrei Ioan blănar o dugheană aflată în Iași, pe Ulița Podului Vechi, pe care o avea zestre de la părinții ei. Vânzarea se face cu 2775 lei.

Original, difolio (21 x 30,5 cm), hârtie filigran cu antetul timbrat „Epitropia Bisericii și a Școlii Armele Iassy”. Trei amprente digitale și patru semnături indescifrabile. Documentul este reautentificat la 19 iulie 1920.

Nr. inv. 10 384

1814 decembrie – Domnul Moldovei, Alexandru Calimah, face cunoscut vel vornicului Manolache Sturza că stolnicul Dimitrie Codreanu cere voie să vândă la mezin o casă cu locul ei, aflată pe Ulița Armelească din Iași. Este rânduit vornicul Vasile Bucur spre a cerceta dacă pentru loc și casă nu există neînțelegeri cu megieșii. Se constată că într-adevăr, stolnicul Codreanu deține un zapis din 20 noiembrie 1810, de la un Ovanes Dolcutu din Iași. Sunt precizate hotarele locului, în stâneni.

Original, difolio (17,5 x 44 cm), hârtie filigran. Pecetea domnească în tuș roșu (Ø 2,5 x 3,5 cm). Însemnare: „Zdelca dumi(sale) stolnic(ului) Dumitrache Codeanu”.

Nr. inv. 10 385

Nedatat – Un document în limba armeană, difolio, cu rubricăție tipărită. Pe a treia pagină este desenat planul unei bisericii armeleşti.

Original, difolio (22 x 36 cm), hârtie. În hârtie au fost învelite, probabil, alte documente pentru că există două însemnări în limba română: 1) „Documente rusce, nemțește, grecește și românește relativ la driturile, privilegiile, armenilor”; 2) „Un act în rusește și nemțește. Dl. Bogdan”.

Nr. inv. 10 386

1781 februarie 19 – Copie în limba germană, după un document din anul 1597, autentificat la 19 februarie 1781, cu sigiliu inelar octogonal, în ccară roșic, pe a patra pagină, jos.

Original, difolio (22,5 x 37 cm), hârtie filigran.

Nr. inv. 10 387

1861 aprilie 23 – Listă de cheltuieli în limba germană.

Original, difolio (23,5 x 36 cm), hârtie.

Nr. inv. 10 388

1709 (7218) 15 – Document prin care sunt scutiți de dări trei preoți și trei diaconi de la cele două biserici armenesti din Iași. Scrie Axinte uricar.

Original, difolio (30 x 43,5 cm), hârtie filigran (rupt în trei bucăți pe cutele plierii). Semnătura domnitorului, „Io Nicolae voievod” și pecete domnească inelară, octogonală (Ø 1,6 x 1,6 cm), în tuș roșu.

Nr. inv. 10 389

Nedatat – Document în limba armeană. Machița armeanca dăruiește bisericii armenesti din Iași un loc.

Original, difolio (17 x 43,5 cm), hârtie. Machița este aceeași care apare într-un document de la 1812 (vezi supra, nr. inv. 10 323)

Nr. inv. 10 390

1830 octombrie 10 – Zapis făcut pentru cinci pogoane de vie și un loc cu aceeași suprafață, aflat pe moșia Mănăstirii Socola, care era danie părintească. Proprietatea fusese a vornicului Canano, care o vânduse fratelui său, postelnicul Costache Canano.

Original, difolio (21 x 31 cm), hârtie filigran. Semnătură indescifrabilă a celui care a vândut.

Nr. inv. 10 391

Nedatat – Document în limba greacă.

Original, difolio (14 x 38,6 cm), hârtie filigran.

Nr. inv. 10 392

Nedatat – Fragment de document în limba armeană.

Unifolio (17 x 17,5 cm), hârtie.

Nr. inv. 10 394

Nedatat – Document în limba armeană.

Pe prima pagină se află sigiliul inelar octogonal (Ø 1,6 x 1,4 cm).

Original, difolio (11 x 16,5 cm) hârtie, cerneală neagră.

Nr. inv. 10 395

Nedatat – Document în limba armeană (listă de cheltuieli).

Original, difolio (24 x 35 cm), hârtie, cerneală neagră.

Nr. inv. 10 396**Nedatat** – Document în limba germană.

Original, cinci file (17 x 24 cm), hârtie, cerneală neagră. Fragment dintre-un caiet de însemnări. Cinci file cusute la mijloc cu şnur.

Nr. inv. 10 397**Nedatat** – Document în limba armeană.

Original, difolio (11,7 x 17,5 cm), hârtie. Pe prima pagină o amprentă digitală.

Nr. inv. 10 398**Nedatat** – Document în limba armeană.

Original, difolio (10 x 14,5 cm), hârtie, cerneală neagră. Sigiliu inelar în tuş negru (Ø 1,7 x 1,3 cm).

Nr. inv. 10 399**Nedatat** – Document în limba armeană.

Original, difolio (12 x 17,3 cm), hârtie. Două amprente digitale pe prima pagină.

***Documents Concerning the Armenian Community in Iasi in the
collections of Moldavia's History Museum (17th - 19th centuries)
(Part Two)***

Abstract

The paper contains the summary of other 100 documents concerning the Armenian community in Iasi, with the inventory numbers 10 300- 10 399, that continue and complete the series initiated in the previous issue of the Bulletin.

„SABIA LUI VASILE LUPU” DE LA IAȘI

În Muzeul de Istorie a Moldovei din cadrul Complexului Muzeal Național „Moldova” din Iași, în sala dedicată secolului al XVII-lea, a fost expusă timp de trei decenii o spadă restaurată (fig. 1), sub eticheta *Spadă atribuită lui Vasile Lupu*, alături de copia din ipsos a pisaniei turnului mănăstirii Trei Ierarhi. Înregistrat sub numărul de inventar 1073, obiectului nu-i este indicată o origine sau o datare, în afară de indicația vagă a provenienței din colecția Muzeului de Antichități și de încadrarea în secolul al XVII-lea.

Datele de înregistrare ale piesei, foarte sumare, nu justifică atribuirea spadei în chestiune unui personaj cu existență istorică reală, cu atât mai puțin unui domn al Moldovei. La o examinare sumară, aparența spadei o arată complet diferită de armele albe purtate și utilizate în general la mijlocul secolului al XVII-lea în estul Europei. Unul dintre primele ghiduri ale Muzeului de Istorie organizat după 1954 a oferit o explicație acestei atribuirii¹. Decorul de pe butonul lenticular al mânerului a fost interpretat drept o reprezentare foarte stilizată a acvile bicefale imperiale (bizantine sau germane, textul nu oferă explicații suplimentare), care reprezentare, alăturată datării laxe în secolul al XVII-lea, a determinat autorii ghidului să presupună că posesorul spadei ar fi fost Vasile Lupu, în virtutea ambițiilor imperiale ale acestui domn. Inițierea unei polemici cu autorii unui opuscul publicat acum patru decenii fiind absurdă, nu putem contesta faptul că autorii ar fi văzut, într-adevăr, reprezentarea stilizată a unei acvile bicefale pe butonul mânerului.

În aceste condiții, elucidarea atribuirii nu poate construită decât pe baza analizei tipologice și comparative a piesei în discuție, ca întreg și ca elemente structurale luate separat.

Obiectul are o lungime de 109 cm, 97 de cm fiind lungimea păstrată a lamei, care, în configurația actuală, are două tășuri (fig. 2). Mânerul are garda din trei bare aplatizate, cu capetele terminate în spirală plată, și o gardă laterală formată din două inele lăturate (fig. 3, 4). Cele două brațe superioare sunt curbate spre lamă, cel inferior fiind puternic curbat spre măciulie, formând o gardă de pumn. Plăseaua este din lemn, lăcuit, prinsă cu două inele pe tija mânerului. Măciulia este lenticulară în secțiune, de formă discoidală, având flancurile perforate de două găuri cilindrice, dând aparența a două semiluni adosate (fig. 5). Pe ambele fețe, punctele de intrare și ieșire ale tijei sunt marcate de câte o zonă reliefată, de formă aproximativ triunghiulară, fața stângă a butonului fiind mai puternic imprimată (sau mai puțin erodată). Măciulia este terminată la ambele puncte de intrare ale tijei de câte un buton cilindric, care asigură și fixarea pe tijă (fig. 6). Toate elementele metalice sunt din fier, cu indicații vizibile de forjare și cu puncte de lipire prin alămirc.

¹ Iași – Palatul Culturii, București, 1966.

Probabil cea mai potrivită analogie este dată de o spadă aproape identică cu forma inițială pe care trebuie să o fi avut Nr. 1073, ce a fost vândută la licitație în octombrie 2004 de casa Hermann Historica din München² (fig. 7, 8). Lot 490 ne oferă o datare comparativă reală a piesei Nr. 1073, fiind datată de experții casei de licitații în primul sfert al secolului al XVII-lea, prin analogia cu grupul de spade foarte similare păstrate în Muzeul Arsenalului Styriei din Graz. Similitudinea este completată de marcajul poansonat de pe lamă (fig. 9), foarte asemănător cu cel păstrat pe Nr. 1073 (fig. 10), considerat drept șarpe încoronat de către experții casei de licitații bavareze. Identitatea dintre cele două spade este frustrată de urma șanțului longitudinal de pe lama Nr. 1073, și de forma ușor diferită a mărcii poansonate.

Examinarea vizuală a piesei a relevat faptul ca aceasta a suferit o restaurare neglijentă, fără considerație pentru înfățișarea inițială sau pentru redarea unei configurații cu valoare istorică. Lama spadei a fost polizată până la îndepărtarea completă a urmelor de utilizare istorică, împreună cu o porțiune semnificativă din grosimea acesteia. Vârful spadei a fost rotunjit, probabil pentru a-l reface în urma unei ruperi. Astfel lungimea originară a lamei nu poate fi estimată, eliminând posibilitatea unei încadrări tipologice pe baza lungimii. Vârful actual al lamei retează pliurile de forjare laminară care sunt vizibile cu ochiul liber (fig. 11). La fel de vizibilă este urma unei șanțuri longitudinale, relevate de decolorarea datorată compresiunii pe traseul acesteia (fig. 12), generate în timpul forjării. Polizarea brutală și excesivă a lamei în blocat orice posibilitate de analiză tipologică a caracteristicilor acesteia.

La 14 cm de gardă, lama poartă un semn poansonat, aparent reprezentarea schematică a unui izvor, atât cât se păstrează după polizare. Secțiunea lamei, în forma actuală, este dublu-lenticulară, foarte aplatizată și aproape constantă ca dimensiuni și formă pe toată lungimea acesteia. Lama este foarte subțire, piesa fiind, din acest motiv, foarte ușoară. Lama și-a păstrat flexibilitatea, chiar dacă la momentul examinării era deformată (îndoită, aproximativ de la jumătate). Inele gârzii laterale provin foarte probabil din restaurarea eronată a unui inel lateral de mai mari dimensiuni, bilobat, respectivul restaurator ignorând forma inițială a gârzii laterale. Acest tip de gardă, cu inel lateral bilobat, situat la nivelul brațelor gârzii, este relativ comun pe întreg teritoriul Europei, de la jumătatea secolului al XVI-lea și până la sfârșitul celui de-al XVII-lea³. Cele două inele sunt executate prin rularea capetelor libere (rezultate, foarte probabil, din ruperea în zona mediană a inelului lateral bilobat) spre interior, fără a mai fi sudate sau lipite de blocul central al gârzii. Execuția este meșteșugărească, unul dintre inele, care prezintă o deteriorare la bază, fiind reparat prin alămire (fig. 13). Mănerul este restaurat doar cu o plăsea din lemn lăcuit, fixată ineficient cu două verigi din platbandă, cu capetele lipite prin alămire. Modalitatea de restaurarea ignoră uzanțele perioadei moderne timpurii, când este datată piesa. Cu excepția verigilor (moderne) și a lamei (polizată) toate elementele metalice prezintă urme de coroziune ușoară (fig. 14), produsele de oxidare fiind îndepărtate de restaurator odată cu patina.

Din punct de vedere tipologic, elementul cel ușor de încadrat este măciulia mănerului care, datorită formei foarte speciale, este rapid

² *Catalog Licitație Nr. 47/ 13.10.2004*, Lot Nr. 490.

³ Michael D. Coe et alii., *Swords and Hilt Weapons*, passim.

identificată în operele de artă care servesc drept referință temporală. Acest tip de măciulie este clasificat ca Tip 46⁴ (fig. 15), fiind datat cu aproximație între 1600 și 1630, atât pe baza exemplarelor care sunt păstrate în muzee și colecții particulare cât și pe baza singurei reprezentări artistice a acestui tip de măciulie, anume în portretul colecționarului din Augsburg Philipp Hainhofer⁵, desenat de Lucas Kilian⁶, portret păstrat în colecția Muzeului Național din Stockholm și datat aproximativ 1630. Grupul de cinci spade aproape identice cu Nr. 1073 și cu Lot 490, din colecția Muzeului Arsenalului Styriei de la Graz au montat același tip de măciulie, cu rezerva că perforațiile cilindrice ale flancurilor nu ajung la marginea discului, diferind atât de configurația de referință⁷ cât și de măciulia spadei din colecția Muzeului din Iași. Exemplarele păstrate, ca și reprezentarea artistică a lui Lucas Kilian se circumscriu spațiului sud-german și austriac.

Ca ușurință în identificare, însemnul ștanțat pe lamă nu ridică probleme, fiind foarte apropiat ca formă de marca folosită de familia de armurieri Danner din Nurnberg (fig. 16). Animalul serpentiform utilizat ca marcă este dificil de identificat cu certitudine, desenul de referință fiind stilizat până la imprecizie. Șarpele reprezentat pare a purta o coroană de tip clasic sau, mai probabil, are capul desenat în maniera celui din armele ducilor Visconti ai Milanului, cu un guler țepos, de dragon. Nu este exclus ca șarpele să fie de fapt un monstru fantastic, șarpe cu cap de lup, după numele reprezentantului celui mai proeminent al familiei, Wolff Danner (~1550). Forma în care marca apare pe lama spadei Lot 490 este diferită atât de marca de pe Nr. 1073 cât și de desenul de referință, care este o reproducere a poansonului de pe pistoalele cu cremene produse de Wolff, Hans și Peter Danner. Încadrarea temporală oferită de poansonul cu șarpele încoronat este mult mai laxă, respectiva marcă fiind folosită de mai mulți membri ai familiei Danner (anul 1573 poate fi citit pe portretul gravat al lui Hans Danner la 65 de ani (fig. 17), înfățișat cu sculele meseriei sale, iar Peter Danner este activ până spre 1590). Coroborarea datei oferite de portretul lui Hainhofer cu aceea produsă de marca armurierului ar indica ultima jumătate a secolului al XVI-lea, cel mult primul sfert al celui de-al XVII-lea.

Forma gărzii, însă ridică cele mai multe dificultăți în calea unei datări mai precise. Tipologic, garda cu brațele plate, curbate spre lamă și terminate în mici spirale boante, aplatizate, dotată cu gardă de pumn tratată în aceeași manieră cu brațele, cu inel lateral bilobat, nu are demarcat un tip clar. Ca structură, tipul de gardă cel mai apropiat ar fi Tipul 21⁸ (fig. 18), databil pe baza reprezentărilor artistice în prima jumătate a secolului al XVI-lea, cea mai timpurie fiind cea din *Răstignirea* lui Ulrich Apt, datat la 1517⁹ (fig. 19). Ca manieră de tratare a brațelor gărzii, încadrarea s-ar face mai bine în Tipul 7¹⁰, căruia îi lipsește, însă inelul lateral (care inel apare la

⁴ A.V.B. Norman, *The Rapier and Small-sword*, p. 260.

⁵ Bancherul, colecționarul de artă și diplomatul din Augsburg Philipp Hainhofer (1578-1647) este cunoscut mai ales prin modul în care îmbină activitatea diplomatică în slujba ducilor de Pomerania cu achiziția de obiecte de artă și curiozități pentru galeriile și cabinetele (*Kunstschranke*) diversilor săi patroni.

⁶ Lucas Kilian (1579-1637), desenator, gravor și pictor din Augsburg a făcut parte din grupul de artiști cu care Hainhofer a colaborat în colectarea și achiziția pieselor pentru cabinetele de curiozități.

⁷ A.V.B. Norman, *op. cit.*, p. 260.

⁸ A.V.B. Norman, *op. cit.*, p. 77.

⁹ Panoul central al Retablului Rehlinger, păstrat la Staatsgalerie Augsburg.

¹⁰ A.V.B. Norman, *op. cit.*, p. 71.

spada unui soldat în scena masacrului pelerinilor din ciclul *Vieții Sf. Ursula* de Carpaccio – 1493). În fapt, garda de Tip 7 este foarte răspândită în Europa secolelor XVI și XVII, fiind o dezvoltare firească a unui tip de gardă derivat din săbiile de modă orientală care apar în a doua jumătate a secolului al XV-lea în nordul Italiei¹¹, Dalmația și Austria (fig. 20), devenind montura preferată pentru săbiile și hangerele de vânatoare începând cu secolul al XVI-lea¹² (fig. 21). Un mâner cu o gardă aproape identică apare în gravura lui Urs Graf cel Bătrân *Landesknechte* (1514) (fig. 22), cu un inel lateral oarecum rectangular și într-una din gravurile din seria *Deutsche Landsknecht* a lui Jost Amman, care înfățișează un toboșar și un flautist (1517) (fig. 23). Un mâner nu foarte diferit este montat pe o spadă oferită spre vânzare la licitație în mai 2004 de casa Hermann Historica¹³, fiind datată „aproximativ 1670-1680” (fig. 24). Deși garda acestei piese este foarte asemănătoare cu cea o spadei de la Muzeul din Iași, diferențele date de tipul de măciulie, de maniera de tratare a brațelor gârzii, ca și de lama pe care este montată, nu oferă siguranța unei analogii care să servească analizei noastre, cu atât mai mult cu cât un mâner absolut asemănător, pe o „falsă Toledo” de fabricație germană, păstrată în Wallace Collection la Londra, este datat ~1580 și echipat cu o placă ovală în locul inelului lateral (fig. 25). Intervalul de datare și localizarea geografică foarte largi pentru acest tip de gardă pot fi oarecum restrânse dacă luăm în calcul ansamblul complet lamă+mâner+poanson.

Elementele tipologice păstrate după restaurare oferă un suport minimal pentru o analiză de ansamblu a spadei ca atare. Până acum, elementele luate separat au oferit o dată *ante quem* (1514) și un reper temporal relativ pentru capătul superior al datării (1680). Dacă eliminăm extremele, intervalul temporal rămâne ~1550 (vârful de activitate al casei Danner, care produce lame în serie pentru echiparea Arsenalului din Graz) - ~1630 (portretul desenat de Lucas Kilian). Dacă pentru un exemplar izolat am putea lua în calcul ipoteza montării unei măciulii la modă la o spadă moștenită sau capturată, mai veche, în cazul de față această ipoteză trebuie respinsă, datorită argumentului adus de grupul de spade de la Arsenalul din Graz, care demonstrează clar că lamele livrate *en-gross* de armurieri erau echipate cu monturi standard, în serii sau loturi mai mari, în aceeași manieră, de un contractor major sau de către armurierii arsenalului, în cazul în care spadele nu erau livrate cu tot cu monturi (prea puțin probabil, procedura standard fiind, pe toată durata Evului Mediu și chiar la începutul secolului al XVII-lea, separarea activităților de producție și de finisare¹⁴, livrările mari fiind aproape exclusiv de lame nemontate).

Ca tip generic, aceste spade sunt foarte apropiate atât de *schiacona* folosită de mercenarii dalmatini ai Republicii Veneția începând cu războiul Sfintei Ligi (ultima treime a secolului al XVI-lea) (fig. 26) cât și de așa-numitele spade valone (fig. 27), o formă de rapieră cu lama lată foarte comună pe toată durata Războiului de 30 de ani. Distanța tipologică dintre de mânerule mai elaborate, de tip coș sau grilă, ale celor două tipuri

¹¹ Michael D. Coe et alii, *op. cit.*, p. 48.

¹² Hangerul de vânatoare al lui Henric al VIII-lea (~1544) de celebrul Diego de Chiriac; Michael D. Coe et alii, *op. cit.*, p. 77.

¹³ *Catalog Licitație Nr. 43/22.05.2004*.

¹⁴ Ewart L. Oakeshott, *Records of Medieval Sword*, p. 114, Michael D. Coe et alii, *op. cit.*, p. 83, A.V.B. Norman, *op. cit.*, p. 313.

menționate și mânerul simplu, aproape medieval, al spadelor Styriene¹⁵ poate fi pusă pe seama standardizării specifice producției proto-industriale, ca și pe seama destinației specifice a acestor arme, aceea de echipare rapidă, uniformă și ieftină a soldaților de rând, cel mai probabil din cavaleria neregulată¹⁶. În acest sens, se poate face o analogie cu tipurile similare ca forme de mâner, dar cu lame grele, destinate acțiunii brutale, *katzbalger*-ul mercenarilor germani (pentru infanterie) (fig. 28) și *pallasch*-ul cu un singur tăiș utilizat de cavaleria maghiară și croată a imperialilor (fig. 29) (originea etimologică a *paloșului*, o armă de origine orientală, importată prin intermediul *stortei* venețiene de la sfârșitul secolului al XV-lea fig. 30).

Aria geografică de referință pentru spadele styriene poate fi considerată, fără a greși, sud-estul Imperiului, respectiv Austria și sudul Germaniei.

În concluzie, datarea cea mai probabilă este dată de coroborarea informațiilor oferite de analogiile cele mai apropiate (Lot 490 și spadele din Arsenalul de la Graz), de concluziile analizei tipologice asupra componentelor și ansamblului mânerului și de cercetarea istorică, presupusa “sabie a lui Vasile Lupu” fiind datată cu siguranță în primul sfert al secolului al XVII-lea, cel mai probabil la începutul acestui interval. Simplitatea mânerului și a construcției, ca și ocurența stocului de spade identice din Arsenalul de la Graz, conferă piesei caracterul de armă comună, de arsenal, destinată echipării rapide a cavaleriei recrutate *ad-hoc*.

Speculațiile privitoare la modalitatea prin care această spadă a ajuns pe teritoriul Moldovei sunt lipsite de sens, atât timp cât originea piesei este necunoscută, aceasta putând ajunge în colecția fostului Muzeu de Antichități pe orice cale posibilă, punctual de proveniență putând fi oriunde în Europa Centrală sau de Est, Balcani, Anatolia sau Rusia europeană.

Din punctul de vedere general istoric, tipul de spadă în care Nr. 1073 se încadrează se remarcă prin legătura puternică cu spațiul sud-german și austriac, într-o perioadă de schimbări majore, atât în „industria de apărare”, cât și în doctrina militară și atitudinea față de arme. Existența arsenalelor comunale și princiare din Italia de Nord încă din a doua jumătate a secolului al XV-lea constituie un model care, în strânsă asocierie cu prezența companiilor de militari de profesie (toscani, lombarzi, venețieni, savoiazzi, elvețieni, croați) difuzează tot mai puternic în Europa Centrală și Occidentală în prima jumătate a secolului al XVI-lea. Războaiele religioase ale Reformei și Contrareformei au modificat modalitatea de percepere a instrumentelor războiului de către omul obișnuit. După modelul comunelor nord-italiene, burghezul european de la jumătatea secolului al XVI-lea poartă arme, pumnalul devenind o componentă cvasi-permanentă a costumului, iar spada o necesitate în timpul călătoriilor și oricând vremurile se anunțau nesigure. Creșterea cererii de arme albe pentru piața „civilă” este dublată de cea generată de constituirea arsenalelor, această presiune modificând în două moduri divergente structura producției și comerțului cu

¹⁵ În lipsa unei tipologii consacrate, referirea la spadele din Arsenalul Styriei din Graz acoperă suficient atât genul proximal cât și diferența specifică necesare pentru definirea unui tip.

¹⁶ Se impune o clarificare a termenului *riding sword* sub care sunt cunoscute mai multe tipuri apropiate de spade cu lama dreaptă, ușoară și relativ scurtă și cu garda puțin elaborată, utilizate în toată Europa în secolele XVI-XVII. Sensul inițial este de *spadă de călătorie*, folosită cu predicție de civili. Conflictetele Imperiului cu turcii pe granița danubiană și genul specific de acțiune și echipament ale hârtuicilor de frontieră obliterează, la sfârșitul secolului al XVI-lea, sensul exclusiv de *arme de călătorie* al acestor tipuri de spade.

arme albe în Italia de nord și Germania în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. În primul rând producția se standardizează, tehnologic și organizațional, pentru a se adapta modificării pieței, unul din rezultate fiind scăderea prețurilor, o urmare directă a eficientizării lanțului tehnologic și productiv și indirectă a reducerilor costurilor materiale necesare manufacturării spadelor mai ușoare și scurte pentru portul cotidian, de către persoane lipsite de antrenament fizic. În al doilea rând, creșterea puternică a pieței civile a generat o cerere ascendentă pentru elemente și accesorii non-standard, personalizate. Cizelorii și giuvaergii profită din plin de cererea de mănere și accesorii executate artistic sau din metale prețioase. Toate aceste fenomene sunt componente ale fundalului care duce la apariția tipului de spadă analizat. Principala cauză este însă una de ordin strict militar, anume confruntarea continuă cu un inamic foarte mobil, prea puțin protejat cu armură și versat în arta războiului neconvențional. Stabilirea frontierei europene a Imperiului Otoman în Slavonia și Ungaria după căderea Budei (1542) introduce o formă de confruntare militară continuă între forțele neregulate ale ambelor tabere (croați, unguri și dalmatini pentru imperali, albanezi, sârbi și bosniaci pentru otomani) sporadic întrerupte de conflictele convenționale (războiul Sfintei Ligi sau războiul de 13 ani).

Caracteristicile principale ale acestui tip de spadă, înrudit de aproape cu *pallasch*-ul, *katzbalger*-ul, cu spada valonă și cu *schiaavona*, anume lama lată și ușoară, mânerul simplu, cu gardă pentru pumn și inel lateral, cu un grad ridicat de standardizare, o fac specifică pentru echipare soldaților de rând, ne-nobili, fiind o piesă de echipament exclusiv militară, în ciuda originilor apropiate utilizării civile. Arma albă preferată a cavaleriei neregulate a imperialilor, spada styriană va rămâne în uz în Europa de Est până la sfârșitul secolului al XVII-lea.

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7

Fig. 8

Fig. 9

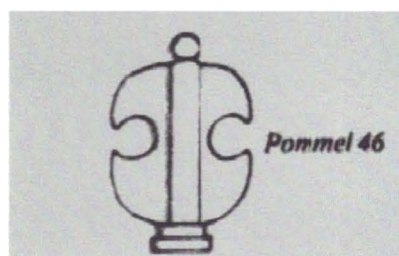
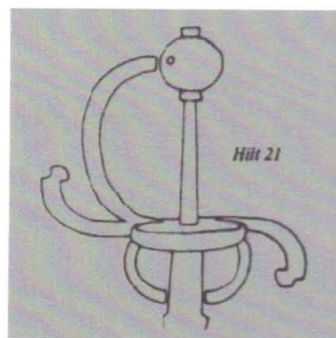
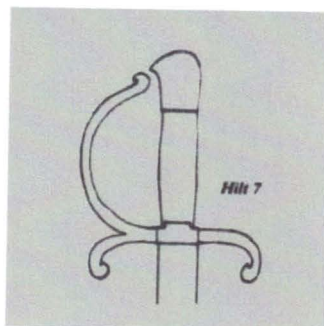
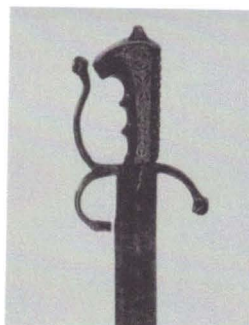
Fig. 10

Fig. 11

Fig. 12

Fig. 13**Fig. 14****Fig. 15****Fig. 16****Fig. 17****Fig. 18****Fig. 19****Fig. 20****Fig. 21****Fig. 22****Fig. 23****Fig. 24**

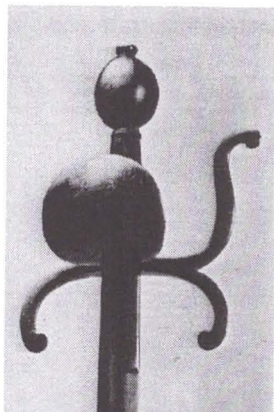

Fig. 25

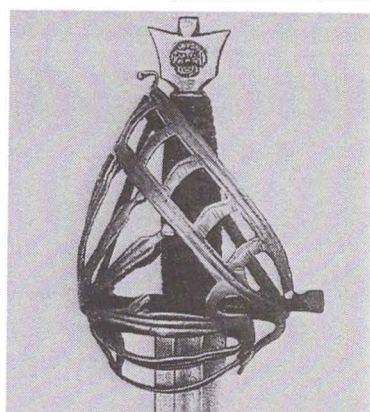

Fig. 26

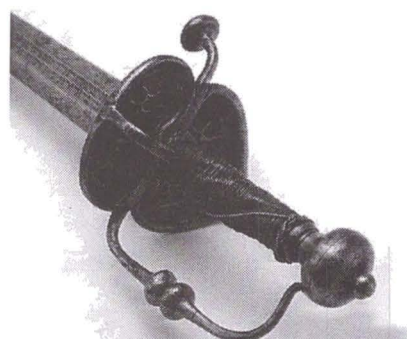

Fig. 27

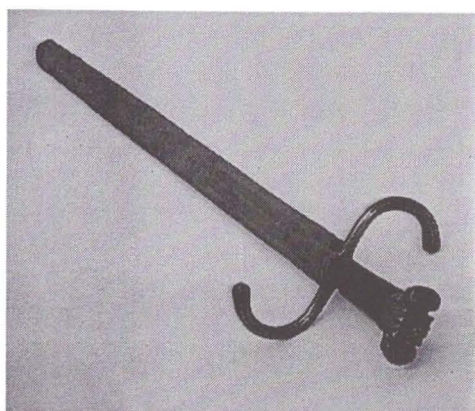

Fig. 28

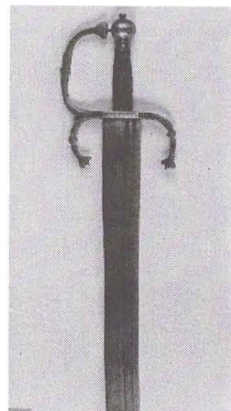

Fig. 29

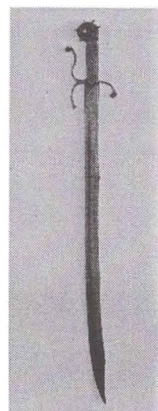

Fig. 30

Bibliografie

*** 43. *Auktion - Alte Waffen - Antiken - Jagdliches - Varia*, Munchen, Hermann Historica, 2004.

*** 47. *Auktion - Alte Waffen - Antiken - Jagdliches - Varia*, Munchen, Hermann Historica, 2004.

*** *Iași - Palatul Culturii*, București, Editura Meridiane, 1966.

Bezdek, Richard H., *German Swords and Sword Makers: Edged Weapon Makers from the 14th to the 20th Centuries*, Boulder (CO), Paladin Press, 2000

Coe, Michael D. et alii, (Connolly, Harding, Harris, LaRocca, North, Richardson, Spring, Wilkinson), *Swords and Hilt Weapons*, London, Prion Books, 1995.

Miller, Douglas, Emberton, George A., *The Landsknecht*, London, Osprey Publishing, 1976.

Nicolle, David, *The Venetian Empire. 1200-1700*, London, Osprey Publishing, 1989.

Norman, A.V.B., *The Rapier and Small-sword*, New York, Arno Press, 1980.

Oakeshott, Ewart E., *Records of Medieval Sword*, (2nd ed.), Woodridge (UK), Boydell Press, 1998.

Oăkeshōtt, Ewart E., *European Weapons and Armour: From the Renaissance to the Industrial Revolution*, Woodridge (UK), Boydell Press, 2000.

„Prince Vasile Lupu’s Sword”*Abstract*

One of the exhibits of Moldavia’s History Museum is an Early Modern/Late Medieval sword that has been until recently known and labeled as “Prince Vasile Lupu’s Sword”. Our investigation demonstrates, by means of typology analysis and analogy, that the item is a common item of the 1st quarter of the 17th century, used to equip the light cavalry or to be worn as side-weapon by travelers. The type of weapon is known as Styrian Sword, as the largest group of preserved items is located in the Styrian Arsenal Museum in Graz, Austria. Its relation with the Moldavian Prince came forth in the 1960s, being a wishful identification of the specific pommel decoration with the Byzantine imperial badge of the Two-headed Eagle (somehow assumed by Vasile Lupu as part of his “Imperial Design”).

MONUMENTE DE ARHITECTURĂ POPULARĂ DE SECOL XVIII DIN JUDEȚUL IAȘI: BISERICA DE LEMN DIN SATUL POIANA, COMUNA SCHITU DUCA

Considerate de către Lucian Blaga „drept cele mai prețioase și mai fără de rezervă admirate produse ale geniului nostru popular”¹, bisericile de lemn din România, parte integrantă a marii familii a bisericilor de lemn din Europa, sunt expresia perenității noastre în timp și spațiu, a capacității creatoare a poporului român, a originalității sale, manifestată în special prin echilibrul formelor și frumusețea ornamentelor. Ele reprezintă documente importante ale dezvoltării spirituale ale poporului român într-un context socio-politic dat, sunt expresia culturii acestei țări, componentă a moștenirii noastre culturale.

Încadrate în timp între secolele XIV și XIX, bisericile de lemn conservate în Moldova, modeste ca număr față de cele din Transilvania, pot fi urmărite de-a lungul celor cinci secole din punct de vedere al evoluției lor, a tradiției tehnicii construirii și ciopririi în lemn, care în decursul veacului al XVIII-lea se interferează, atât în tipologie cât și în decorație, cu elemente specifice bisericii de zid moldovenești.

Înscrisă pe lista monumentelor istorice a județului Iași la nr. 24B556, biserica de lemn cu hramul „Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul” din satul Poiana, așezare răzeșească din comuna Schitu Duca, este cunoscută și ca biserica din Trestiana, după vechiul nume al satului ce provine de la cel al pâraiașului ce-l străbate; în decursul secolului al XIX-lea acest sat s-a contopit cu satul vecin Poiana din aceeași comună, preluându-i și numele².

Considerată „ca o bijuterie a arhitecturii populare în lemn din județul Iași”³ biserica este o ctitorie răzeșească de la 1744, din vremea domniei lui Ioan Nicolae Mavrocordat, după datele cuprinse în pisană cioplită pe frontispiciul celor trei arcade pe stâlpi ce separă pronaosul de naos. Inscripția folosește alfabetul chirilic; în jumătatea stângă de poate citi, în limba slavonă: „Siea țercov sãtvori v dni Ion Neculai vodã” (=Această biserică s-a săvârșit în zilele lui Ion Neculai vodă); în jumătatea dreaptă este scris în limba română, dar cu caractere chirilice: „A făcut răzeși această sfântă băsaracă vleit 7252”⁴.

Ctitoria, ca majoritatea bisericilor de lemn din județ, ridică multe probleme în ceea ce privește starea de conservare și anume. Prima este aceea a stabilității ei; datorită umidității care a afectat talpa de susținere, biserica s-a înclinat pe latura nordică, ceea ce ar necesita consolidări urgente.

¹ Ioan Goldea, *Biserici de lemn din România*, București, Editura Meridian, 1996, p. 5.

² *Marele dicționar geografic al României*, București, 1902, p. 641.

³ Ioana Cristache-Panait și Titu Elian, *Bisericile de lemn din Moldova*, BMI, nr. 2, 1972, p. 42.

⁴ *Ibidem*, p. 45.

Fațadele exterioare au suferit modificări în primele decenii ale secolului XX, ca la majoritatea bisericilor de lemn în aceeași perioadă, prin așa-zisele măsuri de protecție constând în acoperirea pe întreaga suprafață cu scândură vopsită, lipsindu-le astfel de prețioase elemente de decorație. Se păstrează doar un fragment din ancadramentul ușii de la intrare, un relief în frânghie torsată, compus din motive vegetal-florale dispuse simetric deasupra acesteia.

Ancadramentele ferestrelor, câte una la altar și pronaos situate în axa longitudinală a bisericii și câte două pe laturile exterioare ale naosului au fost înlocuite cu altele noi.

Mantelarea fațadelor nu a afectat forma edificiului, al cărui acoperiș în patru ape din șindrilă urmărește conturul pereților. Panta învelitorii cu o oblicitate redusă se prelungește pe marginile streășinii. Ea este alcătuită din bârne în formă de cap de cal, susținute de console cu profilul părții inferioare în semicercuri în retrageri succesive, având la bază patru șiruri de nervuri decorate cu motivul rombului. Întreaga construcție este așezată pe o talpă din bârne de stejar îmbinate la colțuri cu o bază din piatră de râu.

Același sistem de placare cu scândură a pereților este aplicat și în interior, unde intervențiile sunt de și de natură cromatică, fără a afecta însă forma, prin vopsirea în culori diferite a grinzilor, a pereților și a bolților cu vopsele pe bază de lacuri și rășini industriale. De asemenea a fost afectată datorită intervențiilor factorului uman și structura din lemn a iconostasului prin acoperirea recentă cu vopsele pe bază de pigmenți metalici aurii, care în axa centrală se extind și pe fondul icoanelor.

În ceea ce privește tipul de plan și sistemul de boltire biserica prezintă înnoiri specifice secolului al XVIII-lea moldovenesc. Planimetric, ctitoria se înscrie în tipul caracterizat printr-un naos dreptunghiular cu pronaosul poligonal în cinci laturi și absida altarului pentagonală, decroșată pe ambele laturi. Sistemul de boltire este original, introdus prin interpretarea în lemn a unor forme specifice arhitecturii de zid, bolțile semicilindrice. Pronaosul, a cărui intrare este situată pe latura sudică, este acoperit prin două bolți, dispuse transversal, alcătuite din șase planuri curbe, delimitate prin nervuri aparente, decorate pe ambele laturi cu triunghiuri cioplite; bolțile sunt susținute la bază de 4 grinzi orizontale în retrageri succesive, având aceeași decorație. Cheile de boltă ale întregului interior, de formă dreptunghiulară, sunt decorate cu cioplituri în formă de zimți, cu excepția celei situate în prima boltă a pronaosului, a cărei basorelief reprezintă pajura bicefală încadrând crucea. Naosul este acoperit în același sistem, dar cu o singură boltă mai mare, deosebirea constând în numărul mărit de planuri curbate, aici fiind în număr de opt. Bolta absidei altarului este identică cu cele din pronaos.

Prima încăpere, cea a pronaosului, mai mică ca dimensiune, este separată de încăperea naosului prin trei arcade inegale în unghi ascuțit, cea centrală fiind mai înaltă, susținute pe stâlpi cu baza pătrată. Forma arcelor este în acoladă dublă și este marcată printr-o decorație constând într-un șir de muluri și o friză de zig-zaguri în relief, încununate de câte o cruce, cioplite în grinda lată de stejar de deasupra intrării pe care este inscripționată pisană.

Iconostasul din lemn refăcut în anul 1819, este de factură populară; de mici dimensiuni, el se încadrează spațiului interiorului și separă, după tradiție, naosul de altar și tot conform tradiției este structurat. Elementele decorative sculptate sunt puține, reducându-se la cele utilizate pentru separarea icoanelor și registrelor de icoane, fiind prezente în schimb motive decorative pictate. Ciclul prăznicarelor se încadrează în forma pătrată, fiind separate între ele prin semicolonete cu profil semicircular cu baza pătrată și capitele din motive vegetale cioplite. În registrul superior, *Sfinții Apostoli* reprezentați figură întreagă, sunt încadrați în arcade semicirculare sprijinite pe același tip de semicolonete. Registrul *Sfinților Prooroci* reprezentați bust, este alcătuit din medalioane rotunde.

Medalioanelor situate în axa centrală a iconostasului, le sunt destinate spații mai mari în funcție de importanța acordată de meșter; din nefericire aici s-a intervenit în spațiul pictural prin acoperirea fondului icoanelor cu vopsele pe bază de pigmenți metalici aurii: la *Cina cea de taină*, o frumoasă realizare artistică, după cum se mai poate încă vedea, la scena *Deisis*-ului încadrată în două arcade și în registrul superior în care în locul *Orantei* este reprezentat *Cel Vechi de Zile*, binecuvântând cu ambele mâini.

Din coronament se păstrează *Sfânta Cruce a Răstignirii* decorată marginal cu motive vegetale traforate și cele două molenii, plasate pe grinda de susținere a bolții, într-un spațiu special realizat. Foarte recent toată icoanele au fost „împrospătate” cu un spray pe bază de silicon.

Ușile împărătești sunt alcătuite din câte un blat dreptunghiular delimitat în partea superioară prin câte o volută ascendentă, încununată de cruce. Cele șase medalioane pictate în ulei, reprezentând conform tradiției scena *Bunei Vestiri* și portretele figură întreagă a celor patru *Sfinți Evangheliști*, sunt încadrate de o rețea de vrejuri vegetal-florale. Ușile diaconești nu s-au păstrat.

Două spații laterale foarte mici separate în partea superioară printr-o bârnă transversală, cu profilul asemănător consolelor ce susțin streășina, sunt destinate proscomidiei și diaconiconului. Sfânta masă a altarului este așezată pe un bloc dreptunghiular din piatră neșlefuită.

În fața altarului, sistemul de iluminat este asigurat de un curpân metalic în arcaturi semicilindrice, sprijinit pe două picioare, bogat decorat cu motive vegetal-florale, ce pun în valoare icoanele împărătești.

Pictura iconostasului aparține zugravului Timoftii și a fost realizată în decursul anului 1819, după inscripția autografă cu caractere chirilice făcută în colțul din stânga jos al icoanei împărătești a *Mântuitorului* „1819 april”. Aceasta a fost executată în tehnica uleiului pe un suport de grund.

Spre deosebire de restul picturii, icoanele împărătești ale lui *Iisus Pantocrator* și a *Maicii Domnului cu Pruncul*, tipul „*Hodighitria*” sunt destul de bine conservate, pentru a le putea aprecia valoarea. Reprezentarea *Sf. Nicolae* și icoana de hram a *Sf. Ioan Botezătorul* sunt de dată mai recentă. Pictura este specifică începutului de secol al XIX-lea, fiind o interpretare naivă a prototipurilor clasice frecvente în acea perioadă la iconostasele bisericilor de zid, în special prin Școala lui Eustatie Altini. Îmbogățite cu elemente decorative cu preponderență geometrice și volute vegetale în tratarea tronurilor, la cutele veșmintelor și la cartușele cuprinzând inscripțiile cu numele personajelor reprezentate, pictura câștigă în

prețiozitate și prin utilizarea unei game cromatice restrânse. Cele trei registre superioare de icoane, prăznicarele, ale *Sf. Apostoli* și *Proorocilor* sunt mult prea afectate de condițiile de mediu și de intervențiile ulterioare pentru a putea fi apreciate.

În biserică se păstrează două valoroase icoane din punct de vedere artistic, de factură populară, dar de autori diferiți, aparținând secolului al XVIII-lea: icoana de hram a *Sf. Ioan Botezătorul* provenind probabil din vechea pictură a iconostasului și o icoană a *Sf. Nicolae*, posibil icoană împărătească, ambele de mari dimensiuni.

Pictat pe un suport de 99 x 69 cm, alcătuit din două blaturi din lemn de tei cu o grosime de 2,5 cm, având două traverse semiîngropate pe verso, *Sf. Ioan Botezătorul* tipul „Cephalofor”, este reprezentat în fondul adâncit al suportului printr-o frontalitate accentuată, figură întreagă, în ipostaza cu aripi, binecuvântând cu o mână, iar cu cealaltă susținând tipsia cu capul aureolat. El este încadrat pe cele două laturi de portretele figură întreagă a 12 *Sf. Ioani* dintre care s-au putut descifra, din inscripțiile în chirilică rămase lizibile: *Sf. Ioan Bogoslovul*, *Sânie Lavri*, *Sf. Ioan Damaschinul*, *Sf. Ioan Evanghelistul*.

Pictura realizată în tempera grasă, având ca suport pânza înleiată pe un blat din lemn, cuprinde pe întreaga suprafață a fondului ce se extinde și pe latură superioară și la aureolele sfinților, o decorație din motive vegetal-florale în relief din stuc aurit. Expresivitatea portretului, ținând de interpretarea naivă dată de zugrav, cromatica reținută în tonuri calde de brunuri, tratarea decorativă a modelului, sunt caracteristice picturii de factură populară frecventă în bisericile de lemn începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

O altă icoană valoroasă, de aceeași factură și de dimensiunile unei icoane împărătești, 92 x 58 x 3 cm, mai bine conservată decât prima, este cea a *Sf. Nicolae* reprezentat frontal, trei sferturi în fondul adâncit al suportului, cu o mână binecuvântând și cu cealaltă susținând *Evanghelia*. Portretul, de o mare expresivitate, este încadrat în registrul superior de imaginile figură întreagă ale lui *Iisus Hristos* și a *Maicii Domnului* reprezentați din semiprofil pe câte un suport de nori. La această icoană caracterul decorativ este mai accentuat decât la prima. Elementele grafice sunt dominante, cu deosebire cele liniare prezente în tratarea chipului cu trăsături imobile, a părului și a bărbii, a decorației veșmintelor geometrizate. Cromatica de roșuri și brunuri calde nuanțate este în armonie cu fondul gri neutru al icoanei și auriul de la aureole și de la motivele decorative ale veșmintelor. Inscriptiile cu caractere chirilice cuprinzând numele personajelor reprezentate, sunt plasate sub chenar, deasupra reprezentării.

Având în vedere valoarea lor, cele două icoane ar necesita lucrări de curățire și consolidare.

Pereții placați cu scândură ai celor două încăperi ale bisericii cuprind câteva reprezentări din *Sinaxar*, sfinți figură întreagă, mărime naturală, pictate în ulei, afectate de curățiri ulterioare, fără valoare artistică. Ele au fost realizate în primele decenii ale secolului al XX-lea, după operațiile de mantelare cu scândură a interiorului.

**Monuments d'architecture populaire du XVIIIe siècle
du département de Iași: l'église en bois du village Poiana,
commune Schitu Duca**

Résumé

Encadrées dans le temps entre les XIVe et XIXe siècles, les églises en bois conservées en Moldavie, bien que modestes comme nombre par rapport à celles de Transylvanie, constituent de véritables témoignages de leur évolution le long des siècles, aussi bien comme typologie que comme décoration, la tradition de l'art de la taille du bois s'interférant à des éléments caractérisant l'église à murs maçonnés.

L'église en bois célébrant "La Décollation de St. Jean le Baptiste" du village Trestiana, à présent Poiana, commune Schitu Duca, a été fondé par une communauté de petits propriétaires non corvéables en 7252 (1744), pendant le règne du prince Ioan Nicolae Mavrocordat, comme l'indique l'inscription sur le poutre séparant le pronaos du naos. Du point de vue du type de plan, l'église s'inscrit parmi les églises à plan rectangulaire, au naos élargi, ayant le pronaos et l'abside de l'autel ed forme polygonale à cinq côtés et le toit d'échandoles à quatre pans.

L'iconostase, à icônes de style populaire conservé à l'intérieur, est l'œuvre du peintre Timoftii, et date de 1819, comme le précise l'inscription autographes sur l'icône impériale du Sauveur.

Bien que l'extérieur ait été affecté au début du XXe par le parement à planches peintes, l'église de Poiana peut être considérée par l'harmonie des proportions, par toute la décoration intérieure conservée, un bijou de l'architecture en bois du département de Iași.

**BISERICA „SCHIMBAREA LA FAȚĂ” DIN CUCUTENI,
COM. LEȚCANI, JUD. IAȘI
STARE DE CONSERVARE ȘI LUCRĂRI DE RESTAURARE (2000-2006)**

La 10 km de Iași se află comuna Lețcani, cunoscută în istoria arhitecturii românești prin vestita „Biserică Rotundă”, construită aici de familia Balș. În unul din satele acestei comune, Cucuteni¹, se există un alt monument istoric și arhitectonic de valoare deosebită, dar prea puțin cunoscut². Biserica „Schimbarea la Față” din satul Cucuteni, este înregistrată pe *Lista monumentelor istorice* la nr. 1259, sub codul IS-II-m-B-04139. În evidențele Direcției Monumentelor Istorice (DMI) figura o biserică monument cu acest hram, datând din secolul al XVIII-lea (circa 1777)³.

Satul Cucuteni-Lețcani a devenit, din 1627, prima reședință a Cantacuzinilor din Moldova (înaintea cunoscutelor reședințe de la Pașcani și Deleni). Nu s-a păstrat la Cucuteni un monument din secolul al XVII-lea, zidit de Cantacuzini. Ctitorul, sau poate doar înnoitorul bisericii din Cucuteni-Lețcani, a fost domnița Elena Hangerli, fiica fanariotului Constantin Hangerli, care a domnit doar în Țara Românească (1797-1799). Elena Hangerli a intrat în posesia moșiei Cucuteni în 1808, prin căsătoria cu Ion Ghica, proprietarul din acea vreme a satului. După decesul primului soț, ea s-a recăsătorit cu hatmanul Costache Balș, de care a divorțat în 1829⁴. Din veniturile sale, Elena Hangerli a înzestrat cu odoare biserica din Cucuteni (ca și pe cea din Horlești). Prin această domniță, care a trăit până în 1862, au devenit ctitori ai bisericii o seamă de rude ale sale, de neam grecesc. Acestea sunt enumerate într-o inscripție păstrată în partea stângă a pronaosului⁵: Constantin Skinas (1800-1857), Aristia C. Skinas (m. 1880), Dimitrie C. Skinas (1848-1882), Elena P. Argyropulos (1850-1902).

Singura fiică a domniței Elena a fost Aristia, născută la Chișinău (8 noiembrie 1812); ea a devenit proprietara moșiei Orhei din Basarabia. Aristia s-a măritat prima dată cu Constantin Filipescu, de care a divorțat în 1841. A doua oară s-a căsătorit, la Constantinopol, cu Constantin Skina (și el divorțat), la 5 octombrie 1847. Acesta era cunoscut ca ministru (ambasador) al Greciei la Viena. În acest fel se explică înhumarea membrilor familiei Skina la Cucuteni⁶.

¹ Satul Cucuteni din comuna Lețcani nu trebuie confundat cu comuna Cucuteni din același județ Iași, aflată la 10 km de Târgu-Frumos.

² Ovidiu Ursache (coordonator), *Comuna Lețcani – comunitate și ideal*, Iași, Editura Golia, 2006, p. 109-112 (biserica din Cucuteni-Lețcani).

³ N. Stoicescu, *Repertoriul localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, Editura Litera, 1978, p. 229-230.

⁴ Costache Balș (1787-1845) este înmormântat la biserica familiei Sf. Dumitru-Balș din Iași.

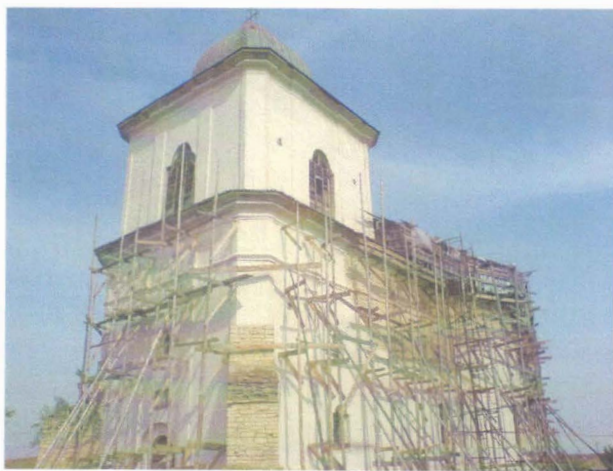
⁵ Această inscripție a fost publicată în *ACMIR*, II, 1928, p. 152.

⁶ *Familii boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, vol. I, coordonator și coautor Mihai Dim. Sturdza, București, Editura Simetria, 2004, p. 257. Pentru familia Skina, originară din Tesalia, vezi și paharnicul Costandin Sion, *Arhondologia Moldovei. Amintiri și note contemporane. Boierii moldoveni*, text ales și stabilit, glosar și indice de Rodica Rotaru, prefata

Elena P. Argyropulos era fiica lui Pericle Argyropulos (n. Iași, 1842 – m. Monte Carlo, 1914), proprietarul moșiei Gugești (Vaslui)⁷. Aceasta s-a căsătorit cu Elena, fiica lui Constantin Skina și a Aristiei Balș (n. Hangerli). Ei au avut doi fii și trei fiice, majoritatea născuți la Viena (unde tatăl lor era ambasadorul Greciei): Aglae, Pericles, Thrasyvoulos, Eufrosina și Haricleea. Pe lângă numele pomenite în inscripția din biserică, se știe că a fost înmormântată la Cucuteni și Haricleea Argyropulos. Moșia Cucuteni a rămas în stăpânirea fiului Pericles (n. 1874). El a fost căsătorit cu Elisa Grigorescu (1901-1963). Cei doi au fost bunicii doamnei Rodica Radu (n. Arghiropol), muzeograf, șefă a Muzeului de Istorie a Moldovei din Iași, pentru scurtă vreme director sau director-adjunct, al Complexului Muzeal Național „Moldova” Iași (1988-1997), retrasă în prezent la conacul Dimachi-Arghiropol de la Gugești (Vaslui)⁸.

*

Date tehnice și încadrare stilistică. Biserica are o arhitectură barocă venită pe filieră constantinopolitană, grefată cu elemente clasicizante și moldovenești. Ferestrele și ușa au forme rotunjite la partea superioară și ancadrame masive din piatră retrase spre interior.

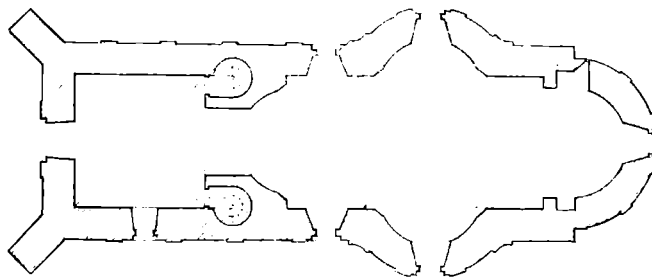

Planimetric, biserica are forma generală în cruce, cu lungimea maximă de 31,00 m și lățimea de 8,10, 11,80 și 8,60 m, evazarea absidelor ce formează crucea fiind de 1,85 m.

de Mircea Angelcscu, postfață, note și comentarii de Ștefan S. Gorovei, București, Editura Minerva, 1973, p. 244 (Shina).

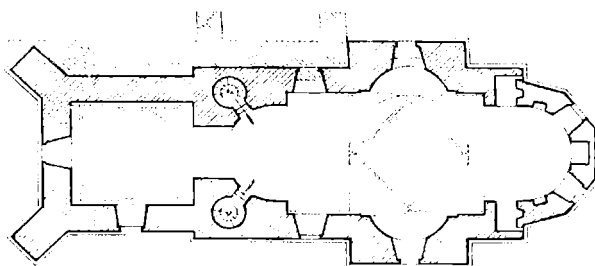
⁷ Acesta moștenise numele tatălui său, Pericle Argyropulos (n. Fanar 1810 – m. Atena, 1860), profesor de drept la Atena și ministru al Afacerilor Externe al Greciei (1854-1856). El era, la rândul său, fiul lui Iacov Argyropulos (1774-1850), fost ministru al Imperiului Otoman la Berlin (1804) și mare dragoman al Înaltei Porți, adică ministru de externe (1812-1817). Acesta a fost căsătorit cu domnița Mărioara Sutzu (Mihai Dim. Sturdza, *op. cit.*, p. 117).

⁸ Mihai Dim. Sturdza, *op. cit.*, p. 118.

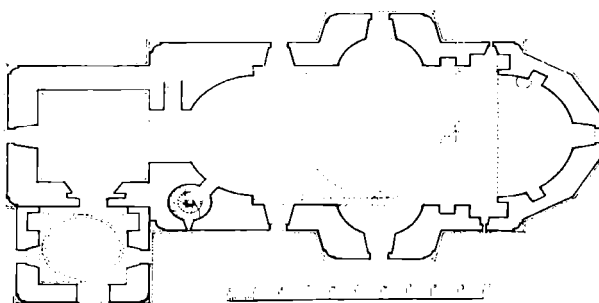

Biserica are dimensiuni impresionante, atât pe orizontală cât și pe verticală: turla-clopotniță de peste pronaos, la baza crucii, se ridică până la 24,4 m, iar înălțimea la cornișă a turnului este de 17,80 m. Corpul bisericii are 11,20 m la cornișă generală și 13,10 m la coamă, înălțimea vârfului cupolei de peste naos fiind de 15,60 m.

Prin plan biserica din Cucuteni, com. Leșcani, jud. Iași formează un grup cu Biserici, com. Vișoara, jud. Neamț (1786) și aceasta refăcută pe locul unei biserici mai vechi din vremea lui Ștefăniță Vodă și Herța (1807)⁹. Trăsătura comună a acestora este reprezentată de naosul și pronaosul reunite într-o singură încăpere rotunjită în partea vestică. Cele trei monumente se disting printr-un naos care se confundă cu pronaosul formând un singur spațiu limitat de un fel de absidă interioară, atât la est cât și la vest.

Biserici - Plan

Herța - Plan

De asemenea, forma în sfert de sferă a bolții de apus a bisericii și forma semicirculară în plan a acestei părți datează de la prefacerea bisericii, la Biserici după modelul Cucuteni și apoi mai târziu la Herța.

La biserica din satul Cucuteni, accesul se realizează prin partea vestică, ușa fiind foarte modest ca dimensiuni în raport cu edificiul. Accesul

⁹ G. Balș, *op. cit.*, p. 278-290.

în clopotniță și cafas se face prin două scări în spirală, practicate în grosimea zidului dintre pronaos și naos la N și la S de absidă.

Structura constructivă a bisericii este realizată din zidărie de piatră de calcar tristrat la pereți și monostrat la bolți. Bolțile pronaosului sunt rezultatul intersecției a doi cilindri; naosul este acoperit de o cupolă, iar peste altar și abside avem semicupole. Clopotnița este acoperită cu tavan plat, din scândură, sub tăpile fermelor ce alcătuiesc învelișul bulbar.

Fundațiile bisericii sunt din piatră de carieră. Pe colțurile fațadei vestice apar doi contraforți masivi, având până la 6,70 m înălțime, care se pare că au fost realizați ulterior. Cornișele, bandourile orizontale și capitellurile pilaștrilor sunt realizați din piatră naturală (gresie) profilată. Trotuarele din piatră și beton se află sub cota terenului amenajat. Soclul este realizat din piatra aparentă – *opus incertum*.

Pardoselile interioare sunt realizate din dale de piatră pozate la cote diferite în fiecare încăpere. Tencuielile pereților sunt realizate din mortar de var-ciment. Tâmplăria este din lemn. Scările interioare circulare sunt realizate, de asemenea, din lemn masiv.

Pereții, inclusiv pilaștrii sunt tencuiți și spoiți. Cornișele, bandourile orizontale și profilele superioare ale capitellurilor pilaștrilor au fost lucrați din piatră naturală profilată. Ancadramentele ferestrelor sunt realizate din piatră naturală, cu o retragere de circa 20 cm spre interior, gratii metalice pozate în interiorul ancadramentelor și ferestre simple. Învelitoarea era realizată din olane, în anul 1968, peste naos și altar, iar la turlă din tablă.

Intervenții în timp asupra clădirii. Clădirea a suportat în decursul timpului mai multe cutremure majore care au lăsat urme asupra construcției. Ca urmare, s-au luat diverse măsuri de consolidare a edificiului după posibilitățile momentului. Pe latura vestică, la colțuri, au fost realizați cei doi contraforți masivi, din zidărie de piatră aparentă. De asemenea, în zona pronaosului au fost montați tiranți metalici ce leagă pereții longitudinali. Din cercetările efectuate, se menționează că au mai fost tiranți și în zona naosului, care datorită relaxării acestora au fost demontați. Menționăm că în anul 1933, biserica era acoperită integral cu tablă, după cum se poate observa în fotografiile publicate de G. Balș, la 1933, având și o streășină de protecție ce ieșea în afara profilelor din piatră ale cornișei¹⁰.

Olanele au fost introduse de către arh. Titus Elian, în 1966-1968, însă constructorul nu a respectat indicația privind executarea cornișei evazate, compromițând în acest fel funcționalitatea învelitorii. Putem menționa și alte lucrări efectuate în aceeași perioadă: așezarea învelitorii de olane pe un strat de moloz și zgură, mulat la forma acoperișului (1965), realizarea unei centuri din beton armat la conturul octogonal al cupolei de peste naos (1968), executarea unor arce din zidărie de cărămidă și suprabetonarea cupolei de peste naos, inclusiv injectarea unor fisuri (1968). Ultima intervenție a avut loc între anii 1987-90 când a fost consolidată turla bisericii (clopotnița).

Starea tehnică a clădirii. Cu ocazia efectuării releveului de arhitectură și a expertizei tehnice s-a constatat existența unei fisuri longitudinale prin toate elementele constructive: bolți, arce, sistem de boltire. De asemenea, s-a observat o fisură longitudinală și una transversală prin turla clopotniței precum și fisuri prin goluri. Învelitorile fiind realizate defectuos, apa din precipitații se prelingea integral pe pereți și pe sistemul de boltire. Zidăria realizată în 1968 la baza octogonală a acoperișului de peste naos, era dezagregată integral, datorită ciclului îngheț-dezghet, bolțile naosului și altarului fiind umezite intens. La fel și pereții exteriori erau umeziți pe toată grosimea și invadați de mucegai, cornișa parțial dislocată, umplutura de zgură de locomotivă realizată în 1968 îmbibată cu apă. Zidăria contraforților este parțial dislocată, datorită lipsei unor elemente de protecție la partea superioară. Tencuielile interioare sunt degradate la partea

¹⁰ G. Balș, *op. cit.*, p. 281, fig. 445.

superioară iar cele exterioare sunt degradate prin umezire în proporție de 30-50%, iar în rest sunt prezente fisuri și desprinderi. Zidăria din piatră de la soclu are rosturile deschise, tavanul clopotniței fiind degradat de umezeală. Tâmplăria este degradată și incompletă. Trotuarele de protecție lipsesc sau se află sub cota terenului amenajat, permițând apei să pătrundă la fundația clădirii.

Ca urmare, proiectantul a propus ca efectuarea lucrărilor de consolidare, restaurare să se facă în două etape distincte: I etapă – lucrări de urgență și etapa a II-a – lucrări de consolidare.

Situația actuală. În prezent la biserica „Schimbarea la față” din satul Cucuteni a început realizarea unor lucrări din prima categorie. S-a realizat o schelă complet exterioară cu acoperiș de protecție din folie PVC peste naos și pronaos pentru execuția lucrărilor prevăzute în proiect a se executa în regim de urgență: desfacerea acoperișului existent (învelitoare din olane și șarpantă); scoaterea și îndepărtarea umpluturii de zgură de peste bolți pentru a permite uscarea bolților și a zidăriei umezite și dezagregate; desfacerea tencuielilor interioare și exterioare în zonele umezite, în vederea uscării zidăriei; refacerea zidăriei de la baza octogonală; realizarea lucrărilor de consolidare conform proiectului de structură; refacerea șarpantei și a învelitorii, inclusiv ignifugarea; reabilitarea cornișei.

În cea de-a II-a etapă se vor realiza lucrări de restaurare și consolidare conform proiectului avizat de Ministerul Culturii și Cultelor ce vor consta în: desfacerea învelitorii de peste cornișă turnului clopotniță, pentru consolidarea acestuia conform proiectului de structură; repararea și consolidarea șarpantei existente inclusiv ignifugarea, înlocuirea învelitorii; lucrări de consolidare a pereților bisericii conform proiectului de structură; desfacerea cu grijă a pardoselilor din piatră, în vederea executării lucrărilor de consolidare a structurii sub cota 0,00, refacerea și completarea acestora; refacerea și completarea tencuielilor interioare și exterioare, după efectuarea lucrărilor de consolidare a structurii și uscarea zidurilor; desfacerea și refacerea zidăriei la contraforții exteriori; reabilitarea ancadramentelor din

piatră de la ferestre prin injectarea fisurilor; realizarea unui planșeu de lemn în clopotniță; repararea și înlocuirea tâmplăriei; desfacerea și refacerea trotuarelor cu pantă spre exterior de 2%, peste nivelul cotei terenului amenajat, pentru a îndepărta apele din precipitații; rostuirea integrală a zidăriei de piatră de la contraforți și soclu; la interior, tencuielile vor rămâne de culoarea mortarului, pentru a permite pictorilor realizarea suportului pentru pictură; la exterior, zugrăvelile de culoare albă (eventual alb-crem) vor sta alături de profilele din piatră ale ancadramentelor și de feronerie ce se va vopsi în negru. Tâmplăria din lemn va avea culoarea stejarului; învelitoarea este de dorit a se realiza din tablă de cupru.

Toate acestea presupun muncă și dăruire pe lângă un efort financiar considerabil, însă, urmare a acestora, imaginea actualei biserici va fi mult schimbată în bine, măreția și frumusețea ei fiind puse în valoare.

**L'Eglise de la Transfiguration
Village Cucuteni, commune Lețcani, département de Iași
Etat de conservation et travaux de restauration (2000-2006)**

Résumé

L'étude présente l'un des plus imposants monuments des environs de la ville de Iasi. Après un court historique et la présentation de quelques données techniques, l'auteur décrit l'état de conservation et les interventions antérieures que le bâtiment a subies. Puis, on présente les travaux de consolidation et restauration effectués en régime d'urgence et aussi ceux planifiés à être déroulés dans une seconde étape, conformément à l'approbation du Ministère de la Culture et des Cultes; et ayant comme but la valorisation du monument.

PATRIMONIU INDUSTRIAL LA FABRICA DE CĂRĂMIZI CIUREA – IAȘI

Deși a fost vreme îndelungată capitală a Moldovei și centru al spiritualității românești, orașul Iași a cunoscut o slabă dezvoltare industrială. Structura economică a orașului a păstrat multă vreme pecetea caracterului meșteșugăresc, iar puținele întreprinderi industriale s-au înființat în secolul al XIX-lea. Astfel, în anul 1833, când s-a constituit Eforia orășenească, se consemna existența a 49 fabrici de fierărie și 58 fabrici de lemnărie pe Ulița Mare, de fapt mici ateliere meșteșugărești¹. Una dintre acesta era Fabrica de bere din Păcurari, menționată încă din anul 1773. Berăria dispunea în anul 1832 de mai multe încăperi distincte: pentru fermentarea berii, pentru uscat urluială și pentru stropit. Avea numeroase căzi, căldări pentru fiert, mașină pentru curățat urluiala și răcitor. Unită cu berăria printr-o ulicioară exista o moară acționată de cai. Această fabrică funcționează și astăzi².

Între anii 1840-1860 au funcționat în jur de zece întreprinderi industriale din care șase erau de industrie alimentară, iar celelalte erau producătoare de lumânări, cărămizi, pavele și unelte agricole. În decembrie 1841 au fost puse în funcțiune cinci mori pentru obținerea „făinii de lux”. Este posibil ca unele din ele să fi folosit forța aburului. Revista „Albina românească” din octombrie 1847 menționa existența la Iași a unei mori cu vaporii a francezului Felix Barberot, care a înființat mai târziu Societatea morilor de apă din Moldova. Moara folosea drept combustibil cărbunele adus de la mina Comănești și din 1854, lemnul din pădurile aflate în apropierea Iașului. În anul 1861 își încetează activitatea datorită unor probleme financiare.

În deceniului șapte al secolului al XIX-lea, se observă o înviorare a economiei datorită construirii căii ferate care lega Iașul de capitală. Astfel, orașele Pașcani și Iași sunt legate de calea ferată Suceava-Pașcani-Roman și Pașcani-Iași și în anul 1872 această parte a Moldovei este legată de București.

În această perioadă încep să-și facă apariția în Iași, câteva întreprinderi industriale: Fabrica de țesături groase din in și cânepă de la Copou (1867), Manufactura de tutun (1876), Fabrica de cărămizi Ciurea (1891), Atelierele C.F.R. „Nicolina” (1892), care își continuă activitatea și astăzi, fiind păstrătoare de patrimoniu industrial și tehnic de valoare.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, în industria ceramică și a materialelor de construcții activau patru firme de produs cărămizi, teracotă, tuburi și dale. Prima fabrică de cărămizi a funcționat între anii 1843-1859 cu mașini aduse de la Viena.

În anul 1892 a fost dată în folosință linia ferată Iași-Vaslui și cu această ocazie directorul general al Căilor Ferate Române, Gheorghe Duca a

¹ Gh. Platon, *Istoria orașului Iași*, vol. I, Iași, Editura Junimea, 1980, p. 464.

² Ion Mitican, *Vechi locuri și zidiri ieșene*, Iași, Editura Tehnopress, 2002, p. 11.

construit în anul 1891 la Ciurea, lângă Iași „o mare fabrică de oale de acoperământ și cărămizi aparente, de o calitate excelentă, pentru aproape toate gările din țară”³. După deschiderea acesteia toate clădirile pentru călători, depouri, clădiri anexe de pe linia Vaslui-Iași, Iași-Dorohoi, București-Constanța, din Râmnicu Sărat ca și multe poduri feroviare au fost edificate numai din cărămidă roșie de Ciurea Cărămizile erau bine presate și arse „tari precum cremenea și sunau precum clopotele”⁴. După terminarea lucrărilor fabrica a funcționat sub capacitatea ei, fiind reînviată în 1939, pe vremea directorului Emil Nițescu. În 1940 producea peste 1.130.000 bucăți cărămizi, 134.000 țigle pe an și vreo 600 sobe de teracotă⁵.

Fabrica de cărămizi de la Ciurea (Fig. 1) a suferit puține schimbări de-a lungul timpului, deoarece felul în care a fost proiectată nu a permis nici o modernizare în ceea ce privește fluxul tehnologic. Singurele modernizări au fost aduse doar la partea de acționare electrică a instalațiilor de măcinare și omogenizare a argilei și la instalația de presare.

Fig. 1: Fabrica de cărămizi Ciurea – vedere generală

Fig. 2.: Ceas Paul Garnier

Clădirea principală cu fațada din cărămidă aparentă este prevăzută în interior cu o structură rezistentă din lemn. De remarcat faptul că se mai păstrează încă, deși nu funcționează, un ceas „Paul Garnier” fabricat la Paris și montat pe fațada clădirii (Fig. 2).

Clădirea adăpostește instalația de omogenizare și mărunțire a argilei, instalația de presare, spațiul de uscare și două cuptoare tip Hoffmann pentru arderea cărămizilor. Unul dintre cuptoare nu mai funcționează de 25 de ani. Tot în clădirea principală se află o secție de ceramică prevăzută cu roți pentru olari și cuptoare de ardere a ceramicii, care a fost închisă odată cu dispariția ultimului olar din Ciurea.

³ N.A. Bogdan, *Orașul Iași, Monografie istorică și socială, ilustrată* (ediția a doua), Iași, Editura Tehnopress, 2004, p. 467.

⁴ Ion Mitican, *Un veac prin gara Iași*, București, Editura Sport-Turism, 1983, p. 85.

⁵ Idem, *Iași, gara amintirilor*, Iași, Editura Tehnopress, 2002, p. 62.

Materia primă, lutul nu a fost și nu este nici în prezent o problemă, deoarece județul Iași este bogat în soluri argiloase.

Fabrica funcționa cu multe utilajele existente încă de la înființare, aduse din Germania și modernizate pe parcurs în ceea ce privește acționarea electrică. Astfel, în anul 1914 instalațiile au fost echipate cu motoare electrice de la firma „Eisengiesserei Maschinenfabrik” din Nienburg, Germania, care funcționează și astăzi.

Fig. 3: Parter – se observă șinele pentru cărucioarele de transport cărămida.

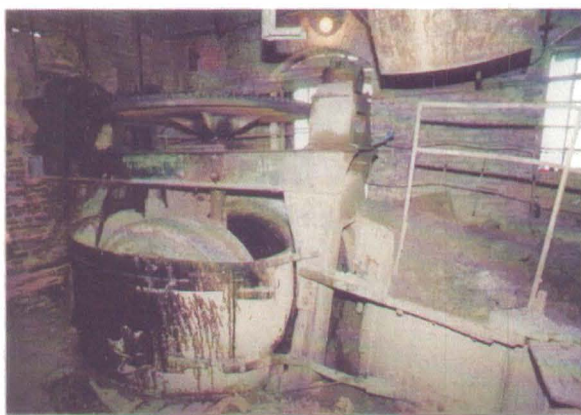

Fig. 4: Moară de mărunțire și omogenizare a argilei

Clădirea este împărțită în interior pe două nivele de o structură din lemn ingenios realizată (Fig. 3). La nivelul superior se află instalația de omogenizare și mărunțire a argilei. Mărunțirea se face într-o moară acționată electric, unde se introduce argila umezită cu apă (Fig. 4). Materialul rezultat ajunge la parter în instalația de presare, din care argila iese sub formă de calup și este tăiată în forma cunoscută de cărămizi (Fig. 5).

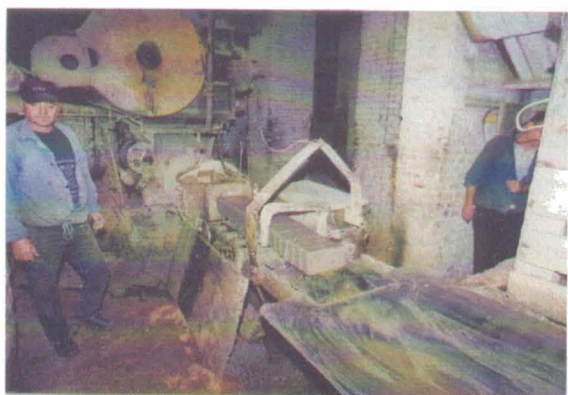

Fig. 5: Instalație de presare și tăiere a cărămizilor

Fig. 6: Etaj – structură din lemn pentru uscarea cărămizilor

Cărămizile sunt încărcate manual în cărucioare și apoi împinse pe niște șine înguste în spațiul de uscare aflat la nivelul superior al clădirii. Acolo cărămizile ude sunt așezate pe niște polițe speciale din lemn și lăsate să se usuce câteva zile (Fig. 6). După uscare sunt transportate tot pe șine în cuptorul de ardere (Fig. 7).

Cuptorul de ardere este de tip Hoffmann inelar construit din cărămidă, având în interior forma unei piste cu mai multe intrări de acces plasate de jur-împrejur.

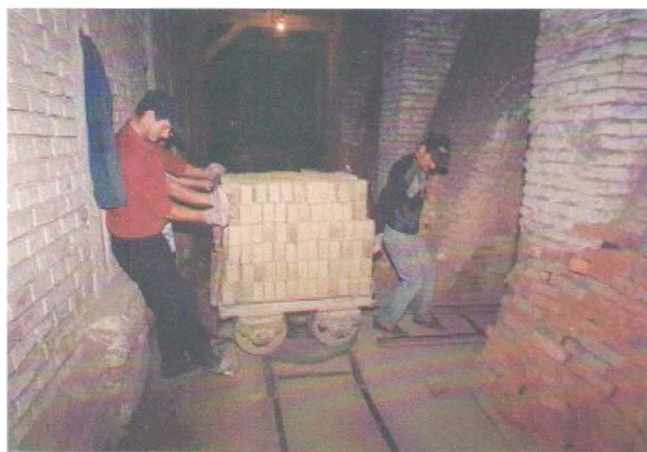

Fig. 7: Transportul cărămizilor spre cuptorul de ardere.

Procesul de ardere a cărămizilor este și astăzi același ca acum o sută de ani. Cărămizile uscate se așează în interiorul cuptorului în aceeași zonă de unde au fost scoase cărămizile arse (Fig. 8-9). Circuitul focului durează două săptămâni. Combustibilul este transportat pe o bandă rulantă în podul clădirii și introdus de către muncitori în gurile de ardere ale cuptorului. Gazele arse sunt evacuate prin coș.

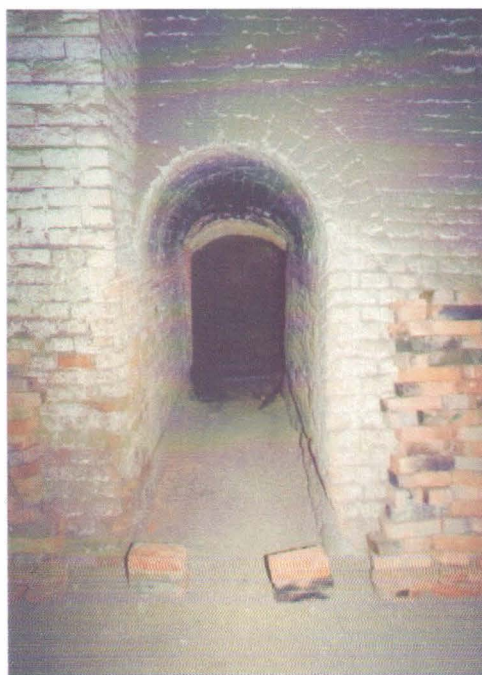

Fig. 8: O intrare în cuptorul de ardere

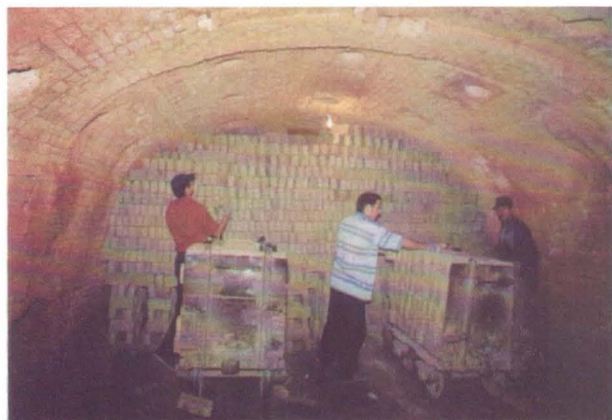

Fig. 9: Stivuirea cărămizilor în cuptor

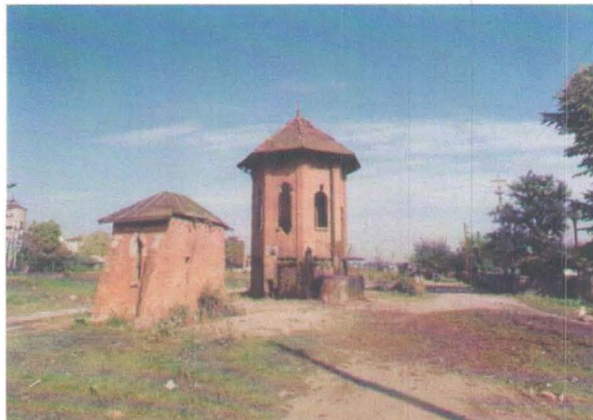

Fig. 10: Rezervorul pentru combustibil lichid

Alături de clădirea fabricii se află o anexă pentru atelierul de reparații și întreținere folosită astăzi ca magazie. O altă construcție este rezervorul pentru combustibil lichid (Fig. 10).

Clădirea direcțiunii este o casă cu ornamentații de cărămidă aparentă la ferestre. Se folosesc mai multe tipuri de cărămizi: drepte, cu suprafața curbată sau tăiate în unghi. Pe frontispiciul de la intrare se poate citi: *Birourile administrației*, iar partea dinspre calea ferată se află inscripția *Direcțiunea*. Astăzi clădirea este nefolosită și în stare de degradare. Fabrica de cărămizi Ciurea, reprezintă un autentic sit de arheologie industrială cu posibilități multiple de valorificare din punct de vedere muzeal și al turismului cultural.

Fig. 11: Clădirea direcțiunii - intrare

Faptul că se conservă clădirile, utilajele și procesul tehnologic face ca această fabrică să fie unică în zona Moldovei. Organizarea de vizite educative cu grupuri de elevi de toate categoriile de vârstă poate fi atractivă, mai ales că localitatea este în afara orașului, într-o zonă pitorească.

Comuna Ciurea, situată la 12 km pe șosea față de Iași și 9 km pe calea ferată (trei stații CFR), cu situri arheologice, monumente istorice și de arhitectură, cu posibilități de cazare, constituie o zonă de agrement pentru oraș.

O altă oportunitate este faptul că fabrica deține un atelier de olărit în care acum nu mai lucrează nimeni. Pentru a

Fig. 12: Clădirea Direcțiunii - vedere dinspre calea ferată

revigora acest meșteșug pe cale de dispariție în județul Iași, redeschiderea atelierului cu posibilitatea de vizitare, ca și inițierea copiilor în tainele olăritului printr-un program educativ, în colaborare cu școlile din Iași, ar fi benefică.

Actualmente, Fabrica de cărămizi face parte dintr-o companie privată, care are ca obiect de activitate și producerea de confecții metalice, prelucrări mecanice, confecții textile pentru piața internă și export. În momentul de față nu se mai lucrează, fabrica urmând să primească o altă destinație.

Industrial Heritage at the Brick Factory of Ciurea – Iași

Abstract

The present paper aims at presenting one of the oldest factories of Iași that still preserves the archaic working procedure.

With the occasion of the construction of the Iași–Vaslui railway, Gheorghe Duca, director general of Romanian Railways, built in 1891 the Factory of Bricks and Ceramic Tiles of Ciurea, near Iași. After the inauguration hereof, all buildings for travelers, yards, adjacent buildings on the Vaslui–Iași, Iași–Dorohoi, București–Constanța, lines, in Râmnicu Sărat as well as many railway bridges were built exclusively of red bricks made in the Ciurea Factory. The bricks, well pressed and fired, were „hard as flint and sounded like bells”. The brick factory of Ciurea was subject to only few changes in time due to the way it was designed, which allowed no modernization regarding the technological flow. The only modernizations were only at the level of the electrical functioning of the clay grinding and homogenization installations and pressing installations.

At present, the brick factory is part of the private company „Phoenix SA”, producing metal items, mechanical works, textiles for the internal and external market. „Ștefan Procopiu” Science and Technique Museum shall organize as an experiment a series of visits with groups of pupils and students from the Faculty of Fine Arts in Iași. Following the analysis of the impact on the visiting public, there shall be initiated a collaboration project between „Ștefan Procopiu” Science and Technique Museum and „Phoenix SA” for the protection of the industrial heritage.

FUNȚIONAREA MUZEULUI DE ARTĂ DIN IAȘI ÎN TRE ANII 1950-1954

Mă număr printre cadrele didactice care au contribuit la organizarea Muzeului de artă în localul din prezent. Dar, în calitatea mea de muzeograf, alături de director, pictorul Costache Agafiței, am luat parte activă la deschiderea galeriei și la sediul anterior pe care, timp de aproape cinci ani, l-a deținut instituția muzeală în atelierele fostei Academii de Belle-Arte.

Se știe prea puțin despre acest sejur al muzeului¹.

În toamna 1949 s-a desființat Academia de Belle-Arte din Iași, care timp de peste cinci decenii (adică din 1895) își aflate adăpost adecvat în localul Academiei Mihăilene de pe strada Arcu (pe locul blocului Tarom). În anul următor, Pinacoteca rămasă stingheră a fost evacuată de la etajul Academiei în atelierele situate în fundul curții (clădirea în care studenții își îndeplineau lucrările practice și care acum devenise disponibilă). Această construcție solidă, cu câte două încăperi la parter și etaj, nu era proprietatea Academiei Mihăilene. Fusese zidită sub direcția pictorului C. D. Stahi în anul 1895, când Școala și Pinacoteca se mutaseră pe strada Arcu, fiind dată spre folosință în noiembrie 1896².

Noul spațiu, afectat acum expunerii, s-a redus dintr-o dată la jumătate față de cel anterior, compus din șapte saloane și un hol. În cele patru săli destul de repede s-a instalat, sub conducerea arh. Andrei Loiso, un șantier de reparații și amenajări care avea să dureze aproape un an³.

Ce soartă au avut obiectele de patrimoniu în această etapă?

Într-o rețea întreagă de stelaje, dispuse ingenios de maestrul Agafiței sub scara ce ducea la etaj și mai departe la podul clădirii (unde exista un fel de cămară și o tindă), s-a stivuit, pe mărimi, mai toată zestrea de tablouri a muzeului, la care se adăugaseră, din 1948, și vreo 60 de picturi, transferate de la Epitropia Spitalului „Sf. Spiridon”, lichidată⁴, precum și alte serii de lucrări de la diferite locale⁵.

În această perioadă cumva precară, începând din luna august 1951, schema de personal a muzeului a sporit, având pe lângă director doi muzeografi și încă un post de supraveghetor⁶. Director a fost întărit artistul

¹ În publicații se menționează ca ultim sediu, înainte de mutarea în Palatul Culturii, clădirea veche a Academiei Mihăilene. Vezi: Claudiu Paradais, *Muzeul de Artă din Iași*, București, 1974, p. 8; Geta Pascal, *Pinacoteca și Școala de arte frumoase din Iași în perioada interbelică*, în *CI, XII – XII*, Iași, 1981-1982, p. 55.

² A.S.I., Iași, Fond 183, Ds. 6/1901, f. 2 și f. 4.

³ Contract reparații nr. 5741/24 iulie 1951 (Arh. Muzeului de Artă Iași Ds. 1951, f. 202).

⁴ Epitropia Sf. Spiridon, prin adresa nr. 6086/26. IV. 1948, transfera Muzeului 58 portrete de domni moldoveni (Reg. Inv. Pinacoteca, 1910, p. 135 și urm.). Alte zece portrete se ridică în baza unor sesizări ulterioare.

⁵ În etapa postbelică Muzeului îi revine mandatul de colector și depozitar al unor bunuri cu valoare artistică și documentară, aflate pe la diferite instituții locale (Universitate, Muzeul de antichități, Spitalul Izolarea etc.).

⁶ Decizia nr. 283-8.VIII.1951, dată de Sfatul Popular Oraș Iași.

Agafiței iar muzeografii au fost numiți Dan Hatmanu și Virginia Vasilovici. Numai că Dan Hatmanu, șeful promoției noastre cu care toți ne făleam, a plecat după o lună la militarie, de unde nu avea să mai revină la muzeu. Pe locul rămas vacant, doi ani mai târziu, în 1953, a fost angajată colega mea de la Belle-Arte, Maria Hatmanu.

Localul abandonat al unei dughene, vecin cu gradul Academiei, a fost luat în primire pentru biroul de lucru. Ușa de la stradă fiind blocată, intrarea se făcea numai pe la spate, printr-o debara unde directorul grămădisise rame mari ale pânzelor ce nu intrau în expunere. Această unică încăpere de lucru, la care se ajungea anevoie, era înzestrată cu un birou, o masă pentru mașina de scris, niște scaune răzlețe și, în fine, o canapea ceva mai arătoasă, de la Teatrul Național, destinată pentru oaspeți. Moda cafelelor încă nu exista! Îmi mai stăruie în simțuri mirosul aspru de bradolină al dușumelei și fosăitul bătrânesc al sobei ce nu se mai încălzea parcă niciodată.

În acest context mi-am început activitatea, făcând de toate pe lângă muzeografie. Secondându-l pe director, împlineam conștiincios mandate de secretar-dactilograf, contabil și chiar administrator. Redactam adrese, alcătuiam planuri de muncă, încasam de la bancă salariile și fondurile pentru plata achizițiilor de artă iar în toamnă mă gândeam să obțin repartiția cotei de combustibil lemnos pe str. Negri (la amabilul domn Emil Tigler) și a celei de petrol, la un depozit dinspre bariera Nicolina. Devenisem răzbătătoare!

Pentru pregătirea profesională, directorul mi-a pus de la început în față cartea *Pictura românească din secolul al XIX-lea* de Gh. Oprescu care, devenită operă de căpătâi, nu numai că mi-a deschis calea spre mereu alte izvoare de cercetare, dar m-a ajutat să mă împrietenesc bine cu lucrările artiștilor din colecția care, am constatat că erau comentate, destule dintre ele, în această utilă publicație. Mi-a mai oferit spre delectare, șeful meu, vasta monografie a Iașului de N. A. Bogdan, pe care n-o știam. Mi-a inoculat astfel, statornică, dragostea și interesul pentru Iași, pentru meleagurile mărginașe și pentru valorile sale spirituale, inestimabile, de care se simțea cu împătimitare legat și maestrul Agafiței, cum o dovedește în tablourile sale.

Între timp, șantierul din săli tindea spre finalizare și ne-a fost dat în primire în aprilie 1952⁷. Întrucât arta românească din patrimoniu se prezenta lacunară, din dispoziția Ministerului, Muzeul de Artă al Republicii ne-a transmis o suită de 30 picturi și 8 sculpturi⁸. Și muzeul nostru, în anii 1949, 1950 și 1952, cedase muzeului republican 12 tablouri importante (de Balomir, Schiavoni, Livaditti, Panaiteanu, Stahi, Bardasare, Aman, Ressu). Am început lucrul în expoziția de bază fără consilierii din afară. La arta românească am căutat să realizăm o expunere cronologică, dar am prezentat pe simeze, pe lângă artiști consacrați, și destui mai obscuri (despre care nu se puteau face comentarii). Ultima sală de la etaj a fost destinată picturii străine, compartimentate pe școli, iar pe casa scârilor s-au etalat lucrări de grafică în diferite tehnici de creatori români.

⁷ Recepția reparațiilor se face la 1 aprilie 1952 (Arh. Muzeului de Artă Iași, Ds. 1952, f. 238).

⁸ Prin transfer, în baza deciziei nr. 2299/21.XII.1951 la C.S.C.A., cu predare în 19.III.1952, ne intrau în colecție opt picturi de N. Grigorescu precum și altele de Chladek, Lecca, Aman, Mirea, Verona, Steriadi, Ressu, Petrașcu, Șt. Dimitrescu, Băncilă ș.a. Cele opt sculpturi, copii după lucrări de Storck, I. Grigorescu, Spaethe, Paciurea, se cedează din depozitul C.S.C.A. la aceeași dată.

Vernisajul, pe care îl așteptam fremătând, a avut loc pe 3 iulie 1952, cu suficientă asistență dar fără reportofoane și aflux de fotografi ca azi. Ulterior, prin succinte note, presa locală a comentat galeria deschisă, anunțând și programul de vizitare⁹.

Destul de repede au început să ne sosească grupuri de școlari, de militari apoi și de studenți, conduse unele de profesori de la Universitate - N. Popa, N. Bejenaru, N. Duțescu. Solitar, venea și profesorul Ciopraga și, din când în când, un straniu pelerin, poetul Mărgărit. Nu fără emoție m-am deprins să fac ghidaj. Într-o zi, vara, l-am condus prin galerie, fără să-l cunosc, pe istoricul de artă Ionel Jianu care, în fața unor exponate, avea să facă judicioase observații, dar, pe atunci, nu se discuta încă paternitatea operelor vechi. Memorabilă a rămas și acea zi, din vara anului 1954, în care respectatul nostru profesor Corneliu Baba, venind intempestiv la Iași și vizitând muzeul (pe care și el îl condusesese după război), ne-a solicitat s-o învoim să-i pozeze, pe una din supraveghetoare, Eugenia Scorpan, devenită apoi eroină principală în tabloul său emblematic *Odihna la câmp*.

Destule expoziții cu caracter temporar s-au deschis în acest scurt interval de timp la parterul galeriei; în primul rând *Expoziția Internațională a Moldovei* din toamnele 1953 și 1954. O bogată și valoroasă Expoziție de artă românească contemporană a fost programată de forul tutelar în iulie 1954, în care figurau picturi de Steriadi, Iser, Răssu, Titina Calugăru precum și sculpturi de Irimescu, Baraschi, Schulmann, Zoe Băicoianu dar și lucrări ale ieșeniilor Popa, Agafiței, Hârtopeanu, Hatmanu, Bârleanu ș.a. Reținea prioritar atenția în expunere portretul monumental al Luciei Sturdza Bulandra, pictat de Corneliu Baba, cu inegalată forță expresivă. Artista octogenară, de o mare vitalitate, ne vizitase puțin înainte muzeul cu compania ei teatrală, când a poposit în orașul natal, spre a da un șir de spectacole la Național. Ar mai fi de amintit și o *Expoziție de artă populară*, trimisă de Casa Centrală a Creației Populare în decembrie 1953. Muzeul nostru a participat cu nouă picturi la *Comemorativa Octav Băncilă*, organizată la București în decembrie 1954.

Multe acțiuni se făceau greu, dar viața noastră nu se depăna chiar monoton. În biroul cel scund, își făceau mereu apariția, căutând-l pe director, personalități simandicoase, și nu numai din Iași. Frecvent veneau din capitală profesorii de mare prestanță precum: Grigore Ionescu, de la Institutul de Arhitectură și, de la Academie, Dan Bădărău, ambii preocupați de soarta unor monumente ieșene în degradare. Domnul Agafiței fusese cooptat în Colectivul Monumentelor Istorico-Culturale din orașul și regiunea Iași, înființat în 1951¹⁰. Tot în acest birou aveau să aibă loc și ședințele primei Comisii de achiziții a Muzeului, dar lucrările evaluate se cumpărau numai cu avizul Ministrului¹¹.

Cu începere din anul 1951, importante s-au înscris pentru mine vizitele ce le făcea la muzeu reputatul cercetător Ion Frunzetti, care avea pe atunci mandat de la Institutul de Istoria Artei, condus de acad. Gheorghe

⁹ *Inaugurarea Muzeului de Artă*, în ziarul „Lupta Moldovei”, nr. 1804, 5.VI.1952.

¹⁰ Colectiv înființat în baza Ordin Circular 18938/1951 al Direcției Generale a Treburilor Consiliului de Miniștri (Arh. Muzeului de Artă Iași, Ds. 1952, f. 38).

¹¹ S-au achiziționat în această perioadă de la colecționarii particular, mai ales locali, picturi valoroase de Lemeni, Năstăsescu, Schiavoni, Gh Popovici, Băncilă, Bucevski, Băescu, precum și un tablou de N. Grigorescu (realizat în epoca de tinerețe la Agapia).

Oprescu, să fișeze pictura românească din colecția de la Iași. Frunzetti mi-a coordonat primii pași în muzeografie. Pe lângă bagajul inepuizabil de cunoștințe avea o mobilitate a minții care pulveriza, anchiloza, dinamiza. Urmărindu-l uluită prin galerie, căutam să rețin măcar câte ceva din fuga lui de idei. Scăpăra! El m-a învățat cum să-mi sistematizez datele în fișa analitică, document de evidență al obiectului de artă, care stă la baza cataloagelor de colecție. Mă îndemna la lucru, oferindu-mi drept reper fișele sale, elaborate cu sagacitate dar și cu extremă exigență.

L-am rugat să-mi instituie o îndrumare la arta românească. După răgaz de o zi, plimbându-ne prin galerie dimineața, mi-a oferit datele esențiale pentru valabilitatea unui ghidaj; i-am admirat acuratețea și generozitatea. Ceea ce am primit de la mentorul Frunzetti eu și foarte curând și Maria Hatmanu, am transmis mai departe colegilor noștri mai tineri.

Dincolo de această școală peripatetică, în 1954, când am fost programată la un curs de perfecționare la Muzeul de Artă din București, am avut parte să-mi însușesc cunoștințe de ordin teoretic dar, mai ales, practic de la prestigioși specialiști ca prof. Oprescu, apoi Eugen Schileru, Viorica Dene și Eleonora Costescu; Muzeul republican, condus de maestrul M.H. Maxy se contura ca un autoritar for metodologic. Mi-a lărgit orizontul vederii și vizita unor colecții de artă particulare - Dona, Zambaccian, Oprescu, Slătineanu ș. a.

În vara 1954, din dispoziția forului tutelar, am încropit și tematica galeriei permanente. Directorul a tratat arta românească iar mie mi-a revenit arta universală. Lucram cu râvnă dar și crispat la acest prim text de îndrumare. Din noianul de date, adunate de-a valma de prin tratate și dicționare, nu știam bine ce să omit. În sfârșit, materialul a fost acceptat, cu unele corecturi dar și cu sublinieri laudative, încurajatoare pentru faza incipientă¹².

Pe director îl neliniștea starea deplorabilă a depozitului, în care se mai adăugase între timp și o ladă mare cu icoane și odoare religioase de la Muzeul de Antichități. Făcea, fără rezultat, demersuri orale și scrise, cerând la un moment dat, ca spațiu de expunere, sala gotică de la biserica Trei Ierarhi.

Dar, pe la începutul primăverii din anul 1954, domnul Agafiței a fost convocat la București la o consfătuire, unde urmau să fie discutate tocmai condițiile de conservare și de securitate ale valorilor patrimoniale. Cu această ocazie, fiecare șef de unitate muzeală avea să raporteze pedant situația prezentă, expunând retoric și proiectele de viitor. Ajuns la cuvânt ~~directorul Agafiței a explicat~~, cu graiul său plastic, felul rudimentar în care se prezintă depozitul de la Iași, cu tablouri cățarate până spre grinzile podului. Cât despre pază, a spus cam așa: „Avem deocamdată drept gardian un cotei, care-și face datoria patrulând noaptea, de la un capăt la altul al clădirii, cu lanțul agățat de o sârmă” (relatarea era autentică, Tincuța Moraru, omul nostru de încredere, care-și avea locuința chiar în incinta Academiei, lua seara dulăul din cușcă și-l pregătea pentru oficiul de bodyguard nocturn). Expunerea plină de franchise, prin care directorul de la

¹² Prin adresa nr. 43933/7.IX.1954, forul tutelar atestă materialul tematic (Arh. Muzeului de Artă Iași, Uls: 1954; Anexa I).

Iași pleda cauza celei mai vechi Pinacoteci a țării a rămas de pomină, dezmoțind ședința, trezind un val de interes și simpatie pentru muzeul ieșean.

Situația continua însă să se mențină neschimbată în lunile următoare; lucram în condiții jalnice. Ca să înfruntăm anotimpul rece, eram bucuroși că reușisem să ne confecționăm, pentru prima sală de muzeu, o sobă mare de fier, șamotată. Dar, pe la sfârșitul anului 1954, în chiar toiul sărbătorilor de iarnă, ne-a parvenit deodată un zvon, incredibil, că muzeul ar fi programat să-și mute domiciliul în palatul cel mare din sudul orașului. Vestea primită inițial cu extremă rezervă, ca o farsă, s-a dovedit foarte curând realitate. Nici nu a trecut Anul nou și, conform unor înalte dispoziții, în ritm alert, întreg patrimoniul muzeal a fost încărcat în camioane și orientat spre noua reședință. Deși nu se făcuse nici un fel de ambalaj prealabil, toate piesele au ajuns intacte, ruta de parcurs fiind foarte scurtă. Maria Hatmanu și cu mine, postate cu neclintire la intrarea principală, urmăream vigilent descărcarea și manipularea obiectelor de artă, dirijându-le spre etajul clădirii; ne simțeam dintr-o dată înălțate în rang. Ultimul transport l-a efectuat directorul Agafiței, defilând pe strada Ștefan cel Mare cu un tractor în care instalase și conducea spre palat statuia monumentală a lui Tronescu, *România independentă*. Momentul ar fi meritat să fie filmat.

Și astfel, lăsând în urmă un stadiu umil de Cenușăreasă, Muzeul de Artă s-a trezit instalat domnește în etajul celui mi important edificiu din oraș. Totul s-a derulat ca într-o poveste!

Am dorit să rememorez, susținută și cu date de arhivă, o etapă pe care am parcurs-o pe viu. Această perioadă ingrată (1950-1954) din istoria muzeului, se cuvine să fie reținută de posteritate. Atunci s-a început, de fapt, organizarea sistematică a activității muzeale: au apărut în schemă posturile de muzeografi (se numeau întâi asistent și îndrumător); s-a redactat prima tematică a muzeului; s-a introdus ghidajul în galeria permanentă; s-a impus un sistem de evidență a obiectelor de patrimoniu prin întocmirea fișelor analitice; s-au organizat cele dintâi cursuri de perfecționare ale personalului științific; s-a instituit, pe lângă Muzeu, o comisie de evaluări și achiziții.

***Le fonctionnement du Musée d'Art de Iassy
les années 1950-1954***

Résumé

Pendant les années 1950-1954, le Musée d'art de Iassy (la vieille Pinacothèque) a comme siège les ateliers de l'Académie des beaux arts, supprimée en 1949 (les ateliers étaient construits dans la cour de l'Académie Mihăileană). La galerie a été inaugurée ici, l'an 1952, en quatre salles.

Il s'agit d'une étape difficile, précaire, mais qui doit être retenue. C'est alors que l'organisation systématique de l'activité muséale commence: on inclut dans le schéma le poste de muséographe, on rédige la première thématique du musée; on introduit le guidage dans la galerie; on impose l'évidence des objets d'art par les fiches analytiques; on initie les cours de perfectionnement pour les cadres; on institue, près du musée, une commission d'acquisition des objets d'art.

Dès 1955, par son transfert dans le Palais Administratif, l'Institution muséale connaît une nouvelle étape.

SĂLILE DE EXPOZIȚIE - SPAȚIU DE MANIFESTARE PUBLICĂ, DE INFORMARE ȘI ÎNNOBILARE SPIRITUALĂ*

Expoziția de artă este un act social și cultural, unul din mijloacele active de comunicare, informare și educare, adresându-se pe căile emoției și sensibilității, celor mai diverse categorii de iubitori de frumos. Deși concurată de film, de televiziune și de carte, unde inventivitatea în prezentarea detaliului cât și a altor materiale ilustrative permit pătrunderea în profunzime a universului creației artistice, expoziția de artă are avantajul de a oferi contactul direct, intim cu opera creată.

Discernerea valorilor și inventivitatea organizatorului, poate transforma expoziția într-un spectacol, într-un spațiu activ, care atrage privirea și o dirijează în direcția dorită, vizitatorul fiind educat să vadă, să reflecteze, să aleagă.

Înțelegerea rolului informativ, pe care trebuie să-l aibă o sală de expoziție, invită la o reconsiderare a răspunderilor față de societate. În virtutea unei asemenea angajări o condiție obligatorie a organizării unei expoziții este prospectarea noutății, a acelei noutăți legate de noțiunea de progres. Atelierul artistic cuprinde, în mod necesar, o serie de experiențe, ce pot duce la limpeziri tematice și de limbaj, dar nu tot ce se produce acolo poate fi prezentat publicului. A confunda sala de expoziție cu o arenă a întâmplătorului, a faptului surpriză, înseamnă a uita funcțiile, pentru care societatea a statornicit aceste spații de manifestare publică.

În țara noastră, se poate vorbi de existența unor frumoase tradiții ale sălilor de expoziții, concepute ca lăcașuri de informare și înnobilare spirituală. Expozițiile artiștilor în viață inaugurate de Gh. Panaiteanu la Iași și Th. Aman la București (1883), expozițiile „Grupului celor patru” (1924 - 1929), momente marcante în epocă, de aleasă profesionalitate, expozițiile „Arta”, primele „Saloane Oficiale”, surprind prin deplina angajare a responsabilităților organizatorilor și artiștilor față de publicul pe care-l doreau înalt și îmbogățit sufletește¹.

Expoziția de artă, ca formă de manifestare publică a creației plastice, trebuie să fie un loc al afirmării ideilor civice, să devină un fenomen necesar, rezultat al gândirii și experienței, să reprezinte relevarea unei noi dimensiuni a realității.

Din bogata paletă expozițională a muzeelor de artă, cele care se bucură de un interes real din partea publicului vizitator sunt, cu deosebire, expozițiile tematice. Ele cuprind o gamă bogată și nuanțată, constituindu-se într-un sistem suplu și dinamic, capabil să reflecte complexitatea fenomenului artistic, principalele direcții de dezvoltare a artei, genuri

*Lucrarea a fost prezentată la Sesiunea Națională a Muzeelor de Artă, Cluj-Napoca, nov. 1997.

¹ Anatol Măndrescu, *Expoziții posibile*, în „Arta”, nr. 3, 1972.

dominante în creația unor artiști sau evenimente culturale sărbătorite pe plan național și internațional.

În cadrul acestor expoziții, printr-un conținut aparte, se remarcă expoziția cu program critic, „un nou mod de existență al raportului dintre artă și critică, exprimând corelația necesară dintre mișcarea artistică și mișcarea de idei”².

Expoziția cu program critic nu-și asumă sarcina de a decreta o scară de valori, ci situează viața artistică contemporană în planul confruntării și dezbaterii de idei. Ea poate deveni un principiu coordonator al participării artiștilor în jurul unei teme date sau a unei direcții stilistice. O asemenea expoziție poate reprezenta pentru fiecare creator un prilej de autodefinire, de stimulare a gândirii creatoare și de confruntare cu valori artistice consacrate. De altfel, aceste inițiative ale muzeelor de artă sunt bine primite de plasticieni, care, prin colaborarea lor, permit organizarea unor manifestări de prestigiu.

Pentru muzeograful cercetător, realizarea unor asemenea expoziții impune un studiu atent al valorilor patrimoniale, deoarece criteriile de selecție nu vizează numai valoarea în sine a operei de artă, ci și calitatea de simptom a creației contemporane, caracterul ei de necesitate, de autenticitate, organic legată de gândirea și sensibilitatea timpului nostru. Din aceste considerente, investigațiile organizatorului de expoziție continuă în colecțiile particulare, cât și în bogatele colecții de artă contemporană din marile muzee ale țării. Organizate cu rigoare și responsabilitate, acest fel de expoziții dobândesc forța și amploarea unor simeze capabile să pună în evidență un bogat conținut de idei.

Din seria acestor expoziții propuse de Muzeul de Artă ieșean s-au organizat:

1. *Acuarela ieșeană contemporană* (1981);
2. *Flori și naturi statice în arta românească interbelică și postbelică* (1983);
3. *Peisajul în arta românească contemporană - viziune și realitate* (1984);
4. *Portretul - ipostaze contemporane - Între naturalism și conceptual* (1993);

În esență este vorba despre două expoziții având ca temă genul de peisaj în tehnici diferite ulei și acuarelă, o expoziție de naturi statice și ultima de portrete contemporane.

Selectarea bogatului material de expunere, cât și structurarea sa tematică, au oferit organizatorilor de expoziție posibilitatea evidențierii unor trăsături caracteristice fenomenului artistic contemporan.

O primă remarcă este reprezentată de fenomenul de continuitate al formelor de cultură.

Valoroasele tradiții de nuanță neoimpresionistă și postimpresionistă au fost preluate și îmbogățite cu noi forme expresive de artă contemporană. Dragostea pentru frumusețile patriei, nota de lirism reflexiv, de meditație poetică în fața naturii, imaginea solid construită, sunt trăsături caracteristice ale artei interbelice, ce se regăsesc în operele unor personalități marcante, care s-au afirmat în perioada celor două războaie mondiale, dar și-au continuat activitatea și în perioada postbelică, influențând prin rigoarea și disciplina viziunii și concepției lor arta multor creatori tineri. Artiști ca Theodor Pallady, George Petrașcu, Jean Al. Steriade,

² Anatol Mândrescu *Despre expoziție și modul ei de întrebuințare*, în „Arta”, nr. 2, 1970.

Lucian Grigorescu, Camil Ressu, Alexandru Ciucurencu, Corneliu Baba ș.a. au realizat tranziția între spiritul artei interbelice și cel postbelic, impunând prin gândirea lor deschisă un spirit înnoitor³.

Alături de fenomenul de continuitate al formelor de cultură, expozițiile organizate au pus în valoare aportul de originalitate al creației contemporane: afirmarea unei noi concepții despre pictură. Integrarea creatorilor în climatul științific impus de noua revoluție tehnico-științifică a diferențiat hotărâtor arta secolului XX de arta secolelor anterioare. Tendința de a scruta natura în scopul de a-i releva elementele esențiale și a le sintetiza în forme pure, a diminuat interesul artistului pentru aspectul exterior al lucrurilor, sensibilității pentru concret adăugându-se în epoca postbelică o adevărată vocație pentru raporturile abstracte ale lumii. Se definește astfel o nouă dimensiune a gândirii și sensibilității contemporane: crearea de imagini simbol, capabile să releve noi sensuri ale permanenței⁴.

În al treilea rând s-a pus în evidență una din pasiunile statornice ale creatorilor români moderni și contemporani *pictura de peisaj*. Ea exprimă marea dragoste a poporului nostru pentru frumusețile patriei, dar și nevoia profundă de natură a omului contemporan, nevoie, la care forța de expresie a artei peisagistice răspunde în chip esențial și cu generozitate⁵.

Simezele expozițiilor mai sus amintite au reliefat o largă gamă de preocupări tematice:

Alături de peisajul liric care deține un loc preponderent în creația artistică interbelică și contemporană au apărut noi direcții ale peisajului: peisajul industrial, - temă impusă în pictura românească de avangarda artistică a anilor 1920-1930, prețuit pentru virtuți plastice și de artiștii generației tinere; peisajul compozițional și compoziția istorică exprimând demnitatea muncii împlinite și faptele eroilor, ridicate la valoare de simbol⁶.

Expoziția *Acuarela ieșeană contemporană* a relevat cu pregnanță faptul că problema delimitării diferitelor tehnici și materiale este discutabilă, mai mult, că superioritatea în sine a unei tehnici artistice este o prejudecată. Ceea ce contează de fapt, din momentul deplinei stăpâniri a limbajului profesional este acea încărcătură de sensibilitate și spiritualitate investită de creator și definită de concepția sa artistică.

Aparent diferită, expoziția *Flori și naturi statice în pictura românească* a avut calitatea de a sublinia câteva trăsături originale ale naturii statice românești, „surprinzătoarele ei implicații în definirea unei specificități artistice”.

O primă observație s-ar lega de faptul că subiectivitatea creatorilor se concentrează asupra strictei expresivității plastice.

Natura statică românească este invadată de flori, aceasta demonstrând un vital sentiment al naturii, împlinirile complementare ale vocației noastre peisagistice, o dragoste imposibil de ascuns, în care copacul ajunge floare, dealul ulcică iar casele mere⁷.

³ Dan Grigorescu, *Permanențe și înnoiri în arta noastră plastică*, în „România Liberă”, 5 iulie 1983.

⁴ Natalia Buceac, *Expoziția - sensuri în abordarea peisajului*, Muzeul de Artă Contemporană Galați, 1974.

⁵ Dan Grigorescu, *Chipul patriei în arta contemporană românească*, în „Arta”, nr. 9, 1979.

⁶ Amelia Pavel, *O expoziție de artă contemporană*, în „Arta”, nr. 10, 1976.

⁷ C. R. Popescu, *Obiectivitate și subiectivitate în natura statică românească*, în „Contemporanul”, 25 mai 1984.

Expoziția *Porterul-ipostaze contemporane*, organizată de muzeul ieșean, a reunit 65 de personalități artistice care au activat în perioada postbelică și contemporană.

Structurată tematic, pe simezele expoziției au fost etalate autoportretele creatorilor, mărturii ale locului și importanței artistului în societatea timpului său, personalități culturale: cronicari, scriitori, plasticieni, frumuseți feminine, rămase adeseori anonime, compoziții simbolice.

Expoziția a pus în valoare nota de diversitate tematică, dar mai ales marea varietate a mijloacelor de expresie artistică.

Motivul nu subjugă creatorul, ci se supune unor variate modalități de interpretare, conforme cu structura temperamentală și de concepție a artistului. Referințele la real confirmă o disecare a concretului, o trecere dincolo de aparențe, spre o lume a esențelor și simbolurilor, desfășurate spațial în revărsări de culoare.

Creațiile artiștilor contemporani se înscriu pe două direcții:

a) o lume de mister, generată de tonuri teroase, de punerea în valoare a cuplului lumină-umbră, o stare de irealitate datorată unei puternice sensibilități pentru materie;

b) cea de a doua direcție, în care elementul de expresivitate artistică devine culoarea, desenul și lumina incluzându-i-se.

Exploatarea infinitelor posibilități ale structurilor colorate, prin recompunerea unui spațiu clasic deschis, vibrant, creează un univers de subtile rezonanțe, o lume tulburătoare, fragilă și diafană⁸.

„Înțelesurile esențiale ale realității se traduc printr-o concentrată gramatică a formelor sub același semn al echilibrului lăuntric, al sensibilității și poeziei. Ele exprimă arta unui popor cu o viziune rațională, armonioasă asupra lumii, o filosofie a respectului ființei omenești, a cinstei și numelui bun” (Zoe Dumitrescu Bușulenga - *Simeze*).

Expozițiile tematice organizate de Muzeul de Artă ieșean au acordat o atenție specială sensibilizării publicului atât în înțelegerea creației contemporane, cât și a personalităților creatoare, punându-se în valoare importante colecții de artă muzeale și particulare. Organizate cu opere originale, expozițiile mai sus comentate au impus muzeografilor un volum însemnat de muncă, atât în ceea ce privește cercetarea temei (investigarea unui vast material bibliografic) cât și a numeroase colecții de artă, alături de multiple probleme organizatorice legate de împrumut, transport și etalare a operelor originale, de asigurare a condițiilor de microclimat și securitate.

A fost un drum lung, pe care specialistul l-a parcurs cu competență și răspundere, reamintind de obligația fundamentală a instituțiilor noastre muzeale de a valorifica un patrimoniu național bogat și original, de a oferi noi perspective de interpretare fenomenului plastic contemporan și nu în ultimul rând, de a-și asuma responsabilitatea afirmării unor valori de artă contemporană.

⁸ Natalia Buceac, *Direcții ale picturii contemporane românești*, Catalog, Muzeul de Artă Contemporană Galați, oct.-nov. 1979.

The Exhibition Rooms – A Space of Public Expression, Information and Spiritual Elevation.

Abstract

Considering the wide exhibition palette of the art museums, the thematic exhibitions are really successful at the level of the public perception. They include a wide and varied range, being a svelte and dynamic system, capable of reflecting the complexity of the artistic phenomenon, the main directions of development of the art, the main genres in the creation of certain artists or cultural events.

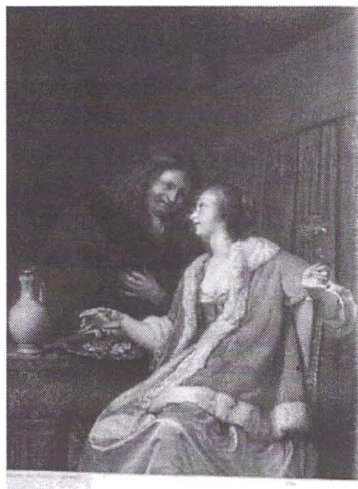
Within these actions, mention should be made of the exhibition with "a critical program", situating the contemporary artistic life in the plan of the confrontation and debate of ideas. It may become a coordinating principle of the participation of artists on a given topic or stylistic direction, occasion of self-definition, of stimulation of creative thinking and of confrontation with confirmed artistic values.

This type of exhibitions gives special attention to raising public awareness as for the comprehension of creative artistic personalities, valorizing important art collections, owned by museums and private collectors.

Displaying original items, these exhibitions imposed to museum specialists the investigation of a wide bibliography and of numerous art collections, together with multiple organizational problems: loan, transportation, display, providing the microclimate and safety conditions. A long road that is undertaken by the museum specialist organizing such event with competence and responsibility, reminding of the fundamental obligation of the museum institutions of valorizing a rich and original artistic heritage, of providing new perspectives of interpretation of the contemporary fine arts phenomenon and last but not least of undertaking the responsibility of pointing out some of the values of contemporary art.

GRAVURA ROMÂNEASCĂ ÎNTRE TRADIȚIE ȘI EXPERIMENT

De-a lungul evoluției sale, gravura, gen specific al graficii, a folosit mereu mijloace și tehnici noi pentru realizarea produsului finit – *stampa*. Aflată undeva în zona de interferență între desen și pictură, gravura încearcă o sensibilă detașare de celelalte două genuri menționate, genuri considerate ca fiind primare în teritoriul artelor vizuale, printr-o elaborare mai lentă a procesului de creație, de la proiectul inițial propus și până la primul exemplar de probă.

Diferențele specifice pentru fiecare tehnică în parte accentuează, în mod frecvent, expresivitatea imaginii rezultate, fiecare artist gravor ajungând să aibă o anumită preferință, afinitate pentru una dintre tehnici sau suporturi ale tiparului, fie că este vorba de lemn, metal sau piatră litografică.

Tehnica *xilografiei* (gr. *xilos* - lemn), ca primă manifestare în domeniu (plăcuțele tip “sigiliu” folosite în China antică, epoca Zhon, aprox. 771 î.Ch.), a parcurs, de-a lungul timpului, un traseu îndelungat, sinuos pe alocuri, de la imprimarea manuală la sistemul mecanic de imprimare cu ajutorul plăcilor mobile, în final ajungându-se, până în zilele noastre la impresiunea cu ajutorul prese verticale, care păstrează totuși schema de principiu a vechiului procedeu. Abia în perioada secolelor XIII–XIV, xilografia va avea o puternică concurență prin apariția tehnicilor având ca suport plăcile de fier, cupru sau aramă, tehnica respectivă a tiparului adânc (fr. *en creux* sau it. *intaglio*), fiind folosită ca gen artistic predilect mai întâi în Germania, apoi Franța și Țările de Jos.

În arta românească, gravura se manifestă destul de târziu, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, sub forma textelor și imaginilor cu caracter religios întâlnite în cărți, unele dintre acestea urmărind dezvoltarea culturii istorice naționale, tendință păstrată până în a doua jumătate a aceluiași secol (icoanele/xilogravuri din Transilvania - zona Hășdatelor, Făgăraș sau Brașov). Odată cu începutul procesului de laicizare a învățământului, a culturii în general, cu apariția primei Pinacoteci Naționale și a Școlii de Belle-Arte, la Iași mai întâi (în 1860) și apoi la București un an mai târziu, cu prima generație de академиști, școliți în Europa – Franța, Italia sau Germania, tineri artiști ce au dovedit o mare mobilitate în domeniul uceniciei la *clas-urile* de pictură, gravură în metal sau litografie, gravura românească trece printr-un proces de primenire la nivelul tehnicilor specifice. Nume ca Theodor Aman, familiarizat cu tehnica *aquaforte* și în cea a gravurii cu dălțița (*burin*) în perioada studiilor de la Paris (1850-1854), Gheorghe Panaiteanu-Bardasare și C. D. Stahi, ambii școliți la Munchen, ultimul fiind cursant al clasului “*kupferstichschule*” al lui Johann Leonard Raab, au

marcat evoluția gravurii noastre ca gen artistic. O altă tehnică, *litografia*, a fost de asemenea folosită mai ales pentru ilustrarea ziarelor, revistelor și foilor volante, la începutul secolului al XX-lea, ceea ce a determinat ca ea să fie considerată de către unii tehnică predilect tipografică; mulți artiști români, urmând exemplul confrăților francezi sau germani, vor contrazice această ipoteză, alăturând litografia tehnicilor specifice gravurii artistice: Gabriel Popescu, nume de referință în domeniu, ce a însuflețit acest gen, Nicolae Vermont sau Arthur Mendel.

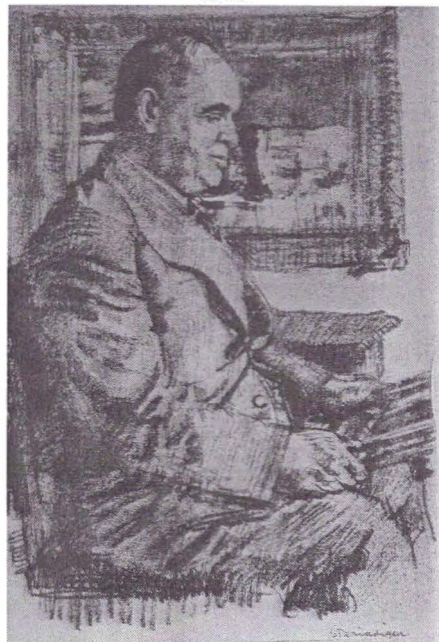
Perioada interbelică va constitui însă etapa în care artiștii, în special pictorii, vor produce un reviriment al vieții artistice românești, implicit în teritoriul gravurii: Ștefan Popescu, cel ce a realizat un mare număr de gravuri, de înaltă ținută tehnică și chiar virtuozitate, Jean Al. Steriadi, care a fost unul dintre primii noștri graficieni ce a popularizat litografia ca gen artistic, folosind în lucrările sale pata de lumină și contrastul, forma finală fiind una picturală prin excelență, linia fiind folosită cu delicatețe mai ales la portretele de gen, prin sondarea profilului psihologic al modelului, fără detalii inutile, descriptive.

Un alt nume reprezentativ pentru această perioadă este cel al lui Gheorghe Petrașcu, care uneori se exprimă doar prin intermediul gravurii cu acul sau prin tehnica aquaforte, lucrările sale constituindu-se în veritabile suprafețe grafiante în cazul peisajelor, o suprapunere de orizontale și linii oblice, uneori lăsând mici pete de transparență, alteori mergând pe un realism dur, brutal uneori, prin încercarea disperată de a reproduce cadre, portrete pe care inițial le reproduseseră în pictură; poate că tehnica desăvârșită de alchimist al pigmentilor nu lăsa, atât de ușor, locul unor interpretări grafice, la fel de desăvârșite, pe placa de metal.

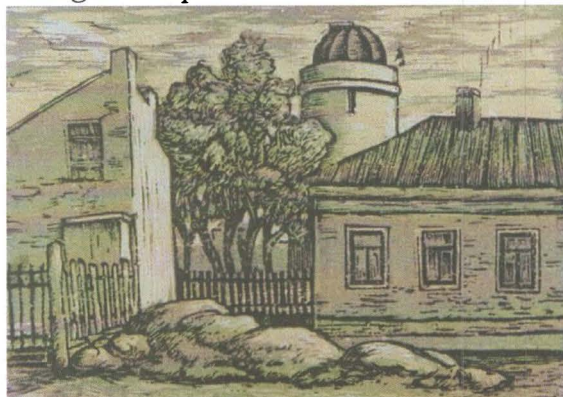
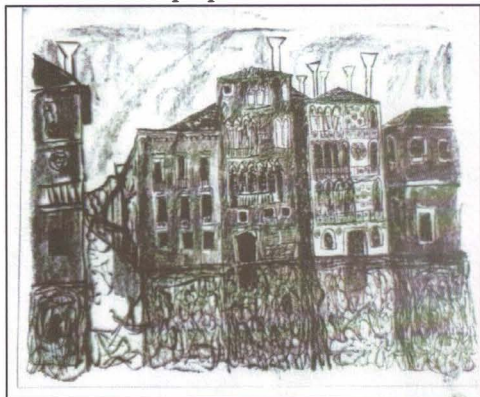

Dar cel mai important nume în gravura noastră interbelică rămâne cu siguranță Iosif Iser, prin varietatea de calități pe care le ordonează cu mare delicatețe, atât în zona picturalității, ca reprezentare, cât și printr-un desen clar, plăcut ochiului; folosindu-se de tehnica acului rece, Iser reușește prin conturul expresiv, prin ductul catifelat, specific tehnicii, să orcheestreze în mod armonios spațiul lucrărilor sale. Fie că este vorba de portret, peisaj sau compoziție, asistăm la o descriere a unui sentiment lăuntric delicat, fără disonanțe, fără ruperi violente de ritm, deși uneori subiectul tragic le-ar fi putut impune.

Astfel de manifestări și tendințe se vor păstra și în perioada postbelică; începând cu anii '50 se accentuează însă caracterul profund social, protestatar, poate în aceeași formă plastică de reprezentare

ca și în cazul graficii militante a lui Steriadi, Iser sau Tonitza, dar cu un alt tip de mesaj social, impus de rigiditatea unui sistem politic totalitar ce încerca și chiar a reușit în final să centralizeze, timp de câteva decenii, cultura unui popor ce dovedise de-a lungul timpului că este înzestrat cu

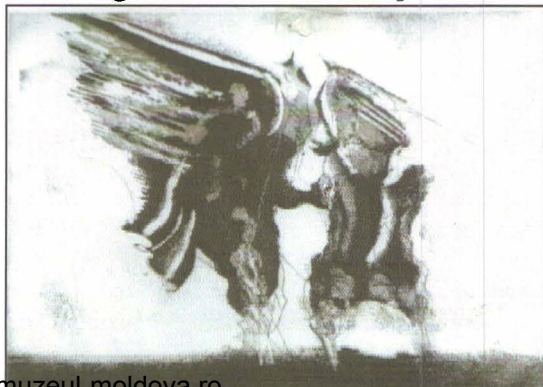
talent pur și inovație în domeniul artelor plastice și nu numai ...

Arta, implicit grafica prin genurile sale, cea de șevalet, publicitară și gravura îndeosebi, va suferi o deformare pe plan tematic, va căpăta un caracter angajat, iar artiștii vor fi folosiți ca instrumente de formare estetică a unui popor.

Se încerca crearea unei noi identități a „omului nou”, prizonier al unei mitologii socialiste în care exprimările pe plan artistic trebuiau să fie accesibile pentru masele largi, iar subiectele trebuiau să reflecte un univers în perpetuă schimbare. Această schimbare a fost percepută diferit, din păcate sau din fericire după caz, de către unii artiști români, pentru unii constituindu-se într-o sursă inepuizabilă de inspirație (fabrici, șantiere, ogoare, acțiuni festive, etc), pentru alții (și din fericire numărul acestora a fost mult mai mare) această impunere a luat forma unei evadări din perimetrul tematic mai sus amintit, chiar dacă aparent și de obicei cu o ușoară tentă ironică, aceste mesaje erau mai greu lecturate, la o primă vizionare a unor astfel de lucrări.

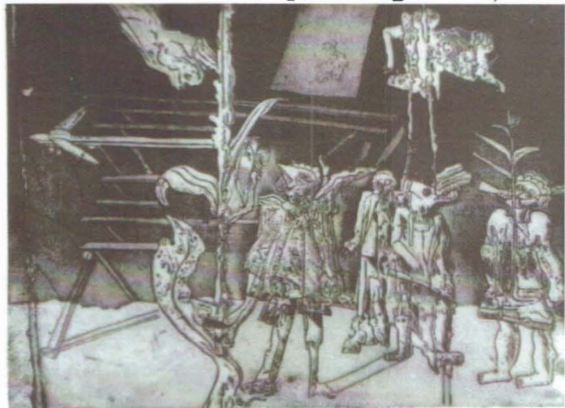
A fost însă și momentul, important de altfel pentru arta românească din aceasta perioadă, în care *experimentul* își va face tot mai pregnant apariția în zona artelor plastice și chiar a celor decorative – spectacolul vizual devine mai atractiv, iar în cazul nostru, gravura va atinge noi valențe din punctul de vedere al expresivității imaginii.

Începând cu artiști ce se exprimau preponderant în alte domenii artistice (pictură, sculptură, tapiserie, scenografie sau fotografie) – Octav Grigorescu, Geta Brătescu, Sorin Dumitrescu, Vasile Celmare, Ion Stendl, Șerban Drăgoescu, Ion Bitzan, la care se adaugă Vasile Dobrian, pe care îl

întâlnim încă din deceniul al III-lea, în perioada în care dezvoltă o formă abstractă de tip constructivist, alături de care se vor manifesta în spiritul aceleiași tendințe artiști ca Lidia Ciolac, Ștefan Sevastre, Radu Stoica sau Ladislau Feszt.

Continuăm apoi cu generația lui Marcel Chirnoagă, nume de referință

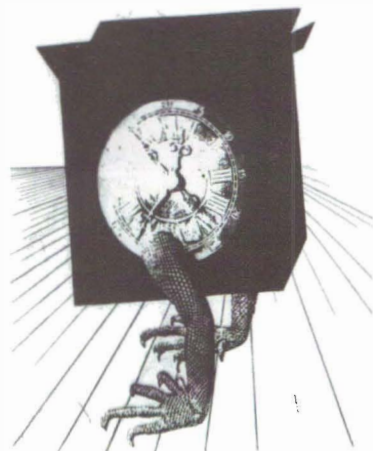

al gravurii noastre contemporane, cel ce se afirma de timpuriu ca autodidact mai ales prin tehnica proprie, ce constituia totodată o inovație, la acea vreme, în domeniul tiparului adânc – este vorba de folosirea suportului de fier și nu oricum, ci pe suprafețe mari, asupra cărora intervine, înlocuind sensibilul “ac rece” cu electrodul de sudură, rezultatul fiind unul senzațional, chiar dacă uneori, din punct de

vedere tematic, lucrările sale sunt tributare unei forme patetice de expresionism bazat pe o narație cu tentă fantastică.

În jurul său se formează o generație de gravori – George Leolea, Ion Panaitescu, Dan Erceanu, Adrian Dumitrache și Mircia Dumitrescu -, foarte bine individualizați stilistic, generație a cărei

artă gravitează între limita figurativului și cea a formei abstracte. Se combină tehnicile tradiționale între ele, dar se face apel și la inovații, cum ar fi cazul *cologravurii* (Ladislau Feszt) sau a *rofotipiei* (Natalia Matei – Teodorescu), unii admitând chiar suportul fotografiei, ambientul sau instalația, fie în încercarea de a crea lucrări unicate, fie serii tematice (Wanda Mihuleac, Clara Tamas – Blaier, Ion Grigorescu, Nicolae Onucsan, Marilena Preda – Sânc).

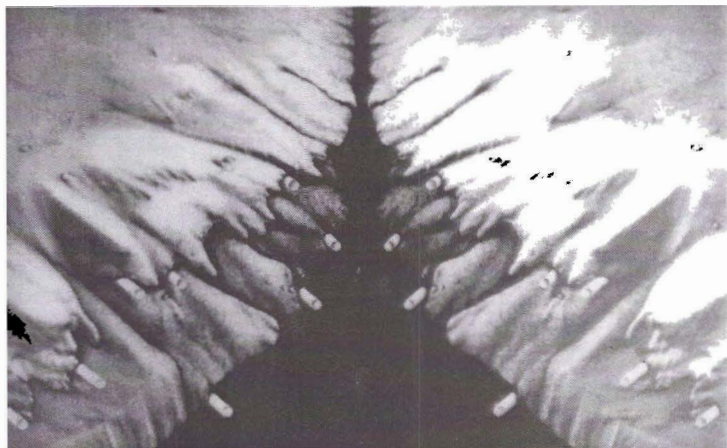
Noile media își pun astfel amprenta și asupra gravurii, experimentul

deschizând noi perspective de comunicare vizuală, aceasta presupunând însă o bună stăpânire și un bun control al tehnicilor tradiționale; proiectul inițial poate fi uneori alterat de efectele întâmplătoare, nedorite, iar produsul finit, imaginea finală poate fi percepută, din punct de vedere vizual, un eșec. Artistul gravor profesionist are posibilitatea de a slăbăni întregul proces, de la creație până la finalizarea tehnică, știind să speculeze, cu delicatețe, aceste efecte și de aceea gravura se poate constitui în același timp și un teritoriu de deschidere

pentru celelalte genuri artistice, contribuind totodată la realizarea expansiunii noilor mijloace de comunicare.

Muzeele, prin intermediul patrimoniilor vaste pe care le dețin și cu ajutorul specialiștilor, trebuie să încurajeze și să creeze medii propice pentru valorificarea acestorexonate. Publicul, în slujba căruia un muzeu își

desfășoară întreaga activitate, trebuie să fie atras cât mai des prin activități diverse, fie ele clasice-expoziții, seri muzeale, dar mai ales prin manifestări inter-active, de educație plastică și muzeală, seminarii și workshop-uri pe diverse teme, la care forma primordială de comunicare să fie cea vizuală.

Bibliografie :

- Virginia Vasilovici, *Valori de artă românească*, Iași, Editura Junimea, 1971;

- *Centenar Theodor Aman*, apărut sub îndrumarea Ministerului Culturii prin Direcția Muzeu și Colecții, a Muzeului de Istorie și Artă al municipiului București și a Muzeului Național de Artă, București, Editura Venus, 1991;

- Simion Iuca, *Gravura – Dicționar de termeni tehnici*, editat de Agenția de publicitate ARTIS a UAP, București, 1991;

- A. de Lostalot, *Les procedees de la gravure*, Bibliotheque de l'enseignement des Beaux - Arts, Paris, 1955;

- Mihai Mănescu, *Tehnici de figurare în gravură*, București, Editura Tehnică, 2002;

- Vasile Drăguț, *Arta românească*, București, Editura Meridiane, 1982;

- Vasile Florea, *Arta românească modernă și contemporană*, București, Editura Meridiane, 1982;

- *Gravura în relief*, (1900–1950), editat de Muzeul Național de Artă al României - Cabinetul de desene și gravuri.

Romanian Engravings Between Tradition and Experiment

Abstract

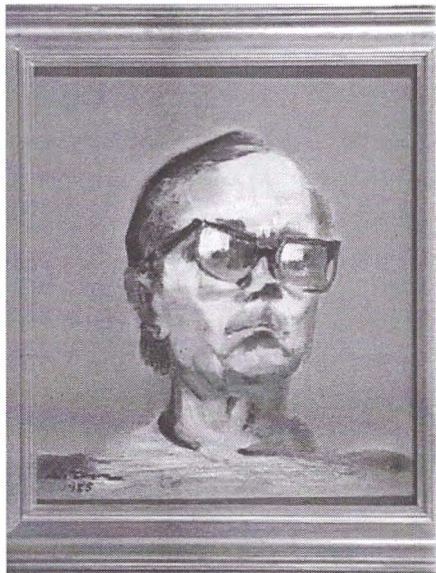
One could speak of engravings, as a stable form of expression within Romanian art, not sooner than the second half of the 19th century– icons and texts of religious books of Transylvania (Hășdatelor, Făgăraș, Brașov areas). After the foudnation of teh Fine Arts Academies in Iași and Bucharest (1860 and 1861 , respectively), engravings exceed thematically the religious plan. Thanks to various artists, generally Academists, trained in Munich and Paris (Thedor Aman, Gh. Panaiteanu - Bardasare and C.D. Stahi), there took place the improvement of the techniques – apart from wood engravings, the chisel and aquaforte engravings were also observed.

Later on, at the beginning of the 20th century and especially during the between world war period, lithography becomes popular, which, already was initially used at the printing of newspapers in the large cities, becomes then a prevalent technique of numerous Romanian artists.

After the war, thematically, stylistically and technically, it maintained a certain specificity within Romanian art; there appear though certain innovations, in the 1960s –70s, when one attended a visible alteration of the liberal spirit in plastic arts and not only – that is the communist view imposed by the totalitarian system.

Starting with the 1980s until nowadays, artists of engravings and of other fields of fine and decorative arts, explored and experimented all traditional techniques, reaching to mixtures resulting from the new modernist tendencies, by means of emancipation and expansion of ideas and representations.

**PICTURA LUI ADRIAN PODOLEANU
DIMENSIUNE MAJORĂ A ARTEI CONTEMPORANE
ROMÂNEȘTI**

Copilăria și adolescența lui Adrian Podoleanu s-au consumat sub semnul unor forțate peregrinări, cu mult provizorat și improvizații. Acest aspru și incomod statut îi va fortifica firea, făcându-l tenace și laborios, dornic de cunoaștere și perfectare spirituală. Elev la Timișoara, va conduce cercul de artă plastică din cadrul Școlii Normale, intrând astfel în stimulative relații cu profesorii Catul Bogdan, Aurel Ciupe și Iulius Podlipny. Mai târziu, student la Cluj, va impresiona prin tenacitatea exercițiului prelung în atelier, ajungând repede la o bună stăpânire a limbajului plastic. Pasionat de profesie și exigent cu sine se va dovedi încă din primii ani ai statornicirii la Iași, în 1957, devenind

un venerat dascăl și reprezentativ pictor al generației sale.

Începuturile creației recomandă o fină acomodare la imperativele estetice ale anilor '50 – '60, când se pune accent pe o tematică ancorată în realitățile vremii. Onest și sincer, Podoleanu nu va evita să reflecteze aspecte ale mutațiilor contemporane, dar se va strădui să o facă întotdeauna cu argument plastic, cu respect față de finalitatea spirituală a mesajului. Formele se precizează simplu, alert, prin tușe prelungi și conture energice, dispuse în succesiuni logic orânduite. Cu ocazia unei sugestive expoziții personale organizată în capitală, în 1963, plăcut surprins de „variata gamă a preocupărilor”, criticul Petru Comarnescu relevă că „acea studioasă aplecare la obiect îl conduce la adevărul și autenticitatea vieții”, pe care le transmite „cu ajutorul unor evaluate mijloace picturale”. Referindu-se apoi la peisaje, considera că „acest tânăr pictor moldovean este acela care a înțeles cel mai bine poezia, muzicalitatea și armoniile lui Theodor Pallady, ducându-le mai departe prin felul cum sugerează fluiditatea atmosferei”¹.

Apropierea de factura picturii lui Pallady își găsește motivația în fina subtilizare a culorii, suprafețele fiind animate de discreta reverberație a griurilor fermecătoare. Voita stingere a intensității tonurilor trăda libera manifestare a componentei meditative a firii, cu înclinație spre interiorizare și clamare ușor elegiacă. Despre prevalența armonizărilor în gamă joasă ne conving și *naturile statice* pictate în anii '60 (o expresivă suită se află în patrimoniul Muzeului de Artă din Iași), toate recomandând rigoarea construcției plastice, încât formele își afirmă viguros materialitatea. Soliditatea statică a elementelor compoziționale

¹ Petre Comarnescu, prefață la catalogul *Expoziția Podoleanu*, București, 1963.

este determinată atât de nervul unui desen concis, cât și de accentuata onctuoșitate a tușelor. Prin suprapunerea și interferența pigmentilor se obțineau prețiozități de acord ce aminteau de sunetul grav al matităților de frescă și de sobrietățile ceramicii populare. Că pictura lui Podoleanu se situa în prelungirea tradiției autohtone o arată nu numai timbrul armonizărilor, ci și modul de ordonare și dispunere spațială a formelor. Tot în colecția Muzeului ieșean se păstrează două sugestive desfășurări panoramice înfățișând un *Peisaj montan* (1966) și un *Peisaj din Bucovina* (1967), în care supla arhitecturare a motivelor în evocatoare simetrii și repetiții ne poartă gândul spre miraculoasa lume a scoarțelor populare brăzdate de lumini și umbre ce-și unifică rezonanțele, stingându-se într-o tainică reculegere. Un aer de dincolo de timp băntuie peste priveslile lui Podoleanu, păstrându-le aura de vechime și sacră autohtonie.

Constant figurativă, viziunea pictorului ieșean a evoluat ferm pe făgașul tradiției, fără a înregistra excese în direcția absolutizării componentei cerebrale sau afective. Mai vârstnica generație a maeștrilor Costache Agafiței, Călin Alupei, Ștefan Boușcă, Mihai Cămăruț, Victor Mihăilescu-Craiu sau Nicolae Popa va stimula prodigioasa manifestare artistică a mai tânărului confrate. Dar în străfundurile personalității celui din urmă sălășluiau robuste energii care-i direcționau creația spre o originală și pronunțată factură a sintezei formale. La noul stadiu al unei fecunde esențializări a expresiei a ajuns grație exercițiului îndelung în domeniul acuarelei, tehnică prin mijlocirea căreia va opera cu îndrăznețe simplificări ce vor încuraja sugestia și jocul imaginației. Remarcabila forță a transfigurării va fi invocată frecvent și entuziast de către cronicari, pictorul fiind considerat pe drept „unul din cei mai de seama acuareliști ai țării, nu mai puțin interesante fiind și uleiurile sale”². Sub imperiul fluidității gamelor, suprafața devine tot mai limpede și unitară, evitându-se agitația anterioară a pensulației. Ajunge astfel la reliefarea acelei purificatoare senzații de tihnă curgere a timpului și a vieții: „...Nici un gest patetic, nici o culoare retorică. Iubire totală de glie, de eoul ei pe cer și în ape, comuniune până la dizolvarea în tăcerea din jur”³.

La această evidentă desprindere de vânturile concretului accede după 1970 când Adrian Podoleanu pictează apelând la acele diafane decantări ale registrului cromatic care-i propulsează trăirile într-o lume fabuloasă, de legendă sau de odihnitoare reverii. Compozițiilor de amplă cuprindere epică, semenilor săi, spațiului mirific al Deltei sau tandrei respirații a peisajului moldovenesc li se dedică inspirate ipostaze picturale, particularizând o viziune și un stil în contextul actualității plastice românești. Frecventele expoziții personale, participările substanțiale la numeroase manifestări colective și de grup organizate în țară sau peste hotare îl recomandă și îl impun durabil în conștiința vremii ca exponent de excepție al generației sale.

Față de compunerile nu lipsite de o anume anecdotică din anii '60, la începutul deceniului opt când încearcă o tensionată reconstituire a dramei anului 1907 (pictată în 1972) simțim câștigul în claritate și profunzime, imaginea rezumând tumultuoasa revărsare a mulțimii revoltate. O subtilă configurare de atmosferă rustică întâlnim și-n compoziția *Reforma agrară* (1976, acum în patrimoniul Muzeului Național de Artă Cluj), unde oamenii

² Petre Comarnescu, *Revirimentul artei ieșene*, în „Arta Plastică”, București, nr. 3, 1969, p. 26.

³ Radu Negru, *Expoziția Adrian Podoleanu*, în „Flacăra Iașului”, Iași, 23 februarie 1969.

se contopesc cu freamătul spațiului pe care-l domină prin gesturile lor grave și solemne, întreaga imagine fiind dominată de sobra sonoritate a gamelor de ocuri și brunuri teroase. În ampla pânză imaginând falnica derulare pe imensitatea unui cer imaculat a *Dorobanților de la Vaslui* (1976) intuim un mod original de soluționare plastică, reluat și amplificat în transpuneri viitoare și anume difuzarea motivelor principale ale compoziției pe o puternică friză orizontală. E un mod inspirat, adecvat reprezentărilor cu personaje multiple, a căror coeziune și extindere pe întreaga cuprindere a spațiului (sugerând o acțiune în permanentă derulare) sintetizează ingenios ideea comuniunii în gând și faptă a unui popor. Alte două revelatoare exemple sunt compozițiile *Sărbătoare* (1979) și *Strămoșii* (1980), în care personajele avansează neconținut ca un torent, plutind parcă în imensitatea unui spațiu și timp.

Ponderea însemnată în ansamblul creației o au peisajele, gen în care Adrian Podoleanu probează o rară capacitate de invenție, supunând spectacolul natural unei netăgăduite discipline formale. În locul spontaneității notației fugare, artistul recurge la o atentă elaborare, reconstituindu-ne imagini efect al unei concepții stilistice și nu simple manifestări ale senzorialului. Drept urmare pânzele se animă cu registre de culoare plămădite de fantezia pictorului, în acord cu frământarea unui gând sau a unei anume stări de suflet. Și-atunci ni se rezervă bucuria de a medita în tihnă în fața unor încremeniri în veșnicie a satelor pescărești, a apelor străjuita de sălcii și stufăriș în Deltă, a pământului, pomilor, vegetației și cerului care par a-și interfera șoaptele în murmurul discret melancolic al griurilor, infinit nuanțare. O liniște atotcuprinzătoare se revarsă asupra acestui climat ce te predispune la reverie, savurând freamătul plin de vrajă al unei surdinizate muzicalități, cu tentă discret elegiacă. Bun cunoscător al operei artistului, un confrate ieșean îl definește exact considerându-l „un virtuos al variațiunilor pe aceeași gamă cromatică”⁴. *Stufăriș, Pe întinsul apelor, Păpuriș, Lacustră, Case și sălcii, Punct pescăresc, Stuf, cer și apă* sunt câteva peisaje în care este sesizabilă reducția la semn a formelor, amănunt ce denotă o accentuată forță a abstracției și esențializării. Astfel o impresionantă desfășurare monumentală capătă structura unor pomi majestuoși în împietrirea lor, cu aspect de rocă arsă (*Arbori*, 1979). Altădată, purtat de voința de diversificare a gamei cromatice, exaltă până la incandescență registrele de roșu din centrul imaginii, învecinate de o parte și de alta cu registre de verde, fin mătăsuite, astfel încât un critic italian s-a văzut îndemnat să identifice aceste proaspete revărsări de elan vital cu „un vag gust fov”⁵.

De o mare bogăție de ritmuri și o profundă încărcătură spirituală sunt și peisajele de inspirație moldovenească prin care pictorul Adrian Podoleanu se integrează viguros în sfera valorilor durabile ale cromatismului românesc. Colindând pe la Văratec, prin Bucovina, dar mai ales prin satele Bucium, Păuni, Repedea, pe dealurile lin ondulate din împrejurimile Iașului, se va familiariza cu un spațiu pe care-l va converti în structuri plastice inteligente, compuse și articulate. Pitorescului de suprafață i se substituie sunetul grav și substanțial al formelor geologice și vegetale care

⁴ Claudiu Paradais, *Expoziția Interjudeteană*, în „Flacăra Iașului”, Iași, 17 decembrie 1968.

⁵ Mino Valeri, *Undici artiști romeni contemporanei...*, în „Il Tempo”, Roma, 24 februarie 1973.

ornamentează și cufundă într-o atmosferă de baladă molcoma derulare a fragmentelor de civilizație rustică: gospodării, garduri, ulițe, pajiști. Privind orchestrarea simfonică a portocaliului spre ruginiu simți aproape aroma toamnelor rodnice, pentru ca în alte imagini, în frenezia crengilor și sevelor să intuiești iminenta răbufnire primăvărată, iar prin catifelata reverberație a alburilor, întrerupte de vocile enigmatice ale unor treiecte de negru, să te lași cuprins de vraja popasului hibernal într-un tărâm de legendă. În timpul din urmă, împăstează iarăși viguros suprafața obținând savori rare prin solarizarea gamelor, motiv pentru care expresia se încarcă de un reconfortant suflu liric.

Incidentale într-o primă fază a creației, când omul se integra unei tumultuoase colectivități, subordonat muncii sale, portretele devin în anii '70 – '80 un gen cultivat consecvent și cu reală vocație. Va fi stimulat spre astfel de preocupări urmărind fascinat delicata metamorfoză a chipurilor celor două fiice, exercițiu care-l obișnuiește cu incitanta sondare a psihologiei umane. Nici în acest domeniu nu face concesii facilității, conferind personajelor interiorizări de maxim interes și diversitate. Aducând un omagiu *Mamei* (1976), o portretează într-o atitudine plină de energie și demnitate, iscată vânos din solul cu a cărei magmă se contopește. Din același an cu această memorabilă transfigurare simbolică a ființei mult îndrăgite datează o impresionantă caligrafie spirituală a confrăților de breaslă în splendida compoziție *Brigada* (aflată acum în colecția Muzeului de Artă din Iași). Suita reprezentărilor a sporit apoi din momentul în care pictorul a fost captat de plăcerea șarjării unor expresii, potențând cu unor datele de caracter. Necruțătoare prin incisivitatea lor sunt și *Autoportretele*, care cunosc adesea crispări situate în pragul dramaticului.

Asemenea peisajelor, naturile statice înregistrează acea măiestrită organizare și desfășurare a acordurilor în funcție de variata gamă a sentimentului exteriorizat. Afectivitatea pendulează între vocea mocnită a adierii melancolice (un revelator exemplu *Florile uitate*, pictate în variantă în 1980) și suverana afirmare a unui statut existențial mângăiat de zâmbetul certitudinii (*Crizantemele aurii*, 1986).

„Cu Adrian Podoleanu m-am întâlnit rar, în împrejurări distanțate în timp, dar suficiente pentru a mi-l apropia ca om și înțelege ca artist. Mi s-a înfățișat întotdeauna frământat, trăindu-și cu intensitate clipa, temător de a nu se risipi iritat când sesiza comoditatea și conformismul celor din jur. Inspirat și dornic în ceea ce creează, îl caracterizează tenacitatea, apriga voință de înfăptuire. Posedă o fecundă vocație de dascăl, preocupându-se constant și eficace de modelarea sensibilității studenților plasticieni, urmărindu-i și stimulându-i ani buni după absolvire. Are cultul familiei, din acest generos mediu acumulând resurse care i-au echilibrat firea. Creația a rămas totuși rațiunea majoră a existenței sale, profesând-o cu un eliberator patos. După o fertilă studenție clujeană se statornicește la Iași, încă din 1957.

Care este atmosfera artistică din capitala Moldovei?

- În bună parte similară cu cea din Cluj sau din capitală. Și aici activau artiști consacrați, cu bogată experiență, care se manifestau în spiritul tradiției românești.

N-ai simțit încorsetările unui anume primat tematic?

- Tema e un pretext nu o dogmă. Eu am pictat aspecte ale realității imediate cu toată căldura și sinceritatea în raport cu nivelul cunoștințelor mele de meșteșugar.

Care erau destul de evaluate pentru un tânăr, după cum afirmau cronicarii vremii. După câte îmi dau seama la esențializarea limbajului v-a ajutat exercițiul în acuarelă.

- A fost o mare surpriză pentru mine când am observat că spontaneitatea și larghețea gestului elimină accesoriul, incidentalul. Simțeam, vrăjit, cum mă desprind de real, lăsându-mă purtat de mirajul visării, configurând ilimitatul zărilor, transparența apelor, susurul vegetației, unduirea șerpuitoare a colinelor.

De ce ați preferat ani mulți stingerea intensității acordurilor cromatice?

- Din teama de naturalism, nemulțumit de aspectul luxuriant al tonurilor proaspete, prea îndrăgostit de real. Am dorit să încarc suprafața cu gândul și freamătul trăirilor mele, cu înclinație către elegiac. Ce să-i faci, viața nu-i doar zâmbete și euforie!

V-ați recăpătat, însă, seninătatea și încrederea!

- E adevărat că în timpul din urmă paleta s-a înviorat iarăși, consider că am atins acel stadiu - râvnit de fiecare artist - când nu mă mai năpustesc asupra realității, pictând mai mult din ceea ce simt și știu despre realitate, transfigurând-o.

Drept urmare ați atins o pronunțată sinteză formală. Cum reușește un artist să-și definească un stil propriu?

- Prin convingeri profesionale, îndelung exersate și verificate, respectându-ți condiția de artist. Adică fără menajamente, abdicări și compromisuri. Nu se ajunge prea departe prin simplul act volitiv. Eu am muncit enorm și mă strădui în continuare să-mi păstrez o temperatură constantă care să-mi limpezească gândurile, trăirile și formularea. Pictura îți dă sentimentul libertății, a curajului de a înfăptui, de a-ți motiva trecerea prin timp..."

La peinture d'Adrian Podoleanu
Dimension majeure de l'art contemporain roumain

Résumé

L'étude opère une analyse attentive de la création d'Adrian Podoleanu (peintre né le 26 août 1928 à Sadaclia, Tighina, licencié en 1957 de l'Institut de Beaux Arts "Ion Andreescu" de Cluj, établi à Iassy où il s'impose par la ferveur et par la caractéristique de sa vision, mais aussi par son exigence pédagogique en tant que professeur à l'Académie de Beaux Arts).

Constamment figurative, la vision du peintre de Iassy a évolué avec fermeté dans la direction de la tradition autochtone, sans excès dans sa composante cérébrale ou affective, s'orientant vers une facture de plus en plus accentuée de la synthèse formelle. À cette étape de l'essence de l'expression il est arrivé grâce à un exercice soutenu de l'aquarelle, arrivant aux réussites qui l'imposent parmi les maîtres du genre. Les compositions d'une ample respiration épique aux thèmes d'inspiration historique ou rustique, les portraits de ses confrères, l'espace mirifique du Delta du Danube ou le paysage de Moldavie sont autant d'hypostases picturales inspirées qui recommandent leur auteur comme un représentant d'exception de sa génération.

Adrian Podoleanu prouve une rare capacité d'invention dans laquelle se retrouve une grande richesse de rythmes et une symphonie de tons d'une gamme légèrement élégiaques, les surfaces peintes encourageant l'impression d'un calme écoulement du temps et de la vie.

MARICA GRIGORESCU

**„RETRAGEREA DIN RUSIA”, PICTURA DISPĂRUTĂ A LUI HENRI
PHILIPPOTEAUX, CONSERVATĂ PRIN COPII DIN MUZEELE
ROMÂNEȘTI ȘI STRĂINE¹**

Între picturile secolului al XIX-lea care au cunoscut un renume de durată este opera lui Henri Félix Emmanuel Philippoteaux „Retragerea din Rusia”, titlu sub care apare cel mai frecvent, chiar dacă în dicționarele Benezit și Thieme Becker figurează sub denumirea „Retragerea de la Moscova”. O faimă probată prin copiile artistului, ale contemporanilor și urmașilor săi, pentru că din 1835 și până în 1890 mai multe lucrări în ulei, ca și o serie de desene, repetă cu puține diferențe imaginea patetică a unei înfrângeri istorice.

Explicația succesului de care s-a bucurat această operă este atât prestigiul epopeii napoleoniene cât și seducția imaginii ei naturaliste cu valoare simbolică.

Un capitol încă neepuizat, subiectul acestei opere de Philippoteaux a fost redeschis prin achiziționarea de către Muzeul Național de Artă al României a unui desen cu același subiect, nescmnat. Pe verso, o înscmnare

¹Fragment din comunicarea *Confirmări și infirmări în identificarea unor desene aparținând școlii franceze din colecția cabinetului de stampe al Muzeului Național de Artă.*

face trimiterea la pictorul francez sus menționat și indică titlul: „Retragerea din Rusia” și precizează „Scena centrală”. Suntem confrunțați cu una din multele copii care s-au produs? Este foarte probabil: caracterul imaginii nu este acela al unui studiu premergător, ci al unei reluări în desen a motivului pictural.

Consultarea fondului documentar al Departamentului de pictură al Muzeului Louvre a dovedit existența unei istorii bogate legate de tabloul „Retragerea din Rusia”, în special în ceea ce privește copiile care au circulat și care, după cum menționează domnul Jacques Foucart conservator șef la acest muzeu, au fost realizate uneori, chiar de către artist².

Henri Félix Emmanuel Philippoteaux, pictor, desenator și ilustrator, a trăit între 1815-1884. Elev al lui Léon Cogniet, el arată încă de la început un gust pronunțat pentru pictura cu temă militară, cărei i se va consacra de-a lungul vieții. Comparat cu exponenții picturii anecdotice și naturaliste, dintre care Horace Vernet, care a făcut școală, și Ernest Meissonier, contemporanul său, Philippoteaux excelează mai ales pe latura documentară în care își descrie arta. Este probabil și motivul pentru care a fost desemnat de către regele Ludovic Filip să lucreze pentru „Muzeul istoric” instalat în palatul de la Versailles. Artistul este exponentul oficial al artei celui de-al doilea imperiu. Istoria a consemnat opinia regelui despre pictorul Philippoteaux: „Îmi place mult D. Philippoteaux. Lucrează bine, este interesant, este curat și nu costă scump”³. Restituirile istorice ale acestui artist, realizate pe baza unor documentații vaste, au făcut vogă în Franța dar și în Anglia, în a doua parte a carierei sale.

Epopeea napoleoniană a ocupat un loc însemnat în creația lui Philippoteaux. Picturile sale pe această temă devin ilustrații: la 1846, la Paris, se editează un volum de portrete litografiate după picturile artistului, volum purtând titlul: „Secolul lui Napoleon”⁴.

Pictura „Retragerea de la Moscova”, expusă la Salonul din 1835, marchează începutul afirmării publice a artistului francez. Opera sa a făcut senzație. Au urmat recunoașterile oficiale, care au culminat cu acordarea crucii Legiunii de onoare la 1846. Răsunetul în epocă al tabloului motivează suita de copii care s-au succedat. Desigur, și contextul istoric a contribuit la ecourile publice ale acestei lucrări.

Compoziția răspunde gustului epocii pentru eroismul trezit de evenimentele epocii napoleoniene care revine în forță chiar sub monarhia din iulie. Dincolo de realismul patetic al imaginii, motivul principal, grupul celor doi militari înaintea teribilului sfârșit a fost gândit pe o schemă cu un efect sigur: dezvăluirea violentă a unui eveniment tragic cu multe implicații, care s-au produs în anonim. (Cu mult înainte, „Pluta Meduzei” a lui Théodore Géricault are la bază o idee asemănătoare, rezolvată în limbajul său propriu).

Impactul dramatic cu acest grup singular de personaje în imensitatea spațiului, pe un fundal copleșitor de vast, care poate simboliza în ultimă instanță istoria însăși, ce lasă loc unor nesfârșite speculații, a dus în final la necesitatea multiplicării acestei imagini.

² Dosarul Philippoteaux. Corespondența cu domnul Maurice Pettex Sabarot din 29 noiembrie 1989.

³ Bernard Druenc, *Un classique de la peinture militaire* în „Revue des Amis du Musée l'Armée”, p. 51.

⁴ *Le siècle de Napoleon. Galerie des illustrations de l'empire. Portraits en pied. Peints par F. Philippoteaux. Lithographies par Ch. Bour.* Paris, 1846.

Originalul a fost achiziționat, intrând în patrimoniul muzeului Versailles, unde s-a păstrat până în perioada celui de-al doilea război mondial, când necesitatea protejării patrimoniului a determinat mutarea și depozitarea sa, ca și a altor lucrări, la Avranches. Se pare că existența tabloului s-a încheiat în acest loc, deoarece este declarat distrus în urma vicisitudinilor care s-au produs, astfel că speranțele regăsirii sale sunt mici. În această situație, lucrarea rămâne prin copiile care s-au realizat, exemple interesante care, dincolo de calitățile lor, deschid și discuția asupra termenului de copie într-o epocă în care multiplicarea masivă a operelor de artă prin gravurile de reproducere, atentează asupra valorii de unicat a originalului. Înainte de a aborda acest al doilea aspect, este necesară o trecere în revistă a copiilor cunoscute. O primă copie, inclusă în „Inventarul colecțiilor publice franceze” din 1965, se află la Muzeul Ingres din Montauban, unde a fost donată înainte de 1846. Alături de ea, ca importanță, figurează deopotrivă ca copie în registrele documentare ale Muzeului Louvre, pictura Muzeului de Artă din Iași, cunoscută operă a acestui muzeu, înregistrată și expusă *numai* ca un original⁵. Adusă în țară de către primul donator al muzeului sus menționat, Scarlat Vârnav, această operă a primit titlul sub care nu a mai fost întâlnită în documentația de specialitate și anume: „Berezina”, denumire care poartă mai precis marca tragediei care a avut loc și pe care tabloul o ilustrează.

Această operă este considerată în Franța ca fiind o copie. Un argument lingvistic vine să confirme această ipoteză cu precizarea că *este o copie a artistului*. Pe locul semnăturii, înaintea numelui Philippoteaux, sunt trecute trei inițiale scrise de aceeași mână, cu litere cursive și cu punct între ele: D.M.T. Prima literă este aproape de două ori mai mare decât celelalte două. Aceste inițiale nu fac parte din semnătură, așa cum se menționează în catalogul Muzeului din Iași din 1972⁶. Ele reprezintă prescurtarea cuvintelor „D'apre mon tableau” (După tabloul meu). Urmează, în aceeași linie: „Philippoteaux 1842”. Acest element, completat de calitățile certe ale tabloului și de o proveniență sigură, confirmă valoarea operei.

De altfel, argumentația nu se oprește aici deoarece, comparând dimensiunile lucrării (0,810 m x 1,035 m) cu cele ale tabloului inițial (0,970 m x 1,210 m), se constată că sunt micșorate și totodată aproape identice cu o altă copie semnalată de același Serviciu de documentare al Departamentului de pictură al Muzeului Louvre și care a figurat la Hôtel des Vantes du Puy (Haute Loire), la 14 august 1988. Această nouă copie semnată: „F. Philippoteaux” a fost considerată că a aparținut artistului⁷.

Tabloul Muzeului de Artă din Iași se consideră că ar fi fost achiziționat de către boierul Scarlat Vârnav la Expoziția Națională de la Paris, din 1842. Rămâne să se cerceteze, în publicațiile de epocă, dacă a fost menționată în legătură cu respectivul salon. Odată găsită o mențiune, autenticitatea acestei lucrări nu va mai putea fi pusă la îndoială.

Dintre alte copii care se cunosc, realizate deopotrivă în tehnic picturii în ulei, ar mai fi de menționat și tabloul nesemnat și atribuit lui Louis François Lejeune (1775-1848) pictor și general în armata lui Napoleon, proprietatea doamnei Larbonne din Bordeaux.

⁵ Claudiu Paradais, Maria Paradais, *Valori ale picturii universale în Muzeul de Artă din Iași*, Iași, 1972, p. 178 - 180, cat. 72.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Vezi nota 2.

În ce privește desenele, ele intră în același regim și redau în exclusivitate grupul celor doi militari din centrul compoziției. Este cazul unui presupus Nicolas Toussaint Charlet (1792 - 1845), provenind de la Muzeul Bordeaux - Legatul Tauzin; cel al unui desen semnat și datat: „M. Marainville” 1890 (Paris - Colecție particulară) și probabil al desenului aparținând Muzeului Național de Artă al României. Acesta din urmă a fost achiziționat de la doamna Janeta Alexandrina Dracopol, a cărei familie era originară din Iași.

Între acest ultim desen și pictura de la Muzeul de Artă din Iași sunt desigur unele asemănări, dar ele nu sunt atât de evidente încât să considerăm că este vorba neapărat de o copie locală. Un element în plus este identitatea de tehnică a desenului cu tehnica de lucru abordată de către pictor în cazul lucrărilor sale pe hârtie: cretă neagră și accente de alb pe hârtie brună. Să fie vorba deopotrivă de o copie a artistului?

În rezumat, desenul achiziționat de către Muzeul Național de Artă al României este o copie după pictura la care ne-am referit în prezentul material. Deși nesemnat, el are valoarea unei copii de epocă realizate cu meșteșug.

Toată această multitudine de copii catalogate cu grijă, nu este în nici un moment suspectată de a fi falsuri, aceasta întrucât exemplarul pe care îl copiază a întrunit sufragiile oficiale și s-a bucurat de popularitate în fața unui public atras de arta istorică.

Operele lui Philippoteaux rezistă, asemeni motivelor pe care le reprezintă, oricăror încercări de „deturnare”, de „imitare” și sunt purtătoarele unui unic mesaj. Recepționate atunci cu elogii, de la oameni de stat și până la critici celebri precum John Ruskin⁸, ele sunt modelele unei epoci.

“The Withdrawal from Russia”, Henri Félix Emmanuel Philippoteaux’ Lost Masterpiece, Conserved Through Copies in Romanian and Foreign Museums

Abstract

Henri Felix Emmanuel Philippoteaux was one of the artistic personalities of the 19th century. Painter and draughtsman, he focused especially on military topics. The historic illustrations of this artist, created on the basis of a wide documentation, were very much in vogue in France and England. A reference work by this artist treating such a subject is the “Retreat from Moscow”, also known as the “Retreat from Russia”. The painting was for the first time exhibited at the Painting Salon of Paris, of 1835, after it was purchased by the Versailles Museum. During World War II, the work disappeared, but several copies have survived. One of these copies was purchased by Șcarlat Vărnăv, at the National Exhibition of Paris, in 1842 and then became part of the collections of the Art Museum in Iași. Within the specialized literature, the interest for this work resulted from the hypothesis, confirmed by the Romanian specialists, that the painting is a copy created by the very artists. The paper provides detailed arguments for such theory.

⁸ François Robichon, *Les cuirassiers à Waterloo. Vus par Philippoteaux*, in *Dosarul Philippoteaux*. Serviciul de Studii și Documentare al Departamentului de Fictură al Muzeului Louvre.

LAZĂR EDELEANU–PERSONALITATE REPREZENTATIVĂ A CHIMIEI PETROLULUI ROMÂNESC

Lazăr Edeleanu reprezintă una dintre cele mai importante figuri ale tehnologiei științifice a petrolului, unanim recunoscută atât în țară cât și în străinătate. Prin intermediul cercetărilor sale, România a ajuns să dețină prioritatea incontestabilă în utilizarea solvenților selectivi pentru rafinarea produselor petrolifere, procedeu care și-a găsit aplicabilitate în întreaga lume.

Născut la 1 septembrie 1861 la București, într-o familie săracă ce număra șase membri, Lazăr Edeleanu a urmat cursurile Liceului „Sf. Sava” din același oraș. Pasionat de chimie, a obținut, între 1883-1887, o bursă de studii la Berlin, unde i-a avut ca profesori pe renumiții A.W. Hofmann și C.F. Rammelsberg. În timpul pregătirii doctoratului a descoperit fenilizopropil-amina, cunoscută astăzi sub numele de benzendrina, cu multiple utilizări în medicină, în special ca medicament cu acțiune stimulantă asupra sistemului nervos. În 1887 a obținut doctoratul în domeniul chimiei organice și a plecat în Anglia, unde a lucrat circa un an la *Royal Artillery College* și apoi în cadrul Laboratorului de chimie de la Woolwich, condus de către prof. Hodgkinson. În 1888 a revenit în țară, unde a fost numit asistent și apoi șef de lucrări în cadrul laboratorului de chimie organică condus de profesorul C.I. Istrati. Începând din acest an, a desfășurat o rodnică activitate în domeniul chimiei organice, publicând o serie de cercetări originale, care s-au îndreptat asupra acidului fenilmetacrilic și fenilzobutiric, acizilor nesaturați din seria aromatică, acțiunii clorurii de sulf asupra anilinei, a cloralului asupra oxiacizilor, precum și a chimiei rafinării și chimizării petrolului. În 1897 a fost numit director al *Laboratorului de chimie al Serviciului minelor*, respectiv în 1906, când a luat ființă *Institutul geologic din România*, a devenit directorul secțiunii chimice al acestuia. Cu acest prilej, cercetătorul își și-a consacrat întreaga sa muncă cunoașterii și valorificării petrolului românesc. Ca director al rafinării „Vega”, funcție pe care o va deține timp de 4 ani, a înființat o secție de fabricare a uleiurilor de uns, prin distilare în vid, procedeu ce constituia, la acea vreme, o noutate, care s-a extins apoi în întreaga lume. Astfel, Lazăr Edeleanu a devenit un precursor al utilizării vidului în domeniul uleiurilor lubrifiante. Împreună cu o serie de cercetători de valoare, ca I. Tănăsescu, G. Gane, C. Petroni, Silvia Dulugea, a întreprins cercetări fundamentale în domeniul chimiei și tehnologiei petrolului.

Lazăr Edeleanu a fost invitat să participe la numeroase reuniuni științifice internaționale, cum ar fi congresele și reuniunile petrolifere desfășurate la Paris (1900), Liege (1903), la București (1907), la Londra (1909), și la Viena (1913). Studiile și cercetările sale în domeniul petrolului au fost foarte numeroase. Astfel, în 1900, el a încercat să realizeze disocierea termică a reziduurilor rezultate la distilarea petrolului, pentru a obține, prin cracare termică, hidrocarburi aromatice. Reușind să determine contribuția

temperaturilor la desfășurarea cracării termice, a fost considerat un inițiator al acestui procedeu.

Studiile referitoare la proprietățile țițeiurilor românești brute le sintetizează în 1903, când prezintă, alături de I. Tănăsescu, o comunicare referitoare la proprietățile fizice și chimice ale petrolului românesc.

În 1907 a realizat o monografie de bază a chimiei petrolurilor, considerată ulterior o lucrare de referință pentru petrochimia românească. Apoi, a realizat o serie de studii comparative între petrolurile brute românești (Buștenari, Moreni) și cele străine (Pennsylvania) și a studiat reacția dintre acidul sulfuric și distilatele din petrol, ajungând la concluzia ca în această reacție apar acizii sulfonici cu ajutorul cărora pot fi regenerate hidrocarburi aromatice și diferite produse de polimerizare și oxidare, ba chiar hidrocarburi nesaturate. Însă cea mai importantă cercetare a sa a concretizat-o în domeniul rafinării selective a petrolului, fiind primul român care a reușit, pentru prima dată în lume, să realizeze rafinarea produselor petroliere cu dioxid de sulf, adică să separe din petrol unele grupuri de hidrocarburi componente, fără modificarea lor chimică. Frământat de ideea separării hidrocarburilor aromatice, chimistul a utilizat mai întâi solvenți organici (alcooli, eteri, acizi, etc.) care erau foarte scumpi, iar regenerarea lor era imposibilă. Alegerea dioxidului de sulf ca solvent a oferit posibilitatea realizării unui procedeu mult mai economic și mai eficient decât oricare altul, calitatea petrolului românesc ridicându-se la valoarea calității lampantului din Pennsylvania. În 1908 a inventat *Procedeu de rafinare cu dioxid de sulf lichid* care-i poartă numele și care asigură extragerea și rafinarea selectivă a hidrocarburilor aromatice (benzen, toluen, xilen) din țiței. Prin aceasta metodă, produșii de distilare ai petrolului erau separați în două straturi: unul mai greu, compus în cea mai mare parte din hidrocarburi aromatice, olefinice și substanțe rășinoase și asfaltoase și altul mai ușor, format din hidrocarburi parafinice și naftenice. Acest procedeu s-a încercat industrial pentru prima dată la rafinăria „Vega” (1909), dar prima instalație industrială s-a realizat în Franța. Bazându-se pe un principiu științific nou, Edeleanu a elaborat toate amănuntele unui procedeu tehnologic care a deschis perspective noi industriei petrolului. În 1929 *Enzyklopedie der Technischen Chemie* sub redacția lui Fritz Ullman, consacră un epilog întreg „procedului Edeleanu”, care a înlocuit vechiul procedeu chimic de rafinare cu acid sulfuric și soda caustică, cu un proces fizic de separare a hidrocarburilor aromatice din produsele petroliere. În 1960 existau 80 de „instalații Edeleanu” în diferite țări ale lumii. Procedeu Edeleanu, adoptat în toata lumea, prezintă importantă, în primul rând, pentru faptul că conducea la producere petrolieră de calitate, și în al doilea rând, pentru că hidrocarburile aromatice extrase constituiau baza de preparare a unor importante substanțe (medicamente, coloranți, explozibili, insecticide etc).

Activitatea de inventator a chimistului Lazăr Edeleanu s-a concretizat în realizarea unui număr de 40 de brevete în țară și 17 în străinătate, printre cele mai importante numărându-se: Brevetul românesc 93, din 1907 *Un procedeu de nitrificare a corpurilor extrași prin distilare din petrol sau uleiuri minerale*, realizat în colaborare cu Gr. Filitti; Brevetul român 1854, din 1910 *Procedeu de fabricațiune a omologilor inferiori ai hidrocarburilor aromatice mono și policiclice*, Brevetul român 23558, din 1935

Procedeu pentru epurarea de amestecuri de hidrocarburi cu îndepărtarea parafinei.

Spiritul său predictiv în domeniul industriei petroliere l-a condus la concluzia că, petrolul poate servi atât drept combustibil cât și ca materie primă industriei petroliere, confirmând astfel viitorul acestei industrii.

Întreaga sa activitate a fost recompensată cu numeroase aprecieri care s-au finalizat cu alegerea, în 1910, ca membru de onoare al Societății de Științe naturale de la Moscova; în 1925 ca membru de Onoare al *Institute Petroleum Technologists* din Londra. Recunoașterea internațională contribuției aduse la dezvoltarea științei chimizării petrolului a culminat cu acordarea, în 1932, a medaliei Redwood, fiind primul străin căruia i s-a înmănat aceasta însemnată distincție științifică, depusă în 1965, în original, la Muzeul „Dimitrie Leonida” din București.

Între 1910-1932 a lucrat în Germania, fiind și director la *Allgemeine Gesellschaft für Chemische Industrie*, care în onoarea inventatorului român, a primit numele de „Edeleanu Gesellschaft” și care funcționează și astăzi la Frankfurt. A obținut 212 brevete de invenții în România, dar și în S.U.A., Germania, Franța, Suedia, Olanda s.a.

A murit la 7 aprilie 1941, la vârsta de 80 de ani, lăsând posterității o moștenire științifică deosebită, care l-a îndreptățit pe dr. Dunstan, fost președinte al I.T.P. din Londra să afirme, cu ocazia decernării medaliei Redwood, că „dr. Edeleanu este înainte de toate, un mare chimist, cu nimic mai prejos decât Davy și Faraday. În al doilea rând Edeleanu este un mare tehnolog: el a știut să aplice principii pur științifice la dezvoltarea unui mare proces industrial. Dar mai presus de toate, este un om pe care suntem mândri de a-l onora”.

Lazăr Edeleanu – A Representative Personality of the Romanian Petrol Industry

Abstract

The paper illustrates the life and activity of one of the most important personalities in the field of chemistry, whose name is mainly related to the Romanian petrol industry. He was an outstanding inventor, having registered 40 brevets in Romania and 17 abroad. Lazar Edeleanu is the author of the theory according to which petrol can be both a fuel and a raw material in the petrol industry, thus confirming the future hereof.

ISSN 1454-0754